edmond rostand

«Rostand întrupează aspirațiile cavalerilor de altădată, scăldate în vinul tonic al spiritului galic și eterate în valuri de prețiozitate, de aceea el va rămîne în permanență un poet francez dintre cei mai francezi.

Celor care nu-l mai citesc azi sau care cred că și-ar pierde timpul dacă ar face-o și s-ar compromite dacă ar mărturisi-o, le spunem: A-l iubi pe Rostand este un act de tinerețe. De multă, de pură, de intensă tinerețe.»

Anca Christodorescu-Fuerea

Lei 5

editura minerva

773

edmond rostand

edmond rostand
micul vultur

Ilustrația copertei: *Olga Cafengiu*

edmond rostand

micul vultur

DRAMĂ ÎN ȘASE ACTE, ÎN VERSURI

ÎN ROMÂNEȘTE DE PAUL MATEESCU
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
ANCA CHRISTODORESCU-FUEREA

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1973
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Edmond Rostand
L'AIGLON
Paris, Librairie Charpentier et Fasquelle, 1916

PREFAȚĂ

„Cîntul îi este firesc,
Așa precum alții vorbesc".
(Prințesa îndepărtată, act. I, scena 1)

Disprețuit de unii și îndrăgit de alții, desuet pentru cei dintîi și contemporan pentru cei din urmă, clasificat drept poet minor de criticii respectabili (care de altfel au dreptate), dar citit cu ardoare în nopțile de veghe ale adolescenței – acesta a fost Rostand, copil minune al rimei galice.

Rostand a trăit prin și pentru poezie, continuînd în mod ascendent tendințele familiei sale; din sîngele generațiilor precedente el a cules gustul pentru literatură și o sensibilitate violentă de factură meridională.

Familie provensală, de magistrați, judecători, comercianți, scriitori, compozitori; oameni cu bună reputație, entuziaști și filantropi; căsătoriți de cele mai multe ori din dragoste; puțin sînge spaniol în familie: bunica dinspre tată a poetului. Orgoliul nemăsurat și gustul pentru bravadă – pecetea spaniolă este vizibilă la Rostand ca și la marele său înaintaș Corneille, doar că la Rouen oamenii sînt mai sobri, mai măsurați decît la Marsilia.

Acesta este bilanțul familiei Rostand pînă în anul 1868 cînd se naște Edmond în plină primăvară – la 1 aprilie.

Lumina soarelui de sud, reverberată de rafalele mistralului, firea oamenilor, frumusețea peisajului îl cuceresc pe Rostand din prima copilărie. Dragostea pentru natură va fi o permanență a creației sale, natura însemnînd în primul rînd ținutul natal, sudul și oamenii sudului. Mai tîrziu,

mergînd pe linia marilor romantici angajați, Rostand consideră că poetul are datoria să se inspire din pămîntul și viața poporului său, găsindu-și în acest „anteism" vigoarea și perenitatea cîntecului:

„Mi-i cîntul
Nu acela pe care-l cînți, căutîndu-l,
E cel pe care, sevă, ți-l dăruie pămîntul."
(*Chantecler*, act. II, scena 3)

Intr-o explozie de patriotism local puțin îngust și puțin exaltat, Rostand și eroii săi se vor făli cu gloria de a fi meridionali, uniți într-o castă a vitejilor orgolioși. În piesa *Cyrano de Bergerac*, Christian este la un moment dat tratat de „septentrional maladiv" (act. II, scena 9); atitudine curioasă, absurdă ca o religie: a fi din nord e o vină, tot astfel cum în *Cîntarea lui Roland*, sarazinii trebuiau uciși pentru „vina" de a fi păgîni.

La liceul din Marsilia și apoi la colegiul Stanislas din Paris, Rostand este un elev inegal, visător și bîntuit de muze, așa cum se cuvine unui viitor poet. Profesorul Doumic de la liceul Stanislas știe să inspire elevilor săi dragostea pentru literatură și pentru o elegantă limbă franceză. El îl remarcă pe elevul Rostand pentru compunerile sale, între altele o disertație — remarcabilă se pare — despre *Mizantropul* lui Molière. Tot el, în cadrul unui curs despre poezia franceză între 1600-1630, le va vorbi elevilor cu multă însuflețire despre Cyrano. Mai tîrziu Rostand i se va adresa lui Doumic cu vorbele: „Nu voi uita niciodată că dumneavoastră mi-ați trezit dragostea pentru literatură".

După terminarea liceului, Rostand studiază dreptul la Paris și pentru scurtă vreme va fi funcționar la o bancă. Curînd însă, aspirațiile literare îl fac să abandoneze definitiv tot ce nu e literatură. Ne aflăm cu puțin înainte de apariția primului său volum de versuri *Les Musardises (Exerciții întru muze)*. Rostand citește mult și se apropie în special

de unii scriitori, autori dramatici și poeți[1] de mare virtuozitate, în care prețuiește exact acele calități care răspund veleităților sale și concepției sale despre creația artistică. El va admira la Shakespeare forța imaginației și lirismul, la Corneille idealul eroic îmbrăcat uneori în mantia prețiozității, la Racine puterea nesfîrșită a dragostei, la Molière verva și arta dialogului, iar la Victor Hugo tot. (Rostand posedă multe din defectele și calitățile acestuia din urmă.)

Rostand va prelua într-o tonalitate minoră tradițiile literaturii cavalerești franceze ce coboară pînă la el prin filonul Corneile-V. Hugo, la care va adăuga unele trăsături desprinse din eroul lui Cervantes, Don Quijote, căruia de altfel i-a dedicat poemul *Le Contrebandier (Contrabandistul)* din volumul *Exerciții întru muze.*

Rostand l-a îndrăgit pentru că Don Quijote — aidoma multor personaje din teatrul său — nu se mulțumește să fie un om ca oricare altul. Nălucirile în mijlocul cărora trăiește îl fac ridicol în ochii semenilor săi, dar poate fi cîteodată minunat să iei morile de vînt drept niște uriași, dacă sufletul tău, dornic de fapte mărețe, se simte capabil să se măsoare cu uriașii.

Să notăm de asemenea ca un moment important în formarea artistului Rostand întîlnirea sa cu Honoré d'Urfé, autorul *Astreei*[2]. Primul succes literar al poetului i-a fost prilejuit de studiul său *Doi romancieri provensali: Honoré d'Urfè și Emile Zola* (cu ocazia unui concurs instituit de Academia din Marsilia). Pentru acest studiu, Rostand a avut nu numai răbdarea de a citi indigerabilul roman al lui D'Urfé, dar și entuziasmul lecturii. L-a citit cu convingere, cu dragoste: d'Urfé îi place pentru că găsește în el acea prețiozitate, care va constitui marele farmec dar și marele cusur al operei sale, diminuîndu-i-o în permanență,

[1] Musset și Banville în special.
[2] Fastidios și interminabil roman pastoral din secolul al XVII-lea; biblie a prețioșilor din Franța.

subţiind chiar şi temele cele mai ample. Afinităţile lui. Rostand cu spiritul preţios şi cu literatura preţioasă sînt amplu vizibile în cele peste treizeci de pagini care povestesc *Ziua unei preţioase (La journée d'une précieuse* — în volumul *Le Cantique de l'Aile).* Cu o minuţie care denotă interes şi cu o răbdare care vădeşte dragoste, el descrie diafanele nimicuri din care se compune ziua unei preţioase precum şi sofisticatele arabescuri din viaţa ei sentimentală: iubind pe Tiridatem frumoasa Doralise se preface că iubeşte pe Philante, care iubeşte pe Garamantide, dar se preface că iubeşte pe Doralise etc. etc. Asemenea snobe acrobaţii la rece nu pot mişca pe nimeni. Ele puteau interesa pe intimii salonului domnişoarei de Scudéry, dar nu pe omul secolului XX, care cunoaşte preţul greu al fericirii şi nu înţelege să se joace cu ea.

Dacă adăugăm la tendinţele preţioase sfera restrînsă a preocupărilor şi absenţa unei problematici autentice, vom înţelege de ce autorul n-a izbutit niciodată să producă mari opere (exceptînd evenimentul *Cyrano).* Rostand va rămîne toată viaţa pe culmile de *clinquant*[1] ale preţiozităţii, aspirînd — conştient sau inconştient — dar dureros în orice caz — la inaccesibilul *mai sus.*

Aruncînd o privire rapidă asupra operei sale şi asupra contextului ei literar, vom constata un contrast izbitor între creaţia rostandiană şi operele scriitorilor contemporani. Este perioada în care scriitori de seamă dau glas frămîntărilor, punînd în discuţie omul şi universul (un Emile Verhaeren, un Guillaume Apollinaire, un Marcel Proust — pentru a nu-i cita decît pe aceştia). În acelaşi răstimp, Rostand se ţine cu persistenţă departe de spiritul secolului său, opera sa nefiind decît un cîntec de lebădă al romantismului. Universul rostandian se poate uşor restrînge la cîteva teme.

Întîlnim mai întîi dragostea pentru natură, prezentă în multe poezii din volumul *Exerciţii întru muze (Pădurea,*

[1] Bijuterie falsă şi (fig.) sclipire amăgitoare (fr.)

Iazul, Fluturii, Dimineaţă, Cîntec în fapt de seară, Apa, Creanga, Pirineii, Glicina, Floarea, Purceii, Trandafirii, Pisicuţa, Boii).

Cîteodată natura încetează de a fi un cadru graţios şi galant închizînd în el o mondenitate frivolă. Privind-o, poetul o simte în adînc, este atras de ea ca de o fiinţă vie. Se duce în păduri la revărsatul zorilor, pentru a nota „cea mai uşoară adiere", descoperă sensuri adînci, este trist şi frămîntat ca orice fire vibrantă care pe toate le percepe mai acut, iar poezia lui se investeşte cu măreţii baudelairiene:

„Natura, cea prin care adesea sîntem trişti,
Noi toţi cîţi o iubim, noi, visători, artişti,
În timp ce zi şi noapte efortul ne răpune,
În goana de-a o prinde şi-n dorul de-a o spune,
De-a potrivi în versuri icoana-i infinită,
La suferinţa noastră priveşte neclintită."
(Exerciţii întru muze — Pădurea)

Rostand zugrăveşte de asemenea cu duioşie obiectele ce ne înconjoară, dragostea pentru cotidianul modest fiind o altă permanenţă a creaţiei sale (nuanţată de o preţiozitate ce ne aminteşte de Saint Amant) în poezii ca: *Lampei mele, Aceleiaşi, împodobind-o cu abajurul său, Divanul, Camera, Fereastra, Tristeţea evantaiului.*

Toate aceste obiecte capătă o valoare suplimentară în măsura în care, participînd la viaţa poetului, devin detalii biografice. Astfel, divanul este refugiul adolescentului visător care se simte înstrăinat la Paris şi caută evadări:

„Cînd visezi culcat, pe divanul jos
De lîngă fereastră,
Nu vezi alt nimic — şi e delicios —
Decît zarea albastră.
Voluptuos culcat, între perne moi
— Clipe luminoase —

Vezi perdele albe fluturînd, şi-apoi
Zarea de mătase."
(Exerciţii întru muze — Divanul)

La fel, camera apare ca exilul parizian de pe strada Bourgogne; lampa, ca prietena afectuoasă din nopţile de veghe. Asemenea preocupări prezintă însă un interes restrîns din cauza aspectului lor strict personal. Pornind de la ele, poetul nu ştie să le ridice şi să se ridice spre unele permanenţe umane.

Întîlnim însă la Rostand şi eforturi de a aborda probleme de interes major (istorice, filozofice, sociale etc...).

În *Pour la Grèce (Pentru Grecia* — 1897), Rostand şi-a propus să elogieze lupta poporului grec împotriva turcilor. Poemul putea fi serios, măreţ chiar, dacă autorul, ispitit de asemănarea hărţii Greciei cu o mînă mică, n-ar fi început să elogieze „mîna pe care Europa o lasă să atîrne în partea de jos a hărţii" şi să consacre aproape zece strofe acestei „mîini" minimalizîndu-şi astfel subiectul de dragul unei comparaţii preţioase de un gust dubios.

În probleme religioase, atitudinea lui Rostand este convenţională şi tradiţională. În *Samariteanca*, Isus apare ca o personalitate covîrşitoare care scoate din păcat pe cei mai înrăiţi. Avem de-a face aici cu un creştinism intens, nestrăbătut de nici una din îndoielile omului secolului XX, pus faţă în faţă cu cerul gol.

Îl mai vedem cîntînd miracolul avionului — evenimentul tehnic al epocii — în poemul *Le Cantique de l'Aile (Cîntare Aripei* — 1911). Dorinţa de a ilustra realizările contemporaneităţii este lăudabilă, dar versurile lui Rostand rămîn superficiale şi „exterioare" adîncilor implicaţii ale acestei invenţii. O singură pagină din *Vol de nuit (Zbor de noapte)* a lui Saint-Exupéry, pătrunsă de atîta freamăt omenesc, de atîa disperare măreaţă şi solitară, aprinsă şi stinsă sub stele, e de ajuns pentru a reduce la neant poemul lui Rostand.

O problemă cu puternice rezonanţe este cea pe care Rostand o ridică în piesa *Chantecler* şi care va fi una din cele mai autentice preocupări ale sale: condiţia artistului.

Dintre confruntările la care sînt de obicei supuşi creatorii, cea mai dureroasă pentru Rostand a fost cea cu sine însuşi. Contemporanii l-au iubit şi apreciat, piesele sale, în special *Cyrano* stîrnind un entuziasm cîteodată dincolo de măsura adevăratei lor valori. Ideile pe care le promova şi-au găsit întotdeauna loc cu uşurinţă, pentru că veneau pe drumuri bătute, în coada, nu în fruntea unor curente. A avut în general o viaţă fericită, îndestulată, a cunoscut o armonioasă tihnă familială, avînd în soţia sa o muză, o prietenă şi un confrate, iar în cei doi fii două vlăstare menite să continue cu cinste numele de Rostand.

Şi totuşi poetul a suferit. O suferinţă permanentă şi autentică izvorîtă din cunoaşterea acută a propriilor limite şi din lupta zadarnică pentru a le depăşi, suferinţă care formează singurul element cu adevărat profund din opera lui, singurul căruia eticheta de poet minor nu i se poate aplica. Visase şi el ca Cyrano să fie „admirabil în toate", dar se ciocnise de propriile îndoieli, de propriile neputinţe. Ideea ratării îl urmăreşte încă din primul său volum *(Exerciţii întru muze)*. Succesele care se acumulau nu-l linişteau, ci-i stîrneau noi temeri. Se întreba mereu dacă va mai fi în stare s-o ia de la început şi groaza în faţa operei nescrise, care aşteaptă să fie adusă pe lume, îl paraliza. La fel cocoşul Chantecler nu gustă bucuria de a aduce zilnic lumina pe pămînt, ci numai o îndoială dureroasă: dacă nu va mai putea s-o aducă în ziua următoare? Simţea că tot viitorul lui atîrnă „de acel ceva ce s-ar putea să nu mai vină" *(Chantecler*, act. II, scena 3).

După fiecare creaţie, această luptă cu sine însuşi reîncepea. Era ca o treaptă care odată urcată, face loc alteia, şi apoi alteia, o veşnică repunere în discuţie.

Spectrul ratării îi aluneca mereu prin minte şi se gîndea cu o înduioşare solidară la atîtea obscure victime ale versului

ce au vrut să închidă în el toată frumusețea lumii și au sfîrșit prin a se da bătuți. Atunci el inventă o nouă definiție a ratării: apoteoza geniului modest:

„Pe voi v-a încîntat himera
Frumosului desăvîrșit
Și-n dorul de-a-i atinge sfera
Nimica n-ați înfăptuit.“
(Exercițiu întru muze — Dedicație)

Scriind aceste versuri, poetul se gîndea la sine însuși și la mulți alții pe care-i cunoscuse, bietul pedagog de la liceul din Marsilia de exemplu, supranumit *„Pif-luisant“*[1] care găsea în băutură și în versuri scrise numai pentru el mîngîierea de a fi ceea ce era.

Durerea stîrnită la Rostand de setea nepotolită de perfecțiune, permanenta angoasă de a nu rămîne „în pană“, se vor transmite eroilor săi ca o prelungire ereditară. Vom arăta mai jos în ce constă ceea ce putem numi eșecul eroului rostandian.

*

„E-o fericire pentru fire
Iubind, să nu găsești iubire.“
(Prințesa îndepărtată, act. I, scena 4)

Ținta urmărită de eroul rostandian este fără excepție și în mod obligatoriu inaccesibilă: Joffroy Rudel expiră la vederea Mélissindei, Cyrano o iubește pe Roxane știind că n-o va cîștiga niciodată, Micul Vultur vrea să devină Napoleon al II-lea dar moare sterp la douăzeci de ani, cocoșul Chantecler află că nu el aduce lumina pe pămînt.

Eroul lui Rostand aspiră, fără să obțină, dar se luptă din tot sufletul ca și cum victoria îl așteaptă la capătul

[1] Aproximativ: „Nas-lucios“.

încordării sale. Liman pentru el nu există. Idealul său funcționează ca o Fata Morgana: pentru a nu se deteriora, el trebuie să rămînă intangibil, asemeni „prințesei îndepărtate“. Astfel unica fericire pentru Rostand și eroii săi se află într-o negație: „iubind, să nu găsești iubire“ (verbul a iubi putînd fi în această formulă substituit cu oricare altul). Împlinirea neaflîndu-se deci în *realizare* ci în *năzuință*, ei sînt sortiți eșecului. Urmărindu-i, vedem că pot fi clasificați în două serii: eroul unic și eroul dedublat.

a) Eroul este unic (tipul Chantecler sau Micul Vultur). El urmărește o țintă grandioasă (răsăritul soarelui, stăpînirea lumii...) din a cărei grandoare desprindem garanția că nu o va atinge niciodată. Drama sa este cea a incompatibilității între aspirații și posibilități; frumusețea sa — perseverența pasionată dincolo de limitele rațiunii.

b) Eroul este dedublat (Joffroy-Bertrand sau Cyrano-Christian). Dedublarea creează perechi nemuritoare în care distingem o personalitate dominantă (Joffroy, Cyrano) și o personalitate dominată (Bertrand, Christian). Idealul este constituit de însăși femeia iubită (Mélissinde, Roxane) pentru personalitatea dominantă și prezintă două trepte pentru personalitatea dominată: unirea cu dublul său care-l absoarbe în mod irezistibil (Bertrand e gata de orice sacrificiu pentru Joffroy, Christian îl iubește și admiră pe Cyrano) și apoi unirea cu femeia iubită. Pe prima treaptă spre ideal se urmărește unificarea eroului, deficitar pentru că e dedublat. Pe măsură ce amîndoi se îndreaptă spre iubită, ea ezită și nu știe pe care din doi să accepte, pentru că ea ar vrea un iubit unic și total. De regulă tinde să prefere pe cel mai slab. Celălalt se îndepărtează. Moare. Drama se încheie cu apoteoza lui.

Unic sau dedublat, eroul rostandian nu învinge deci niciodată. Cyrano, Micul Vultur, Chantecler, sînt tot atîtea fețe ale unui comun eșec. Eșec de factură romantică, desigur.

transfigurat de certitudinea înfrîngerii și de lupta care continuă mai presus de orice, numai pentru frumusețea pură a gestului:

„Zadarnic? Știu prea bine. Eșecul stă la pîndă
Dar omul nu se bate cu gîndul la izbîndă!
Mai mare-i frumusețea cînd zbaterea e vană.“
(*Cyrano*, act. V, scena 6)

Să comparăm această profesiune de credință cu versurile unui alt romantic, cel care în corzile lui îi cuprinde pe toți — Victor Hugo — și să vedem cum gîndește eroul hugolian:

„Întinsul cel albastru n-ar stinge al meu dor,
Voi lua cu-asalt cetatea și-oi fi învingător“.
(*Legenda veacurilor — Aymerillot*)

Eroul lui Hugo vine, vede și învinge. Patosul lui, chiar dacă e diluat în exaltări romantice, conservă o sobrietate virilă prin realizare.

Neputîndu-se realiza, eroul lui Rostand se *interiorizează*. Eșecul se menține pe planul faptelor, în timp ce el se îndreaptă spre perfecționarea morală, pe care o va atinge pe mai multe căi: vitejie, renunțare, dragoste pură, sacrificiu, moarte.

*

„Coroana o voi ține de fruntea mea departe,
De n-am o frunte pală cum are-un Bonaparte.“
(*Micul Vultur*, act. II, scena 4)

În galeria marilor eșecuri, *L'Aiglon (Micul Vultur)* ocupă un loc deosebit. Piesa lui Rostand nu este un simplu omagiu adus palidului Habsburg, fiu al lui Napoleon I, ci se înscrie pe lista multiplelor lucrări care în tot cursul secolului al XIX-lea au fost marcate de personalitatea acestuia din urmă. Fermecată de aureola exilatului de la Sfînta Elena, generația romantică se îndreaptă spre el și nu

întîmplător, Napoleon reprezentînd un desăvîrșit model de erou romantic.

În *Le Rouge et le Noir* (1830) el este o obsesie pentru Julien Sorel. În *La Confession d'un enfant du siècle* (1836) Musset va spune: „Un singur om era atunci viu în Europa; restul ființelor încerca să-și umple plămînii cu aerul pe care acesta îl respirase“.

Curînd nostalgia devine generală și se transformă în adorație. Așa va apărea ea în opera, dar și în viața lui V Hugo. Exaltînd figura împăratului în multe din scrierile sale: *Odes et Ballades* (1822-1828), *Les Orientales* (1829), *Les Chants du Crépuscule* (1835), *Les Rayons et les Ombres* (1840), *Les Châtiments* (1853), *Napoléon Le Petit* (1852), el nu-l va renega niciodată, preferînd să se exileze sub cel de-al doilea imperiu.

Dar nu este vorba numai de o tendință la nivelul intelectualilor frămîntați sau al creatorilor de artă; adorația pentru Napoleon se extinde în rîndurile celor umili, care nu vor putea uita niciodată că au fost mari alături de împărat, și din amintirile ostașilor bătrîni, din povestirile rostite cu evlavie se va țese curînd la nivel de mase legenda napoleoniană, unul dintre făuritorii ei fiind atît de popularul ca gîndire și ca expresie Béranger[1].

Un nou val pro-napoleonian va avea loc în Franța *„fin de siècle“*, în care multe piese de teatru se vor strădui să-l prezinte pe Napoleon pentru a reînvia o glorie trecută.

În cadrul acestei tendințe se înscrie piesa lui Rostand.

Un fapt e limpede: nu Micul Vultur ne interesează aici și nici frămîntările lui, care nu sînt decît furtuni într-un pahar de apă, ci marea umbră care servește de fundal întregii piese și care va fi evocată pe rînd de: fiul romantic atins de neputința răului de veac, ostașul devotat, credin-

[1] Autorul renumitelor *Chansons* (1812—1830) care l-au făcut în perioada respectivă — ilustră prin atîtea nume mari în poezie — cel mai iubit dintre poeții francezi.

cios şi dincolo de moartea împăratului său, soţia frivolă şi ingrată, adversarul politic încă înfiorat de marea primejdie napoleoniană.

Adevăratul rege al Romei, cel pe care istoria şi nu literatura ni-l transmite, era un tînăr liniştit şi cultivat. A fost crescut împreună cu ceilalţi arhiduci şi i s-a dat o educaţie aleasă, corespunzătoare rangului său. Nu se simţea exilat şi nu era tratat ca un prizonier. Este adevărat că din Insula Elba şi mai apoi de la Sfînta Elena, Napoleon a implorat să i se dea copilul şi că Austria s-a arătat neînduplecată. Este de asemenea adevărat că tînărul prinţ a fost ţinut departe de toţi cei care l-ar fi putut pune în contact direct cu Franţa. Dar toate acestea erau măsuri de ordin politic, menite să asigure securitatea Europei, şi orice guvern din lume ar fi procedat la fel. Ducele de Reichstadt a avut întotdeauna voie să citească tot ceea ce se scrisese despre tatăl său şi despre campaniile sale. Entuziasmat de aceste lecturi, el se simţi cuprins de o adevărată evlavie faţă de acest mare om, ca şi de dorinţa de a-i semăna. Dar nici o clipă el nu şi-a pus problema tronului Franţei. Dorea să domnească, e adevărat, dar nu se simţea francez. A suferit pentru că nu a putut obţine, aşa cum fusese vorba, tronul Greciei sau cel al Poloniei. Ambiţia nesatisfăcută şi mai ales o boală incurabilă i-au grăbit sfîrşitul. Moare la 22 iulie 1832 în vîrstă de 20 de ani.

Din acest prinţ fără anvergură, Rostand a vrut să facă un erou de legendă. De aceea, pentru a ocoli adevărul istoric fără a-l contrazice, el îl va prezenta ca pe o fiinţă enigmatică ce purta o permanentă mască pentru a-şi ascunde cele mai secrete sentimente şi intenţii, ca pe un adevărat fiu de împărat, demn de sîngele ce-i curgea în vine[1].

---

[1] Rostand urmează aici părerea lui Henri Welschinger autor al volumului *Le Roi de Rome (Regele Romei*, Paris, 1898).

În vederea realizării piesei *L'Aiglon (Micul Vultur)* soţii Rostand şi Sarah Bernhardt[1] s-au decis să meargă la Viena pentru a se documenta. Dar în ajunul plecării unul dintre copii îmbolnăvindu-se, Rosemonde Rostand renunţă. Pleacă numai scriitorul împreună cu marea actriţă. Cunosc Viena care li se pare încîntătoare şi colindă toate magazinele de unde-şi pot procura obiecte vechi: stampe, gravuri, costume. În muzee găsesc numeroase bibelouri care aparţinuseră Marie-Louisei[2].

Vizitează împrejurimile Vienei: satul Helenental, apoi mormîntul ducelui de la Gloriette. Cripta i se pare lui Rostand — puţin reverenţios la adresa Habsburgilor — „o debara de regi". Rostand va face apoi trei popasuri la Schönbrunn şi, primind autorizaţia, îl vizitează în întregime. Colecţionează gravuri reprezentînd apartamentul ducelui, cel mai frumos din toate, cu mobile stil Ludovic al XVI-lea, podoabe în cupru sculptat, aplice de argint aurit.

Leagănul regelui Romei de la Muzeul din Viena i se pare lui Rostand mai frumos decît cel aflat la Paris (la Hotel de Ville) şi obţine o reproducere fidelă după el.

Pentru a-şi compune chipul, Sarah Bernhardt se va inspira după diferite documente: portretul lui David, un desen de Gaubaud care-l reprezintă pe duce în leagăn şi un altul de Ender — ducele pe patul morţii; medalia comemorativă de la naşterea regelui Romei (1811) gravată de Andrieux; un portret, în picioare, de Raffet, un altul, pe cal, în uniformă albă, păstrat de împărăteasa Eugenia la Castelul din Arenenberg; în sfîrşit, două portrete de Gérard: ducele şi împărăteasa şi ducele singur.

---

[1] Celebra actriţă franceză, pe numele ei adevărat Rosine Bernard, născută la Paris în 1844, interpreta unor mari roluri din teatrul francez (cel al ducelui de Reichstadt, între altele).

[2] Toate obiectele pe care Flambeau le despachetează pentru a le arăta ducelui (act. II, scena 10) sînt autentice şi au costat preţuri fabuloase.

Fidel astfel adevărului în detalii şi infidel în totalitate, Rostand va declara pentru a preîntîmpina unele atacuri că „cei ce zgîrie hîrtia“ nu vor împiedica niciodată ca „poetul să aibă dreptate chiar atunci cînd greşeşte“, pentru că „nu întotdeauna legenda minte“ şi „un vis e cîteodată mai puţin înşelător decît un document“.

Cîteva luni i-au fost suficiente, după întoarcerea de la Viena, pentru a compune piesa. Premiera avu loc în ziua de 15 martie 1900 şi succesul fu imens, deşi părerile criticii rămîneau împărţite şi mulţi semnalau cu o luciditate mergînd direct la obiect diverse neajunsuri în compoziţia şi realizarea piesei, al cărei mecanism iată-l:

Cele şase acte prezintă evoluţia Micului Vultur după mişcarea aripilor „ce cresc“, „ce bat“, „ce se deschid“ apoi „strivite“, „sfărîmate“ şi „închise“. Piesa este concepută deci în şase timpi dintre care trei ascendenţi şi trei descendenţi, astfel că mersul evenimentelor ar putea fi reprezentat printr-un unghi cu deschiderea în jos.

Simplă promisiune, în actul întîi, aripile capătă contur, în al doilea, şi devin aproape faptă, în al treilea. Tot mai precis creşte primejdia pe care acest pui de Napoleon o reprezintă. Creşterea este activ şi dinamic ridicată de autor prin verbe la prezent: aripile ce cresc, ce bat, ce se deschid.

Din actul al patrulea începe coborîşul. Pentru a-l exprima, autorul alege trei participii care, pasiv şi static, îi indică etapele: zdrobite, sfărîmate, închise.

Cele şase acte sînt foarte inegal repartizate ca durată şi consistenţă.

Mai bine de jumătate din actul întîi se scurge fără ca ducele să-şi fi făcut apariţia. Personajele cel mai des întîlnite sînt Marie-Louise şi Metternich, adică mama şi temnicerul eroului. Le întîlnim de asemenea şi pe cele trei femei care îl iubesc, dar în general ele nu apar împreună, ci predau sau preiau o nevăzută ştafetă a iubirii: întîi Thérèse de Lorget (patria franceză), apoi arhiducesa (închisoarea austriacă) şi, spre sfîrşit, pregătind complotul, contesa Camerata,

fiica Elizei Bonaparte (sîngele corsican). Aceste trei femei par a prefigura laolaltă drama ducelui de Reichstadt: sîngele corsican se zbate în închisoarea austriacă, tînjind după patria franceză.

Actul întîi este şi cel mai lung din piesă şi se desfăşoară ca o veghe în aşteptarea ducelui. Acesta apare, în sfîrşit (scena 8), grav, jucînd cu o aplicaţie forţată rolul unui dandy gol de orice frămîntare.

Actul al doilea, la distanţă de un an de primul, este plin de prezenţa ducelui, celelalte personaje nefiind decît palid reprezentate (Marie-Louise cel puţin nu figurează în nici o scenă). Prin urmare acest act nu apare ca o ciocnire între energii diferite, ci ca acumulare de energie într-un singur punct devenit prin aceasta esenţial: Micul Vultur se pregăteşte pentru domnie. El învaţă arta strategiei, cunoaşte pe dinafară toată istoria tatălui său şi culege informaţii de la toţi cei care i-au fost apropiaţi (mareşalul Marmont, de exemplu). Curînd zelul şi tenacitatea lui stîrnesc admiraţia celor din jur (Prokesch, Marmont, Flambeau) care încep sincer să creadă în chemarea Micului Vultur. Totuşi, de cîte ori complotiştii cred că momentul a venit, ducele şovăie: la sfîrşitul actului întîi cere un răgaz de un an, căci fruntea nu-i e „coaptă“, iar la sfîrşitul actului al doilea se hotărăşte să nu ia nici o hotărîre înainte de a fi cerut „binecuvîntarea“ bunicului său.

Actul al treilea se desfăşoară asemeni unei conferinţe la nivel înalt: trei personalităţi (în aparenţă) îşi dispută întîietatea pentru a stabili o nouă ordine. Deghizat în păstor din Tyrol, ducele vine să ceară împăratului „glia strămoşească“ ce i-a fost răpită de „duşmanii tatălui său“. Cînd împăratul îi acceptă cererea, păstorul se face recunoscut; glia pe care o reclamă este Franţa. Înduioşat de procedeu (mai mult tragi-comic) împăratul este pe punctul să cedeze, cînd intervine formidabilul Metternich (singura personalitate reală din piesă). Aparent el nu se opune, dar îşi pune imediat în joc inteligenţa şi profunzimea pentru a-şi para-

liza cei doi adversari, nu din afară, ci dinăuntru: le stîrnește îndoieli, temeri, pînă ce singuri se conving de eroarea pe care erau pe punctul s-o săvîrșească.

Mai întîi este eliminat din joc împăratul. Apoi rămas față în față cu adevăratul adversar, ale cărui oscilări hamletice el le cunoaște demult, Metternich i le adîncește pînă la insuportabila suferință (act. III, scena 10): trecutul nu este o garanție pentru viitor. Fiul lui Napoleon nu este un Napoleon, el este produsul unei lungi serii de monarhi degenerați — sînge vechi, neprimenit, sortit pieirii: Ioana cea nebună, regii siniștri din Escurial, Marie Antoinette. Dacă ar fi lăsat să domnească, el ar deveni:

„Un rege dintre-aceia cu ordine peltice,
Și care trebuiește închis să nu abdice!“

(Act. III, scena 10)

Îndoiala și meditațiile filozofice sînt incompatibile cu tronul. Omul chemat să domnească trebuie să fie un bulgăr de energie iradiantă. În plus el trebuie să știe ce vrea și ce se poate și să nu cadă în divagări utopice, de tipul celor pe care Metternich le persiflează (act. III, scena 8).

„Împăratul republican!... Iată utopia.“

Fuga în Franța, pusă la cale în actul IV este destinată eșecului în actul V din motivele mai sus amintite: nu de Austria și de Metternich trebuie ducele să fugă pentru a putea domni, ci de sine însuși, dacă s-ar putea.

Se organizează un complot cu alură de vodevil: ducele dispare în travesti, apoi se reîntoarce pentru a salva din mîinile dușmanului pe o tînără doamnă (vara lui) dornică să se sacrifice în locul său. Romantic, romanțios și foarte puțin turburător. Vestitul cavalerism francez nu și-a ales un prilej prea fericit de manifestare. Ducele sacrificînd imperiul pentru a salva o tînără conjurată care nu vrea să fie salvată, iată o manevră discutabilă pentru a păstra măreția personajului, respectînd adevărul istoric.

Înconjurat pe cîmpia de la Wagram, ca odinioară tatăl său, dar dîndu-se învins din prima clipă, spre deosebire de el, ducele trăiește o halucinație. Ca un abur, memoria pămîntului se ridică, îmbrăcînd veșminte sonore și vizuale. Curînd ea se transformă în delir, un delir generos, căci îndulcește ultimele clipe ale lui Flambeau, a cărui moarte devine apoteoza eroului multiplu și obscur, marele erou necunoscut al războielor napoleoniene. Flambeau moare fericit și este prima și singura înfăptuire din viața Micului Vultur.

A devenit, de la Emile Faguet încoace, un obicei de a se considera această scenă din actul cinci, ca una dintre cele mai reușite ale piesei. Într-adevăr se poate vorbi de marea ei forță de evocare, de puternicul fior emoțional ce o străbate, de arta de a îmbrățișa un spațiu atît de vast într-o atît de mare densitate și de regretul nostru că toate acestea nu sînt decît ficțiune a ficțiunii.

Devenit inutil după eșuarea complotului, ducele moare (adică este „expediat“ pentru a folosi un termen potrivit dimensiunilor foarte reduse ale ultimului act). Dar este expediat cu toată pompa, înconjurat de toți membrii familiei domnitoare, așa cum se cuvine unui arhiduce austriac. Astfel, personajul se stinge, după ce a ars puternic, fără a fi luminat vreodată.

Ar fi greu de vorbit de o evoluție a sa de-a lungul piesei — el fiind același de la început pînă la sfîrșit; un neputincios plin de farmec, o ființă căreia fapta i se refuză, un captiv care își împodobește singurătatea cu umbra evenimentelor trecute. Latura cea mai dureroasă a captivității sale este faptul că e liber consimțită. Fiul nu suferă comparația cu tatăl. Într-adevăr, cînd toată Europa era coalizată împotriva lui Napoleon și nu se mai vorbea decît de „căpcăunul corsican“, împăratul a părăsit Insula Elba și, recucerind mulțimile, a mai domnit o sută de zile. Iar fiul său, într-un moment cînd drumurile îi erau netezite, legenda napoleoniană pe calea cea bună și poporul francez nemulțumit de

realitățile vieții sale, rămîne pe loc și nu întreprinde nimic. Limitele sînt, evident, de natură interioară; se pare că, pe plan biologic, unirea între sîngele habsburg și cel corsican n-a fost fericită. În urma lui va veni, cincisprezece ani mai tîrziu Louis-Napoleon, nepotul marelui unchi, căruia îi va fi suficient să se prezinte pentru a întruni toate sufragiile, numai pentru că e un Bonaparte.

Trei categorii de personaje evoluează în jurul Micului Vultur: rudele, aliații și dușmanii. Împăratul Franz și contesa Camerata par să facă parte din primele două categorii în același timp, dar împăratul se retrage foarte repede din rîndurile sprijinitorilor și rămîne numai contesa, ruda dinspre tată, să fie acest personaj de excepție. În dezvoltarea personajelor secundare din piesă, două momente sînt esențiale: prima apariție (care este și dezvăluire) și culminația (maxima manifestare). Astfel pe Marie-Louise o vedem prima oară la clavecin, hohotind de rîs, înconjurată de doamne[1]. Marie-Louise are o minte de pasăre și o inimă care nu bate: inconștientă de răspunderea ce-i apasă pe umeri, uită aproape tot timpul că e văduva lui Napoleon și mama Micului Vultur. Această arhiducesă surizătoare are și momente de tristețe. Ea varsă lacrimi cu acea promptitudine de a trece de la o stare la alta, caracteristică ființelor cu puțin fond, dar nu le varsă în amintirea lui Napoleon, ci în cea a generalului Neipperg, al doilea soț al ei. Primul, cel care depășea măsura comună, n-a putut fi iubit de ea. Își amintește cu neplăcere de perioada în care a fost împărăteasă și aproape cu oroare de împărat. Și de ce nu, în fond, din punctul ei de vedere? O prințesă blondă, superficială și prostuță, produs în serie al Casei de Habsburg, s-a văzut vîndută la vîrsta de nouăsprezece ani, pentru motive cu totul străine de ființa ei, unui bărbat trecut de patruzeci, nu prea arătos, un parvenit

[1] Indicația scenică este de o mare importanță aici: „Doamnele (la clavecin, vorbind toate deodată și rîzînd ca nebunele)".

ce vrea să poruncească împăraților și așteaptă de la ea un copil care să-și „legitimizeze" tatăl. Cum să priceapă ea asemenea rațiuni? Din experiența franceză a reținut doar că nicăieri nu te poți îmbrăca mai bine ca la Paris. Marie-Louise este o „nechemată", cum au fost în istorie atîția prinți de sînge aflați pe tron sau în preajma lui.

Un alt personaj a cărui primă apariție rămîne semnificativă, este cel situat în categoria dușmanilor: cancelarul-temnicer Metternich, omul din umbră și din lumină, cel care poruncește tuturor, veghind cu asprime la interesele Imperiului. Marie-Louise găsește firesc să-i spună în clipa în care-l vede intrînd:

„Ah! Metternich... Puțin,
Și ai salonul liber."

(Act. I, scena 2)

De remarcat valoarea acestei replici: văduva lui Napoleon i se adresează lui Metternich, instalîndu-l ca la el acasă în propriul ei salon. Aflăm de îndată de la Metternich (act. I, scena 3) mecanismul prin care acesta dirijează Franța. Micul Vultur este o piesă de valoare pe tabla de șah a politicii sale; el o folosește ori de cîte ori Franța înclină spre o politică de stînga. „Dacă nu vă supuneți, voi slobozi Micul Vultur", este amenințarea prin care cancelarul își sporește prestigiul în umbra umbrei lui Napoleon.

Datoria lui Metternich este de a nu permite reînvierea primejdiei napoleoniene prin vinovată indulgență.

În inferioritate față de el, apare împăratul Franz, un bătrînel cumsecade, bun să primească jalbele mulțimii și să facă pomeni (act. III, scena 1). Asemeni unui bunic debonar, el vrea să-i facă pe plac nepotului său, restituindu-i imperiul. Dar Metternich, adevărată fire de conducător, știe să suprime în fața rațiunii de stat argumentele particularo-sentimentale.

Iată acum prima apariție a doi foști ostași ai lui Napoleon cu o comportare diametral opusă: Marmont, duce de

Ragusa, și umilul soldat Flambeau. Copleșit de favoruri și de dragostea împăratului, ducele l-a trădat pretinzîndu-se obosit, în timp ce simplul soldat, în măreția lui obscură, după ce a luptat timp de 17 ani pentru împărat, fără a primi nici o distincție, organizează acum comploturi pentru înscăunarea Micului Vultur, și asemeni unui cîine credincios — deghizat în lacheu austriac — păzește pe fiul stăpînului.

Urmează cele trei femei îndrăgostite de duce. Thérèse de Lorget, o tînără franceză sentimentală, angajată ca lectoră de Marie-Louise. Fremătînd de venerație la gîndul că va vedea pe văduva și pe fiul împăratului, ea intră în salonul în care Marie-Louise veselă cînta la clavecin și rămîne încremenită la vederea tabloului amintit.

Contesa Camerata, sînge din sîngele lui Napoleon, conspiră cu ardoare și, pentru a putea pătrunde la duce, apare deghizată în croitoreasă. Vorbește cu Marie-Louise „limba păpușilor" (act. I, scena 10) și cu Micul Vultur limba eroilor.

În sfîrșit, arhiducesa care îl iubește și-i vrea binele, fără a-i înțelege în totul aspirațiile.

Personajele odată puse în mișcare, iată momentele lor de supremă manifestare:

Marie-Louise: capătă grandoare la moartea fiului său. Zdruncinată de durere, ea înțelege, în sfîrșit, ce n-a înțeles toată viața și are o rapidă viziune a micimii ei (act. VI. scena 3):

„Am fost — e vina mea?
Pe lîngă ale tale mari năzuinți, prea mică!
Eu știu că am un suflet ușor, de păsărică..."

Metternich: deși lucid, deși inflexibil, va traversa un scurt moment de criză: acolo, în întunericul ce favorizează ivirea nălucilor, în fața ușii păzite de Flambeau, va avea pentru cîteva clipe halucinația trecutului reîntors și a lui Napoleon odihnindu-se în camera de alături (act. III, scena 7).

Împăratul Franz: după înfruntarea dintre bunic și nepot, ducele pleacă, trîntind ușa, iar împăratul se jeluiește, ca un bătrîn învins ce este:

„Văzut-ai ce răspunsuri lipsite de rușine?"
(Act. III, scena IV.)

Disputa pentru tronul Franței nu depășește astfel, în ochii lui, dimensiunile unui conflict de familie: un nepot ingrat și-a supărat bunicul. Singur Metternich este lucid, și în răspunsul lui descifrăm o nuanță de dispreț, ca o justificare a tutelei sub care îl pune pe împărat.

„Vedeți ce erați gata să faceți fără mine?"
(Act. III, scena IV.)

Flambeau: moare la Wagram „pentru a doua oară", după cum spune el (act. V, scena 5):

„Ce straniu! Pe aceeași cîmpie-ndepărtată
Pe care, înainte, luptat-am pentru tată,
Venii să mor. Rămas-am și fiului fidel!"

Cele trei femei care l-au iubit sînt prezente lîngă patul de moarte al ducelui, mărturisindu-și dragostea, într-o solidaritate sublimă. Dintre ele, Camerata a mai cunoscut un mare moment de afirmare cînd, pe cîmpia de la Wagram, i-a reproșat ducelui că n-a fugit la timp (cu prețul vieții ei).

Trista aventură a lui Franz, duce de Reichstadt, arhiduce al Austriei și prinț imperial al Franței, a luat sfîrșit. Suferința și incertitudinile sale au inspirat dese apropieri cu Hamlet. Micul Vultur rămîne însă mult sub eroul lui Shakespeare, deși personajul are mai multă măreție și se putea adapta mai bine decît Hamlet la o nobilă tragedie. Hamlet, intelectual șovăielnic, ros de rosturile vieții și ale morții se întreabă pe cinci acte dacă să-și răzbune tatăl. Micul Vultur visează la stăpînirea Europei. A-ți continua tatăl este mai presus decît a-l răzbuna. Aspirațiile sale sînt mai largi, valențele multiple. Și totuși balanța înclină în favoarea prințului Danemarcei. Micul Vultur nu este un Hamlet,

pentru că nici Rostand nu este un Shakespeare, şi piesa o dovedeşte cu prisosinţă.

Succesul unei opere literare nu este însă totdeauna legat de valoarea ei.[1] Există idei, există forme care captivează masele şi tot secretul este să le exprimi pe unele prin celelalte. Emile Faguet va spune despre piesa lui Rostand: *Micul Vultur*, dramă în şase acte şi treizeci de monologuri m-a plictisit de moarte... Dar lui Rostand ce-i pasă, căci a avut un succes extraordinar."[2]

Din clipa în care Cervantes i-a dat viaţă lui Don Quijote, oamenii au început să se aplece asupra propriului lor eu şi, îndepărtînd crusta ridicolă a faimosului cavaler rătăcitor, au descoperit în fiecare din noi măcar cîte un grăunte de donquijotism. Acest grăunte intră în rezonanţă cu generozitatea, cu entuziasmul, cu dezinteresul, cu setea de ideal şi de aceea întotdeauna eroii care le promovează vor fi iubiţi de public.

În plus există autori care ştiu în mod miraculos să-şi atragă toate sufragiile. O intuiţie profundă le indică exact ceea ce publicul aşteaptă de la ei şi, pulsul lor fiind pulsul celor mulţi, ei lasă în urmă scriitori mult mai mari.

Vorbind despre Delavrancea, Călinescu spunea: „Delavrancea produce metafore de ordin sublim, riscate faţă de un public cu gustul dificil, cu care ştie să surprindă masa şi s-o scoată din apatie. E un orator popular, făcînd anume concesii spiritului străzii prin bombasticism, dar bătînd dintr-o aripă spre cer."[3]

---

[1] Marele public rezervă adeseori surprize: o piesă ca *Samariteanca*, de exemplu, s-a bucurat de mult succes de la prima reprezentaţie.

[2] Faguet se arată foarte sever în acest fragment. El este totuşi autorul unui studiu monografic *Rostand*, în care va încerca o apropiere între Rostand şi Corneille în privinţa intensităţii sentimentelor nobile exprimate în operele lor.

[3] G. Călinescu, *Delavrancea*, *Contemporanul*, nr. 13, aprilie 1958.

Pasajul îi e în mare măsură aplicabil lui Rostand, cu rezerva de a nu-l considera ca un autentic orator popular.

Un orator popular n-are dreptul să se închidă în cîmpul restrîns al unui jargon de clasă. Spiritul preţios este o manifestare a spiritului aristocratic în gîndire şi artă, şi pare bizară veleitatea unui scriitor care practică în mod tenace limbajul preţios de a exprima prin intermediul său aspiraţiile maselor. Această nepotrivire este un punct nevralgic al creaţiei lui Rostand. Din fericire însă preţiozitatea nu-l conduce pe acesta numai la „dantelă"; de multe ori din ea se ridică maxime cu contururi de bronz ce ne amintesc de Corneille, exprimări fericite ce se incrustează în memorie, jocuri de cuvinte vehemente, străluciri intense, atît de binevenite pe scenă, toate la un loc putînd face din opera sa violenta zvîcnire a „unei aripi spre cer", toate la un loc putînd explica succesul pînă în zilele noastre al *Micului Vultur*, fratele mai mic al lui *Cyrano de Bergerac*.

La capătul drumului, se naşte întrebarea: Rostand mai poate fi iubit?

Rostand, poet al panaşului, se va menţine cîtă vreme vor exista tineri entuziaşti care să viseze şi să simtă ca el, cît timp în om setea de ideal nu va fi epuizată. Poetul generozităţii, al curajului, al celor mai frumoase atitudini umane, nu va putea fi respins numai pentru că, posedînd o facilitate a verbului care ţine aproape de miracol, i-a plătit tributul de superficialitate ce-l reclama.

Cum am putea respinge pe omul care a spus: „Panaşul nu înseamnă numai măreţie, ci acel ceva care i se adaugă şi tremură de-asupra ei. Este ceva fremătător, puţin excesiv, puţin împopoţonat. Panaşul este *spiritul de bravură*. Da, este curajul dominînd în asemenea măsură situaţia încît găseşte cuvinte pentru ea. În toate replicile Cidului găsim panaş...

Să glumeşti în faţa primejdiei, iată... un delicat refuz de a te lua în tragic; panaşul devine atunci pudoarea eroismului, ca un zîmbet prin care te scuzi că ai atins sublimul.

Panaşul este, adesea... o atitudine pe care ţi-o impui. Puţin frivol, poate, puţin teatral fără îndoială, panaşul nu e decît o graţie; dar această graţie este atît de greu de conservat chiar şi în faţa morţii, asemenea graţie presupune atîta tărie... încît e graţia pe care v-o doresc."

Rostand întrupează aspiraţiile cavalerilor de altădată, scăldate în vinul tonic al spiritului galic şi eterate în valuri de preţiozitate, de aceea el va rămîne în permanenţă un poet francez dintre cei mai francezi.

Celor care nu-l mai citesc azi sau care cred că şi-ar pierde timpul dacă ar face-o şi s-ar compromite dacă ar mărturisi-o, le spunem: A-l iubi pe Rostand este un act de tinereţe. De multă, de pură, de intensă tinereţe.

Tinereţea noastră — iederă spînzurată de balconul Roxanei.

ANCA CHRISTODORESCU-FUEREA

TABEL CRONOLOGIC

1770 Originară din satul Orgon (lîngă Maillane — patria lui Mistral) familia Rostand se stabileşte la Marsilia. Un strămoş prenumit Esprit fusese notar la Orgon. Fiul acestuia se stabileşte la Marsilia şi va avea 8 copii, printre care şi Alexis, străbunicul poetului, care a deţinut în Marsilia înalte funcţii: judecător, preşedinte la Tribunalul de comerţ, primar, fondator şi preşedinte al Casei de Economii. Fire blîndă, autor a multiple opere de caritate, moare la 86 de ani, regretat de toţi, încărcat de onoruri şi lăsînd printre hîrtiile sale nişte *Memorii*. Dragostea pentru scris urcă astfel pînă departe în familia Rostand.

Fiul lui Alexis, Joseph Rostand, va fi bunicul poetului; deţine şi el o funcţie administrativă la Marsilia şi păstrează bunul renume al familiei. La Cadix se îndrăgosteşte de o tînără spaniolă de o rară frumuseţe şi se căsătoreşte cu ea. Poetul va spune mai tîrziu, vorbind de ascendenţa sa spaniolă:

„În lira-mi port — să fie-o ţară? —
Cîteva strune de ghitară".

Din această căsătorie se naşte Joseph-Eugène-Hubert Rostand (1843—1915), tatăl poetului. Deşi economist de carieră, Eugène Rostand are vizibile înclinaţii artistice care se vor concretiza în cîteva cicluri de versuri: *Ebauches* (1865), *La Seconde page* (1866) şi *Les Sentiers unis* (1867).

1868 *1 aprilie* Se naşte, la Marsilia, în casa de pe strada Montaux, Edmond-Eugène-Alexis Rostand.

1871 Se naşte poetul Francis Jammes.

Se naşte la Paris Louise-Rose-Etiennette Gérard, cunoscută şi ea ca poetă sub numele de Rosemonde Gérard, viitoarea soţie a poetului.

1872 A. Daudet publică *Tartarin de Tarascon.*

1877 Eugène Rostand este ales membru al Academiei din Marsilia.

1881 A. France publică *Le crime de Sylvestre Bonnard.*

1884 Edmond Rostand debutează cu versuri în revista *Mireille.*

1885 Edmond Rostand este elev la Colegiul Stanislas din Paris. Începe perioada căutărilor şi incertitudinilor, perioada primelor versuri. Faptul că şi-a părăsit familia pentru a studia retorica la Paris (deşi se află sub oblăduirea unchiului său, Alexis Rostand) i se pare o mare nefericire. La Colegiul Stanislas cunoaşte pe René Doumic, şi relaţiile cu acest profesor al său vor fi întotdeauna foarte afectuoase, în ciuda crizelor de lene sau de indisciplină ale elevului (fermecător de altfel şi simpatizat de toţi). Gustul pentru literatură se afirmă. La ora de matematici citeşte pe sub bancă pe Chateaubriand sau pe Musset. Treisprezece ani mai tîrziu, la 3 martie 1898, Rostand se va reîntoarce aici, ca autor consacrat, şi va rosti în faţa elevilor liceului un discurs în versuri, intitulat *Elevilor de la Colegiul Stanislas*, în care va sfătui pe tineri să fie „nişte mici Cyrano".

E. Zola publică *Germinal.*

Moare V. Hugo.

1886 P. Loti: *Pecheur d'Islande.*

A. Rimbaud: *Les Iluminations.*

1887 Singur la Paris, Rostand e dezorientat. Atmosfera oraşului i se pare rece, lipsită de elanuri şi de ideal. Locuieşte ca un boem într-o cămăruţă de student pe rue de Bourgogne. Are 19 ani, n-a creat încă nimic de seamă şi e ros de îndoieli în privinţa posibilităţilor sale. ars de nostalgia patriei meridionale.

„E astăzi joi şi joia la Marseille
Cetatea-i tîrg de flori,
Aş fi acum acolo, în rumeneala ei
Şi printre visători,
De nu visam şi eu amăgitorul vis,
Visat de fiecare,
Să-mi fac un loc sub soare la Paris,
Oraşul fără soare,
N-am soare, mi-e decembrie mereu
Şi n-am iubire încă"

(Exerciţii între muze — Camera)

În acelaşi an tatăl său îl informează că Academia din Marsilia a instituit un concurs cu tema „Doi romancieri provensali: Honoré d'Urfé şi Emile Zola". Entuziasmat, tînărul poet începe să lucreze, ispitit mai ales de d'Urfé şi de totala opoziţie dintre cei doi scriitori. Obţine premiul, iar studiul îi va fi ulterior publicat în *Le journal de Marseille*.

1889 Rostand îşi începe cariera de dramaturg cu un vodevil *Le Gant Rouge*, reluare a unei piese pe care o compusese în iarna precedentă: *Les Petites manies*. *Le Gant Rouge* este un insucces.

1890 *aprilie* Se căsătoreşte cu Rosemonde Gérard fiica colonelului conte Gérard şi nepoata contelui Maurice Gérard, mare cancelar al legiunii de onoare, mareşal al Franţei, senator al lui Napoleon III, învingător la Ligny. Tînăra este fina lui Leconte de Lisle, iar din consiliul de familie (orfană fiind) face parte Al. Dumas-fiul. Este o căsătorie romantică, din dragoste. Rosemonde este delicată, blondă, aidoma celor mai frumoase plăsmuiri din teatrul lui Rostand:

„Cea mai strălucitoare de pe lume ea e,
Cea mai frumoasă, mai suavă, mai bălaie".

(*Cyrano*, act. I, scena 5)

Apare primul său volum de versuri *Les Musardises* (Paris, Fasquelle). Succesul volumului este relativ. Părerile sînt împărţite: unii îi recunosc „calităţile incontestabile", alţii, printre care Leconte de Lisle, se arată foarte severi. Este posibil ca uluitoarea uşurinţă de a versifica a poetului să-i fi speriat pe cei din şcoala veche.

1891 Scrie o altă piesă *Les deux Pierrots*, dar nici aceasta nu se bucură de succes.
Rosemonde Gérard publică *Les Pipeaux*, şi volumul va fi premiat de Academia Franceză.

27 mai Se naşte primul fiu al lui Edmond, viitorul poet Maurice Rostand.

1892 Simbolismul pătrunde în dramaturgie odată cu *Pelléas şi Mélisande*, drama lui Maurice Maeterlinck. El nu se va infiltra însă în dramaturgia rostandiană.
Apare *Les époques du Théâtre français* (lucrarea lui Ferdinand Brunetière).

1894 Apare *Histoire de la Littérature française* de Gustave Lanson.
A. France publică *Le lys rouge*.

1894 *21 mai* Are loc premiera piesei *Les Romanesques*, primul succes teatral al lui Edmond Rostand. Un efort de a descreţi frunţile, o intrigă naivă, dar atrăgătoare şi o grabă absolut tinerească de a spune tot încă din primul act caracterizează această piesă. Regăsim în ea parafrazarea şăgalnică a marii iubiri tragice dintre Romeo şi Julieta (fără intenţie de ireverenţă). Subiectul se întoarce pe dos ca o mănuşă: dorind căsătoria copiilor lor, doi taţi poznaşi simulează o ură de moarte unul faţă de celălalt, pentru a stîrni dragostea între copii. Inocenţă, curiozitate, spirit de contradicţie, apoi convingere şi sentiment

autentic, iată evoluţia relaţiilor între cei doi tineri, care sfîrşesc prin a se căsători.
În aceeaşi zi se naşte cel de-al doilea fiu al său, Jean, care va fi biolog şi moralist, membru al Academiei Franceze în 1959.

Izbucneşte afacerea Dreyfus; în decembrie, căpitanul Alfred Dreyfus este condamnat şi deportat pe Insula Dracului. Afacerea va dura pînă în 1902.

Pînă la izbucnirea afacerii Dreyfus, Rostand făcuse figură de conservator în artă ca şi în politică. Dar afacerea Dreyfus îl mişcă pe viitorul părinte al lui Cyrano, duşman al minciunii, al trădării, al laşităţii şi compromisurilor. Marea respiraţie de eroism din teatrul lui se va exprima mai întîi ca atitudine politică şi socială. Rostand face front comun cu spirite înaintate ca Emile Zola şi Anatole France, cerînd revizuirea procesului.

1895 *5 aprilie* Are loc premiera piesei *La Princesse Lointaine*; în rolul titular Sarah Bernhardt, care va fi toată viaţa marea lui prietenă. Piesa prezintă emoţionanta dragoste a trubadurului Joffroy Rudel, dragoste ce-l va costa viaţa, pentru îndepărtata prinţesă Mélissinde, contesă în Tripoli. Secretul frumuseţii acestei iubiri îl constituie situarea ei în imponderabile depărtări. Rostand are meritul de a fi tulburat apa limpede a legendei introducînd personajul Bertrand d'Allamanon. Ideala Mélissinde, în braţele căreia Joffroy Rudel îşi va da sufletul, se îndrăgosteşte de solul lui Rudel şi e gata să-şi trădeze propriul destin. După dezbateri de factură raciniană

ea se va regăsi, evitînd să-şi întunece aureola legendară. Vorbind despre felul în care piesa a fost primită, Rostand va spune: „Presa aproape în întregime a exterminat-o, făcînd din ea un quasi-eşec".

1897 *11 martie* La un matineu oferit de Théâtre de la Renaissance, Rostand recită *Pour la Grèce*.

14 aprilie Premiera piesei *La Samaritaine*, jucată de Théâtre de la Renaissance. În rolul Photine — Sarah Bernhardt. E miercurea mare şi publicul se arată foarte binevoitor faţă de această piesă de inspiraţie strict religioasă. Este de altfel şi un moment de criză populară de pietate.

Lemaître va nota: „Hotărît, misticismul e la modă". În ciuda cîtorva versuri remarcabile, piesa este însă lipsită de orice valoare, iar ideea de a face din Isus un orator preţios — total deplasată, personajul fiind incompatibil cu viziunea artistică a lui Rostand.

28 decembrie Théâtre de la Porte Saint-Martin: prima reprezentaţie a piesei *Cyrano de Bergerac*. În rolul titular Constant Coquelin, supranumit Coquelin l'aîné (1841—1909), ce-i fusese prezentat de Sarah Bernhardt şi care-l rugase să scrie un rol pentru el. Piesa poartă menţiunea: „Sufletului lui Cyrano aş fi vrut să-i dedic acest poem. Dar pentru că a trecut în tine, Coquelin, ţie ţi-l dedic." Piesa a fost compusă între aprilie 1896 şi ianuarie 1897, dar unele pasaje importante existau încă dinainte. Succesul ei este extraordinar, iar criticii îmbrăţişează entuziasmul publicului.

Iată ce vor spune cîțiva dintre ei: Emile Faguet: „Să fie oare adevărat? Va mai exista în Franța o mare literatură poetică, demnă de 1550[1], de 1630[2], demnă de 1660[3], demnă de 1830[4]!... Mi-a fost dat să trăiesc pentru a o vedea!... Domnule Rostand, cît vă sînt de recunoscător că existați!" Fr. Sarcey: „Evenimentul, chiar dacă nu este supranatural, nu e mai puțin miraculos".
Edmond Rostand primește legiunea de onoare. La reprezentația din 6 ianuarie 1898 asistă însuși președintele republicii, Felix Faure, împreună cu soția și fiica.

1898 13 ianuarie, Scrisoarea deschisă a lui E. Zola cu privire la afacerea Dreyfus, *J'accuse*, apare in ziarul *L'Aurore*.

1898 *3 martie* Rostand oferă elevilor de la Colegiul Stanislas o reprezentație a piesei *Cyrano*. Apare studiul lui E. Magne: *Les erreurs de documentation de Cyrano de Bergerac* — dar el nu dăunează cîtuși de puțin nemaipomenitului succes al piesei.

Se descoperă falsul comis de colonelul Henry și se decide revizuirea procesului Dreyfus. Totuși, în anul următor, Dreyfus este condamnat din nou, în cadrul procesului de la Rennes; i se acordă însă circumstanțe atenuante pentru a se deschide calea spre achitare.

---

[1] Ronsard și Du Bellay.
[2] Corneille (*Le Cid*, 1637).
[3] Racine.
[4] V. Hugo („La Bataille d'Hernani", 1830).

1899 Se reia piesa *Les Romanesques*.

1900 *15 martie* Are loc premiera piesei *L'Aiglon*, al doilea vîrf al carierei dramatice a lui Rostand. În rolul ducelui de Reichstadt — Sarah Bernhardt.
Era un moment în care soarta unicului fiu al împăratului Napoleon interesa mult Franța și Europa. La Berlin se reprezenta cu mare succes, pe scena teatrului regal, piesa lui M. von Der Pfortem — *Regele Romei*, iar la Paris existau patru piese: Desforges și Eugène Sue — *Le fils de l'homme, 1832;* Jacques Arago și Louis Surine — *Le Duc de Reichstadt;* Charles Desnoyers și Leon Bauvallet — *Le Roi de Rome*. În fața acestor piese, Rostand exclamă: „Ce mare prinț! Scriitorii nu îndrăznesc să-l abordeze decît în colaborare."
Și, orgolios fiind, făcu el singur o piesă, menită să le întunece pe toate.

1901 *3 mai* La vîrsta de 33 ani Edmond Rostand este ales membru al Academiei Franceze. Ceremonia de recepție va avea loc însă de-abia cu doi ani mai tîrziu, din cauza împrejurărilor: mai întîi se îmbolnăvește de pneumonie și pleacă la Cambo-les-Bains pentru a se îngriji, apoi se ocupă intens de construcția vilei sale „Arnaga". Este celebru și bogat, frecventează cercurile snobe și aristocratice, uitînd treptat de veleitățile democratice din prima perioadă a activității sale.
Fr. Sarcey publică *Quarante ans de théâtre* în care consacră multe pagini pieselor lui Rostand.

1902 *26 februarie* Compune *Un soir à Hernan* (elogiu lui V. Hugo).

1903 *4 iunie* Rostand este primit la Academi Franceză. Va ocupa fotoliul lui Henri d Bornier, al cărui elogiu îl face în discurs de recepție.

1906. Are loc reabilitarea definitivă a lui Dreyfu

1908 Rostand compune poemul dramatic *Le bo sacre* (pantomimă în versuri).

1910 *7 februarie* Are loc premiera piesei *Chantecle* pe care publicul o așteaptă de cîțiva an Deși anunțată în mai multe rînduri, piesa fost mereu amînată din motive diferit boala poetului (criză și operație de apendicită oct. 1906), apoi, în 1909, moartea subit a lui Coquelin care urma să fie Chantecle Este o mare lovitură pentru Rostand pe pla sentimental ca și profesional: căci, lipsit de sprijinul și aureola lui Coquelin, piesa n cunoscut un prea mare succes, iar public nu s-a ferit să-și ascundă deziluzia, în ciud eforturilor lui Lucien Guitry în rolul titula În *Chantecler* Rostand continuă tradiția te trului eroic căruia îi dăduse din nou via Cocoșul reprezintă aici artistul îmbătat, d copleșit în același timp de splendoarea mis unii sale: fericit c-o poate realiza și neferic la gîndul că propriile sale forțe l-ar put trăda. Obstinarea finală a lui Chantecler, d cînta chiar dacă nu el aduce lumina zoril este însă nu-numai un elogiu al luptei co secvente, dar și o manifestare de tip pa

nasian (pe fundament de filozofie kantiană) a frumosului ca scop în sine.
Aprilie Rostand este primit și sărbătorit de Asociația elevilor și foștilor elevi de la Colegiul Stanislas.
Octombrie Îl găsim la Paris unde discută asupra unei ediții ilustrate a operelor sale complete (care va și apare în cinci volume sub titlul *Oeuvres complètes*, între 1910—1911).
Întors la Arnaga, începe să lucreze la volumul *Le Cantique de l'Aile*.

1911 Emile Faguet publică studiul *La vie et l'oeuvre d'Edmond Rostand*.

1912 A. France publică *Les Dieux ont soif*.
A. Fournier publică *Le Grand Meaulnes*.

1913 Apar o serie de noi lucrări în literatura franceză: *Alcools* de G. Apollinaire, *Jean Barois* de R. Martin du Gard și *A la recherche du temps perdu* de M. Proust (diferitele volume se vor succeda între anii 1913—1927).

1914 Izbucnește războiul. Rostand compune *Le vol de la Marseillaise*, animat de ură împotriva kaiserului. El nu va reuși să se ridice niciodată la o concepție mai înaltă: oroarea principială față de război, asemeni lui Romain Rolland sau Henri Barbusse. Nu va înțelege că într-un război suferă în egală măsură toate popoarele implicate și că „două armate care se luptă una cu alta nu constituie decît o mare armată care se sinucide" (Barbusse — *Le Feu*). Războiul este pentru el prilejul unei dezlănțuiri de naționalism cu vizibile accente șovine. Dorește să se înroleze, dar sănătatea sa fragilă nu i-o permite. Neputînd obține nici un post

pe front devine unul din cei mai destoinici administratori ai spitalului Larresorre, lîngă Arnaga.

1915 Moare Eugène Rostand.
1916 Apare *Le Feu* de Henri Barbusse.

1917 E. Rostand intenţionează să scrie o dramă despre Jeanne d'Arc. Moare mama poetului.

Paul Valery publică poemul *La jeune Parque.*
1918, noiembrie. Moare G. Apollinaire.
În aceeaşi lună se semnează armistiţiul între Franţa şi Germania.

1918 *10 noiembrie* Rostand părăseşte definitiv Arnaga.

2 decembrie Rostand moare la Paris.

★

1919 Se publică postum *Le vol de la Marseillaise.*

1921 *3 noiembrie* La Academia Franceză fotoliul lui E. Rostand este ocupat de Joseph Bédier care, în elogiul pe care-l rosteşte cu această ocazie, spune că Rostand „a avut creaţii demne de marile legende de altădată".
Apare postum *La Dernière nuit de Don Juan.*
Apare studiul monografic al lui Jules Supervielle — *E. Rostand son théâtre, son oeuvre posthume.*
Apare ultimul volum de versuri al lui Rostand *Le Cantique de L'Aile.*

A. CH.-F.

MICUL VULTUR

DRAMĂ ÎN ŞASE ACTE, ÎN VERSURI

Fiului meu Maurice, şi în memoria străbunicului său Maurice, conte Gerard, mareşal al Franţei.

Nu cauza spectaculoasă
O apăr eu sau o atac,
Ci doar povestea dureroasă
A unui biet copil o fac.

PERSONAJELE

FRANZ, duce de Reichstadt
SERAFIN FLAMBEAU
PRINȚUL METTERNICH
ÎMPĂRATUL FRANZ
MAREȘALUL MARMONT
CROITORUL
FREDERIC DE GENTZ
ATAȘATUL FRANCEZ
CAVALERUL PROKESCH-OSTEN
TIBURȚIU DE LORGET
CONTELE DIETRISCHSTEIN, preceptorul ducelui
BARONUL D'OBENAUS
CONTELE BOMBELLES
GENERALUL HARTMANN
DOCTORUL
CONTELE DE SEDLINSKY, directorul poliției
UN TUTORE NOBILIAR
LORD COWLEY, ambasadorul Angliei
THALBERG
FURSTENBERG
MONTENEGRO
UN SERGENT, din regimentul ducelui
CĂPITANUL FORESTI
UN ȚĂRAN BĂTRÎN
VICONTELE DE OTRANTO
PIONNET
GOUBEAUX
MORCHAIN
BOROKOWSKY
VALETUL DUCELUI
UȘIERUL

UN MUNTEAN
UN TIROLEZ
UN FERMIER
PRELATUL
MARIA-LUIZA, ducesă de Parma
CONTESA CAMERATA
THEREZA DE LORGET, sora lui Tiburțiu
ARHIDUCESA
FANNY ELSSLER
MAREA MAESTRĂ
PRINCIPESA GRAZALCOVICI
CÎTEVA FRUMOASE DOAMNE DE LA CURTE
LADY COWLEY
DOMNIȘOARELE DE ONOARE ALE MARIEI-LUIZA
O ȚĂRANCĂ BĂTRÎNĂ
FAMILIA IMPERIALĂ
CASA MILITARĂ A DUCELUI
GARDA ÎMPĂRATULUI: ARCAȘI, TUTORI NOBILIARI, DOROBANȚI
MĂȘTI ȘI DOMINOURI: POLIȘINELI, MEZETINI, PĂSTORI ȚĂRANI ȘI ȚĂRANCE
REGIMENTUL DUCELUI

1830—1832

ACTUL ÎNTÎI

ARIPI CARE CRESC

Baden, în apropierea Vienei, în 1830.

Salonul vilei pe care o ocupă Maria-Luiza.

Cameră vastă în mijlocul căreia se înalță balonul de cristal al unei lustre în stil *Empire*. Lambriuri deschise, ziduri pictate în frescă, de un verde pompeian. Friză de sfincși în jurul plafonului.

La stînga, două uși. Cea din primul plan duce în camera Mariei-Luiza. Cea din planul al doilea se deschide spre apartamentele doamnelor de onoare. La dreapta, în primul plan, o altă ușă; în planul al doilea, într-o nișă, o sobă enormă de faianță, bogat ornamentată cu scene istorice. În fund, între două ferestre, o largă ușă-fereastră prin care se zăresc stîlpișorii unui peron, ce formează balconul, coborînd în grădină. Vedere asupra parcului din Baden: tei și brazi, alei întunecoase, lămpi suspendate de suporți arcuiți. O zi minunată de început de septembrie.

S-a adus în această banală vilă de închiriat, mobilier prețios. La stînga, aproape de fereastă, o frumoasă oglindă mobilă (o *psyché*) din lemn de lămîi, încărcată de bronzuri; în prim plan o masă foarte întinsă de acaju plină cu hîrtii; lîngă perete o masă-etajeră lăcuită, încărcată de cărți. La dreapta către fund, un mic pian Erard, de epocă, și o lampă

mai jos un recamier lîngă un gheridon mare. Fotolii și taburete în X; multe vase pline cu flori. Pe perete, gravuri înrămate reprezentînd pe membrii familiei imperiale a Austriei; portrete ale împăratului Franz, ale ducelui de Reichstadt, copil etc.

La ridicarea cortinei, în fundul salonului, un grup de femei foarte elegante. Două dintre ele, așezate la pian cu spatele către public, cîntă la patru mîini. O alta este la harfă. Se descifrează o partitură. Rîsete, întreruperi.

Un lacheu introduce, prin peron, o tînără fată cu înfățișare modestă, însoțită de un ofițer de cavalerie austriac; un minunat husar în albastru și argint. Cei doi nou veniți, văzînd că nu sînt luați în seamă, rămîn un timp în picioare într-un colț al salonului. În acest moment, prin ușa din dreapta, intră contele Bombelles, atras de muzică. El se îndreaptă spre pian, bătînd măsura. Dar, zărind pe tînăra fată, se oprește, surîde și se îndreaptă iute către ea.

SCENA I

TEREZA, TIBURȚIU, BOMBELLES, MARIA-LUIZA
DOAMNELE DE ONOARE

DOAMNELE
(la clavecin, vorbind toate deodată și rîzînd ca nebunele)

Greșește toți bemolii. — La... la! — E scandalos!
Țin basul! — Una, două! — Pedală! — Nu, mai jos!

BOMBELLES
(Terezei)

Ah! Tu ești?

TEREZA

Bună ziua, *Monsieur* Bombelles.

O DOAMNĂ
(la clavecin)

Mi... sol...

TEREZA

Azi intru în suită, ca lector.

O ALTĂ DOAMNĂ
(la clavecin)

E bemol!

TEREZA

Vă datorez, desigur, această înălțare.

BOMBELLES

De ce? Ești franțuzoaică și rudă mi-ești.

TEREZA

Iertare...

(Prezentîndu-i ofițerul.)

Tiburțiu!

BOMBELLES

Frățiorul!
(Îi întinde mîna. Arătînd un fotoliu.)
Să stăm puțin cu toții.

TEREZA

Oh! Sînt emoționată!

BOMBELLES
(surîzînd)

De ce așa emoții?

TEREZA

Că voi vedea îndată, din fostul împărat,
Ce-a mai rămas pe lume...

BOMBELLES
(așezîndu-se lîngă ea)

Nu zău? Adevărat?

TIBURȚIU
(cu un ton agasat)

Nu prea-l iubeau ai noștri pe Bonaparte-al tău!

TEREZA

Dar ca să-i vezi...

TIBURȚIU
(disprețuitor)

Nevasta!

TEREZA
(lui Bombelles, întrebătoare)

Și-n plus, pe fiul său?...

BOMBELLES

Desigur.

TEREZA

...Însemnează — să zic așa cutez —
Să nu ai pic de suflet și să nu fii francez,
În fine, să n-ai vîrsta, să nu ai anii mei,
De nu te înfioară cînd îi zărești pe ei.
Dar e frumoasă?

BOMBELLES

Cine?

TEREZA

Ducesa!

BOMBELLES
(surprins)

Cum ai spus?
Dar...

TEREZA
(iute)

E nefericită: un farmec are-n plus!

BOMBELLES

Dar nu-nțeleg! Tereza, tu n-ai văzut-o?

TEREZA

Nu!

TIBURȚIU

Am fost primiți aicea nu prea de mult.

BOMBELLES
(surîzînd)

Cum? Tu...

TIBURȚIU
(privind prin lornion grupul de doamne care fac muzică)

Ba chiar ne și temurăm, că tulburăm intrînd
Pe-aceste doamne care fac gamele rîzînd!

TEREZA

Aştept pe-mpărăteasă în colţul meu.

BOMBELLES
(ridicîndu-se)

Cum? Cum?
Dar ea este aceea ce basul ţine-acum.

TEREZA
(ridicîndu-se mişcată)

Împ...

BOMBELLES

Merg să-i dau de veste.

(Se îndreaptă către pian şi îi vorbeşte încet uneia dintre doamnele ce cîntă.)

MARIA-LUIZA
(întorcîndu-se)

Ah, da! Acea micuţă?
Cu trista ei poveste... mi-ai spus-o... E drăguţă!
Un frate ce...

BOMBELLES

Rămas-a la noi ca emigrant.

TIBURŢIU
(înaintînd, pe un ton degajat)

Această uniformă mă face elegant,
Iar cruda vînătoare de vulpi e un deliciu...

MARIA-LUIZA
(Terezei)

Priveşte-l pe netotul ce roade ca un viciu
Puţinul ce-ţi rămîne!

TEREZA
(vrînd să-l scuze)

Ah! El e...

MARIA-LUIZA

O ruşine
Ce ţi-a mîncat averea! Dar vrei să-l aperi. Bine.
Ia să te văd! Tereza eşti chiar încîntătoare.

(Îi ia mîinile şi o aşează lîngă ea, pe canapeaua recamier. Bombelles şi Tiburţiu se retrag către fundul scenei, vorbind.)

Eu iată-te acuma ca doamnă de onoare...
Să stii: nu-s dificilă... cam tristă doar, de cînd...

(Tăcere).

TEREZA
(mişcată)

Aşa-s de tulburată, încît nu-mi dă prin gînd
Cum să-mi exprim...

MARIA-LUIZA
(ştergîndu-şi ochii)

Avut-am o pierdere de preţ!
Puţini îl cunoscură pe-acest erou măreţ!

TEREZA
(într-un freamăt)

Desigur!

MARIA-LUIZA
(către Bombelles)

Tocmai scris-am să îi păstreze calul!

(Terezei.)

Murit-a generalul! De-atuncea...

TEREZA
(mirată)

Generalul?

MARIA-LUIZA
(ştergîndu-şi ochii)

Păstra tot vechiul titlu!

TEREZA

Ah!

MARIA-LUIZA

...inima mi-e plînsă!

TEREZA
(cu multă simţire)

Dar oare-n titlul ăsta nu toată faima-i strînsă?

MARIA-LUIZA

Cînd pierzi, nu îţi dai seama ce pierzi, de la-nceput:
Pierzînd acum pe Neipperg, eu totul am pierdut!

TEREZA
(uluită)

Pe Neipperg?

MARIA-LUIZA

Iar la Baden venii spre-a mă distra.
O oră de la Viena. Perfect! Dar, draga mea,
Mi-e foarte greu!... Se spune, de-atuncea, c-am slăbit.
Că de Berry, ducesa, îmi seamănă, leit!

Vitrolles mi-a spus. De asta mă coafez şi eu
Ca ea, la fel! Mai bine m-ar strînge Dumnezeu!

(Privind în jurul ei.)

E mică vila noastră dar foarte primitoare.
Şi Metternich ni-i oaspe cînd trece, în plimbare;
Dar astă seară pleacă. Nu-i trist aici la noi,
Cu Thalberg pianistul şi Sandorii, cei doi.
Ne cîntă Montenegro, în fiecare seară,
Apoi Fontana arii din *Figaro* ne zbiară.
Arhiducesa vine pe-aici cu-ambasadoarea
Engleză: cu landoul ieşim. — Dar, vezi, rumoarea
Pe-a mea durere curge! Săracul general!...
Aşa e că diseară mă însoţeşti la bal?

TEREZA
(care o priveşte cu o stupefacţie din ce în ce mai mare)

Dar...

MARIA-LUIZA
(năvalnic)

Meyendorff dă balul. Va fi şi Strauss la el.
Va trebui să meargă. Nu e aşa, Bombelles?

TEREZA

Dar ar putea să-mi spună a voastră majestate
De ducele de Reichstadt ceva?

MARIA-LUIZA

Ca sănătate,
Perfect. Puţină tuse... E aerul suav
La Baden!... Prinţul nostru ajuns-a ceasul grav
Cînd intră-n lume! Doamne, cînd mă gîndesc la el,
Nu pot, nu-mi vine-a crede că-i astăzi colonel!

Dar, crezi? — şi pentru mine durerea e enormă —
Nu l-am văzut vreodată în mîndra-i uniformă!...

(Intră doi domni ducînd nişte cutii verzi. Cu un strigăt de bucurie.)

Sînt pentru el! Priveşte!

SCENA II

ACEIAŞI, DOCTORUL şi fiul său, ducînd cutii mari cu capac de sticlă. Apoi METTERNICH

DOCTORUL
(salutînd)

Colecţia.

MARIA-LUIZA

Lăsaţi
Pe masă tot!

BOMBELLES

Ce-i asta?

MARIA-LUIZA

Sînt fluturi coloraţi.

TEREZA

Ce fluturi?

MARIA-LUIZA

Cînd, odată, la dumnealui în casă
— E doctorul staţiunii — am observat pe masă
Colecţia aceasta ce fiul o sfîrşea

Oftai cu voce tare: „Ah! De l-ar pasiona
Şi pe-al meu fiu, pe care nimic nu-l pasionează!"...

DOCTORUL

Am spus atunci ducesei: „Eh, poate că-l distrează!
De ce nu? Cine ştie? Să facem o-ncercare!"
Şi fluturii adus-am aici.

TEREZA
(aparte)

Oh! Fluturi!

MARIA-LUIZA
(suspinînd, către doctor)

Oare
Se va putea el smulge din solitare sfere
Puţin, să se ocupe şi de...

DOCTORUL

Lepidoptere.

MARIA-LUIZA

Dar prinţu-i dus. Pe masă depuneţi-le şi
Vă-ntoarceţi într-o oră.

(Doctorul şi fiul său ies, după ce au aşezat colecţia de fluturi pe masă. Maria-Luiza, întorcîndu-se spre Tereza.)

Maestrei Scarampi
Să te prezint, Tereza.

(Zărindu-l pe Metternich care intră din dreapta.)

Ah! Metternich!... Puţin,
Şi ai salonul liber.

METTERNICH

A trebuit să vin
Ca să primesc pe solul...

MARIA-LUIZA

Da, știu. Ți-l liberez!

METTERNICH

...lui Belliard, trimisul guvernului francez,
Pe domnul Gentz și-n fine, ștafete cîteva.

(Unui lacheu, pe care tocmai l-a sunat și care apare în fund, pe peron.)

Pe domnul Gentz poftește-l întîi!

(Mariei-Luiza.)

Permiteți?

MARIA-LUIZA

Da!

(Maria-Luiza iese cu Tereza. Tiburțiu și Bombelles le urmează. Gentz apare în fund, introdus de către lacheu. Foarte elegant. Figură de om care a știut să trăiască, îmbătrînit și obosit. Cu buzunarele pline de mici bomboniere și de flacoane, el mestecă întotdeauna o bomboană sau miroase un parfum.)

SCENA III

METTERNICH, GENTZ, apoi un ofițer francez, atașat al ambasadei Franței

METTERNICH

Salut Gentz!

(Se așează în fața măsuței din dreapta și începe să semneze, tot vorbind, hîrtiile pe care Gentz le scoate dintr-o mapă mare.)

Știi că astăzi mă-ntorc în capitală.
Mă cheamă împăratul!

GENTZ

Plecați?

METTERNICH

Ce plictiseală!
Acum pustie-i Viena!

GENTZ

Ca buzunarul meu!

METTERNICH

Nu-i chiar așa, fiindcă — fii drept, ce Dumnezeu! —
Guvernul rus ți-a...

(Face din vîrful degetelor, gestul numărării banilor.)

GENTZ

(cu o indignare comică)

Mie?

METTERNICH

Mai bine fii cinstit:
Iar te-ai vîndut...

GENTZ

(foarte liniștit, mîncînd o bomboană)

Păi... dacă mai mult mi-a oferit...

METTERNICH

Dar în ce scop arginții?

GENTZ

(mirosind un flacon de parfum)

Să fac iar o orgie.

METTERNICH

Şi treci drept mîna-mi dreaptă!

GENTZ

Nu trebuie să ştie
A voastră mînă stîngă, ce dreapta dobîndeşte.

METTERNICH
(observînd bomboanele şi flacoanele)

Parfumuri şi bomboane! Nimicuri! Oh!

GENTZ

Fireşte!
Am bani: parfum, bomboane, nimicuri. Le ador.
Sînt un copil cu gusturi perverse.

METTERNICH
(ridicînd din umeri)

Ce farsor!
Eşti fanfaronul scîrbei de tine!...

(Brusc.)

Ce-i cu Fanny?

GENTZ

Cu Elssler?... Nu mă place: grotesc şi-n
spovedanii!

(Arătînd un portret al ducelui de Reichstadt.)

Nebună-i după duce, doar el o pasionează.
Eu mască sînt, ce plînge; apoi se consolează
Gîndind că, după toate, mai bine-i pentru noi
Ca el să se distreze. Eu sînt pe planul doi:
Sînt pajul dansatoarei la Viena sau la ţară.
S-o însoţesc aicea ea vrut-a, astă-seară,
Pe duce să-l surprindă.

METTERNICH
(care în tot acest timp semnează hîrtii)

Dar voi mă îngroziţi!

GENTZ

Diseară mama iese. E bal.

(Îi întinde o scrisoare din mapă.)

Poftim! Citiţi!
Fouché cel mic ne scrie...

METTERNICH
(citind)

În august douăzeci,
În anul una mie opt sute şi treizeci...

GENTZ

Năstruşnic, se oferă în Franţa a-l aduce...

METTERNICH
(surîzînd)

Vicontele d'Otranto!

GENTZ

...pe bunul nostru duce.
Ca Napoleon al doilea.

METTERNICH
(parcurgînd scrisoarea)

Mulţi partizani...

GENTZ

Ehei,
Desigur.

METTERNICH

La nevoie să-ţi aminteşti de ei.

(Îi dă înapoi scrisoarea.)

Notează-i!

GENTZ

Refuza-vom?

METTERNICH

Lăsîndu-le speranţa!
Ce bine mă ajută să dirijez în Franţa,
Colonelaşul nostru! Căci din cutia-i — pac! —
Îl scot, cînd ei, uitîndu-l pe Metternich, o fac
Spre stînga. Cînd spre dreapta încep ca să revic
— Pac! — colonelul nostru reintră în cutie.

GENTZ
(amuzat)

Acest resort cînd oare putea-va fi văzut?

METTERNICH

Îndată.

(Sună, apare un lacheu.)

Cheamă solul lui Belliard.

(Lacheul introduce un ofițer francez în mare ţinută.)

Salut!

Hîrtiile?

(Îi întinde documentele.)

De Viena-i recunoscut formal
Louis-Philippe al vostru, în dreptul său regal.
Dar la „optzeci şi nouă" nu vă gîndiţi din nou.
Că ne siliţi să spargem găoacea unui ou...

ATAŞATUL
(imediat, speriat)

La prinţul François-Charles vă referiţi cumva?

METTERNICH

La ducele de Reichstadt? N-admit ca stirpea sa
Să fi domnit vreodată în Franţa!

ATAŞATUL
(cu o generozitate ironică)

Eu admit.

METTERNICH

Nu-l sprijinim pe duce. Dar m-am gîndit...

ATAŞATUL

Gîndit?...

METTERNICH
(răsturnîndu-se în fotoliu)

... Că dacă libertatea vă luaţi prin contrabandă,
Şi dacă vă permiteţi să faceţi propagandă,
De-l mai lăsaţi la rege pe-acel Royer-Collard
Să-şi desfăşoare-n voie vestitul său fular;
De-i prea republicană acea regalitate,
Să ştiţi — fiindcă îngeri nu sîntem, după toate —
Că ne-amintim îndată că Franz ne e nepot...

ATAŞATUL
(cu aprindere)

Nu vrem să se-nroşească ai noştri crini.

METTERNICH
(grațios)

Socot
Că albi de vor rămîne, vor ignora albina.

ATAȘATUL
(apropiindu-se și coborînd vocea)

Dar dacă prințul speră, cu toată carantina?

METTERNICH

Nu!

ATAȘATUL

Noutăți nu află?

METTERNICH

Prin mine, se-nțelege.

ATAȘATUL

Nu știe că în Franța acuma e alt rege?

METTERNICH

Ba da! Dar ce nu știe, micuțul prințișor,
E că se poartă iară drapelul tricolor,
Dar are timp să afle...

ATAȘATUL

Și poate că, aflînd,
Se tulbură!

METTERNICH

Nu! Prințul nu-i tulburat nicicînd!

ATAȘATUL
(puțin neliniștit)

Dar paza lui la Baden e mai puțin severă.

METTERNICH
(foarte liniștit)

Fii liniștit: chiar mama îi este temniceră.

ATAȘATUL

Cum?

METTERNICH

Care zbir ar pune mai mare zel ca ea
Să-l țină-n frîu? Oricare complot i-ar deranja
Seninul calm...

ATAȘATUL

Dar calmul e poate cursa ei:
Ea-și crește vulturașul!

(Ușa apartamentelor Mariei-Luiza se deschide.)

MARIA-LUIZA
(intrînd ca o furtună, cu un strigăt de deznădejde)

Papagalița!

SCENA IV

ACEIAȘI, MARIA-LUIZA, o clipă, și DOAMNELE DE ONOARE care o urmează înnebunite, apoi BOMBELLES și TIBURȚIU

ATAȘATUL

Ce-i?

MARIA-LUIZA
(lui Metternich)

Margaritina, prinţe, în zbor, a dispărut!

METTERNICH
(dezolat)

Nu zău?

MARIA-LUIZA

Margaritina, revino!

(Se urcă pe peron. Doamnele de onoare se răspîndesc în par în urmărirea păsării fugite.)

METTERNICH
(rece, ataşatului care îl priveşte cu stupoare)

Ai văzut?

ATAŞATUL
(urcînd către Maria-Luiza şi făcînd pe interesatul)

Alteţă, vreţi s-o caut?

MARIA-LUIZA
(se opreşte, îl măsoară, apoi sec)

Nu vreau!

(Reintră în apartamentul ei, după ce l-a fulgerat cu privirea trîntind uşa.)

ATAŞATUL
(din ce în ce mai uluit, lui Metternich)

Dar ce am zis?

METTERNICH
(reprimîndu-şi un surîs)

Se spune: „majestate"; „alteţă" nu-i permis!

ATAŞATUL

Dar dacă nu-i fu soţul, în Franţa, împărat,
Cum de păstrat-a titlul ducesa?

METTERNICH

L-a păstrat.

ATAŞATUL

Poftim de ce privirea-i sticlea de supărare!

METTERNICH

Din cauza acestei chestiuni... protocolare!

ATAŞATUL
(salută pentru a pleca; apoi, înainte de a ieşi, întreabă)

Putem, la ambasadă, să-ncepem a purta
Cocarda tricoloră, de azi încolo?

METTERNICH
(cu un suspin)

Da.

Sînt de acord...

(Imediat ataşatul aruncă cocarda albă de la pălărie, fără să spună nimic, şi o înlocuieşte cu un tricolor, pe care-l scoate din buzunar. Metternich se ridică.)

Chiar fără a pierde o clipită!

(Zgomot de clopoţei afară.)

Ce e?

GENTZ
(care e pe balcon)

Arhiducesa, de lume însoţită:
Sînt Meyendorf, şi Cowley, şi Thalberg...

BOMBELLES
(care la zgomotul clopoțeilor a intrat iute, din stînga, urmat de Tiburțiu)

Să-i primim!

(În momentul în care se precipită către ușă, arhiducesa apare pe peron înconjurată de un val de eleganți și elegante în costume de promenadă — rochii de culoare deschisă, umbrele, pălării mari. Un mic arhiduce, de cinci ani, în uniformă de husar, cu o blană minusculă pe umeri, două mici arhiducese în acele rochii extraordinare pe care le purtau copilele în epoca respectivă. Tumult de voci și rîsete. Vîrtej de frivolități.)

SCENA V

ACEIAȘI, ARHIDUCESA, DOAMNE ELEGANTE, DOMNI ELEGANȚI, LORD și LADY COWLEY, THALBERG, SANDOR, MONTENEGRO etc., apoi TEREZA, SCARAMPI, o DOAMNĂ DE ONOARE

ARHIDUCESA
(lui Bombelles, Metternich, Gentz, Tiburțiu, care înaintează ceremonios)

Nu e palat, e vilă. De-aceea nu dorim
Fasoane!

(Salonul este învadat. Unui tînăr.)

Iute, Thalberg! Hai, tarantela mea!

(Thalberg se așează la pian și cîntă. Lui Metternich, veselă.)

Cumnata mea, ducesa, pe unde o umbla?

O DOAMNĂ

În trecere venit-am s-o luăm cu noi.

O ALTA

Plecăm
Cu toții-ntr-o căruță, prin văi să alergăm:
O va conduce Sandor...

O VOCE DE BĂRBAT
(continuînd o conversație începută)

În crater, lavă toată
Ar trebui oprită.

ARHIDUCESA
(întorcîndu-se spre grupul celor ce vorbesc)

Dar mai tăceți odată!

(Lui Metternich, rîzînd.)

Ah! Au vorbit tot timpul de nu știu ce vulcan!

BOMBELLES

De ce vulcan e vorba?

O DOAMNĂ
(discutînd cu alta despre modă)

Se poartă astrahan?

(Șușotesc între ele.)

SANDOR
(răspunzînd lui Bombelles)

Liberalismul!

BOMBELLES

Cine?

LORD COWLEY

Sau, mai degrabă, Franța!

METTERNICH
(atașatului francez, cu un aer sever)

Auzi?

O DOAMNĂ
(unui tînăr, pe care-l duce de braț spre clavecin)

Hai, Montenegro, te rog să-mi cînți romanța.
Încet, doar pentru mine!...

O ALTĂ DOAMNĂ
(lui Gentz)

Bonjour, Gentz!

MONTENEGRO
(pe care-l acompaniază Thalberg, cîntînd încet)

...*Corazon*...

(Continuă încet.)

DOAMNA DE MAI SUS
(lui Gentz, după ce a căutat în săculețul de mînă)

Am dulciuri pentru tine!

(Îi dă o cutie mică de bomboane.)

GENTZ

Merçi!

O ALTĂ DOAMNĂ
(același joc)

Eu, un flacon:
Parfum adus din Franța.

(Scoate un mic flacon și i-l dă.)

METTERNICH
(care a văzut flaconul, iute lui Gentz)

Distruge-i eticheta!
E *„Eau du duc de Reichstadt"!*

GENTZ
(mirosind parfumul)

Ce dulce-i violeta!

METTERNICH
(smulgîndu-i flaconul și zgîriindu-l cu foarfeca găsită pe masă)

De-ar fi aicea prințul, ar ști că la Paris...

O VOCE
(în grupul de bărbați din fund)

Iar scoate capul hidra!

LADY COWLEY

Bărbații au decis:
E hidră...

LORD COWLEY
(în grupul de bărbați)

Trebuiește ucisă!

ARHIDUCESA
(rîzînd)

Despre ce
Vorbiți? Vulcanul-i hidră acuma?

O DOAMNĂ DE ONOARE A MARIEI-LUIZA
(urmată de un servitor care duce pe o tavă pahare mari de cafea cu lapte la gheață)

Eis-Kaffee?

(Un alt servitor a pus pe masă o tavă cu răcoritoare: bere, șampanie etc.)

ARHIDUCESA
(stînd jos, unei tinere fete)

Reciţi ceva, Olguţo?

GENTZ

Ceva, să ne oferi,
Din Heine.

TOATE DOAMNELE

Da! Din Heine!

OLGA
(ridicîndu-se să recite)

Vreţi *Cei doi grenadieri?*

METTERNICH
(cu aprindere)

Oh! Nu!

SCARAMPI
(ieşind din apartamentul Mariei-Luiza)

Soseşte-ndată şi majestatea sa.

MAI MULTE VOCI

Ah! Scarampi!

(Salutări. Rîsete. Conversaţii.)

VOCEA LUI SANDOR
(în fund, într-un grup)

Vom merge, ca doamnele să ia
La Kreinerhütte aer şi masa sub umbrar.

METTERNICH
(lui Gentz, care citeşte un jurnal găsit pe masă)

Gentz, ce citeşti acolo, în colţul tău?

GENTZ

Un ziar!

LORD COWLEY
(nepăsător)

Politică?

GENTZ

Nu, teatru.

ARHIDUCESA

Subiectu-i cam futil!

GENTZ

Dar ştiţi ce-o să se joace acum la „Vaudeville"?

METTERNICH

Nu!

GENTZ

Bonaparte.

METTERNICH
(indiferent)

Drace!

GENTZ

La „Variétés'?

METTERNICH

Nu! Ce?

GENTZ

Napoleon întîiul; la fel la „Nouveautés".
Iar „Luxembourg" promite că joacă *Viața sa.*
„Gymnase" reia cu brio *Exod din Rusia.*
„Gaité" ce pune-n scenă chiar în acest sezon?
Birjarul și-mpăratul. Apoi, la „Malmaison",
Un autor mai tînăr a scris *Sfînta Elena.*
La „Saint-Martin" ce credeți că ține-acuma scena?
Napoleon.

LORD COWLEY
(jignit)

E-o modă!

TIBURȚIU
(ridicînd din umeri)

O vîlvă s-ar părea!

GENTZ

La „Cirque" e: *Împăratul;* la „Ambigu": *Murat.*

SANDOR
(înțepat)

E-o modă!

BOMBELLES
(disprețuitor)

Modă!

GENTZ

Modă, de toată importanța,
Ce-o vom vedea c-apare din cînd în cînd în Franța.

O DOAMNĂ
(citind jurnalul pe deasupra umărului lui Gentz, cu lornionul)

Cenușa vor să-nvie!

METTERNICH
(sec)

Doar phoenix-ul renaște,
Nu vulturul!

TIBURȚIU

O, Doamne! De s-ar putea cunoaște
Tot viitorul Franței!

METTERNICH
(superior)

Eu, tinere grăbit,
Îl știu.

O DOAMNĂ

Atunci vorbește, oracol de granit!

ARHIDUCESA
(făcînd gestul de a-l afuma cu tămîie)

De bronz îi e sentința!

GENTZ
(printre dinți)

Un bronz cam tinichea!

LORD COWLEY

Salvarea Franței cine-i?

METTERNICH

Henri al cincilea.

(Cu un gest de milă.)

Tot restu-i modă! Modă!

TEREZA
(în picioare, într-un colț, încet)

E viața mai comodă
Cînd faima cea mai mare ai botezat-o modă.

METTERNICH
(turnîndu-și un pahar de șampanie)

Și-apoi atîta vreme cît doar la „Odeon"
Se strigă, nu-i pericol...

UN STRIGĂT PUTERNIC
(afară)

Trăiască Napoleon!

(Toată lumea se ridică. Panică. Lordul Cowley se îneacă cu cafeaua. Femeile, innebunite, aleargă în toate direcțiile.)

TOATĂ LUMEA
(gata să fugă)

Cum? Ce? Aici? La Baden?

METTERNICH

Aicea e exclus!
Să nu vă fie teamă!

LORD COWLEY
(furios)

Poftim, cum sar în sus
Cînd e strigat un nume!

GENTZ
(strigînd grav)

E mort!

(Lumea se mai liniștește.)

TIBURȚIU
(care era pe balcon, coborînd)

Un prostănac!

METTERNICH

Dar ce-i?

TIBURȚIU

E o cătană.

METTERNICH
(uluit)

Soldat austriac?

TIBURȚIU

Chiar doi. Văzut-am totul din ușă.

METTERNICH

Regretabil!

(În acest moment, ușa din stînga se deschide. Maria-Luiza palidă, apare.)

SCENA VI

ACEIAȘI, MARIA-LUIZA, apoi UN SOLDAT AUSTRIAC

MARIA-LUIZA
(cu o voce întretăiată)

Ați auzit? Ce groaznic! Ah! E insuportabil!
Îmi amintesc, odată, mulțimea se-mbulzea
În jurul meu, la Parma,

(cade pe șezlong)

strigîndu-mi tot așa!
Să-mi tulbure, vor, viața!

METTERNICH
(nervos, lui Tiburțiu)

În fond, de ce-au strigat?

TIBURȚIU

Servind în regimentul de duce comandat,
Doi oameni, cu permisii, stînd colea la taclale,
Pe duce îl văzură cînd se-ntorcea agale;
Adîncul șanț cunoașteți ce strada mărginește:
Vrea ducele să-l sară, dar calul se codește,
Cabrînd. Atuncea prințul îl strînge-n ham de bot..
Și, sare! Că omagiu, strigat-au. Asta-i tot!

METTERNICH

Sus, adu-mi unul, iute!

(Tiburțiu, de pe peron, face un semn afară.)

MARIA-LUIZA
(căreia i se dă să respire săruri)

Nu! Vor să mă omoare!

(Intră un sergent din regimentul ducelui. El salută stîngaci, intimidat de toată această lume elegantă.)

METTERNICH
(cu indignare)

E un sergent! La naiba! Ia spune, frățioare,
De ce-ai strigat acuma?

SERGENTUL

Nu știu.

METTERNICH

Nu știi?

SERGENTUL

La fel
Și caporalul, care strigat-a jos, nici el
Nu știe. Dar deodată ne-a apucat așa,
Atît de tînăr prințul pe calul său părea...
Apoi e o mîndrie să ai drept colonel
Pe fiul lui...

METTERNICH
(iute)

Ajunge! Perfect!

SERGENTUL

Ce plin de zel
Obstacolul sărit-a! Semeț și blond ca sfîntul
Ce omora balauri! Văzînd așa, avîntul
Și pe noi doi ne prinse că, fără vre-o rușine,
L-am aclamat din suflet: „Trăiască...

METTERNICH
(precipitat)

Bine! Bine!
Dar... „ducele de Reichstadt", iubit sergent major,
E greu să strigi? Ia spune!

SERGENTUL
(gîndindu-se, naiv)

E mai puțin ușor.

METTERNICH

Cum?

SERGENTUL
(încercînd)

„Ducele de Reichstadt"! E mai greoi un pic
Decît: „Trăiască...

METTERNICH
(scos din fire, concediindu-l cu un gest)

Bine! Nu mai striga nimic!

TIBURŢIU
(soldatului, cînd trece pe lîngă el)

Neghiob!

SCENA VII

ACEIAŞI, fără SERGENT; DIETRICHSTEIN, intrat de un moment

MARIA-LUIZA
(doamnelor care o înconjoară)

Mă simt mai bine. *Merçi!*

TEREZA
(privind-o trist)

Împărăteasă!

MARIA-LUIZA
(lui Dietrichstein, arătîndu-i pe Tereza)

Ei, Dietrichstein — lectoarea cea nouă. Nu-i frumoasă?

(Terezei, prezentîndu-i-l pe Dietrichstein.)

Al ducelui preceptor! — Aş vrea să văd ceva!
Citeşti perfect?

TIBURŢIU
(răspunzînd în locul ei)

Desigur!

TEREZA
(modest)

Nu pot să spun că...

MARIA-LUIZA

Ia
O carte de pe masă. De a lui Franz. Pe placa
De lac. Aşa! Deschide-o. Citeşte!

TEREZA
(după ce a luat cartea)

Andromaca.

(Tăcere adîncă. Toată lumea se instalează ca să asculte. Ea citeşte.)

„Ce teamă-i cea de care li-e inima cuprinsă?
Sau vreun troian scăpat-a de mîna-ţi neînvinsă?
Ah! Ura pentru Hector n-a devenit mai mică:
De fiul său li-e teamă."

(Toată lumea se priveşte. Răceală.)

„Ce demn motiv de frică!
Un copilandru, cărui nu i s-a spus vreodată
Că Pyrrhus îi e dascăl şi Hector îi e tată!"...

(Murmure şi tulburare generală.)

TOATĂ LUMEA

Hm!... Hm!

GENTZ

Frumoasă voce!

MARIA-LUIZA
(nervos, către Tereza)

Alege alt pasaj!

TEREZA
(deschizînd cartea în alt loc.)

„Vai! Mi-amintesc de ziua cînd, cu al său curaj,
L-a căutat pe-Ahile, sfîrşitul căutînd,
Pe fiul său cerut-a

(fetele se înroşesc)

şi-mbrăţişîndu-l blînd,
Mi-a spus, ştergîndu-mi ochii: iubita mea soţie,
Nu ştiu izbînda-n luptă a cui va fi să fie;
Îţi las pe fiul nostru..."

(Murmur şi tulburare generală.)

TOATĂ LUMEA

Hm!... Da!

MARIA-LUIZA
(din ce în ce mai stînjenită)

Elucubraţii!
Să luăm o altă carte... vezi colo...

TEREZA
(luînd o altă carte de pe masă)

Meditaţii.

MARIA-LUIZA
(liniştindu-se)

Cunoaştem autorul! Iubim a sa tiradă!
La noi a luat şi masa.

(Lui Scarampi, cu încîntare.)

Trimisul de-ambasadă!

TEREZA
(citind)

„Cîntări melodioase de serafimi nicicînd
N-au răsunat mai ample în cer şi pe pămînt:
Curaj copil nevolnic, din neamul cel divin"...

(În momentul în care ea recită acest vers, ducele apare în uşa din fund. Tereza simte că intră cineva, ridică ochii de pe carte, îl vede pe duce, palid şi nemişcat, în prag şi, răscolită, se ridică. La mişcarea pe care o face, toată lumea se întoarce şi se ridică.)

SCENA VIII

ACEIAŞI, DUCELE

DUCELE

Îi cer iertare, mamă, domnului Lamartine.

MARIA-LUIZA

Franz, bună promenada?

DUCELE
(coborînd. Este în costum de călărie, cu cravaşa în mînă, foarte elegant, poartă o floare la butonieră şi nu surîde niciodată)

Da. E frumos afară.

(Întorcîndu-se către Tereza.)

La ce pasaj din carte rămas-ai, domnişoară?

TEREZA
(ezită, o secundă, să repete versurile, apoi, privindu-l pe duce, cu o emoţie adîncă)

„Curaj, copil nevolnic din neamul cel divin,
Pe frunte porţi înalta origine din plin;
Oricine cînd te vede..."

MARIA-LUIZA
(sec, sculîndu-se)

E bine! Suficient!

ARHIDUCESA
(copiilor, arătîndu-l pe duce)

Hai, spuneţi bună ziua lui Franz.

(Copiii se apropie de duce, care s-a aşezat, şi îl înconjoară. O fetiţă şi un băieţel se urcă pe genunchii lui.)

SCARAMPI
(încet, cu mînie, Terezei)

Ce mai talent!

TEREZA

De ce?

O DOAMNA
(privindu-l pe duce)

Cît e de palid!

O ALTA
(acelaşi joc)

E străveziu ca fumul!

SCARAMPI
(Terezei)

Pasajele citite cum le-ai ales?

TEREZA

Volumul
Se deschidea el singur în mînă... n-am voit...

(Scarampi se îndepărtează, ridicînd din umeri.)

GENTZ
(care a auzit, înălţînd capul)

Cînd se deschide singur, e locul des citit!

TEREZA
(aparte, privindu-l melancolic pe duce)

Cu arhiduci în braţe!...

ARHIDUCESA
(către duce, aplecîndu-se pe speteaza fotoliului său)

Mă bucur că eşti bine.
Cu mine eşti prieten?

DUCELE
(sărutîndu-i mîna)

Mătuşă, doar cu tine.

GENTZ
(Terezei, care nu-l părăseşte pe duce din ochi)

Ce zici de al său aer de Cherubin timid
Ce pe furiş citeşte pe *Werther* prea avid?

(Copiii, în jurul ducelui, admiră eleganţa vărului lor mai mare, se joacă cu lanţul său, cu brelocurile sale, sau admiră cravata lui bufantă.)

FETIŢA
(care stă pe genunchii săi, mirată)

Ce gulere frumoase ai tu de obicei!

DUCELE
(salutînd)

Alteţa sa-i prea bună cu verişorul ei!

TEREZA
(aparte, cu un surîs dureros)

Oh! Gulerele sale!

UN BĂIEŢAŞ
(care a luat cravaşa prinţului şi biciuieşte aerul cu ea)

Cravaşă ca a ta
N-am mai văzut la nimeni.

DUCELE
(grav)

Dar nici nu se putea!

TEREZA
(aparte, la fel)

Cravaşa!

UN ALT BĂIEŢAŞ
(atingînd mănuşile pe care ducele tocmai şi le-a scos şi le-a aruncat pe masă)

Ce mănuşă!

DUCELE

Superbă, *mon chéri.*

FETIŢA
(cu degetul pe sub stofa jiletcii)

Jiletca ta din ce e?

DUCELE

E din Pondichéry.

TEREZA
(o încearcă plînsul)

Oh!

ARHIDUCESA
(mîngîind cu vîrful degetului trandafirul care înfloreşte redingota prinţului)

După moda nouă, un trandafir ţi-ai pus!

DUCELE
(ridicîndu-se, cu o frivolitate amară şi forţată)

Aşa-i? În butoniera a treia! Nu mai sus!

(În acest moment Tereza izbucneşte în plîns.)

DOAMNELE
(în jurul ei)

Ce e? Ce-a apucat-o?

TEREZA

Iertare!... Nu ştiu... Frica
De-a fi de-ai mei departe... deodată...

MARIA-LUIZA
(care s-a apropiat, cu o înduioşare zgomotoasă)

Mititica!

TEREZA

M-am stăpînit atîta....

MARIA-LUIZA
(sărutînd-o)

Dă drumul la tot plînsul!

DUCELE
(care a făcut cîţiva paşi, fără a avea aerul de a remarca lacrimile Terezei se opreşte, împingînd cu piciorul ceva pe covor)

Pe ce-am călcat? O albă cocardă?

(Se apleacă şi o ridică. Apoi, căutînd o clipă din ochi, îl zăreşte pe ataşatul francez.)

De la dînsul!

METTERNICH
(pășește înainte, stingherit)

Aa...

DUCELE
(către atașatul francez)

Domnule, cocarda! O porți la pălărie!

(Atașatul îi arată pălăria. Ducele observă cocarda tricoloră)

Ah!

(Către Metternich.)

Nu știam. Atuncea... drapelul?

METTERNICH
(stînjenit)

O prostie...
Alteță...

DUCELE

E identic?

METTERNICH

Da... n-are importanță...
Chestiune de culoare...

DUCELE
(flegmatic)

Chestiune de nuanță.

(A luat pălăria atașatului și, pe fetrul negru, apropie cele două cocarde, le compară, ca un artist, depărtînd pălăria, cu capul aplecat.)

Se vede de departe, de către orișicine
Că, sigur, cu aceasta...

(arată cocarda tricoloră)

arată mult mai bine.

(O aruncă pe cea albă și trece nepăsător. Mama sa îl ia de braț și îl duce prin fața cutiilor cu fluturi pe care doctorul, sosit de o clipă, le-a înșirat pe masa cea mare.)

Ah! Fluturi?

MARIA-LUIZA
(căutînd să-l intereseze)

Pe cel negru alteța ta-l preferă?

DUCELE

E drăgălaș.

DOCTORUL

Se naște pe o umbeliferă.

DUCELE

Pe aripi are ochii?

DOCTORUL
(surîzînd)

Nu-s ochii! Un savant
I-a botezat *lunule.*

DUCELE

Aha! Interesant!

DOCTORUL

Vedeți pe cel ce trupul cu verde își presară?

DUCELE

Nu.

DOCTORUL

Ce priviți alteță?

DUCELE

Văd acul ce-l omoară.

(Se depărtează)

DOCTORUL
(disperat, Mariei-Luiza)

Îl plictiseşte totul!

MARIA-LUIZA
(lui Scarampi)

Contez pe-acel efect...

SCARAMPI
(misterios)

Da, da, surpriza noastră.

GENTZ
(care s-a apropiat de duce, prezentîndu-i o bombonieră)

Bomboană?

DUCELE
(luînd o bombbană şi gustînd-o)

Oh! Perfect!
Un gust de pară are... dar simt şi portocala...
Apoi de... stai... aşteaptă...

GENTZ

Nu face osteneala.

DUCELE

Ce osteneală?

GENTZ

Prinţe, vă faceţi că luaţi parte.
Eu nu sînt cancelarul. Eu văd mult mai departe.

DUCELE
(de sus)

Şi ce vezi?

GENTZ

Pe acela ce plînge-n loc să ia,
Ca prinţ drăguţ şi tînăr, din viaţă partea sa.
Îl simt al vostru suflet; dar Curtea se va-ntrece
În muzică să-l piardă, în dragoste să-l sece.
Aveam şi eu un suflet — alteţa voastră ştie? —
Dar pfft!... şi-mi trece vremea în dulce murdărie.
Iar într-o zi un tînăr de universitate,
Voind ca să răzbune iubita Libertate,
Mă va ucide-n taină chiar în mocirla mea,
Cum Sand pe Kotzebue l-a omorît cîndva.
Mi-e frică — o pralină? — că într-o zi cu soare
Voi fi ucis de unul din ăşti nebuni!

DUCELE
(liniştit, luînd o pralină)

Se pare!

GENTZ
(dînd înapoi)

Cum asta?

DUCELE

De un tînăr ucis tu ai să fii.

GENTZ

Dar...

DUCELE

Şi-l cunoşti.

GENTZ
(stupefiat)

Dar, duce...

DUCELE

Îl cheamă — ca să știi —
Tot Frederic: e omul ce-ai fost odinioară.
Fiindcă înviat-a în tine, -n loc să moară,
Și îți vorbește, -n taină, că remușcarea grea
S-a terminat: acesta iertare nu-ți va da.

GENTZ
(pălind)

Oh! Tinerețea-n mine înfige un cuțit!
...Cît despre-această dură privire n-am greșit:
E-a celui ce încearcă imperiul să renvie!

DUCELE

Stimate domn, mă iartă: ce spui e o prostie!

(Se depărtează. Metternich îl întîlnește pe Gentz.)

METTERNICH
(lui Gentz, surîzînd)

Vorbeai cu...

GENTZ

Da, cu prințul.

METTERNICH

Nu e drăguț?

GENTZ

Ba e!

METTERNICH

Îl am complet în mînă.

GENTZ

Da, da, complet.

DUCELE
(a ajuns în fața Terezei care, așezată într-un colț în fața unui gheridon, frunzărește o carte. El o privește o clipă, apoi cu glas scăzut)

De ce
Ai plîns mai adineauri?

TEREZA
(care nu l-a văzut venind, tresare și se ridică tulburată)

Deoarece...

DUCELE

Nu.

TEREZA
(buimăcită)

Dar...

DUCELE

Știu pentru ce. Nu plînge.

(Se depărtează iute și se găsește în fața lui Metternich care tocmai și-a luat pălăria și mănușile pentru a ieși.)

METTERNICH
(salutînd pe duce)

Alteță, eu dispar.

(Ducele răspunde printr-o înclinare a capului. Metternich iese luîndu-l și pe atașat.)

DUCELE
(Mariei-Luiza și lui Dietrichstein care privesc niște hîrtii pe masă)

Citiți a mea lucrare?

DIETRICHSTEIN

V-aș face o dojană:
Greșeli intenționate văd încă la germană.
Din ștrengărie, sigur!

MARIA-LUIZA
(jignită)

La vîrsta ta, ștrengar?

DUCELE

Ce vreți? Nu sînt un vultur: sînt numai un școlar.

DIETRICHSTEIN
(subliniind cu degetul o greșeală)

Priviți! Iar pusă-i „Franța" la feminin aci!

DUCELE

Nu știu vreodată dacă e *das*, e *der* sau *die*!

DIETRICHSTEIN

Corect e doar neutrul la „Franța!"

DUCELE

Ei, drăcie!
Nu-mi place dacă Franța neutră-o să rămîie.

MARIA-LUIZA
(întrerupînd pe Thalberg care zdrăngăne la pian)

Taci! Prințului i-e groază de muzică.

DUCELE

Mi-e groază.

LORD COWLEY
(înaintînd către duce)

Alteță...

DIETRICHSTEIN
(încet, către duce)

Fiți amabil!

DUCELE

De ce?

DIETRICHSTEIN
(la fel)

Vă adresează
Cuvînt ambasadorul englez.

LORD COWLEY

...pe unde trena
Vă duceți? Care-i locul iubit?

DUCELE

Sfînta Elena.

LORD COWLEY
(zăpăcit)

Aud?

DUCELE

Un loc de vrajă — încîntător pe seară!
Acolo v-aș trimite să vă plimbați la vară!
(Salută și trece.)

GENTZ
(repede, ambasadorului englez, în timp ce ducele se îndepărtează)

Sfînta Elena este cătunul principal
Din locul plin de farmec numit Helenenthal.

AMBASADORUL

Ah! Da? Deși eroarea îmi poate fi adîncă,
Eu cred că e o piatră în curtea mea.

GENTZ

O stîncă!

VOCI
(în fund)

Plecăm!

ARHIDUCESA
(Mariei-Luiza)

Nu vii, Luiza?

MARIA-LUIZA

Nu! Eu nu merg!

STRIGĂTE

Trăsura!

ARHIDUCESA
(ducelui)

Tu, Franz? Nu vii cu mine?

MARIA-LUIZA

Nu-i place lui natura.
(Cu milă.)
El ia Helenenthal-ul în goana unui cal.

DUCELE
(sumbru)

Exact! Așa-i! În goană!

MARIA-LUIZA

Nu ești sentimental!

(Zgomot mare. Salturi. Toată adunarea iese într-un tumult de voci.)

MONTENEGRO
(pe peron)

Cunosc locșorul unde găsim un cidru foarte...
(Vocea sa se pierde.)

STRIGĂTE
(afară)

La revedere!

GENTZ
(pe balcon, strigînd)

Hidra lăsați-o la o parte!...
(Rîsete. Clopoței de trăsuri care se depărtează.)

TEREZA
(lui Tiburțiu, care pleacă)

Adio!

TIBURȚIU
(sărutînd-o pe frunte)

Plec! Adio!
(Se înclină în fața Mariei-Luiza și iese cu Bombelles.)

MARIA-LUIZA
(doamnelor de onoare, încredinţîndu-le-o pe Tereza)

Conduceţi-o acum
La dînsa...

(Tereza iese, dusă de doamnele de onoare. Ducele s-a aşezat, frunzărind distrat cărţile de pe masă. Maria-Luiza face un semn, surizînd, lui Scarampi, care a rămas — apoi înaintează către duce.)

SCENA IX

DUCELE, MARIA-LUIZA, SCARAMPI, apoi un CROITOR şi o MODISTĂ

MARIA-LUIZA
(ducelui)

Franz...

(El se întoarce.)

Mai vesel vreau să te fac.

DUCELE

Da? Cum?

(Scarampi închide cu grijă toate uşile.)

MARIA-LUIZA

Sst! Un complot făcut-am!

DUCELE
(ai cărui ochi se aprind)

Complot?

MARIA-LUIZA

De neiertat!
Fiindcă tot ce vine din Franţa-i repudiat,
Sst! Din Paris, în taină, am strămutat încoace
Din case mari de modă...

(Îl loveşte uşor peste obraz.)

Cochetule, îţi place?
...Un croitor — sst! — ţie...

(arătînd-o pe Scarampi)

iar nouă, o modistă!
Eu cred că o idee avut-am...

DUCELE
(glacial)

De artistă!

SCARAMPI
(mergînd să deschidă uşa apartamentului Mariei-Luiza)

Intraţi!

(Intră o domnişoară — eleganţă de manechin — care poartă cutii mari cu rochii şi pălării, apoi un tînăr îmbrăcat ca o gravură de modă 1830, cu braţele încărcate de veşminte păturite şi de cutii. Croitorul coboară către duce, în timp ce în fundul scenei modista despachetează rochiile pe o canapea. După un salut adînc, el îngenunchează, deschizînd cutii, desfăcînd pachete, aranjînd cravate, desfăşurînd veşminte.)

CROITORUL

Vrea monseniorul privirea să-şi încline?...
Am noutăţi frumoase! Toţi domnii au în mine
Încredere: prin modă eu îi conduc discret.

În primul rînd cravate. — Un lînced violet.
Un cafeniu de seară. — Fularele se poartă.

(Privind cravata ducelui.)

Observ cu bucurie că ducele, cu artă,
Eşarfa sa îşi leagă.

(Prezentînd alt model.)

Desen în curmeziş!

(Privind din nou cravata ducelui.)

Da, nod perfect şi nobil, formînd un înveliş
Pe gît. Aceste veste pe care-s pogorîte
Buchete desfoiate, cum le găsiţi?

DUCELE
(impasibil)

Urîte!

CROITORUL
(continuînd să întindă mărfurile pe covor)

Dar astea, monseniore, impresie vă fac?
E păr de capră totuşi! E scoarţă de copac.
O redingotă verde nocturn. Manşetă strînsă.
E prea semeaţă? Vestă la şase nasturi. Însă
Trei descheiaţi se poartă (o mare eleganţă!),
Şiretul plin de spirit conferă o prestanţă.
Albastrul frac acesta, artistic periat,
Pe pantalon subţire făcut din dril vărgat,
E larg, uşor, de modă adevărat franceză!
Lăsînd apoi, această greceaie poloneză
(Veşmintele lui Falstaf, nu-s pentru Hamlet, cred!),
Să trecem la mantale. De Scoţia, un pled,
Cu semi-guler care în mîneci se termină.
E prea excentric? Fie! Această pelerină

Un nu ştiu ce posedă bogat şi spaniol
Şi-i demnă pentru mersul la orice doña Sol!

(O aruncă pe umeri, şi merge maiestuos.)

Cu lanţ de-argint, cu falduri, cu gulerul de jder;
Cusută în Montmartre la noi în atelier.
O tăietură simplă!... dar tăietura-i tot!

MARIA-LUIZA
(care a rămas în picioare alături de duce, îl vede mai palid, cu ochii ficşi, ca şi cum n-ar mai asculta; apoi croitorului)

Cu-al tău jargon, pe duce, îl oboseşti, socot!

DUCELE
(trezindu-se)

Visam... Nu mi se-ntîmplă adesea ca acum:
S-aud, cînd îmi oferă să cumpăr un costum,
Pe croitorul Vienei că-ncearcă să cultive
Vorbirea pitorească şi plină de-adjective,
Ca el. Ceea ce-ţi pare că-i un jargon vulgar
Pe mine mă... pe mine...

(Ochii i s-au umplut de lacrimi; brusc.)

Nu, lasă, e-n zadar.

MARIA-LUIZA
(reîntorcîndu-se către Scarampi şi modistă)

Hai să vedem mătasea!... Tot mîneci *à gigot?*

MODISTA

Tot!

CROITORUL
(ducelui, arătîndu-i eşantioane lipite pe o hîrtie)

Marengo... Diftină... Postavuri...

DUCELE

Marengo?

CROITORUL
(frecînd eşantionul între degete)

Da, e postavul care uzura o sfidează.

DUCELE

Sînt de acord, amice. Un Marengo durează.

CROITORUL

Ce comandaţi, alteţă?

DUCELE

Nu-mi trebuie nimic.

CROITORUL

Dar un costum la modă vă trebuie, eu zic.

DUCELE

Aş vrea ceva năstruşnic...

CROITORUL

A, după fantezie?
Client! A ta gîndire poruncă să ne fie!
Spuneţi-ne şi facem: menirea asta ni-e!
Să ştiţi: la noi se-mbracă şi Théophile Gautier.

MODISTA
(în fund, arătînd enorme pălării, pe care Maria-Luiza le încearcă în faţa oglinzii)

Pai de orez...

DUCELE
(avînd aerul că se gîndeşte)

Să zicem...

MODISTA
(în continuare)

... ce merge la blondine:
O pălărie care n-o poartă orişicine!

DUCELE
(visînd)

Poţi face?...

CROITORUL
(iute)

Tot!

DUCELE

... o haină...

CROITORUL

Alteţă, eu sînt sclav
Dorinţei voastre!

DUCELE

...haină...

CROITORUL

Perfect!

DUCELE

...dintr-un postav...
Ah, da! De fapt, de care?... să fie simplu...

CROITORUL

Da!

DUCELE

Culoarea? De un verde... ce-ai zice dumneata?

CROITORUL

Ideea-i excelentă!

DUCELE
(visător)

O haină verde-nchis...
Dar să se vadă vesta...

CROITORUL
(luînd notițe)

Reverul mai deschis!

DUCELE

Și dacă la pulpană, spre a o garnisi,
Un șnur i-am pune... roșu?

CROITORUL
(mirat o clipă)

Cum? Roșu l-ați dori?
Ideea-i minunată.

DUCELE

Așa! Iar dintre veste,
Ce vom alege? Vesta cum crezi că este?

CROITORUL
(căutînd)

Este...

DUCELE

E albă.

CROITORUL

O dovadă de multă eleganță.

DUCELE

Scurt pantalon, aș zice...

CROITORUL

Ah?

DUCELE

Sigur.

CROITORUL

Ce nuanță?

DUCELE

Tot alb, și din cașmirul acela mătăsos.

CROITORUL

Oh! Alb întotdeauna e tot ce-i mai frumos!

DUCELE

Pe nasturi o gravură...

CROITORUL

Să punem amorași!

DUCELE

Nu, altceva să punem... un fleac doar... Vulturași!

CROITORUL

(înțelegînd deodată care este haina verde pe care și-o comandă prințul, tresare; cu o voce înăbușită)

Cum? Vulturași?

DUCELE

(schimbînd tonul, brusc)

Ei, bine! De ce te tragi cu frică?
Atîta groază haina ce îți comand implică?
Îți tremură și mîna, ai amuțit și taci.
Acum nu te mai lauzi că poți orice să faci?

MODISTA

(în fund)

O tocă — promenadă, cu garnituri — petale
De mac.

DUCELE

(ridicîndu-se)

Hai, ia de-aicea fireturile tale,
Și mostrele de stofe lipite pe hîrtie,
Căci doar această haină îmi trebuiește mie!

CROITORUL

(apropiindu-se)

Dar eu...

DUCELE

Ajunge! Du-te! Prea indiscret nu fi!

(Cu un gest melancolic.)

Nu mi-ar veni nici bine, de altfel!

CROITORUL

(părăsind deodată tonul de furnizor)

V-ar veni!

DUCELE

(întorcîndu-se, cu dispreț)

Cum?

CROITORUL

(liniștit)

V-ar veni prea bine.

DUCELE

E îndrăzneală mare.

CROITORUL

(înclinîndu-se)

Și am — să iau comanda — puteri discreționare.

DUCELE

Ah?

(Liniște. Se privesc în ochi.)

CROITORUL

Da.

MODISTA

(în fund, trecînd un mantou Mariei-Luiza care se privește în oglindă)

Mantou din stofă de China, mai bufant;
Rever brodat și mîneci „urechi de elefant".

DUCELE

(puțin ironic)

Precis?

CROITORUL

Da, monseniore.

DUCELE

Ah! Domnul deci conspiră.
Că îmi citai din Shakespeare, acum nu mă mai miră.

CROITORUL
(în şoaptă, iute, arătîndu-i unul dintre veşminte)

Mantaua are nume ascunse-n căptuşeală:
Un *pair*... Şi deputaţii... Un mareşal... O şcoală.

MODISTA
(în fund)

Corsaj de muselină, iar fusta voal fluid.

CROITORUL

V-am ajuta la fugă...

DUCELE
(rece)

Dar ca să mă decid
Va trebui-nainte să merg şi să-mi consult
Prietenul, pe domnul de Metternich.

CROITORUL
(surîzînd)

Prea mult
De noi vă temeţi. Frica, precis, nu v-ar reţine
De-aţi şti că verişoara alteţei voastre...

DUCELE

Cine?

CROITORUL

Contesa Camerata, copila...

DUCELE

Ştiu... Elizei!

CROITORUL

A fost întotdeauna copilă a surprizei
Şi care, amazoană vitează, fără cască,
Purtîndu-şi rasa mîndră, semeţ pe a sa mască,
Bravează un pericol, se bate cu floreta,
Sau stă pe un pur-sînge!...

MODISTA
(în fund)

Din organdi jacheta!

CROITORUL

De-aţi şti că amazoana aceasta prea isteaţă...

MODISTA

Cu guler prins în ace, cu mîneci prinse-n aţă!

CROITORUL

...conduce tot complotul de care vă vorbesc...

DUCELE
(ezitînd încă să se lase pradă speranţelor)

Ce probe-mi dai?

CROITORUL

Întoarceţi privirea. Vă poftesc
Să vă uitaţi, în taină, la domnişoara cea
Ce, în genunchi, mătăsuri a desfăcut...

DUCELE
(a întors capul. Ochii lui întîlnesc pe cei ai modistei, care îl privește acum în voie)

E ea!
La Viena, într-o seară, în cale-mi apărută,
Ieșind din umbră, mîna mi-o ia și mi-o sărută.
Fugi apoi strigîndu-mi: „Am dreptul să-l ador
Pe fiul ce-mpăratul îl vrea moștenitor!"...

(O privește încă.)

Da, e o Bonaparte și ne asemănăm...
Dar ea... ah, ea nu are păr blond!...

MARIA-LUIZA
(îndreptîndu-se către apartamentul ei, modistei)

O să probăm
Acum la mine-alături. Hai, vino, fata mea!

(Fiului ei cu entuziasm.)

Ah! Franz, Parisul numai te poate îmbrăca!

DUCELE

Da.

MARIA-LUIZA
(înainte de a ieși, într-un freamăt)

Moda pariziană eu cred că îți convine.

DUCELE
(foarte grav)

Într-adevăr Parisul te-mbracă foarte bine. —

(Maria-Luiza, Scarampi și domnișoara intră în apartamentul Mariei-Luiza, ducînd rochiile de încercat.)

SCENA X

DUCELE, TÎNĂRUL, apoi, o clipă CONTESA CAMERATA

DUCELE
(imediat ce ușa s-a închis, întorcîndu-se către tînăr, avid)

Dar cine ești?

TÎNĂRUL
(foarte romantic)

Contează? Eu sînt un anonim...
Sătul de-un ev ce n-are nimic în el sublim,
Și de-a fuma din pipă, de ideal mereu
Vorbind. Ce sînt? Eu nu știu. Acesta-i răul meu.
Dar sînt? Aș vrea teribil — dar nu e prea comod.
Victor Hugo îmi place. Citesc. Recit din *Ode*
A la Colonne. Cam astfel ar fi să-mi fac portretul.
Vă spun acestea toate, că astea-s tineretul!
Mă plictisesc în voie, dar cu extravaganță;
Și sînt artist, alteță; la fel, sînt juna Franță.
În plus, sînt „carbonaro" spre-a vă servi. Plictisul
Nevrînd să mă slăbească și-ntunecîndu-mi visul,
Purtat-am veste roșii sau mai puțin roșcate,
Și m-am distrat tot timpul cu asta: cu cravate.
Sînt competent. Doar astfel se lămurește zorul
Cu care-s pus anume să fac pe croitorul.
Și ca să-nchei acuma al datelor șirag,
Că-s liberal, adaug, și basileofag.
Pumnalul meu și viața, a voastre-s pe vecie.

DUCELE
(puțin surprins)

Îmi placi, amice, însă ce-mi spui e-o nebunie.

TÎNĂRUL
(după un surîs, mai firesc)

Nu vă opriţi la ceea ce pare cam ciudat:
Sînt, de-o nevoie mare de a uimi, mîncat.
Dar sincer este răul de care simt că-s ros
Şi caut deci uitarea în ce-i periculos!

DUCELE
(visător)

Un rău?

TÎNĂRUL

O mare scîrbă în clocot.

DUCELE

Suflet greu...

TÎNĂRUL

Elanuri frînte...

DUCELE

Surde nemulţumiri mereu...
Mîndria că tu suferi şi viaţa o înfrunţi...
Trufia că ai cea mai lividă dintre frunţi...

TÎNĂRUL

Alteţa ta!

DUCELE

Dispreţul de cei ce pot trăi
Satisfăcuţi...

TÎNĂRUL

Alteţă!

DUCELE

Şi îndoiala...

TÎNĂRUL

Şi!
Atît de tînăr, Doamne, şi ştiţi a descifra
Un suflet. Asta este ce simt!

DUCELE

Dă-mi mîna ta...
La fel cum ia un arbor, din codru transplantat,
Prin seva sa, pădurea ce-ntîi l-a legănat,
Şi suferă departe cînd sufăr fraţii săi,
Eu, neştiind de tine, aci, pe aceleaşi căi,
Simţii urcînd în mine un rău lipsit de crez:
Acelaşi rău ce-l roade pe tînărul francez.

TÎNĂRUL

A voastră suferinţă a noastră e, a mea;
Dar cine vă drapează cu-această trenă grea?
Copil, a cărui faimă de mic i-a fost furată,
Prinţ palid, foarte palid cu neagra sa cravată,
De ce vi-e chipul palid?

DUCELE

Că sînt copilul lui!

TÎNĂRUL

Ei, bine! Slabi, în friguri, încrîncenaţi, tehui,
Şi murmurînd cu spaimă: „Ce-i de făcut,
Preasfinte?"
Noi sîntem toţi copiii aceluiaşi părinte.

DUCELE
(punîndu-i mîna pe umăr)

Voi sînteţi noi mlădiţe din bravii săi ostaşi!
Nici vouă nu vi-e simplu cu-aşa înaintaşi...
Dar asta mă-ntăreşte. Îmi spun: copii leali
Ai celor care fost-au eroii imperiali,
S-or mulţumi cu fiul lăsat de împărat.

(În acest moment, uşa apartamentului Mariei-Luiza se deschide şi contesa Camerata intră prefăcîndu-se a căuta ceva.)

CONTESA
(foarte tare)

Iertare! O eşarfă?...

(Încet.)

Sst! Vînd neîncetat!

DUCELE
(încet, iute)

Îţi mulţumesc!

CONTESA
(la fel)

Mi-ar place să vînd mai bine săbţi!
E groaznic să-ţi treci viaţa în ciripit de vrăbii!

DUCELE

Ştiu: belicoasă tare!

VOCEA MARIEI-LUIZA
(afară)

Eşarfa o să vină?

CONTESA
(înălţind vocea)

O caut!

DUCELE
(luîndu-i mîna, încet)

Mi se pare că-n mîna asta fină
Cravaşa...

CONTESA
(la fel, rîzînd)

Ai dreptate! Îmi place cavalcada!

DUCELE

Şi mînuieşti floreta, am auzit!

CONTESA

Şi spada!

DUCELE

Eşti gata deci la toate?

CONTESA
(strigînd, spre uşa rămasă întredeschisă)

O caut, maiestate!

(Încet, ducelui.)

Sînt, pentru imperiala alteţă-a ta, la toate!

DUCELE

O, vara mea, leoaică vitează ca Iunona!

CONTESA

Şi port un nume mare.

DUCELE

Ce nume?

CONTESA

Napoleona!

VOCEA LUI SCARAMPI

(afară)

Nu o găseşti?

CONTESA

(tare)

Nu! Caut!

VOCEA MARIEI-LUIZA

(nerăbdătoare)

Acolo, vezi pe pian!

CONTESA

(iute, cu o voce şoptită, îndepărtîndu-se de duce)

Dispar! Vorbiţi în lipsă-mi puţin de-al nostru plan!

(Dînd un strigăt, ca şi cum ar fi găsit eşarfa, pe care o scoate din corsaj, unde fusese ascunsă.)

Ah! Iat-o!

VOCEA LUI SCARAMPI

Ai găsit-o? În fine!

CONTESA

Sus pe harfă!

(Ea intră în cameră, zicînd:)

Fiindcă, înţelegeţi, cînd vrem ca o eşarfă...

(Uşa se închide.)

TÎNĂRUL

(înflăcărat, ducelui)

Atunci... primiţi, alteţă?

DUCELE

(calm)

Nu prea găsesc normal
Bonapartismul ăsta zelos de liberal.

TÎNĂRUL

(surîzînd)

Republica, desigur...

DUCELE

Îmi vii printr-o răscruce!

TÎNĂRUL

La blondul rege-al Romei oricare drum te duce!
Iar roşul ce-l crezusem prea trainic, din eroare,
S-a descompus cu timpul...

DUCELE

(ironic)

Desigur, stînd la soare!

TÎNĂRUL

De Austerlitz! Elanul, legendele ni-l cresc,
Căci bătălii trăite, acum se povestesc:
Doar gloria rămîne, tot sîngele dispare!
Deci cînd de El e vorba îl spunem cu E mare!
De fapt acum purtat-a izbînda sa de preţ,
Căci şi-a pierdut soldaţii, da-i are pe poeţi!

DUCELE

Pe scurt?

TÎNĂRUL

Pe scurt — epoca, exilul Lui cel greu,
Voi, soarta voastră tristă, plictisul lor, al meu,
Mi-am zis...

DUCELE

Ţi-ai zis, desigur, că-i bine, ca artist,
Ca cel puţin o dată să fii bonapartist.

TÎNĂRUL
(derutat)

Deci acceptaţi?

DUCELE

Nu, dragă.

TÎNĂRUL

De ce?

DUCELE

Te-am ascultat.
Eşti tare în discursuri, dar, vezi, n-am observat
În vocea ta plăcută nimic din Franţa pură:
Am auzit doar modă şi doar literatură!

TÎNĂRUL
(dezolat)

Ah! Mi-am ratat misiunea şi timpu-n van trecu!
De ar putea contesa să vă vorbească...

DUCELE

Nu!
Îmi place îndrăzneala ce-n ochi îi strălucea,
Dar Franţa nu-i nici dînsa — ea este stirpea mea!

Cînd veţi veni la mine... pe urmă... altă dată...
Apelul să vi-l faceţi prin vocea inspirată
În care sună, aspru, tot suflul popular!
Şi, byroniene tînăr, regretul e-n zadar:
Nimic nu m-ar decide acum, nici Camerata
Căci pentru guvernare, eu simt că nu sînt gata!

SCENA XI

ACEIAŞI, CONTESA, apoi DIETRICHSTEIN

CONTESA
(care iese de la Maria-Luiza şi aude aceste ultime cuvinte, cuprinsă de spaimă)

Cum, nu eşti gata?

(Se întoarce şi vorbeşte prin uşa întredeschisă către Maria Luiza şi Scarampi, invizibile.)

Sigur!... eu plec... La zaiafet,
La balul de diseară luaţi alb, nu violet!...

(Închizînd uşa şi coborînd către duce.)

Dar ce îţi mai lipseşte?

DUCELE

Un an de înţeleaptă
Strădanie!

CONTESA
(sălbatică)

Ia-ţi tronul!

DUCELE

Nu! Fruntea nu mi-e coaptă!

CONTESA

Coroana-i cea ce fruntea de prinț maturizează!

DUCELE
(arătînd masa de lucru)

Coroana aurie de lampă ce veghează!

TÎNĂRUL

Ocazia de astăzi...

DUCELE
(întorcîndu-se, cu dispreț)

Ocazie spui tu?
Ce-i asta? Croitorul apare iar?

CONTESA

Dar...

DUCELE
(ferm)

Nu!
M-ar roade conștiința că-s fără de tărie:
Mai dați-mi doar trei sute de nopți de insomnie!

TÎNĂRUL
(disperat)

Acest refuz porni-va al vorbelor șuvoi!

CONTESA

Acolo se pretinde că tu n-ai fi cu noi!

TÎNĂRUL

Deși noi știm, alteță, că sînteți juna Franță,
În vorba lor perfidă și plină de-aroganță,
Austria Bătrînă ați fost supranumit.

CONTESA

Spun că-ți slăbesc tăria!

TÎNĂRUL

Că sînteți păcălit
În ceea ce vă-nvață!

CONTESA

Și că de viața grea
A marelui tău tată nu știi nimic.

DUCELE
(tresărind)

Așa?

TÎNĂRUL

Și noi ce să le spunem?

DUCELE
(violent)

Le spuneți...

(În acest moment o ușă se deschide. Apare Dietrichstein. Ducele, întorcîndu-se către el, foarte natural.)

Ce pricină?

DIETRICHSTEIN

E D'Obenaus.

DUCELE

Să facem istorie? — Să vină!

(Dietrichstein iese. Ducele arătînd tînărului și contesei veșmintele răspîndite.)

Vă faceți multă vreme că haine adunați
În liniște, și treceți cît mai neobservați!

(Văzîndu-l pe Dietrichstein reintrînd cu D'Obenaus. Lui D'Obenaus.)

Baroane, bună ziua.

(Nepăsător, contesei și tînărului, arătîndu-le un paravan.)

Strîngeți-vă mătasa
Acolo!...

(Lui D'Obenaus.)

Croitorul...

D'OBENAUS

Ah!

DUCELE

Și croitoreasa
Ducesei...

D'OBENAUS

Foarte bine!

DUCELE

Vă deranjează?

D'OBENAUS

(care s-a așezat în spatele mesei cu Dietrichstein)

Nu!

SCENA XII

DUCELE, DIETRICHSTEIN, D'OBENAUS și, în spatele paravanului, CONTESA și TÎNĂRUL, care, făcînd pachetele în tăcere, ascultă

DUCELE

(așezîndu-se în fața profesorilor)

Al vostru sînt. Creionul îl voi ascute cu
Un vîrf mai lung. Căci, poate, notez un fapt, o dată.

D'OBENAUS

Vom relua lecțiunea de unde-a fost lăsată.
Eram în una mie opt sute cinci.

DUCELE

(ascuțind creionul)

Exact!

D'OBENAUS

Deci, în opt sute șase...

DUCELE

Deja? Prin nici-un act
De seamă, nu e anul marcat?

D'OBENAUS

Ce an? Ce an?

DUCELE

(suflînd praful de grafit căzut pe hîrtie)

Opt sute cinci.

D'OBENAUS

Iertare... Destinul grosolan
A fost cu legea. Peste aşa nenorocire
Noi arunca-vom numai o repede privire.

(Lansîndu-se iute, într-o frază mărcață.)

Cînd cercetăm noianul de fapte peremptorii...

DUCELE

Atunci în anul ăsta nu-s fapte mai notorii?

D'OBENAUS

Uitasem, monseniore, un fapt mai însemnat:
Acum e calendarul cel vechi restaurat.
Iar Spania, pe urmă, fiindcă provocat-a
Conflict...

DUCELE
(încet)

Dar împăratul ce face?

D'OBENAUS

Care?

DUCELE

Tata.

D'OBENAUS
(evaziv)

El...

DUCELE

Tot nu părăsise al său Boulogne?...

D'OBENAUS

Ba da!

DUCELE

Şi unde era tata?

D'OBENAUS

Păi... chiar aici era.

DUCELE
(aer mirat)

Ah!

DIETRICHSTEIN
(iute)

Interes de seamă Bavariei arată...

D'OBENAUS
(voind să continue)

Prin pactul de la Pressburg ce vru al vostru tată
A fost conform cu vrerea şi a Habsburgilor...

DUCELE

Dar pactul de la Pressburg ce este, domnilor?

D'OBENAUS
(vag, doctoral)

Acordul, monseniore, prin care s-a-ntrerupt
O perioadă-ntreagă...

DUCELE

Ah!

(Privind creionul.)

Vîrful mi s-a rupt!

D'OBENAUS

O mie-opt sute şapte...

DUCELE

Aşa?

(Ascuţindu-şi liniştit creionul.)

Îl fac mai mic.

Ce nostimă epocă: nu s-a-ntîmplat nimic.

D'OBENAUS

Ba da, alteţă! Iată: în casa de Braganţa
Un rege...

DUCELE

(din ce in ce mai blînd)

Şi-mpăratul?

D'OBENAUS

Ce împărat?

DUCELE

Din Franţa.

D'OBENAUS

Nimic, pînă-n o mie opt sute opt, sublim.
În trecere tratatul din Tilsit amintim..

DUCELE

(ingenuu)

Se fac deci doar tratate?

D'OBENAUS

(voind să continue)

Da! Europa vrea...

DUCELE

Ah! rezumaţi, desigur...

D'OBENAUS

Da, da! Voi dezvolta
Cînd...

DUCELE

Deci a fost atuncea şi altceva?

D'OBENAUS

Dar...

DUCELE

Ce?

D'OBENAUS

Eu...

DUCELE

Ce-a mai fost atuncea? Spuneţi-mi!

D'OBENAUS

(bîlbîindu-se)

Pentru ce?
Eu nu... Nu ştiu... Vrea prinţul să rîdă, presupun...

DUCELE

Nu ştiţi? Lăsaţi-mi mie plăcerea să vă spun.

(Se ridică.)

În cinci Brumar, o mie opt sute cinci...

DIETRICHSTEIN şi D'OBENAUS
(ridicîndu-se indignaţi)

Exclus!

DUCELE

...Cînd nimeni n-avea teamă că vine, cînd, pe sus,
Privind un vultur gata în jos să se repeadă,
Zicea la Viena lumea: „Pe Londra o să cadă!..",
Lăsînd Strasbourg-ul, Rinul la Kehl, în graba mare,
Trecîndu-l, împăratul...

D'OBENAUS

Ce împărat?

DUCELE

Ştiţi care!
...În Wurtemberg ajunge şi-n Baden-ul tăcut,
Austriei trimite...

DIETRICHSTEIN
(înspăimîntat)

O, Doamne!

DUCELE

...un salut,
Prin Soult salut de tobe, de trîmbiţi prin Murat —
La Wertingen şi Augsburg îi lasă pe cîţiva
Din mareşali, să aibă şi ei o biruinţă...

D'OBENAUS

Alteţă...

DUCELE

...El urmează manevra cu credinţă,
La Ulm soseşte fără să se fi descălţat,
Ordonă Elchingen-ul de Ney să fie luat,
Un buletin concepe teribil, vesel, rece,
Asaltul pregăteşte... şi-n zi de şapt'sprezece
Brumar, i se predară acestui meteor
Austriecii-n masă cu generalii lor!
Apoi din nou el pleacă! Noiembrie...

DIETRICHSTEIN

Dar eu...

DUCELE
(cu o voce din ce în ce mai puternică)

...La Schönbrunn îl găseşte: se culcă-n patul meu!

D'OBENAUS

Dar...

DUCELE

Urmărind duşmanul, îl simte-n mînă. Şi
Deodată spune: „Mîine!" Pe cal, a doua zi,
Vorbeşte trupei sale. Ostaşii adunaţi
Ascultă: „Printr-un trăsnet să terminăm, soldaţi!"
Pe generalii roşii el pune-o pată gri;
Armata e o mare; el soare ar dori;
Şi cînd îl vede-n zare ieşind de după deal,
Îl pune în Anale cu un surîs regal!

D'OBENAUS
(privindu-l pe Dietrichstein disperat)

Ah! Dietrichstein!

DUCELE

Şi iată...

DIETRICHSTEIN
(consternat)

Ah! D'Obenaus!

DUCELE
(într-un du-te vino febril, ce creşte)

...Şah mat!
Doi împăraţi de seamă bătuţi de împărat!
La mii de prinşi în luptă!

D'OBENAUS
(urmîndu-l)

Alteţă... o clipită...

DIETRICHSTEIN
(la fel)

De-i cineva pe-aicea...

DUCELE

Campania sfîrşită!
Cadavre zac pe sloiuri în apa unui lac,
Iar tata-mare vine la tata-n bivuac!

DIETRICHSTEIN

Dar...

DUCELE
(scandînd implacabil)

Bi-vu-ac!

D'OBENAUS

Alteţă tăceţi! Vorbiţi prea tare!

DUCELE

Şi tata face pace pe loc cu tata-mare!

DIETRICHSTEIN

Ne-aude toată lumea...

DUCELE

Drapelele luate
Le-mparte! Opt din ele Parisului sînt date!

(Contesa şi tînărul au ieşit încet-încet de după paravan, palizi şi înfioraţi. Cu bagajele făcute, ei încearcă, în vîrful picioarelor, să ajungă la uşă, ascultîndu-l pe duce. Însă, în emoţia lor, cutiile de carton le scapă din mîini şi se revarsă pe podele, cu zgomot.)

D'OBENAUS
(întorcîndu-se şi văzîndu-i)

Oh! Oh!

DUCELE
(continuînd)

Cincizeci oferă Senatului!

D'OBENAUS

Uitam
De ei!

DIETRICHSTEIN
(repezindu-se către ei)

Plecaţi mai iute!

DUCELE
(cu o voce răsunătoare)

Cincizeci la Notre-Dame!

D'OBENAUS

Oh, cerule!

DUCELE

(entuziast, cu un gest ca și cum ar distribui mii de steaguri)

Drapele!

DIETRICHSTEIN

(bruscînd-o pe contesă și pe tînăr care își adună bagajele)

Mătăsuri, catifele!

Le adunați mai iute!

(Îi împinge afară.)

Duceți-vă!

DUCELE

(căzînd epuizat într-un fotoliu)

Drapele!

(Contesa și tînărul au ieșit.)

DIETRICHSTEIN

Erau aicea încă.

DUCELE

(într-un acces violent de tuse)

Drapele!

DIETRICHSTEIN

Ce cădere!

Alteță...

DUCELE

Tac!

DIETRICHSTEIN

Tîrzie vi-e pofta de tăcere!

Și Metternich... O, Doamne!

(Referindu-se la cei doi pe care i-a dat afară.)

Au stat să vă asculte!...

DUCELE

(ștergîndu-și fruntea de sudoare)

De altfel pentru astăzi nici nu mai știu mai multe.

(Tușește din nou.)

Profesore...

DIETRICHSTEIN

(turnîndu-i un pahar cu apă)

Iar tuse? Luați iute, de băut!

DUCELE

(după o înghițitură)

Așa e că la lecții progrese am făcut?

DIETRICHSTEIN

Și totuși nici o carte aicea n-a pătruns!

D'OBENAUS

Cu Metternich ce facem?

DUCELE

(rece)

Țineți-i tot ascuns,

Căci altfel nu vă iartă...

DIETRICHSTEIN
(încet lui D'Obenaus)

Mai bine am tăcea,
Făcînd să intervină, la prinț, pe mama sa.

(Bate la ușa Mariei-Luiza.)

Ducesa?

SCARAMPI
(apărînd)

Este gata, intrați!

(Dietrichstein intră la Maria-Luiza. Se lasă noaptea. Un servitor vine cu o lampă pe care o pune pe masa ducelui.)

DUCELE
(lui D'Obenaus)

Și, negreșit,
Al vostru curs *ad usum delphini* s-a sfîrșit?...

D'OBENAUS
(cu brațele ridicate)

Cum ați aflat... De unde? Prin cine? Pe ce căi?

SCENA XIII

DUCELE, MARIA-LUIZA

MARIA-LUIZA
(intrînd foarte agitată, într-o superbă toaletă de bal cu mantia pe umeri. D'Obenaus și Dietrichstein ies.)

Oh, Doamne! Ce mai este? Învățătorii tăi
Ce-mi spun? Explică-mi...

DUCELE
(arătîndu-i, prin fereastra deschisă, asfințitul)

Mamă! Privește! Lasă! toate!
Ce oră calmă! Păsări se-ntorc întîrziate.
Cu ce dulceață seara își cîntă uvertura
Din arbori...

MARIA-LUIZA
(oprindu-se, mirată)

Tu, atuncea... tu înțelegi natura?

DUCELE

Se poate!

MARIA-LUIZA
(voind să revină la severitatea ei)

Explicații, te rog să-mi dai!

DUCELE

Respiră
Parfumul ăsta, mamă! Pădurile veniră
Cu el, aci-n odaie...

MARIA-LUIZA
(supărîndu-se)

Vreau să-mi explici, ți-am spus!...

DUCELE
(continuă blînd)

Căci orice adiere aduce-un ram pe sus.
Dar, prin miraj, pădurea aceasta nu e cea
Ce pe vestitul Macbeth cumplit îl speria,
Pădure care merge nebună, ci, ușoară,
Cu ale ei miresme, pădurea asta zboară.

MARIA-LUIZA
(privindu-l cu stupoare)

Cum, tu, acum, poetic vorbeşti?

DUCELE

Aşa se pare.

(Se aude muzica îndepărtată a unui bal.)

Ascultă! Se aude un vals în depărtare!
E cam banal, dar pînă la noi s-a-nnobilat,
Zburînd prin codru-n care maestrul s-a plimbat.
Şi lîngă o albastră cicoare ce-nfloreşte
Cu duhul lui Beethoven în taină se-ntîlneşte!

MARIA-LUIZA
(care nu-şi crede urechilor)

Ce? Muzica de-asemeni?

DUCELE

Cînd vreau. Dar, mamă dragă,
Nu vreau. Urăsc misterul ce sunetul propagă;
Şi faţă de-o-nserare ca asta simt cu groază
Că tot ce-i blond în mine, încet, se-nduioşează.

MARIA-LUIZA

Ce este blond în tine doar eu sînt, bănuiesc.

DUCELE

N-aş fi crezut.

MARIA-LUIZA

Şi poate nu-ţi place.

DUCELE

Te iubesc.

MARIA-LUIZA

Gîndeşte-te atuncea ce rău îmi faci mereu!
Şi Metternich şi tata au fost drăguţi. Căci eu,
Cînd conte să te facă decretul trebuia
Am zis: „Nu conte! Duce!“ Şi te-au făcut aşa!
Eşti ducele de Reichstadt!

DUCELE
(recitînd)

Senior de Gross-Bohen
De Buchtierad, de Schwaben şi de Kron-Pornitz...
chen.

(Se face că pronunţă greu, ca un francez.)

Pronunţ cam rău. Iertare!

MARIA-LUIZA
(supărată)

Şi cît de greu era
Să aranjezi chestiunea de rang, aşa cum a
Făcut decretul: simplu, curtenitor, exact.
Toţi oamenii aceştia lucrat-au cu mult tact!
Făcut-au treabă bună ca nimenea pe lume:
Nu s-a trecut o vorbă de-al tatălui tău nume.

DUCELE

De ce n-aţi pus: din tată ce nu e cunoscut?

MARIA-LUIZA

Tu ai putea fi prinţul — pe cît eşti de avut —
Cel mai bogat din ţară şi cel mai mult pe plac!

DUCELE

Bogat...

MARIA-LUIZA

Pe placul nostru...

DUCELE

Şi prinţ austriac.

MARIA-LUIZA

Hai, gustă-ţi fericirea!

DUCELE

Esenţa-i savuram!

MARIA-LUIZA

Eşti primul după Kronprinz şi arhiduci de neam!
Şi-ai să te-nsori odată cu o prinţesă mare.
Cu o arhiducesă sau...

DUCELE
(cu o voce deodată profundă)

Fără încetare
Revăd, ce altădată, copil, doar am zărit:
Celebrul tron de aur cu spate rotunjit,
Un tron ce devenit-a divin la Sainte-Hélène
Şi-n mijloc, pus pe spate, micuţ şi simplu, *N*.
O literă ce spune: „Nu!" vremii... Înţelegi?

MARIA-LUIZA
(buimăcită)

Dar...

DUCELE
(sălbatic)

N-ul cel ce fost-a pe epoleţi de regi!

MARIA-LUIZA
(redresîndu-se)

Sînt regi al căror sînge îl ai şi tu, prin mine!

DUCELE

Nu-mi trebuie-al lor sînge! Ce fac cu el?

MARIA-LUIZA

Dar bine,
Măreaţa moştenire?...

DUCELE

Îmi pare-o păcăleală!

MARIA-LUIZA
(indignată)

Strămoş ţi-e Carol Quintul! Nu crezi că e o fală?

DUCELE

Deloc! Şi alţii poartă în vine al lui sînge!
În timp ce eu, privindu-l pe-al meu, îmi vine-a plînge,
Cînd ştiu că pulsu-albastru ce bate-n mîna mea
E al acelui care din Corsica venea...

MARIA-LUIZA

Franz!

DUCELE
(exaltîndu-se din ce în ce)

Sîngelui cel tînăr, străvechiul o să-i strice.
De-l am, regalul sînge să-mi fie scos!

MARIA-LUIZA

Ce zice?
Ah! Taci!

DUCELE

Dar stai! De-altfel, ce spun?... De l-am avut,
Sînt sigur că acesta de mult a dispărut!
Căci cele două feluri de sînge s-au ciocnit.
Şi-a fost acel habsburgic bătut şi, deci, gonit!

MARIA-LUIZA
(ieşită din fire)

Eşti ducele de Reichstadt sau...?

DUCELE
(rîzînd)

Metternich vru, mie,
„Franz, ducele de Reichstadt" pe viaţă să îmi scrie!
Dar de ridici în soare înscrisul diafan,
„Napoleon" se vede trecut în filigran!

MARIA-LUIZA
(dînd înapoi înspăimîntată)

Ah! Fiule!

DUCELE
(mergînd către ea)

Ce? Duce de Reichstadt? Niciodată!
Adevăratul nume îl vei afla îndată:
E cel pe care-n Prater, trăgîndu-se-ntr-o parte,
Îl murmură mulţimea: „Micuţul Bonaparte!"

(A apucat-o de încheietura mîinilor şi o scutură.)

Sînt fiul lui! Atîta! Sînt fiul lui!

MARIA-LUIZA

Mă doare!

DUCELE
(lăsîndu-i mîinile şi strîngînd-o în braţe)

Mă iartă, mamă scumpă!

Te du la bal! Iertare!

(Se aude orchestra, în depărtare, cîntînd uşor.)

Te rog să uiţi îndată ce-am spus! Am delirat!
Şi nu-i nevoie, mamă, să spui ce s-a-ntîmplat
Lui Metternich...

MARIA-LUIZA
(mai liniştită)

Eşti sigur că nu-i nevoie oare?

DUCELE

Din nou se-aude, dulce, un vals în depărtare...
Să nu îi spui. Căci astfel vei evita nevrute
Necazuri. Haide, uită! Tu uiţi atît de iute!

MARIA-LUIZA

Dar eu...

DUCELE
(vorbindu-i ca unui copil şi împingînd-o încetişor către uşă)

Nu, taci! La Parma gîndeşte-te, la Sala!
La viaţa fericită! Pe fruntea-ţi, îndoiala
Nu-i bine să se-aşeze în cînt de huhurezi!
Ah! Te iubesc atîta cît nu-ndrăzneşti să crezi!
Nu fi preocupată, cînd balul e în toi,
Să-i porţi credinţă tatii. Îi port eu pentru doi!
Coboară-te la balul ce-ncepe să se-audă.
Să nu îţi uzi pantofii călcînd pe iarba udă.
La revedere!

(O sărută pe frunte.)

Grija ţi-o iau c-un sărutat.
Grozavă coafură ai azi.

MARIA-LUIZA
(cu vioiciune)

Adevărat?

DUCELE

Trăsura te aşteaptă, iar seara blîndă te cheamă.
Te du şi te distrează! Adio!

(Maria-Luiza iese. El se îndreaptă şovăind spre masă, unde cade pe un scaun, cu capul în mîini.)

Biata mamă!

(Schimbînd tonul şi trăgînd către el cărţile şi hîrtiile, sub lumina lămpii.)

La lucru!

(Se aude zgomotul de roţi al unei trăsuri care se îndepărtează. Uşa din fund se redeschide misterios şi apare Gentz introducînd o femeie îmbrobodită.)

SCENA XIV

DUCELE, apoi FANNY ELSSLER şi, o clipă, GENTZ

GENTZ
(încet, după ce a ascultat)

E departe trăsura.

(Îl cheamă pe duce.)

Prinţe!

DUCELE
(întorcîndu-se şi văzînd femeia)

Fanny!

FANNY ELSSLER
(aruncînd mantia, pe care a pus-o în grabă peste costumul ei de teatru, apare splendidă şi roză, ca dansatoare, şi, ridicată în vîrful picioarelor, deschide braţele)

O, Franz!

GENTZ
(aparte, retrăgîndu-se)

Dispar în ceaţă imperii şi campanii!

FANNY
(în braţele ducelui)

O, Franz!

GENTZ
(ieşind)

Perfect!

FANNY
(drăgăstoasă)

Iubite!

(Uşa s-a închis după Gentz. Fanny se îndepărtează iute de duce şi, respectuoasă, după o reverenţă.)

Alteţă!

DUCELE
(asigurîndu-se de plecarea lui Gentz)

A plecat!

(Lui Fanny.)

Hai, iute!

FANNY
(cu un salt uşor de dansatoare, căzînd, după o piruetă, pe masa de lucru a prinţului)

Pentru astăzi mai mult am învăţat.

DUCELE
(aşezîndu-se în faţa mesei, cu nerăbdare)

Urmarea!

FANNY
(pune mîna pe părul ducelui şi, încet, încruntînd din sprincene ca să-şi aducă aminte lucrurile grele, ea începe cu tonul celui care continuă o poveste)

...Ney îşi schimbă tot frontul, în timp ce
În noapte, generalii Gazan...

DUCELE
(repetînd cu pasiune, pentru a-şi grava aceste nume în suflet)

Gazan!

FANNY

Suchet...

DUCELE

Suchet!

FANNY

...trăgeau din tunuri, de sus, din vîrf de deal,
Iar dimineaţa corpul de gardă imperial...

(Cade cortina.)

ACTUL AL DOILEA

ARIPI CARE BAT

După un an, în palatul Schönbrunn.

Salonul panourilor de lac.

Toţi pereţii sînt acoperiţi cu vechi panouri de lac, strălucitoare şi ilustrate cu mici peisaje, chioşcuri, păsări şi minuscule personaje aurii încadrate cu lemn sculptat şi poleit, de un greoi şi somptuos rococo german. Cornişa plafonului alcătuită din pătrăţele de lac. Uşile sînt de lac, iar spaţiile dintre ele sînt date cu un lac mai preţios.

În fund, între două panouri de lac, o fereastră înaltă cu pervaz tot de lac. Deschisă, ea lasă să se vadă balconul care decupează, pe claritatea parcului, vulturul negru cu două capete, lucrat în fier forjat.

Se vede o bună parte din parcul Schönbrunn.

Între doi pereţi de frunziş tuns, unde se îngrămădesc statui, se văd desenele înflorite ale grădinii franţuzeşti şi, departe, la capătul rondurilor de flori, dincolo de grupul de marmură al fîntînii arteziene, pe o înălţime cu gazon, profilîndu-se pe albastrul arcadelor albe, o „glorietă" se urcă la cer.

Două uşi la dreapta, două uşi la stînga.

Între uşi, două console grele stau faţă în faţă. Sus, pe lambriurile de lemn aurit de deasupra coroanei imperiale, două orgolioase portrete de strămoşi austrieci.

Această încăpere serveşte de salon apartamentului pe care îl ocupă ducele de Reichstadt, într-o aripă a castelului.

Cele două uşi din stînga se deschid spre camera sa, în care s-a culcat Napoleon I cînd a locuit — în două rînduri — la Schönbrunn. Cele două uşi din dreapta se deschid spre şirul de saloane care sînt traversate cînd vii de afară.

Prinţul s-a aşezat aici pentru a lucra: o masă mare plină de cărţi, de hîrtii şi de planuri; o imensă hartă a Europei desfăşurată pe jumătate. În jurul mesei, mai multe fotolii împrumutate din *Gobelinzimmer*-ul vecin, dintr-o lemnărie mediocră, aurită, acoperită cu admirabile tapiserii.

În primul plan, la stînga, aşezată puţin oblic, o oglindă *(psyché)* din care nu se vede decît spatele de lac negru.

Pe consola din stînga, aranjate cu pioşenie: o căciulă de grenadier francez, epoleţi roşii, o spadă, o raniţă etc. şi, sprijinită de perete, în faţa consolei, o puşcă veche cu baionetă şi banduleră albă. Pe cealaltă consolă, nimic.

Într-un colţ, pe o mobilă, o cutie enormă. Peste tot cărţi, arme de lux, cravaşe, biciuri de vînătoare etc.

La ridicarea cortinei vreo zece servitori sînt aşezaţi, în linie, în faţa contelui Sedlinsky. Acesta îi interoghează. Lîngă el, în picioare, un uşier.

SCENA I

SEDLINSKY, LACHEII, UŞIERUL

SEDLINSKY
(aşezat într-un fotoliu)

Şi asta-i tot?

PRIMUL LACHEU

Da, totul!

SEDLINSKY

Ceva special?

AL DOILEA LACHEU

N-a fost!

AL TREILEA LACHEU

Citeşte mult.

AL PATRULEA LACHEU

Mănîncă puţin.

AL CINCILEA LACHEU

Şi doarme prost.

SEDLINSKY
(uşierului)

În servitori, ia spune, poţi să te-ncrezi perfect?
Vorbesc de cei de-alături...

UŞIERUL

Dar, domnule prefect,
Sînt toţi de meserie.

SEDLINSKY

Aha! Îţi mulţumesc.
(Se ridică pentru a ieşi.)
Nu vreau să mă surprindă aici. Vă părăsesc.

PRIMUL LACHEU

Nu, nu. Ieşit-a prinţul.

AL DOILEA LACHEU

Plimbarea-şi ia, de seară.

AL TREILEA LACHEU

În alba-i uniformă.

AL PATRULEA LACHEU

Cu casa-i militară.

UŞIERUL

Să conspirăm.

SEDLINSKY

Prudenţă! Supravegheaţi-l bine,
Aşa fel să nu simtă deloc.

UŞIERUL
(surîzînd)

Lăsaţi pe mine.

SEDLINSKY

Dar fără rîvnă mare. Prea mare nu e bună.
Şi n-ascultaţi la uşă cu toţii împreună.

UŞIERUL

Cu sarcina aceasta am pus doar un agent.

SEDLINSKY

Pe care?

UŞIERUL

Piemontezul.

SEDLINSKY

Aha! Inteligent!

UŞIERUL

În fiecare seară, aici, pe el îl las.
De-ndat' ce prinţul nostru la dînsul s-a retras.
(Arată, la stînga, uşa de la camera ducelui.)

SEDLINSKY

E-aici?

UŞIERUL

Nu. Noaptea, ochii neînchizînd defel,
Cînd prinţul iese, ziua, el doarme puţintel.
Va fi, cînd vine prinţul, prezent.

SEDLINSKY

Atent să-l ţii!

UŞIERUL

Da.

SEDLINSKY
(aruncînd o privire la hîrtiile de pe masă)

Masa?

UŞIERUL
(surîzînd)

Explorată.

SEDLINSKY
(aplecîndu-se pentru a privi sub masă)

Şi coşul de hîrtii?

(Îngenunchează iute, văzînd mici bucățele de hîrtie pe covor, în jurul coșului.)

Ce-i asta?

(Caută să le reunească.)

O scrisoare e parcă... De la cine?

(Antrenat de o curiozitate profesională, intră cu totul sub masă, adunînd bucățelele de hîrtie și încercînd să citească. În acest moment, ușa din dreapta se deschide și ducele intră, urmat de casa sa militară: generalul Hartmann, căpitanul Foresti etc. Lacheii se aranjează iute. Ducele este în uniformă: costum alb cu guler verde, cu labele de urs argintate pe mîneci, o mare manta albă pe umeri. Bicorn negru, pe borul căruia este agățată o frunză verde de stejar. Pe piept, două decorații: a Mariei-Tereza și a Sfîntului Ștefan. Peste centironul săbiei, centura de mătase, galbenă cu negru, cu ghinde mari. Cizme.)

SCENA II

DUCELE, SEDLINSKY, ARHIDUCESA, DOCTORUL FORESTI, DIETRICHSTEIN

DUCELE
(foarte natural, aruncînd o privire spre picioarele care ies de sub masă)

Ah! Domnul de Sedlinsky! Ce faci? Desigur bine.

SEDLINSKY
(apărînd stupefiat, în patru labe)

Alteță, dar...

DUCELE

Iertare! Mi-a fost plimbarea scurtă.

SEDLINSKY
(în picioare)

M-ați cunoscut, desigur, deși eram...

DUCELE

Pe burtă?

Îndată!...

(O vede pe arhiducesă care intră iute. E în costum de plimbare, cu pălărie mare de pai; sub braț poartă un album elegant legat, pe care îl așază pe masă împreună cu umbrela. Are un aer neliniștit. Ducele, văzînd-o intrînd, enervat)

Asta-i bună! Aha, deci te-au adus?

ARHIDUCESA

Mi-au spus... Ce e cu tine?

DUCELE

Nimic! Și ce ți-au spus?

ARHIDUCESA
(luîndu-i mîna)

Eu, totuși...

DUCELE
(văzîndu-l pe Dietrichstein care intră, de asemeni, iute, cu un aer preocupat, aducîndu-l pe doctorul Malfatti)

Ce? Adus-ai și doctor?... Nu-s bolnav!

(Arhiducesei.)

Am părăsit parada. Mă-năbușeam. Nu-i grav.
Prea mult strigat-am, iată!

(Doctorului care, în timp ce el vorbește, îi ia pulsul.)

De ce mă plictisești?

(Lui Sedlinsky, care, profitînd de emoția generală, încearcă să iasă.)

Drăguț, că de-ale mele hîrtii te îngrijești.
Mă cam răsfeți. Desigur, mi-ai pus doar din
tandrețã,
Lachei, pe-ai dumitale prieteni.

SEDLINSKY
(buimăcit)

Dar, alteță
Vă-nchipuiți că...

DUCELE
(nepăsător)

Uite: aș fi chiar fericit,
De-ar fi mai prompt serviciul de dînșii-ndeplinit.
Dar nu-s servit ca lumea, costumul meu stă-șui.
În fine, dragă conte, mai trebuie să-ți spui,
— Căci grijile acestea observ că îți revin —
Și cizmele, de-o vreme, lucesc mult mai puțin.

(S-a așezat, scoțîndu-și mănușile, după ce a dat sabia și pălăria ordonanței, care iese. Un lacheu a pus o tavă de răcoritoare pe masă.)

ARHIDUCESA
(vrînd să-l servească pe duce)

Franz...

DUCELE
(lui Sedlinsky care din nou vrea să iasă)

Nu servești nimica?

SEDLINSKY

Lăsați. Am luat...

DOCTORUL

Papară!

DUCELE
(unui ofițer din casa sa militară)

Foresti!

CĂPITANUL FORESTI
(înaintînd și salutînd)

Da. La ordin!

DUCELE

Manevra militară
De poimîine. Să fie prezentă la apel
Armata, la Grosshofen.

FORESTI

Da, dom'le colonel!

DUCELE
(ofițerilor)

Puteți să vă retrageți acum. Am terminat.

(Casa militară se retrage. Sedlinsky vrea să iasă cu ofițerii. Ducele îl recheamă.)

O clipă, conte!

(Sedlinsky revine. Ducele îi întinde, din vîrful degetelor, o scrisoare pe care o scoate din haină.)

Una ce — iată! — ți-a scăpat!...

(Sedlinsky pune scrisoarea pe masă cu un aer înțepat și iese.)

DIETRICHSTEIN
(ducelui)

Sînteți cu dînsul, duce, de o severitate!...

ARHIDUCESA
(lui Dietrichstein)

Dar ducele nu are întreaga libertate?

DIETRICHSTEIN

Întreaga libertate, dar...

DUCELE

Este o minune
Acest *dar! Dar* acesta pricepi ce vrea a spune?
Întreaga libertatea, *dar...* Asta este! Iată!
Dar... Toată libertatea, *dar...* Vorba blestemată.
Sînt prizonier? De unde? Nu, nu! Ce Dumnezeu!
Dar... Totdeauna oameni roiesc în jurul meu.
Sînt prizonier? Nici vorbă! Mi-ar rîde toţi în nas!
Dar... dacă-n parc, pe seară, aş vrea să risc un pas,
Un ochi sub orice frunză, îndată, înfloreşte.
Nu-s prizonier, *dar...* dacă vreunul se opreşte
Şi vrea să-mi spună-n taină o vorbă, un cuvînt,
Răsare o ciupercă: urechea! Nu, nu sînt
Lipsit de libertate, *dar...* dacă ies călare
O gardă mă păzeşte, discret, din depărtare...
Nu-ncape îndoială: eu nu sînt prizonier!
Dar... tot mereu al doilea citesc al meu curier.
Nu-s prizonier! *Dar...* noaptea la uşa mea-şi petrece
Un servitor.

(Arătînd spre un voinic cu părul sur, care a venit să ia tava şi trece prin salon, ducînd-o.)

Priveşte! Acela care trece!
Eu, ducele de Reichstadt un prizonier vulgar?
Deloc! Sînt prizonierul acel ce *nu-sînt-dar.*

DIETRICHSTEIN
(puţin atins)

Ah! Într-o vervă rară sînteţi!

DUCELE

Rarisimă!

DIETRICHSTEIN
(salutînd pentru a pleca)

Alteţă!

DUCELE
(grav)

Zi tot titlul!

DIETRICHSTEIN

Cum?

DUCELE

Serenisimă.
Mi-au dat şi titlul ăsta, îmi e particular:
Deci altădat' ai grijă şi fii protocolar!

DIETRICHSTEIN
(salutînd pe duce)

Vă las deci...

(Iese.)

SCENA III

DUCELE, ARHIDUCESA

DUCELE
(arhiducesei, amar)

Serenisim... Nu? Grandios!... Îți place?

(Se aruncă într-un fotoliu și, observînd albumul, pe care ea l-a luat de pe masă.)

Acolo ce-i?

ARHIDUCESA

Ierbarul împărătesc.

DUCELE

Ah! Drace!
Ierbarul lui bunicul!...

(I-l ia și îl deschide pe genunchi.)

ARHIDUCESA

El vrut-a să-ți parvină
Chiar azi.

DUCELE
(privind ierbarul)

Frumos ierbarul!

ARHIDUCESA
(arătîndu-i o pagină)

Tu, care știi latină:
Ce-i monstrul ăsta negru, uscat?

DUCELE

Un trandafir.

ARHIDUCESA

Franz, ai ceva pe suflet. Arăți ca un martir.

DUCELE
(citind)

Sau: *Bengalensis Rosa*.

ARHIDUCESA

Bengala Roză?

DUCELE
(felicitînd-o)

Bine.

ARHIDUCESA

Ești prea nervos. Ce este?

DUCELE

Nimic.

ARHIDUCESA

Ce e cu tine?
Ah! Știu! Amicul Prokesch, acel entuziast
Părtaș la visul care a fost găsit prea vast,
A fost trimis departe.

DUCELE

În schimb, la orizont,
Mi-au scos un alt prieten: pe mareșal Marmont,
Ce, blestemat în Franța, pe-aici se plimbă, gata
Complimentat să fie că l-a trădat pe tata.

ARHIDUCESA

Sst!

DUCELE

Iar acum dorește să vadă compromis
În gînd de fiu, pe tată...

(*Cu o mișcare violentă.*)

Ah! eu...

(*Stăpînindu-se imediat, privește ierbarul și spune surîzînd.*)

...*Volubilis.*

ARHIDUCESA

De-ți smulg o promisiune, alteța ta ar vrea
Să-și țină promisiunea, orice s-ar întîmpla?

DUCELE
(*sărutîndu-i mîna*)

Da! Mă obligă grija ce-ntr-una mi-ai purtat.

ARHIDUCESA

De ziua ta, văzut-ai ce dar frumos ți-am dat?

DUCELE
(*ridicîndu-se și arătînd obiectele așezate pe consolă, la stînga*)

Sînt amintiri găsite de tine-n panoplie
La arhiduce...

(*Le atinge, pe rînd.*)

...Cremeni! Căciula brumărie
A gărzii!... Vechea pușcă!...

(*Gest de groază la arhiducesă.*)

Nu! Nu e încărcată!
Și mai ales...

ARHIDUCESA
(*aprins*)

Tăcere!

DUCELE

...acel obiect

(*misterios*)

...îndată
L-am și ascuns!...

ARHIDUCESA
(*surîzînd*)

Ah! Unde?

DUCELE
(*arătînd camera sa*)

În vizuina mea.

ARHIDUCESA
(*care, așezată, răsfoiește ierbarul*)

Tu îți cunoști bunicul, bunăvoința sa...
Ei bine! deci, promite-mi...

DUCELE
(*adunînd o hîrtie căzută din ierbar*)

Ce-i asta? O hîrtie!

(*Citește.*)

Ordon ca toți studenții încorporați să fie
În regimente, dacă revolta lor mai crește...

(*Arhiducesei.*)

Bunăvoință spus-ai?

ARHIDUCESA
(*răsfoind ierbarul*)

Da. Știi că te iubește.
Iar bunătatea-i...

DUCELE
(adunînd o altă hîrtie căzută din ierbar)

Iară?

(Citeşte.)

Mulţimii revoltate
Se vor opune şarje compacte...

(Arhiducesei.)

Bunătate?

ARHIDUCESA
(nervoasă)

Nu-i place noul spirit, nici gesturi îndrăzneţe!
Dar e un om de treabă!

DUCELE

Un om cu două feţe!

(Închizînd ierbarul.)

O, flori ce daţi sentinţe! Al vostru proprietar,
Franz împăratul, este la fel cu-al său ierbar.
Dar e iubit, de altfel!... E popular. Îmi place.
Chiar îl iubesc.

ARHIDUCESA

Mult bine, de vrea, iţi poate face.

DUCELE

Ah! Dac-ar vrea!...

ARHIDUCESA

Promite-mi că n-ai să faci nimic
Pîn'ce nu stai de vorbă cu bravul tău bunic...?

DUCELE
(Întinzîndu-i mîna)

Promit!

ARHIDUCESA
(după ce a dat mîna, uşurată)

Sînt încîntată!

(Şi, veselă.)

Te voi recompensa!

DUCELE
(surîzînd)

Cum, tu?

ARHIDUCESA

Şi eu, la Curte, am influenţa mea!
Miraculosul Prokesch, de care-ai fost lipsit...
Am pus la cale totul... Pe scurt — a şi sosit!

(Loveşte de trei ori în parchet cu umbrela. Uşa se deschide. Apare Prokesch.)

DUCELE
(alergînd spre el)

Tu!

(Arhiducesa dispare discret; cei doi prieteni se strîng în braţe.)

SCENA IV

DUCELE, PROKESCH

PROKESCH
(încet, privind în jur cu neîncredere)

Sst! Să nu ne-audă...

DUCELE
(liniştit, tare)

Ascultă cineva,
Dar tace mîlc.

PROKESCH

Cum asta?

DUCELE

În îndoiala mea,
Cuvinte de revoltă, ades am proferat,
Spre a-l sonda: nimica nu a transmis.

PROKESCH

Ciudat!

DUCELE

Eu cred că cel pe care poliţia-l plăteşte
E tare de ureche şi leafa-şi jefuieşte.

PROKESCH
(viu)

Contesa? Ce-i cu dînsa?

DUCELE

Nimica.

PROKESCH

Oh!

DUCELE

Nimica.
M-a şi uitat!... sau, poate, au prins-o... poate frica...
Un an lăsai să treacă. Ce gest necugetat!...
Dar nu! Acum sînt gata de fapt! Dar m-au uitat!

PROKESCH

Sst!...

(Priveşte în jurul său.)

Camera de lucru? Drăguţă!

DUCELE

Chinezească!
Cu păsări şi maimuţe ce vor să cucerească
Pereţii, tapisîndu-i cu zîmbete de drac!
M-au instalat aicea în Camera de Lac,
Ca, pe decorul sumbru, de tuş, ce mă-nconjoară,
O uniformă albă, mai albă să apară!

PROKESCH

O! Prinţe!

DUCELE
(într-un du-te vino agitat)

Cu toţi proştii m-au pus să mă-nhăitez!

PROKESCH

Ce faceţi, monseniore, de şase luni?

DUCELE

Turbez.

PROKESCH
(urcîndu-se către balcon)

Nu cunoşteam Schönbrunn-ul deloc.

DUCELE

E un mormînt.

PROKESCH
(privind în parc)

Frumoasă *Glorieta!* Ce plină-i de avînt!

DUCELE

Cînd *Glorie* dorința din inimă-mi repetă
Eu am diminutivul aici: o *Glorietă!*

PROKESCH
(coborînd)

Tot parcul e al vostru, pe cal, să-i dați tîrcoale.

DUCELE

E mult prea mic tot parcul.

PROKESCH

Mai este și o vale!

DUCELE

Și valea e prea mică spre-a face un galop!

PROKESCH

A!

Dar ce teren v-ar place, alteță?

DUCELE

Europa!

PROKESCH
(vrînd să-l calmeze)

Oh! Ssst!

DUCELE

Și cînd din carte, de glorie umplut,
Înalț senina-mi frunte, atunci cînd din trecut
Mă-ntorc, orbit de faimă, din tomuri de Plutarc,
Și cînd, plîngînd, o, Cezar, din barca ta debarc,
Cînd părăsesc pe tata, pe Ney, pe Hannibal...

UN LACHEU
(apărînd la o ușă, în stînga)

Ce haine, monseniorul va pune pentru bal?

DUCELE
(lui Prokesch)

Poftim!

(Lacheului, cu violență.)

Nu ies!

(Lacheul dispare.)

PROKESCH
(care răsfoiește cărțile de pe masă)

Vă lasă ce cărți doriți?

DUCELE

O, da!

Departe este timpul cînd Fanny învăța
Pe dinafară totul spre-a mă-nvăța pe mine!
Iar cineva mi-aduse și scrieri clandestine.

PROKESCH
(surîzînd)

Arhiducesa?

DUCELE

Sigur. Citeam cîte-un tratat
Pe zi. În taină, seara, la mine, însetat.
Şi cînd sfîrşeam o carte, ca să-mi ascund păcatul,
Zvîr!... sus cu ea-n pologul ce îmi umbreşte patul!
Se-ngrămădeau volume acolo în genune,
Încît dormeam sub domul Istoriei, pot spune.
Şi-n timpul zilei totul în jur tăcea molcum,
Dar noaptea epopeea se-nsufleţea, de cum
Eu adormeam. Din file, în cari stăteau presate,
Măreţele victorii ieşeau înaripate!
Cu frunze verzi de laur pe ochii mei ploua,
Căci Austerlitz în lungul perdelei cobora,
Iar Iena, de şiretul perdelei suspendată,
Cădea ca un luceafăr în visul meu, deodată!
Ori, într-o zi, la mine, cînd Metternich, suav,
Îmi povestea de tata, în felul său mîrşav,
Cînd îl lăsam să creadă că îl ascult orbeşte,
Sub glorie pologul — poftim! — se prăbuşeşte!
O sută de tratate agită doar un nume
Bătînd din mii de file.

PROKESCH

Iar Metternich, în spume!

DUCELE

Nu. Cu surîsul dulce, de cardinal, mi-a spus:
„Vă este biblioteca plasată mult prea sus!"
Şi a ieşit... de-atuncea ce carte vreau, o am.

PROKESCH
(arătînd un volum)

Şi *Fils de l'homme?*

DUCELE

Desigur.

PROKESCH

Acel roman infam?

DUCELE

Acest roman pretinde — iar ura ta nu-i justă —
Că mi se dă otravă, vorbind de-acea Locustă.
Dar, Franţă, dacă-ţi moare un prinţ imperial,
De ce s-arunci stigmatul pe răul său mortal?
Căci el nu de otravă, ca-n melodrame moare;
Pe ducele de Reichstadt, o, sufletul îl doare!

PROKESCH

Oh!

DUCELE

Sufletul îl doare şi numele străbun
În care bate-un clopot şi bubuie un tun,
Ce tună, fără tihnă, bătînd dojeni în ropot
Pasivităţii mele, din tunul său, din clopot!
O! Clopote şi tunuri, tăceţi! — Otravă, da?
Ca şi cum am nevoie în închisoarea mea!

(Se duce din nou la fereastră.)

Să vrei ca să adaugi istoriei un dram,
Şi să rămîi o frunte lipită de un geam!

(Coboară spre Prokesch.)

Doresc cîte o dată să uit. Cîte o dată
Alerg în goana mare pe cal. Cu gura toată
Beau vînt. Simt doar dorinţa de a fugi cumplit,
Să fac să crape calul şi visul meu. Evit
Ca să mă uit la plopii ce înapoia-mi pier
Şi par aliniate căciuli de grenadier.
Alerg, şi al meu nume îl uit. Miros de humă
Aspir cu încîntare, de iarbă şi de spumă,
De praf, de vînt, de hamuri şi de gazon strivit;

Şi, învingîndu-mi visul, distrus şi fericit,
Opresc deodată calul în lanul de secară,
Ridic la ceruri ochii — şi-un vultur văd cum
zboară!

(Cade pe scaun; rămîne o clipă cu coatele pe masă şi cu capul în mîini. Apoi, cu o voce mai surdă.)

Încredere mai mare în mine de-aş avea!

(Ridică asupra lui Prokesch o privire înspăimîntată.)

Tu ce gîndeşti de mine? Aş vrea părerea ta!
Ah! Scumpul meu prieten! - De-aş fi cum despre
noi
S-a spus ades că sîntem, noi, fiii de eroi!
Iar Metternich, cu „sfaturi", în dubii vrea să zac:
Îşi face datoria de bun austriac.
Mă înfior — vorbi-voi în „dulcea" sa manieră —
Cînd îşi deschide duhul precum o bombonieră.
Ah! Prokesch! Spune-mi: oare sînt om adevărat?
Tu mă cunoşti... Putea-voi să fiu eu împărat?

(Cu disperare.)

Coroana o voi ţine de fruntea mea departe,
De n-am o frunte pală cum are-un Bonaparte!

PROKESCH
(mişcat)

O! Prinţe...

DUCELE

Hai, răspunde-mi! Să mă dispreţuiesc!
Mai bine spune-mi verde: ce sînt? Ca să domnesc
Mi-e mîna prea subţire şi n-am puterea minţii?
Ce crezi de mine?

PROKESCH
(grav, luîndu-i amîndouă mîinile)

Prinţe, de-ar încerca toţi prinţii
Această frămîntare ce vrei să o dezlegi,
Nu ar mai fi pe lume decît eroi, nu regi.

DUCELE
(cu un strigăt de bucurie, îmbrăţişîndu-l)

Îţi mulţumesc! Cuvîntul acesta mă-ntăreşte!
Acuma, hai la lucru!

SCENA V

DUCELE, PROKESCH, apoi TEREZA

(Un lacheu intră, pune pe masă o tavă cu scrisori şi iese. Este cel pe care ducele îl numise mai înainte păzitorul său de noapte; omul căruia uşierul îi spusese Piemontezul.)

PROKESCH

Ah! Poşta vă soseşte.

(Arată ducelui scrisorile.)

Ce de scrisori!

DUCELE

Acestea lăsate sînt să treacă:
Îmi scriu admiratoare!

PROKESCH

Aveţi succese!

DUCELE

Dacă
Paloarea mea atrage... Îmi dă un nimb fatal!

(Ia o scrisoare pe care Prokesch i-o trece, desfăcută.)

„În loja voastră, prințe, erați așa de pal..."
O rup.

(O rupe și ia alta.)

„Această frunte..." O rup.

(O rupe, și Prokesch îi trece o a treia scrisoare.)

„Ieri v-am văzut
Pe cînd, pe calul vostru, prin Prater ați trecut..."
O rup.

(Același joc.)

PROKESCH

Și pe aceasta?

DUCELE
(luînd altă scrisoare)

„A voastră tinerețe,
Și inexperiență..." Ah! Starețal Povețe!
O rup.

(Ușa se deschide încet și apare Tereza.)

TEREZA
(timid)

Iertare...:

DUCELE
(întorcîndu-se la auzul vocii ei)

Cine-i? Tu ești, Micuț Izvor?!

TEREZA

De ce îmi spuneți astfel?

DUCELE

Un nume pur, ușor.
Și potrivit.

TEREZA

Plec mîine cu mama voastră. Mergem
La Parma împreună.

DUCELE
(cu un surîs forțat)

O lacrimă să ștergem.

TEREZA
(trist)

La Parma!...

DUCELE

E vestită în violete.

TEREZA

Da.

DUCELE

Tu spune-i asta mamei. Precis nu știe ea.

TEREZA

Îi spun. Vă las. Adio!

(Urcă încet, pentru a ieși.)

DUCELE

Aleargă iar în zbor,
Micuţ Izvor!

TEREZA
(oprindu-se)

Alteţă... de ce Micuţ Izvor?

DUCELE

Că am băut adesea din apa cea profundă
Ce-n glasul tău aleargă şi ochii ţi-i inundă.
Adio...

TEREZA
(urcă, apoi în prag, aşteptînd, sperînd încă)

Doar atîta, în clipe ca aceasta?

DUCELE

Atît.

TEREZA

Adio, prinţe!

(Iese.)

DUCELE

Am rupt-o şi pe asta!

SCENA VI

DUCELE, PROKESCH

PROKESCH

Da, văd!

DUCELE
(visător)

Ea mă iubeşte... aş fi putut uşor...

(Schimbînd tonul.)

Istorie să facem, nu strofe de amor!
La lucru... Cursul nostru de tactică ne-aşteaptă.

PROKESCH

(despăturind o hîrtie pe care a adus-o şi, aşezînd-o pe masă.)

Un plan vă voi expune. O critică, vreau, dreaptă.

DUCELE

(golind masa, îndepărtînd cărţile şi armele, pentru a aranja un cîmp de bătaie)

Adu-mi întîi — ca planul să pot să-l apreciez —
Acea cutie-n care soldaţi de lemn păstrez.
Căci, ca să-ţi critic planul, să pot să fiu mai clar,
Nevoie am de şahul acesta militar.

PROKESCH
(aducînd ducelui cutia cu soldaţi)

Să-mi spuneţi dacă planul prea îndrăzneţ vă pare.

DUCELE
(punînd mîna pe cutie, într-o reîntoarcere de tristeţe)

Napoleon al doilea; poftim ce trupă are!

PROKESCH
(cu imputare)

Oh, nu!

DUCELE

Atît de mare le este duşmănia
Încît chiar trupa asta — deschide, hai, cutia —
Soldaţii mei de joacă, austrieci, sînt, vai!
Dă-mi unul. Pun acolo aripa stîngă...

(Ia, fără să privească, soldatul pe care i-l trece Prokesch, căutînd din ochi un loc pentru el pe masă și, brusc, văzîndu-l, după ce îl pune jos.)

Stai!

PROKESCH

Ce este?

DUCELE

(uluit, reluînd soldatul și privindu-l)

Dar acesta e... e un grenadier!

(Prokesch îi dă altul.)

Jandarm!

(La fiecare soldat pe care i-l dă Prokesch.)

Dragon de gardă! Velit! Cuirasier!
Sînt toţi în uniformă franceză! Refăcuţi
Au fost pe cît se vede, soldaţii mei micuţi!

(Se repede la cutie — și îi scoate el însuși, cu o mirare ce crește.)

Francez! Francez!

PROKESCH

Aicea minuni s-au săvîrşit!

DUCELE

Nu. Cineva, soldaţii, din nou i-a zugrăvit!

PROKESCH

A, cineva?

DUCELE

Şi-acela... e un soldat.

PROKESCH

Cum ştii?

DUCELE

(arătîndu-i de aproape micii soldați)

Au toți cei șapte nasturi la haină — vezi aci?...
Manşetele exacte, reverul la tunică,
Torsade, brandemburguri, sau cuib de rîndunică
Sînt toate! Omul ăsta observ că nu ezită
Cînd pune o vipușcă sau tivul cînd imită!
Chenarele sînt albe, petliţele-s pictate.
Oricine-ai fi, doar ţie, cu mîini împreunate
Îţi mulţumesc, iubite soldat necunoscut,
Ce nu ştiu nici de unde, nici cum ai apărut,
Dar care-n ocna asta, din propriul îndemn,
Pictat-ai pentru mine, acești soldați de lemn!
Micuţa mea armată, cam ce erou-copil
— Doar un erou se poartă atît de pueril —
Te-a echipat cu-atîta vrăjită măiestrie,
De parcă rîzi cu toată a ta curelărie?
Dar cum se-ascunse oare de lumea curioasă?
Ce pensulă avut-a precisă, minuţioasă,
Cu care zugrăvit-a mustaţa lor severă
Ori ţevi încrucişate de tun, pe cartuşieră.
Cu care mai pe urmă, în aur pur muiată,
Dotat-a ofiţerii cu corn şi cu granată!

(Înflăcărîndu-se tot mai mult.)

Pe toţi să-i scoatem! Masa va fi cu călăreţi
Acoperită. Iată şi verzii epoleţi!
Aici sînt cei din flancuri, aici sînt trăgătorii!
Să-i scoatem, da, să-i scoatem pe toţi învingătorii!

Privéşte! În cutie, închisă, adunată
— Priveşte, scumpe Prokesch! — e Marea sa
Armată!
Poftim şi mamelucii! Iar la o parte — vezi? —
Observ plastronul roşu: lăncierii polonezi!
Aici sînt cercetaşii în pantaloni verzui!
Aceştia, cu ghetre, în cap cu un ţugui
De pene jucăuşe, grenadierii sînt,
Ce-n moletiere albe, la luptă-şi luau avînt,
Iar vînătorii — iată-i — pompoane agitau
Şi cu pulpane negre la moarte alergau!

(Suspinînd.)

La fel cu prizonierul, ce-n temniţă, ades,
Visînd îşi făureşte un codru negru, des,
Din pomi de jucărie, iluzii ca să-şi deie,
Eu, cu armata asta, pot face-o epopee!

(Se depărtează de masă de-a-ndaratelea.)

Privind de sus, de-aicea, că nu mai văd, îmi pare
Rondeaua care ţine soldaţii în picioare.
De oastea asta, Prokesch, pot spune fără frică:
Distanţa doar mă face s-o văd atît de mică!...

(Revine dintr-un salt, şi, aşezînd febril, armata minusculă.)

Ainiază-i! Wagram şi Ulm vor învia!

(Ia o sabie dintre armele de pe consolă şi o aşează în curmezişul cîmpului de bătălie.)

Iar iataganul, apa ne-o va reprezenta!
E Dunărea!...

(Arată puncte imaginare.)

Ici, Essling!... Iar Aspern, în cutie!

(Lui Prokesch.)

Aruncă peste spadă o punte de hîrtie!
Mai dă-mi de colo încă trei grenadieri pe cal!

Îmi trebui o colină: luăm *Le Mémorial*.
Aici Saint-Cyr! — Acolo vom pune avangarda!
Şi-aici, trecînd podişca...

(De o clipă, Metternich a intrat şi, în picioare, în spatele ducelui care, în focul luptei, a îngenuncheat în faţa mesei pentru a rîndui mai bine soldaţii, urmăreşte manevra.)

SCENA VII

ACEIAŞI, METTERNICH, apoi UN LACHEU

METTERNICH
(liniştit)

Trecînd podişca?

DUCELE
(tresare şi întorcîndu-se)

Garda!

METTERNICH
(privind prin lornion)

Azi, cum văd eu, soldaţii francezi au devenit.
Austriecii unde-s, alteţă?

DUCELE

Au fugit.

METTERNICH

Da? Nu mai spuneţi!

(Ia unul din soldaţi, privindu-l.)

Cine i-a mîzgălit aşa?

DUCELE
(sec)

METTERNICH

Nici-o jucărie — zău — nu puteţi păstra?

DUCELE
(pălind)

Dar, domnule...

(Metternich sună. Apare un lacheu. Este acelaşi de adineauri.)

METTERNICH

Aruncă, te rog, aceşti soldaţi!
Se vor aduce alţii.

DUCELE

Nu vreau să-i aruncaţi!
De mi-aţi lăsat doar visul, vreau epic acest vis!

METTERNICH

Ce muscă vă ciupeşte? Ce viespi, mai bine zis?

DUCELE
(mergînd spre el cu pumnii strînşi)

Să ştiţi că ironia deloc n-o agreez...

LACHEUL
(care duce soldaţii, trecînd prin spatele ducelui, iute, pe şoptite)

Tăceţi, vă rog, alteţă, tot eu vi-i repictez.

METTERNICH
(care urca, se întoarce la cuvintele ducelui şi, cu trufie)

Ce spuneţi?

DUCELE
(calmat deodată, cu o umilinţă forţată)

Oh! Nimica. M-a apucat... aşa...
Un gînd nebun. Iertare...

(Aparte.)

Tac. Am pe cineva.

METTERNICH

Alteţă, pe al vostru prieten adusei.

DUCELE

Prieten?

METTERNICH

Máreşalul.

PROKESCH
(cu o indignare reţinută)

Marmont!

METTERNICH
(privindu-l pe Prokesch)

E dintre cei
Ce-aş vrea să-i văd pe-aicea.

PROKESCH
(printre dinţi)

Te cred că ţi-ar plăcea!

METTERNICH

Aşteaptă.

DUCELE
(foarte amabil)

Să poftească!

(Metternich iese. Imediat ce ușa se închide, ducele se prăbușește în fotoliu și-și lovește fruntea cu disperare de masă.)

Ah, tată!... faima ta!...
Ah! Vulturii!... mantila!... și tronul imperial!...

(Se aude ușa redeschizîndu-se. Ducele se ridică imediat, calm și surîzător; foarte natural, lui Marmont, care intră cu Metternich.)

Cum o mai duceți, scumpe domnule mareșal?

METTERNICH
(dorind să-l îndepărteze pe Prokesch)

A prințului odaie văzut-ai? Hai afară
Să ți-o arăt...

(Îl ia de braț pe Prokesch și îl duce. Ducele și Marmont rămîn singuri.)

SCENA VIII

DUCELE, MARMONT, o clipă METTERNICH și PROKESCH

MARMONT
(așezînd-se la un semn al ducelui)

Alteță, vin cea din urmă oară,
Fiindcă despre dînsul, ce știu, v-am învățat.

DUCELE

Vorbeați atît de bine... Îmi pare rău. Păcat!

MARMONT

Făcutu-i-am portretul fidel și cu justețe.

DUCELE

Da! Altceva?

MARMONT

Nimica.

DUCELE

Dar despre tinerețe
N-aveți vreo amintire?

MARMONT

Nu, n-am.

DUCELE

Vom rezuma:
Om mare.

MARMONT

Mare.

DUCELE

Poate că fără dumneata
Ar fi putut...

MARMONT

Adesea am prevenit...

DUCELE

Dezastrul...

MARMONT

Prea se-ncredea orbeşte, în astrul său.

DUCELE

Da. Astrul.

MARMONT
(satisfăcut)

Ne întîlnim prea bine, alteţă, în concluzii...

DUCELE

Şi fost-a un om mare? Aşa spuneaţi...

MARMONT
(abandonîndu-se părerii lui)

Iluzii!
În general, desigur, a fost considerabil...
Dar nu se poate spune că...

DUCELE

Eşti un mizerabil!...

MARMONT
(ridicîndu-se)

Cum?

DUCELE

Pentru că atins-am mult urmăritul ţel,
Să-ţi iau tot ce în gînduri păstrat-ai despre el,
Şi tot ce — fără voie — aveai mai reuşit,
Te-arunc la coş acuma, fiindcă te-am golit.

MARMONT
(livid)

Eu...

DUCELE

Duce de Ragusa, trădat-ai pe-acest zeu!
Ştiu că spuneaţi cu toţii: „Dar pentru ce nu eu?"
Cînd împărat ajunse al vostru camarad...
Dar tu? Cel drag lui încă de la întîiul grad?
Tu? Pentru care uită de bravii veterani
Şi mareşal te face la doar treizeci de ani?

MARMONT
(rectificînd sec)

Treizeci şi cinci!

DUCELE

Şi iată! Trădat-ai la Essonnes!
Ştii? Cine vrea să spună: trădare, în jargon,
Acuma foloseşte cuvîntul *raguzare!*

(Ridicîndu-se deodată şi mergînd spre el.)

Primeşti tăcut această supremă acuzare?
Răspunde! Nu e prinţul François-Charles ce vorbeşte,
Ci Napoleon al doilea acum îţi porunceşte!

MARMONT
(dînd înapoi, răvăşit)

Se-ntorc!... Se-aude vocea lui Metternich, afară...

DUCELE
(arătîndu-i uşa care se deschide, mîndru)

Ei, bine! Hai, trădează, Marmont, a doua oară!

(Cu braţele încrucişate, îl înfruntă cu privirea. Tăcere. Metternich reapare cu Prokesch.)

METTERNICH
(traversînd fundul scenei cu Prokesch)

Vorbiţi! Vorbiţi! Doar trecem pe-aici... Îl iau
cu mine
Pe Prokesch ca să vadă *romanele ruine*,
Ştiţi? — unde dau serata. Ca ultim descendent
Al unei lumi de care s-a zis că moare lent,
Baletul pe ruine îl gust mai cu plăcere!
Pe mîine...

(Ies. Un timp.)

MARMONT
(cu voce surdă)

Monseniore, eu am păstrat tăcere.

DUCELE

Puţin de tot lipsit-a să nu mă „raguzezi".

MARMONT
(luînd un scaun)

Tot verbul conjugaţi-l. Stau jos.

DUCELE

Cum? Te aşezi?

MARMONT

Ei bine, conjugaţi-mi tot neplăcutul verb:
Permit! Căci adineauri aţi fost măreţ, superb!

DUCELE

Te rog!

MARMONT
(ridicînd din umeri)

De rău vorbit-am pe împărat? Vorbesc
De zeci de ani într-una, aşa-i: mă plictisesc!
Dar nu-nţelegeţi oare? Un duce de Raguza
Mai speră să-şi găsească în felul ăsta scuza.
Iar adevărul este că nu l-am revăzut.
De-l revedeam, fireşte, atunci aş fi tăcut!
Şi alţii îl trădară zicînd c-ajută Franţa!
Dar toţi îl revăzură! Şi revăzînd speranţa,
Şi-au revenit cu toţii — acum şi eu revin!...

DUCELE

De ce?

MARMONT
(cu o căldură bruscă)

Fiindcă astăzi l-am revăzut puţin!

DUCELE
(căruia îi scapă aproape un strigăt de bucurie)

Cum?

MARMONT
(întinzînd mîna către duce)

Da. Pe fruntea largă, în gestul de stăpîn,
În ochiul ce scînteie... Mă insultaţi. Rămîn.

DUCELE

De-ar fi aşa, tot răul făcut l-ai repara!
Căci tu, prin al tău strigăt, pe loc m-ai libera
De îndoiala tristă, de cruntul meu dezgust.
Cu fruntea mea greoaie, cu pieptul meu îngust?

MARMONT

L-am revăzut!

DUCELE

Speranţa din nou m-a invadat!
Aş vrea să-ţi iert tot răul! De ce l-ai înşelat?

MARMONT

Dar, monseniore...

DUCELE

Spune! De ce?

MARMONT
(cu un gest descurajat)

De oboseală!

(De o clipă, uşa din fund, din dreapta, s-a întredeschis fără zgomot, iar în deschizătura ei a apărut lacheul care a luat soldaţii, ascultînd. La aceste cuvinte: de oboseală, *el intră şi închide uşa în spatele său, în timp ce Marmont continuă într-un acces de sinceritate.)*

Ce vreţi?... O Europă unită, colosală...
Să-nvingi e bine; însă şi viaţa-i minunată!
Mereu Berlin şi Viena — Parisul niciodată!
Să reîncepi într-una... Re-ncepi o fantezie
O dată, înc-o dată... apoi e nebunie!
Pe cal, de luni de zile, prin ploaie, prin noroi!
Te saturi pîn' la urmă, şi oboseşti!

LACHEUL
(cu voce de-tunet)

Dar noi?...

SCENA IX

DUCELE, MARMONT, FLAMBEAU

DUCELE şi MARMONT
(întorcîndu-se şi văzîndu-l în picioare, cu braţele încrucişate)

Cum?

LACHEUL
(coborînd încet-încet, către Marmont)

Noi, cei mici, soldaţii, noi, cei obscuri şi bravi,
Ce-naintam adesea răniţi, jegoşi, bolnavi,
Şi nesperînd la ranguri sau titluri ca răsplată,
Noi ce mergeam într-una şi n-ajungeam vreodată;
Prea simpli ca să credem că ne-o cădea la sorţi
Acel baston celebru ce-n raniţă îl porţi,
Noi ce, pe orice vreme, mergeam neobosiţi
Fiind, dar nu de frică, ori sloi, ori năduşiţi,
Nesusţinuţi pe drumuri decît de o trompetă,
De febră sau de marşul ce trupa îl repetă;
Noi care, în cei şaptesprezece ani de-atac,
De socotim: o puşcă, o spadă, cremeni, sac,
— Nemaipunînd şi hrana ce nu prea o aveam —
Cam cincize'ş'opt de livre rezultă că duceam;
Noi ce purtam căciulă sub tropicalul cer,
Şi ne lipsea adesea pe cel mai straşnic ger;
Ce, din Madrid la Viena mărşăluiam în trap,
Şi pentru-a smulge cizma, aşa cum smulgi un nap,
Din clisa ce se face pe drum atunci cînd plouă,
Eram siliţi să tragem cu mîinile-amîndouă;
Noi care pentru tuse, în loc de doctorii,
Făceam băi de picioare în Dunăre, o zi;
Noi care n-aveam vreme cînd ofiţeru-n zbor
Venea să ne anunţe cu glasul tunător:
„Duşmanul ne atacă şi trebuie respins!"

Decît să luăm dejunul: un pui de cioară prins,
Sau, iute, să ne facem, c-un pic de nea, în cort,
O băutură groasă din sînge de cal mort,
Noi...

DUCELE
(cu mîinile crispate pe brațele fotoliului, aplecat înainte, cu ochii arzători)

În sfîrșit!...

LACHEUL

...ce noaptea, nu prea aveam fiori,
Că ne-om trezi în ceruri, ci canibali, în zori;
Noi...

DUCELE
(din ce în ce mai aplecat înainte, cu coatele pe masă, devorîndu-l cu privirea)

În sfîrșit!...

LACHEUL

...ce-n lupte posteam de obicei
Neîncetînd să mergem...

DUCELE
(transfigurat de bucurie)

Văd unul dintre ei!

LACHEUL

Decît spre a ne bate — dar nu la paritate —
Apoi de-a merge iară, din nou spre a ne bate.
Mergînd din luptă-n luptă, slabi, goi și nehrăniți,
Noi nu eram de-atîtea războaie obosiți?

MARMONT
(buimăcit)

Dar...

LACHEUL

Și, deși nu-i sîntem, ca voi îndatorați,
Tot noi, cei mici, soldații, i-am fost mai devotați!
La porțile regale al vostru cal dansa!...

(Ducelui.)

Căci tresa lor nu face cît tinicheaua mea!

MARMONT

Dar cine-i „deșca“ asta în haine de chelar?

LACHEUL
(luînd poziția de drepți)

Sînt Seraphin-Jean-Charles-Flambeau, zis și „Flambard“,
Ex-grenadir de seamă, sergent velit din gardă.
Breton sînt după tată, iar mama mi-e picardă.
La pai'ș'pe ani sub arme, an V, 2 germinal.
La Marengo botezul. Galon de caporal
În fructidor, an doi'ș'pe. Bastonul de sergent
În plîns de bucurie scăldat fu abundent,
În iulie, la pai'ș'pe, opt sute nouă-aci,
Întîi am stat la Schönbrunn, apoi la Sans-Souci!
În slujba sa rămas-am slujindu-l cu mult zel,
Total, în ani: vreo șai'ș'pe; campanii: tot la fel.
Ca bătălii: Ulm, Eckmühl, Cadiz și Somo-Sierra,
Iar Austerlitz și Smolensk mi-au completat cariera.
Isprăvi: treizeci și două. Răni: am vreo cîteva,
Luptînd doar pentru slavă: a Franței și a mea.

MARMONT
(ducelui)

Vreţi astfel pîn'la capăt să-l ascultaţi?

DUCELE

Îmi pare
Că ai dreptate: sigur! nu astfel — în picioare!

(Se ridică.)

MARMONT

Alteţă... !

DUCELE
(lui Marmont)

În volumul cu fapte de eroi
Majusculele groase din titluri sînteţi voi,
Şi-asupra voastră ochii se-opresc de obicei!
Dar miile de slove minuscule sînt ei!
N-aţi fi nimica fără aceste oşti infime,
Cu care se fac toate poveştile sublime!

(Lui Flambeau.)

Viteaz Flambeau! Tu, care, soldaţii mi-i pictai,
Te văd de-o lună-ntreagă. O, cît mă agasai
Cu-a ta supraveghere ce îmi smulgea blesteme!

FLAMBEAU
(surîzînd)

Dar noi doi ne cunoaştem de mult mai multă vreme!

DUCELE

Noi doi?

FLAMBEAU
(înaintînd şi arătîndu-şi faţa lui mare şi bună)

Priviţi, alteţă! Vă amintiţi?

DUCELE

Deloc.

FLAMBEAU
(insistînd)

La Saint-Cloud, într-o vineri! Domn'mareşal Duroc
Şi doamna de onoare priveau pe-alteţa ta
Sugînd la sînul doicii, ce-atît de alb era
Că, îmi aduc aminte, lovit am fost de-un şoc.
„Apropie-te!" spuse dom'mareşal Duroc.
Am ascultat. Dar, Doamne, eram emoţionat
De ce vedeam: copilul, veşmîntul colorat
Al doamnei de onoare, de sîn, de mareşal...
Scurt, pana la căciulă îmi tremura-ntr-un hal,
Că a atras privirea alteţei voastre şi
V-a provocat mirare... „Dar asta ce-o mai fi?"
Şi surîzîndu-i dulce, cu laptele la gură,
Părea că o-ndoială v-apare pe figură:
Ce să priviţi mai iute la pana ce s-agită?
Că se agită comic sau roşu că-i vopsită?
Şi, aplecat, deodată, simţii neliniştit
Că mîna voastră mică în pana-mi s-a oprit.
Atuncea mareşalul, sever, mi-a ordonat:
„Să nu te mişti, că prinţul se joacă!" N-am mişcat.
Eu auzeam — pusesem genunchiul în pămînt —
Pe doamnă şi pe doică şi pe Duroc rîzînd...
Cînd m-am sculat, din pana ce mă făcea superb
Îmi rămăsese numai un fir de fier imberb.
„Îţi voi semna un ordin să-ţi deie două, noi!"
A zis Duroc. Plecat-am la grupă, înapoi.
„Hei, tu de colo! Cine mi-a jumulit ăst om?"
Strigat-a adjutantul. Am zis: „*Le Roi de Rome*".
Cu majestatea voastră aşa ne-am cunoscut.
De-atunci alteţa voastră, e drept, a mai crescut.

DUCELE

Nu, n-am crescut — și asta-i profunda mea
tristeță —
Fiindcă majestatea a devenit alteță.

MARMONT
(ursuz, lui Flambeau)

De cînd căzu Imperiul, ia spune, ce-ai făcut?

FLAMBEAU
(măsurîndu-l din cap pînă-n picioare)

Ei bine, mareșale, făcut-am ce-am putut:
Pe Solignac îl caut, pe Sarlovèze — Fournier,
Și-n mai opt sute șai'ș'pe, complot fac cu Didier;
Dar îl ratăm; văd astfel cum fără vieți rămîn
Miard, un puști aproape, și David, un bătrîn.
Plîng. În contumacie, la moarte sînt trimis.
Perfect. Îmi iau alt nume și vin iar la Paris.
Aicea, sub pretextul că m-a călcat avan
Pe bătături, un scaun sfărîm pe-un gardian.
Organizez ședințe în taină. Cheltuiesc
Bani mulți cu treaba asta. Speranță mai nutresc
Că El o să debarce, din nou, în sud, în Var!
Mă plimb c-o pălărie de formă Bolivar.
Oricine mă privește îi zic pe loc: „Vampir!",
Și în duel de treizeci de ori mă bat. Conspir
Și la Béziers. Degeaba. Sînt condamnat la moarte,
Tot în contumacie. În regulă. Iau parte
La uneltirea de la Lyon. Și, din prostie,
Ne arestează-n masă. Fug. În contumacie
Sînt condamnat la moarte. Bun. La Paris vin iar
Și, nu știu cum, mă fură complotul din bazar.
La Desnouettes (Lefèvre), fugit peste Ocean,
M-am dus chiar eu: „Ce facem?" — „Complotul!
Am un plan!"

Plecare; naufragiu, iar bietul general
Se-neacă în vîltoare. Eu știu să-not. Spre mal
Mă-ndrept, plîngînd pe bietul Lefèvre-
Desnouettes...
Bun. Pescăruși, mult soare și valuri berechet.
Un vas mă pescuiește... iar eu debarc obscur,
Ca să m-amestec iară-n complotul din Saumur.
Ratează. Judecată. Eu scap iar. La Toulon
Aud că uneltește un comandant: Caron,
De linie, de-a cincea. Alerg. Dar în zadar,
Căci flecărim prea multe cu toți, la un pahar.
Ratează tot. La moarte iar, în contumacie.
Fug tocmai în Elada, să scap de lenevie,
Și să mă bat cu turcii, cotropitori de țară.
În fine, intru-n Franța, în iulie, în vară,
Pe străzi văd baricade, alerg în dosul lor,
Mă bat, și pînă seara, drapelul tricolor,
Ia locul celui palid, al celui emigrat.
Dar cum lipsea și-acestui drapel tri-colorat
În vîrful cozii sale, ce-l ține sus, ceva,
— Știți, un obiect de aur, ce aripi mari avea —
Plec tocmai în Romagna la alt complot ce-i gata
Ratăm. A voastră vară...

DUCELE
(aprins)

Pe nume?

FLAMBEAU

Camerata!
La scrimă, ca profesor, mă ia...

DUCELE
(înțelegînd totul)

Ah!

FLAMBEAU

În Toscana!
Şi, conspirînd, învaţă floreta fetişcana!
O slujbă cam ingrată fiind de luat aci,
Îmi dete acte false şi iată că venii.

(Îşi freacă mîinile, rîde în tăcere şi, făcînd cu ochiul.)

Eu sînt aici. Dar zilnic pe dînsa am văzut-o.
O gaură-n grădină găsit-am. Aţi făcut-o
Cu învăţătorul vostru, Colin, spre-a vă juca
De-a Robinson, pe vremuri. Şiret, m-ascund în ea.
E un tunel cu două ieşiri rotunde, mici;
Spre furnicare una, iar alta spre urzici;
Aştept; a voastră vară, cu un album în mînă,
Apare ca turistă; şi-acolo, în ţărînă.
Ea, pe un ciot, eu, colo, în lutul din găoace,
Ea, ca o englezoaică, părînd că schiţe face,
Iar eu suflînd din humă ca un sufleur versat,
Vorbim ca să vă facem în Franţa împărat.

DUCELE
(după o uşoară tăcere, emoţionat)

Şi pentru o jertfire de sine-atît de veche,
Ce-mi ceri?

FLAMBEAU

Eu? Să mă trageţi puternic de ureche.

DUCELE

Cum?

FLAMBEAU
(vesel)

Ce putea să ceară un ex-soldat?

DUCELE
(puţin tulburat de familiaritatea lui soldăţească)

Un ex?...

FLAMBEAU

Aştept!... Degetul mare, se-ajută de index...

(Ducele îl trage de ureche, stîngaci, cu un gest, fără voia lui, distant. Flambeau se strîmbă.)

Nu ştiţi o urecheală să trageţi? Nu! Degeaba!
Sau, pentru asta sînteţi prea prinţ, se vede treaba!

DUCELE
(tresărind)

Ah! Crezi?

MARMONT

Ce stîngăcie, s-o spui aşa, direct!

FLAMBEAU

Francez cînd este prinţul, e un mai mic defect!

DUCELE
(îngrijorat)

Francez? În ăst habsburgic, austriac palat?

FLAMBEAU

Oh! Da! Nu-i locul vostru aici.
(Privind în jurul lui.)
Prea încărcat!

MARMONT

Cum, te pricepi şi-n asta?

FLAMBEAU

Am frate la Paris
Fost tapițer la firma „Fontaine-Percier et fils".
Tot ce-i aici dorește pe noi să ne imite.
Un „Louis-Quinze" ce pare, la naiba, că promite!
Nu sînt expert prea mare, dar ochi am sănătos!...

(Apucă un fotoliu, pe care mîna lui puternică îl ridică ușor, ca pe o pană, și, arătînd greoiul lemn aurit, de un gust nemțesc.)

Tot ornamentul ăsta la scaun, nu-i scîrbos?

(Îl pune la loc și arată tapiseria.)

Tapiseria însă... ce gust... și ce avînt!
Îți cîntă!... Îți surîde!... Te-aruncă la pămînt!
De ce? O știi prea bine: e un Gobelin. Păcat
Că e cu tîmplăria aceasta combinat,
De gust nemțesc ce țipă, stricîndu-i eleganța!
Alteța voastră însăși a fost făcută-n Franța.

MARMONT
(ducelui)

Acolo să vă-ntoarceți!

FLAMBEAU

Spre-a fi reîntronat
Pe crucea de onoare un nou mic împărat.

DUCELE

Pe cine-au pus în locu-i?

FLAMBEAU

Pe „Henri Quatre". Iată,
Au pus pe unul care știut-a să se bată...
Dar, basta! Împăratul surise într-o zi
Că are barbă falsă un rege ca Henri!...
Văzut-ați crucea asta vreodată?

DUCELE
(melancolic)

În vitrine.

FLAMBEAU

S-o fi văzut pe piepturi, lucind, așa ca mine!
Un strop, pe uniformă, de sînge picurînd,
Ce lin curgea la vale și devenea, curgînd,
Email și aur, totul în verde-gențiană...
Era o nestemată ce curge dintr-o rană.

DUCELE

Frumoasă, da, sînt sigur. Ades ți-a fost balsam
Pe piept această cruce.

FLAMBEAU

Dar crucea eu n-o am!

DUCELE
(tresărind)

Cu tot devotamentul și vitejia ta?

FLAMBEAU

Eh! Trebuia, alteță, cu totul altceva!

DECELE

Și n-ai cerut-o?

FLAMBEAU
(simplu)

Doamne, doar El știa ce face:
Cînd nu-ți dădea obiectul nu-l meritai și pace!

DUCELE

Ei bine! eu, lipsitul de tron, puteri, oştire,
Ce sînt, dintr-o fantomă, o biată amintire,
Eu, ducele de Reichstadt, ce, trist, nu pot să fac
Decît plimbări prin parcul bătrîn, austriac,
Gravînd pe trunchiuri teii cu *N*-ul adorat,
Trecînd, să nu se vadă că tusea m-a-necat!
Eu, cel ce nu posedă acuma nici un dram
Din moarul roşu care în leagăn îl aveam!
Eu, căruia destinul nu i-a ursit Fortuna,

(arată cele două decoraţii din piept)

Ce port pe haină două cruci mari în loc de una!
Eu, cel ce sînt ostatec, bolnav şi dependent,
Nu pot s-arunc din fruntea vreunui regiment,
Eroilor luceferi din bolta înstelată!...
Dar sper că... mi se pare că fiul unui tată
Ce-a prefirat prin mînă un firmament cu stele,
Mai am şi eu, cu toate cusururile mele,
Mi-a mai rămas şi mie pe degete o stea...
Flambeau, te rog primeşte-o acum din mîna mea!

FLAMBEAU

Cum?

DUCELE

Panglica, vezi bine, nu-i cea adevărată...

FLAMBEAU

Adevărată este aceea ce-i udată
Cu lacrimi, în momentul cînd o primeşti pe piept.
Iar eu am plîns acuma, alteţă, vă spun drept.

MARMONT

Doar la Paris se poate legaliza colanul!

DUCELE

Ce facem să ne-ntoarcem acolo?

FLAMBEAU

Geamantanul!

DUCELE

Vai!

FLAMBEAU
(repede)

Fără vai! Azi sîntem în 9. Bine. Deci
De vreţi să fiţi în Franţa, pe Pont-Neuf, în treizeci,
Participaţi — Parisul aşteaptă, *nota bene*! —
La balul dat chiar mîine de-acest Népomucene.

DUCELE şi MARMONT

Cum?

FLAMBEAU

Metternich adică. (Da: Lotar-Wenceslas-Népomucene-Clement.) — La bal. Măcar un ceas!

MARMONT

În faţa mea secrete? N-ai mers mult prea departe?

FLAMBEAU
(vesel, înrolîndu-l cu un gest)

Nu veţi trăda complotul din care faceţi parte!

DUCELE
(cu o tresărire)

Nu cu Marmont!

MARMONT

Eu, însă, aş vrea să...

(Lui Flambeau.)

Mi-e egal.
Nu m-ai fi prins de altfel c-un simplu madrigal!
Făcutu-mi-ai tu însuţi ieşirea... ruşinoasă!

FLAMBEAU

Aşa, în schimb, vă este intrarea mai frumoasă!

MARMONT

Cam imprudent din parte-ţi!

FLAMBEAU

E drept! Cusurul meu
E că mă bag adesea acolo unde-i greu!
Consemnelor secrete găsitu-le-am pereche:
Mă bat întotdeauna cu-o floare la ureche!
Fac lux!

MARMONT

Atuncea dacă doreşte Camerata
Să mă-ntrebuinţeze...

DUCELE
(cu violenţă)

Nu cu Marmont!

FLAMBEAU

E gata
De reabilitare. Lăsaţi-l!

DUCELE

Nu!

MARMONT
(lui Flambeau)

Am liste
Cu toţi nemulţumiţii, cu nume regaliste.
Maison, ambasadorul, îmi e prieten!

FLAMBEAU
(iute)

Da?
El poate să ne-ajute!

DUCELE
(dureros)

Un compromis ar vrea!

(Cu disperare.)

Ei, nu! Nu vreau să fie Marmont amestecat...

MARMONT
(salutînd)

Am să v-ascult cînd fi-veţi la Reims încoronat...
Mă duc la mareşalul Maison.

(Iese.)

FLAMBEAU
(închizînd uşa şi coborînd)

Dar, majestate,
Canalia aceasta, zău, are-n fond dreptate.

SCENA X

DUCELE, FLAMBEAU

DUCELE
(intr-un du-te vino agitat)

Pleca-voi! Fie!... Însă, Flambeau, vreau siguranța
Că văduvă de tata se simte încă Franța!
Dar poate că iubirea aceea de-altădată,
A sucombat acolo de vreme-ndelungată!

FLAMBEAU
(liric)

Iubirea ei?... O, Doamne, dar e nemuritoare!

(Scoate din buzunar un obiect lung, tricolor, pe care-l răsucește glorios deasupra capului, apoi îl pune în mîinile ducelui.)

DUCELE

Acestea ce-s?

FLAMBEAU
(liniștit)

Bretele.

DUCELE

Ce legătură are?...

FLAMBEAU

E desenat deasupra ceva. Vă rog priviți!

DUCELE

Portretul meu!...

FLAMBEAU

Se poartă. De oameni înstăriți.

DUCELE

Flambeau!

FLAMBEAU
(întinzîndu-i o tabacheră, pe care o scoate diu buzunar)

Nu vreți, alteță, să încercați o priză?

DUCELE
(buimăcit)

Dar eu...

FLAMBEAU
(făcîndu-i semn să privească)

Pe tabacheră, o poză.

DUCELE

Ce surpriză!
Sînt eu!

FLAMBEAU
(desfășurind o batistă mare de mătase, din acelea pe care le vînd vînzătorii ambulanți)

Batista asta o poartă orice om
Mai elegant, în Franța. În mijloc: „Roi de Rome".

(Așează batista pe spătarul unui fotoliu.)

DUCELE

Dar...

FLAMBEAU
(desfășurînd un fel de imagine de Épinal)

Poză colorată. Pe ziduri se-afișează.

DUCELE

Sînt eu, acum călare.

FLAMBEAU

Pe-un cal ce se cabrează!
Și, cum găsiți luleaua?

(Îi arată o pipă.)

DUCELE
(recunoscîndu-se în capul pipei)

Flambeau!... Ce caraghios!

FLAMBEAU

Ah! Nu puteți să-mi spuneți că nu sînteți frumos!

DUCELE
(împărțit între emoție și rîs)

Eu... eu...

FLAMBEAU
(scoțînd tot felul de mici obiecte din buzunar)

Cocardă! Asta o pui la pălărie!

DUCELE

Mai ai?

FLAMBEAU

Medalionul. O mică fantezie!

DUCELE

Tot eu!

FLAMBEAU

Iar pe paharul acesta transparent,
Ce scrie?

(A scos un pahar din pulpana livrelei.)

DUCELE
(citind pe pahar)

„Francisc, duce de Reichstadt"!

FLAMBEAU
(scoțînd din jiletcă o farfurie pictată)

Un moment,
Că am și farfuria. La fel, tot cu portret...

DUCELE
(din ce în ce mai mirat)

Și farfurii?

FLAMBEAU
(așezînd totul pe masă, pe măsură ce scoate din buzunar)

Cuțitul! Inelul de șervet!
Pe-acest pahar de ouă păreți cam uluit!

(Trage un fotoliu.)

Puteți pofti la masă; dineul e servit!

DUCELE
(căzînd într-un fotoliu)

Flambeau!

FLAMBEAU
(cu un entuziasm ce crește)

Pe tot, pe toate! Și pe cravate roze,
Brodat cu măiestrie în nimb și-apoteoze!
Pe cărți de joc pe care alteța ta-i atù!

DUCELE
(pierdut în mijlocul atîtor obiecte care plouă în jurul său, pe masă)

Flambeau!

FLAMBEAU

Pe almanahuri!

DUCELE

Flambeau!

FLAMBEAU

Pe tot!

(Ducele izbucnește în hohote de plîns.)

O, nu!
Ați început să plîngeți!... Ei, fir-ar ea de viață!
(Ia batista pe care a pus-o pe spătarul fotoliului.)
Poftiți! Cu-al Romei rege ștergeți-vă pe față!
(Îngenuncheat aproape de duce și ștergîndu-i ochii cu batista.)
Iar eu vă spun că fierul doar cînd e cald se bate!
C-aveți întreg poporul și mareșalii-n spate;
Că regele, el însuși, nu poate să existe
Decît de vrea s-accepte lozinci bonapartiste;
Că în zadar încearcă al lor, cocoș regal
S-aducă de departe c-un vultur imperial;
Că aerul, în Franța e-acum irespirabil;
Că nu stă o coroană pe-o pară, convenabil;

Că tineretul țării cu prințul său în rînd
Se va grupa, un cîntec de Béranger cîntînd;
Că strada e în freamăt, că pietrele prind grai,
Că Schönbrunn-ul nu este mai mîndru ca
Versailles.

DUCELE
(în picioare)

Accept... Fugi-voi...

(Se-aude o muzică militară, afară. Ducele tresare.)

FLAMBEAU
(care a alergat la fereastră)

Iată, pe scară s-a-nșirat
Fanfara. Dă onorul! Bătrînul împărat
Se-ntoarce.

DUCELE
(revenindu-și din amețeală)

Oh! Bunicul se-ntoarce... vine-ncoace...

Ce fac cu promisiunea?!...

(Lui Flambeau.)

Nu pot!... Promis-am...

FLAMBEAU
(neliniștit)

Drace!

DUCELE

... Că voi vorbi-nainte cu el... Dar astă-seară
De vei vedea, cînd paza îți vei relua-o iară,
Un semn ce nu se vede, de obicei, pe-aci,
Înseamnă că sînt gata să fug!...

FLAMBEAU

Dar cum va fi
Acest semn?

DUCELE

Ai răbdare, îl vei vedea!

FLAMBEAU

Da, dar...

(Uşa se deschide. El se îndepărtează iute de duce, cu aerul că aranjează prin cameră. În prag apare un ofiţer de gardă ungur, în roşu şi argintiu, încălţat cu cizme galbene, cu pielea de anteră pe umăr şi cu căciula de blană, cu o pană lungă, albă, cu montură de argint.)

SCENA XI

ACEIAŞI, UN OFIŢER DE GARDĂ

OFIŢERUL

Alteţă...

FLAMBEAU
(aparte, privindu-l pe ofiţer)

Mîndră pană şi-a pus acest husar!

DUCELE

Ce este?

OFIŢERUL

Împăratul se-ntoarce. La intrare
I-am spus: „E astăzi ziua — o, sire — cea în care

Măria ta primeşte pe toţi supuşii săi...
Vin unii de departe, de peste munţi şi văi."
„Ştiam! a zis... Pe oameni îi voi primi pe toţi.
Dar pentru că-s bunicul cu foarte mulţi nepoţi
Azi între cinci şi şase la duce eu voi fi,
Să pot să-mi văd nepoţii şi pe ai mei copii."
Putem urca?

DUCELE

Deschideţi închisele uşi toate!

(Ofiţerul iese. Pînă la sfîrşitul actului se va auzi fanfara cîntînd în parc.)

SCENA XII

DUCELE, FLAMBEAU

DUCELE
(de îndată ce sînt singuri, arătînd obiectele răspîndite pe masă)

Aceste lucruri, iute, le vreau împachetate;
Pachetul îl voi trece, la mine, în revistă!

FLAMBEAU
(îngrămădind toate obiectele în batistă)

Vă fac o legătură, alteţă, din batistă!
Dar cum va fi semnalul?

DUCELE

Ah! De la şapte poşti
Flambeau, semnalul ăsta vei şti să-l recunoşti!
Auzi cum cîntă imnul de stat austriac?

FLAMBEAU
(adunînd capetele batistei pentru a termina pachetul)

La fel ca *Marseieza* dar nu e tot un drac!

DUCELE

Da! *Marseieza!...* — Leagă aceste jumătăţi! —
De *Marseieza*, tata spunea că-i cu mustăţi.

FLAMBEAU

(înnodînd şi strîngînd nodul)

Iar imnul lor atuncea cu favoriţi e, zău!

DUCELE

(trecînd prin legătură un băţ pe care l-a luat de pe masă, şi punînd-o pe umăr.)

Să plec aşa în Franţa să ştii că n-ar fi rău,
Cu legătura asta pe umăr, prinsă-n par!

(Se urcă spre camera sa, cu aerul unui mic recrut, cu legătura albastră legănîndu-i-se în spate.)

FLAMBEAU

(urmărindu-l din ochi, brusc înduioşat)

Sînteţi drăguţ, alteţă, păreţi un mic ştrengar!
E pentru prima dată că astfel vă zăresc.

DUCELE

(care e gata să intre în cameră, se întoarce)

Mai tînăr şi mai vesel?... Aşa-i!

(Şi cu emoţie.)

Îţi mulţumesc!

(Cortina.)

ACTUL AL TREILEA

ARIPI CARE SE DESCHID

Acelaşi decor.

Fereastra este tot deschisă spre parc. Dar culoarea parcului s-a schimbat odată cu ora. Acuma se văd tentele somptuoase ale sfîrşitului zilei. Glorieta este de aur.

Masa încărcată de cărţi a fost împinsă către dreapta, pentru a lăsa un mare spaţiu liber. S-a adus, nu un tron, ci un mare jilţ, pentru ca bătrînul împărat să apară maiestuos şi patern.

La ridicarea cortinei, oamenii care trebuie să fie primiţi de împărat au fost introduşi. Ei aşteaptă, în picioare, vorbind încet. Fiecare ţine în mînă o bucată de hîrtie cu doleanţele lui. Burghezi îmbrăcaţi de sărbătoare, văduve de militari în doliu. Ţărani şi ţărance veniţi din toate colţurile imperiului: din Boemia, din Tirol etc.; diversitate de costume naţionale.

Arcaşi, asemănători cu arcaşii elveţieni (haină roşie cu galoane, garnituri şi centură de catifea neagră, pantaloni albi, cizme înalte, bicorn pe jumătate acoperit de o cascadă de pene de cocoş), stau nemişcaţi la uşile din dreapta. Un ofiţer de gardă ungur se plimbă încoace şi încolo, arătîndu-şi blana de leopard.

El împinge mulţimea către fundul scenei, în faţa ferestrei, şi către stînga, în faţa uşilor închise ale camerei ducelui.

SCENA I

UN OFIȚER de GARDĂ, ARCAȘI, ȚĂRANI, BURGHEZI, FEMEI, COPII etc., apoi ÎMPĂRATUL FRANZ

OFIȚERUL DE GARDĂ

Tăcere! — Taci, bătrîne! — Copile, fii cuminte!
Loc, loc!

(Arătînd spre ușa din planul al doilea, dreapta.)

Pe-aici va trece al nostru drag părinte!
Picioarele, muntene, nu ți le mai freca!

UN OM
(timid)

Prin fața noastră trece?

OFIȚERUL DE GARDĂ

Și jalbele vă ia!
Le țineți, la vedere, în mînă!

(Toate hîrtiile tremură în mîini.)

Nu-i nevoie
Povești prea lungi să-i spuneți!

(Toată lumea s-a aranjat. Ofițerul este gata să se așeze aproape de masă — apoi, amintindu-și de încă o recomandare pe care o are de făcut.)

Ah, da! Și nu e voie
Să-ngenuncheați cînd intră în cameră.

O FEMEIE
(ca pentru sine)

N-o fi,
Dar nu vor ține seamă...

(Ușa se deschide. Împăratul apare. Toată lumea îngenunchează.)

ÎMPĂRATUL
(foarte simplu)

Sculați-vă, copii!

(Coboară. Hîrtiile tremură din ce în ce mai tare. Împăratul are același cap, lung și trist, din portrete. Dar are un aer de bunătate. Este îmbrăcat cu o bonomie voită, într-un costum burghez: redingotă de postav cenușiu din care se vede vesta de culoarea paiului, pantaloni de postav cenușiu ce intră în pantofi. xIa cererea pe care i-o întinde o femeie, o citește, și o trece șambelanului care îl urmează.)

Da. Pensia dublată.

FEMEIA
(prosternîndu-se)

O! Sire!

ÎMPĂRATUL
(după ce a citit cererea pe care i-a întins-o un țăran)

Car cu boi?
Cam scump!

(Trece hîrtia șambelanului.)

Să-i dea!

ȚĂRANUL
(din toată inima)

Părinte ești, sire, pentru noi!

ÎMPĂRATUL
(trecînd șambelanului cererea unei țărănci, pe care a citit-o)

Să i se dea!

ȚĂRANCA
(binecuvîntîndu-l)

Părinte!

ÎMPĂRATUL
(oprindu-se în fața unui biet om, pe care-l recunoaște)

Iar tu?... Pe-acasă-i bine?

OMUL
(răsucindu-și pălăria în mîini)

E bine, majestate.

ÎMPĂRATUL
(după ce a trecut petiția șambelanului, ajunge în fața unei sătence bătrîne)

Bătrîno, ce-i cu tine?

BĂTRÎNA
(în timp ce împăratul citește cererea ei)

O boală îmi omoară găinile-n livezi...

ÎMPĂRATUL
(trecînd cererea șambelanului)

Hai, fie!

(Ia o altă cerere pe care i-o întinde un tirolez și, după ce a citit)

Cînți, băiete?

TIROLEZUL

Știu să iodlez.

ÎMPĂRATUL
(surîzînd)

Iodlezi?
La Baden, vino mîine să cînți la noi

ȘAMBELANUL
(adnotînd cererea pe care i-o trece împăratul)

Ce nume?

TIROLEZUL
(iute)

Franz Schnauser.

ÎMPĂRATUL
(oprit în fața unui voinic cu picioarele goale)

Ce-i, muntene?

MUNTEANUL

Acolo-n fund de lume,
Eu stau pe-un pisc albastru urcat spre Dumnezeu.
Vreau vizitiu la Viena să fiu. E visul meu!

ÎMPĂRATUL
(ridicînd din umeri)

Atunci să fii!

(Trece șambelanului cererea și ia din mîinile unui fermier bogat pe următoarea, pe care o citește încet.)

Un mare cultivator și tată
Iubirea fiicei sale o vrea înapoiată.
Căci fostu-i-a furată de un sticlar, hoțește...

(Înapoindu-i cererea.)

Pe fată mărita-vei cu cel ce o iubește.

FERMIERUL
(dezamăgit)

Dar eu...

ÎMPĂRATUL

Voi înzestra-o!

(Fața fermierului se luminează.)

ŞAMBELANUL
(luînd note)

Ce nume?

FERMIERUL
(iute)

Iohan Schmoll.

(Frîngîndu-se în fața împăratului.)

Sărut cu cinste, dreapta!

ÎMPĂRATUL
(citind hîrtia pe care a luat-o din mîinile unui tînăr păstor înfăşurat într-o mantie largă, care se înclină adînc)

Un tînăr din Tirol,
Păstor, orfan de tată, şi de pămînt lipsit,
De alţi păstori, duşmanii lui tată-său, gonit,
Ar vrea să-şi regăsească ogorul... Mişcător!
Şi vatra părintească... Să-i dăm acest ogor.

(Trece petiția şambelanului care o adnotează.)

ŞAMBELANUL

Da. Cine e păstorul ce-şi spune doleanţa?

PĂSTORUL
(revenind la poziția normală)

E ducele de Reichstadt, iar vatra sa e Franța!

(Aruncă mantaua şi apare în uniformă albă. Mişcare. Tăcere înspăimîntată.)

ÎMPĂRATUL
(scurt)

Ieşiţi!

(Ofiţerii scot iute lumea din cameră. Uşile se închid. Bunicul şi nepotul sînt față în față.)

SCENA II

ÎMPĂRATUL, DUCELE

ÎMPĂRATUL
(cu o voce care tremură de mînie)

Ce-nseamnă asta?

DUCELE
(nemişcat, ţinînd încă în mînă pălăria de muntean)

Deci, dacă aş fi fost
Păstor sărac şi simplu, lipsit de adăpost,
Avînd, spre a atrage a ta mărinimie,
Doar pana de ieruncă drept moţ la pălărie,
Te-ai fi plecat desigur spre visul meu distrus.

ÎMPĂRATUL

Dar Franz!...

DUCELE

Aici văzut-am că orişice supus,
Că toţi cei în restrişte copii se socotesc
Ai majestăţii tale, ca noi. Dar e firesc
Să fiu — cînd eu mă aflu în grea nenorocire —
Chiar mai puţin ca dînşii, copilul vostru, sire?

ÎMPĂRATUL
(prost dispus)

Dar pentru ce — ei, bine! n-ai fost deloc dibaci —
Să vii cînd stau de vorbă cu toţi aceşti săraci,
Să-mi spui ce vrei, în public, nu la urechea mea?

DUCELE

Ca să-ţi vorbesc în clipa cînd inima-ţi vorbea.

ÎMPĂRATUL
(morocănos, aruncîndu-se într-un fotoliu)

Eh! inima!... Știi bine c-ai fost cam îndrăzneț.

DUCELE

Eu știu atîta numai: că-n ochii tăi am preț,
Că sînt de cruda soartă lovit, că nu mai pot,
Că tu îmi ești bunicul și asta este tot!

ÎMPĂRATUL
(agitîndu-se)

Mai e și Europa! Mai e și Metternich!
Și Anglia, vezi bine!

DUCELE

Tu ești al meu bunic.

ÎMPĂRATUL

Dar tu nu știi ce caznă și ce dificultate!...

DUCELE

Eu sînt nepotul vostru, augustă majestate.

ÎMPĂRATUL

Dar...

DUCELE
(apropiindu-se)

Sire — tu, nădejde! — tu nu ai dreptul, oare,
Să fii bunic o clipă?

ÎMPĂRATUL
(mai slab)

Dar...

DUCELE
(mai aproape)

Haide tată-mare,
Nu poți doar o secundă să nu fii împărat?

ÎMPĂRATUL

Ai fost întotdeauna un drac împielițat!

DUCELE

Întîi, nu-mi place, sire, atuncea cînd arăți
Ca-n poza ta din sala, știi, de festivități,
Cu trenă și cu Lîna de aur după gît!

(Se apropie din ce în ce.)

Pe cînd așa ca astăzi, cum ești, îmi placi atît!...
Cu părul ca argintul, ușor și vaporos,
Cu lunga redingotă, cu ochiul tău duios,
Ești un bunic simpatic, bunic adevărat
Făcut să te alinte!...

ÎMPĂRATUL
(bombănind)

Mai vrei și alintat!

DUCELE
(îngenunchind la picioarele bătrînului împărat)

Louis-Philippe îți place? Atît îl îndrăgești
Că vrei să-i tot vezi botul pe scuzii franțuzești?

ÎMPĂRATUL
(reținîndu-și surîsul)

St!... St!...

DUCELE

I-adori atîta pe-acești Burboni caduci?

ÎMPĂRATUL
(mîngîindu-i părul, gînditor)

Nu ești la fel, nu semeni cu ceilalți arhiduci!

DUCELE

Găsești?

ÎMPĂRATUL

De unde arta atîtor ștrengării?

DUCELE

Că m-am jucat, probabil, copil, la Tuileries.

ÎMPĂRATUL
(amenințîndu-l cu degetul)

Ah! Iar revii la asta?

DUCELE

Aș vrea ca să reviu.

ÎMPĂRATUL
(grav, fixînd copilul îngenuncheat)

În mintea ta, de-acolo, ce mai păstrezi tu viu?

DUCELE

Năluci...

ÎMPĂRATUL
(după o secundă de ezitare)

Și de-al tău tată?

DUCELE
(închizînd ochii)

Mi-aduc de el aminte

Că mă strîngea adesea, pe-o stea din piept, fierbinte.
Iar eu plîngeam de spaimă simțind, cînd mă strîngea,
Că diamantul stelei în mine pătrundea.

(Se scoală și, mîndru.)

Și a rămas acolo.

ÎMPĂRATUL
(întinzîndu-i mîna)

Cam ce-aș putea să-ți spun?

DUCELE
(cu căldură)

Da, lasă să vorbească iar sufletul tău bun!
Eram iubit de tine ca mic copil, așa-i?
La masă doar cu mine alături te-așezai.
Cinam cu împăratul...

ÎMPĂRATUL
(visător)

Era grozav, băiete!

DUCELE

Eu prinț eram de Parma... Purtam pe-atuncea plete.

(Se așează pe brațul fotoliului.)

Cînd îmi dădeau pedepse, mă absolveai doar tu!

ÎMPĂRATUL
(surîzînd)

Dar cît ți-era de scîrbă de ponei, știi sau nu?

DUCELE

Cînd mi-au adus odată un ponei... unul bej,
M-a apucat turbarea în mijloc de manej.

ÎMPĂRATUL
(rîzînd)

Un ponei pentru tine era ca o sfidare!

DUCELE

Strigam ca un sălbatic: „Eu vreau un cal mai mare!"

ÎMPĂRATUL
(clătinînd din cap)

Acum tot cal mai mare venit-ai să obții!

DUCELE

Dar bonele nemțoaice, cînd le băteam mai știi?

ÎMPĂRATUL
(antrenat de amintiri)

Și cînd umpleai tot parcul cu găuri în gazon
Tu și Colin...

DUCELE

Atuncea făceam pe Robinson.

ÎMPĂRATUL
(îngroșîndu-și vocea)

Da! Robinson!

DUCELE

O pușcă aveam. La cingătoare
Purtam vreo două arcuri și cîteva topoare!

ÎMPĂRATUL
(însuflețindu-se din ce în ce)

Apoi făceai de gardă la ușa-mi.

DUCELE

Ca husar.

ÎMPĂRATUL

Iar doamnele, la mine, soseau zăbavnic. Dar
Intrînd, găseau ca scuză, această ritornelă:
„Îmbrățișat-am, sire, a voastră santinelă!"

DUCELE

Țineai la mine.

ÎMPĂRATUL
(înconjurîndu-l cu brațele)

Încă mai țiu.

DUCELE
(lăsîndu-se să alunece pe genunchii bunicului său)

Mi-o dovedește!

ÎMPĂRATUL
(foarte înduioșat)

Oh, Franz al meu, nepoate iubit!

DUCELE

Se povestește
Că doar s-apar — așa e? — și regele-ar dispare.

ÎMPĂRATUL

Dar...

DUCELE

Spune adevărul!

ÎMPĂRATUL

Eu...

DUCELE
(punîndu-i un deget pe buze)

Nu minți!

ÎMPĂRATUL

Se pare!

DUCELE
(îmbrățișîndu-l cu un strigăt de bucurie)

Ah! Te iubesc!

ÎMPĂRATUL
(cucerit și uitînd totul)

Ei bine, așa e: ai dreptate!
De-ai apărea la Strasbourg chiar singur, tu, nepoate,
S-a zis cu bietul rege!

DUCELE
(îmbrățișîndu-l mai tare)

O, scumpul meu bunic!

ÎMPĂRATUL

Mă-năbuși!

DUCELE

Nu!

ÎMPĂRATUL
(rîzînd și zbătîndu-se în brațele ducelui)

Mai bine nu-ți mai spuneam nimic!

DUCELE
(foarte serios)

De altfel vîntul Vienei nu-i bun la tusea mea.
Mi s-a prescris Parisul.

ÎMPĂRATUL

Într-adevăr?!

DUCELE

Da, da.
E aerul mai dulce. Iar de-oi începe cura
Nu pot decît la Luvru să-mi fac vilegiatura.

ÎMPĂRATUL

Bah!

DUCELE

Dac-ai vrea!

ÎMPĂRATUL
(foarte ispitit)

Desigur, mi s-a propus ades
Să-ți înlesnesc o fugă!...

DUCELE
(viu)

Fă asta mai ales!

ÎMPĂRATUL

Aş vrea s-o fac, o, Doamne!...

DUCELE

Şi poţi!

ÎMPĂRATUL

Ce mă opreşte...

DUCELE

Cuvîntul spune-l care din inimă-ţi porneşte,
Nu gîndul îndărătnic, din cerbicia ta.
Ar fi frumos să-ntoarcă, un împărat, cîndva,
Spre-a-şi răsfăţa nepotul, istoria pe dos;
Apoi e o mîndrie, e dulce, e frumos,
Să poţi a spune lumii întregi — aşa socot —
De împăratul Franţei: „Da, da! Îmi e nepot!"

ÎMPĂRATUL
(din ce în ce mai fermecat)

Desigur!

DUCELE
(impetuos)

O vei spune! Şi fără şovăire!

ÎMPĂRATUL
(cu o ultimă ezitare)

Dar...

DUCELE
(rugător)

Sire!

ÎMPĂRATUL
(nemaiputînd rezista şi deschizîndu-i braţele)

Bine, sire!

DUCELE
(cu un strigăt de bucurie)

Ah! Sire!

ÎMPĂRATUL

Sire!

DUCELE

Sire!

(Sînt unul în braţele celuilalt, plîngînd şi rîzînd în acelaşi timp. Metternich apare. Este în ţinuta de gală: haină verde împodobită cu aur, pantalon scurt şi ciorapi albi; Lîna de aur izvorăşte din cravată. El rămîne o clipă nemişcat, contemplînd cu ochi de ministru această scenă de familie.)

ÎMPĂRATUL
(îl vede şi, iute, ducelui)

Na! Metternich!

(Bunicul şi nepotul se despart, ca prinşi asupra unei fapte ruşinoase.)

SCENA III

ÎMPĂRATUL, DUCELE, METTERNICH

ÎMPĂRATUL
(nesigur, ducelui)

N-ai teamă.

(Se ridică şi, punînd mîna pe capul prinţului, care a rămas în genunchi, spune lui Metternich, cu o voce ce vrea să fie sigură.)

Vreau...

DUCELE
(aparte)

Totul e pierdut!

ÎMPĂRATUL
(cu multă forță și majestate)

...Ca prințul să domnească. Ordon!

METTERNICH
(înclinîndu-se adînc)

Am priceput.

(Se întoarce către duce.)

Cu partizanii voștri voi lua, prin omul meu,
Contact.

DUCELE
(mirat)

Eu mă speriasem...

ÎMPĂRATUL
(puțin mirat și el, dar ridicîndu-se, mîndru)

Stăpînu-s totuși eu!

DUCELE
(luînd vesel brațul bunicului său)

Ambasador pe cine-mi trimiți? Ce diplomat?

ÎMPĂRATUL
(ducelui, lovindu-l ușor peste obraz)

Mai vii pe la bunicul cînd fi-vei împărat?

DUCELE
(cu importanță)

Da, da — cînd în vacanță Senatul meu va fi!

METTERNICH
(nemișcat, aproape de masă, la dreapta)

În schimb dorim, alteță, cîteva garanții.

DUCELE
(radios)

Tot ce doriți!

ÎMPĂRATUL
(care s-a așezat din nou)

Ei bine, ești mulțumit?

(Ducele îi sărută mîna)

METTERNICH
(neglijent)

Întîi,
Sfîrșiți cu-acele grupuri cam fără căpătîi.
În amănunt, pe toate, la punct vrem a le pune,
Căci nu ne plac vecinii ce vor mereu să tune.

DUCELE
(care de-abia ascultă, împăratului)

Bunic iubit!

METTERNICH

Pe urmă... palatul e sătul:
L-au plictisit eroii din iulie destul!

DUCELE
(ciulind urechea)

Dar...

METTERNICH
(continuînd rece)

Iar liberalismul și cu bonapartismul
Fiind legate... prințe, vrem să le rupeți istmul,

Vă veți feri de noul curent european...
Lui Lamennais surghiunul...

DUCELE
(îndepărtîndu-se cu un pas de bunicul său)

Dar...

METTERNICH
(impasibil)

...cu Chateaubriand.
Apoi... să vă decideți să puneți presei pază...

DUCELE

Oh! Asta nu presează...

ÎMPĂRATUL

Ba da, ba da, presează!

DUCELE
(dîndu-se înapoi cu încă un pas)

Iertare! Nu-și dă seama a voastră majestate
Că astfel Libertatea muri-va?

ÎMPĂRATUL
(șocat)

Libertate?...

METTERNICH

Ah! și apoi... vrem singuri regiunea bologneză,
Și calm în ce privește chestiunea poloneză.

DUCELE
(privindu-l)

Ah!... și apoi?

METTERNICH

Ei bine, a numelor chestiune
Vrem s-o tranșăm... — știți bine — sînt nume de cătune,
De bătălii...

(înclinîndu-se cu un aer de condoleanță, către împărat)

... în care ați fost învins cîndva.
Le poartă mareșalii francezi. Să li se ia.

DUCELE
(cu trufie)

Cum?...

ÎMPĂRATUL
(conciliant)

Poate...

METTERNICH
(sec)

Cer iertare, dar sînt nebuni. Susțin
Că sînt seniori pe locuri ce, sire, v-aparțin.
Nu trebuie s-admiteți să aibă cutezanța
Ca să ne ia, prin nume, cătunele în Franța!

DUCELE

Ah! Tată-mare dragă!

(Este acum departe de împărat.)

ÎMPĂRATUL
(plecînd capul)

Desigur! Evident...

DUCELE
(*dureros*)

Ne-mbrățișarăm totuși, acuma un moment!

(*Întorcîndu-se către Metternich.*)

E! Mai aveți și alte dorinți de formulat?

METTERNICH
(*liniștit*)

Desigur. Tricolorul să fie suprimat.

DUCELE
(*o pauză. Ducele face încet cîțiva pași și se oprește în fața lui Metternich*)

Vrea excelența voastră să spăl drapelul plin
De sînge, jos, pe poale, iar sus de cer senin,
— Fiindcă jos el fost-a muiat în ura humii,
Iar în înalt plutit-a spre viitorul lumii —,
Vrea excelența voastră să curăț deodată
Și petele de sînge și azuria pată;
Și rămînînd în mînă cu-o cîrpă oarecare
Să dărui Libertății cearșaf de-nmormîntare?

ÎMPĂRATUL
(*cu mînie*)

Iar Libertatea?

DUCELE

Sire, sînt rudă — nu știți, poate —
Din partea dinspre tată, cu-această Libertate!

METTERNICH
(*rînjind*)

Bunic vi-e optsprezece Brumar, de fapt!

DUCELE

Da, da,
Desigur! Iar bunică mi-e Revoluția!

ÎMPĂRATUL
(*în picioare*)

Rușine!

METTERNICH
(*triumfător*)

Împăratul republican!... Se poate
Să cînte *Marsilieza*, alămurile toate,
În timp ce, mai subțire, un flaut intonează
În „mi bemol", bucata *Imperiului de pază?*

DUCELE

Se pot cînta odată aceste melodii:
O arie cu care salvezi pe regi obții!

ÎMPĂRATUL
(*ieșit din fire*)

Cum, îndrăznești a-mi spune chiar mie?...
Îndrăznește!

DUCELE

Acuma văd, cu mine, cam ce se urmărește!

ÎMPĂRATUL

Ce are azi? De unde acest acces prostesc?

DUCELE

Să fiu un arhiduce pe tronul franțuzesc!

ÎMPĂRATUL
(ridicînd mîinile-i tremurînde spre cer)

Ce a văzut?... Să-şi uite menirea-n două clipe!...

DUCELE

Văzut-am păhărele de ou, batiste, pipe...

ÎMPĂRATUL

Dar e nebun! Auzi-l ce spune, ce susţine!

DUCELE

Nebun cînd socotit-am c-am să mă-ntorc prin tine!

METTERNICH
(ducelui)

Întoarcerea, alteţă, doar voi o-mpiedicaţi!

DUCELE

În loc să-mi daţi furgoane, caleaşcă văd că-mi daţi!

ÎMPĂRATUL

Nu! Nu-ţi mai dăm nimica!

DUCELE
(cu braţele încrucişate)

O cuşcă?

ÎMPĂRATUL

Cuşcă, da!

DUCELE

Rămîn tot Micul Vultur oricît v-aţi frămînta!

ÎMPĂRATUL

Dar vulturul habsburgic, mici vulturi, sute, are
Iar tu, din ei, eşti unul!

DUCELE

Sinistră răpitoare,
Tu, vultur bicefalic tiran şi taciturn
Al casei de la Viena, înaripat nocturn,
Prin cerul tău trecut-a un vultur luminos
Dar tu, zbîrlit de frică, şi foc de mînios,
Nu îndrăzneşti a crede, privind cu ochiul rău,
Că puf de aur creşte pe-un vulturaş al tău!

ÎMPĂRATUL

Regret acum că fost-am de tine-nduioşat!
(Priveşte în jurul său.)
Ţi se vor lua cărţi, arme şi tot ce ţi s-a dat!
(Chemînd.)
Hei, Dietrichstein!

METTERNICH

Lipseşte. Nu-i în palat.

(Lumina scade. Parcul devine violet. În spatele „gloriettei" cerul este roşu.)

ÎMPĂRATUL

Doresc
Motivele să-nlătur, ce tot îţi amintesc
Că eşti ce eşti: feciorul acelui mîndru tată...

DUCELE
(arătînd parcul)

Atunci pliviţi răzorul de violete. Iată!
Albinele, pe toate, goniţi-le din parc!

ÎMPĂRATUL
(lui Metternich)

Îi schimbi pe toți valeții!

METTERNICH

Îi schimb pe Otto, Mark,
Pe Hermann, Albrecht, Gottlieb...

DUCELE
(arătindu-i, prin fereastra deschisă, luceafărul de seară, care tocmaï s-a aprins)

Trăgeți și-acel oblon
Să nu-mi vorbească steaua de-a lui Napoleon!

ÎMPĂRATUL

Lui Dietrichstein semna-voi o nouă circulară
Cu instrucțiuni, îndată.

(Lui Metternich.)

Deci, scrie!

METTERNICH
(așezîndu-se la masă și căutînd din ochi cu ce să scrie)

Călimară?

DUCELE

Pe masă se găsește a mea. Nu se observă?

METTERNICH

Nu văd nimic... ?

DUCELE

Aceea cu capul de Minervă
În bronz și piatră verde.

METTERNICH
(privind peste tot)

Nu văd nimic.

DUCELE
(arătind consola din dreapta, pe care nu e nimic)

Poftește
Și ia-o pe aceasta ce-n aur strălucește;
E pe consolă...

METTERNICH
(înspăimîntat, trecînd cu mîna peste marmura consolei)

Unde?

ÎMPĂRATUL
(privindu-l pe duce neliniștit)

Ce călimări?

DUCELE
(nemișcat, cu ochii ficși)

Lăsate
De tata moștenire!

ÎMPĂRATUL
(tresărind)

Ce vrei să spui, nepoate?

DUCELE

Prin testament!...

(Arată iar un colț de consolă, pe care nu e nimic.)

Iar colo sînt cîteva pistoale.
Sînt din Versailles. Sînt patru. Și pe acestea ia-le!

ÎMPĂRATUL
(dînd cu pumnul în masă)

Ah, nu...

DUCELE

Lovind în masă, atît de mînios,
Şi spada consulară acum aţi dat-o jos!

ÎMPĂRATUL
(înspăimîntat, privind în jurul lui)

Nu văd aceste lucruri...

DUCELE

Dar sînt de faţă toate!
„Fiului meu, cu ruga să-i fie înmînate,
Atuncea cînd de şaesprezece ani va fi,
Iar eu pe drumul morţii mă voi călători!" —
Nu am primit nimica!... căci un răuvoitor
Departe le ascunde; dar eu am duhul lor...
Şi cruci şi juvaeruri le am în minte vii!
Aşa le-am strîns pe toate. În cele trei cutii
Am pintenii lui tata, cordoane, tabachere,
Paftalele de cizme şi broşe de jartiere.
Am totul, spada scumpă de aur, cea de fier,
Şi cea pe-a cărei lamă tot soarele din cer
Lăsat-a o sclipire atît de luminoasă,
Că dac-o tragi, un fulger, din teacă, o să iasă!
Centurile, de-asemeni, aici le-am rînduit...

(Şi mîna lui arată la dreapta şi la stînga, în cameră, obiecte invizibile pe locurile goale.)

ÎMPĂRATUL
(înspăimîntat)

Taci! Taci!

DUCELE

„Vor fi predate copilului iubit!"
O! Tată poţi în pace să dormi, deoarece
Am tot al tău la mine — chiar uniformele!
O albă uniformă am aerul că-mbrac!
De unde? Ţi se pare! E totul fals: mă fac!

(Se loveşte pe piept, pe umeri, pe braţe.)

E roşu! E albastru! Priveşte un moment!
Sînt colonel?... În gardă îţi sînt locotenent!
Eu beau din trei sticluţe cum beau şi vînătorii!
Părinte, ce, ca rude tu datu-mi-ai victorii,
Găsesc că nu zadarnic dorit-ai cu ardoare
Să am deşteptătorul lui Frederic cel Mare,
Pe care tu, la Potsdam, trufaş mi l-ai furat!
Îl am! E a mea febră, tictacul său ritmat!
E cea ce-n zori mă scoate din aşternut afară,
Epuizat de munca depusă de cu seară,
Mînîndu-mă la masa, îngustă, să muncesc,
Şi seara să mă afle mai vrednic să domnesc!

ÎMPĂRATUL
(sufocat)

Vrei să domneşti?... Ei bine, nu mai avea speranţa
Că vei domni, tu, fiul de parvenit, în Franţa.
Noroc de-al nostru sînge! Doar el te-a cizelat
De pari puţin mai rege decît acel soldat!...

DUCELE
(palid)

Dar, mă iertaţi, la Dresda — îmi amintesc mereu! —
Părcaţi cu toţi lacheii tocmiţi de tatăl meu!

ÎMPĂRATUL
(indignat)

De-acel soldat?

DUCELE

O vorbă, și orice împărat
Soldatului soție copila și-ar fi dat!

ÎMPĂRATUL

(cu gesturile cuiva care alungă un coșmar)

Nu știu! Copila noastră acum e-n văduvie!

DUCELE

(ridicîndu-se în fața împăratului, cu voce cutremurătoare)

Dar înaintea voastră stă proba cea mai vie!

(Sînt față în față, privindu-se cu ochi dușmănoși.)

ÎMPĂRATUL

(dînd înapoi deodată, cu un strigăt de regret)

Oh! Franz! Îți amintește! Noi, totuși, ne-am iubit!

DUCELE

(sălbatic)

Nu! Sînt aici fiindcă în lupte-ai fost zdrobit!
Tu, mie, numai ură în inimă îmi porți,
Căci eu sînt Wagram... Wagram, reînviat din morți!

(Se plimbă prin cameră ca un nebun.)

ÎMPĂRATUL

Să ieși!

(Ducele se repede spre ușă și iese.)

SCENA IV

ÎMPĂRATUL, METTERNICH

ÎMPĂRATUL

(căzînd în fotoliu)

Copilul ăsta, ce l-am iubit odată!

METTERNICH

(rece)

Îl mai urcăm pe tronul din Franța?

ÎMPĂRATUL

Niciodată!

METTERNICH

Vedeți ce erați gata să faceți fără mine?

ÎMPĂRATUL

Văzut-ai ce răspunsuri lipsite de rușine?

METTERNICH

Să-l înfrînăm!

ÎMPĂRATUL

Desigur! E-n interesul său!

METTERNICH

...Și pacea... tihna voastră...

ÎMPĂRATUL

Da!... e zănatic rău.

METTERNICH

Am să-l vorbesc deseară.

ÎMPĂRATUL

(cu voce frîntă, de bătrîn)

O, Sfîntă Magdalena!
Ce supărări îmi face!...

METTERNICH
(oferindu-i brațul, pentru a-l ajuta să se ridice)

Veniți!

ÎMPĂRATUL
(care acum merge cocoșat, sprijinit în baston)

Deseară...

METTERNICH

Scena

Nu vreau să se repete!...

ÎMPĂRATUL

Rău mi-a făcut scandalul!

Copilul ăsta!...

METTERNICH
(ducîndu-l)

Mergem!

(Ies. Se aude încă vocea împăratului.)

ÎMPĂRATUL
(repetă plîngăreț și mașinal)

...Acest copil...

(Apoi nimic. S-a lăsat noaptea. Parcul pare albastru. Clarul de lună a poposit pe balcon.)

SCENA V

DUCELE, singur

(Ducele deschide încet ușa camerei sale. Se uită dacă împăratul și Metternich au plecat. Ascunde ceva la spate. Ascultă o clipă; palatul este tăcut; prin fereastra deschisă nu se aud decît

sunetele slabe ale unei fanfare austriece care se retrage, depărtîndu-se printre arbori. Ducele dă la iveală obiectul pe care îl ascundea: este unul din micile bicornuri ale tatălui său. Coboară, purtîndu-l pios, și, cu un gest decis, îl pune pe colțul mesei, acoperit de o hartă mare a Europei, pe jumătate desfăcută, spunînd în șoaptă:)

Semnalul!

(Chemările de trompetă mor în depărtare. Ducele reintră în cameră. După plecarea lui, clarul de lună inundă scena, cuprinzînd cu misterul său totul și lunecînd pînă la masa pe care o luminează, deodată, viu. Atunci, pe albul orbitor al hărții, micul bicorn devine foarte negru).

SCENA VI

FLAMBEAU, apoi un servitor, și SEDLINSKY

FLAMBEAU
(intrînd prin dreapta)

E ora!

(Coboară privind în jurul său.)

Și semnalul?

(Repetă solemn, imitînd intonația ducelui.)

„Ah! De la șapte poști
Flambeau, semnalul ăsta vei ști să-l recunoști!"

(Caută.)

E sus? E jos? E negru? E alb? De ce culoare?
E mic?... E mare?...

(Căutînd, ajunge în fața mesei, observă bicornul, tresare...)

Iată-l!

(Şi cu un surîs de încîntare, luînd poziţia de drepţi şi salutîndu-l.)

E mic, şi e şi mare!

(Se duce spre fereastră.)

Contesa, ce aşteaptă, mi-a dat acest consemn,
Că, de găsesc semnalul, să-i dau şi ei un semn...

(Şi-a scos batista din buzunar spre a face semn cu ea, dar o vîră iute la loc.)

Oh! Nu! Steag alb, contesei, desigur, nu i-ar place!

UN SERVITOR
(traversînd camera, cu o lampă mică în mînă şi îndreptîndu-se către apartamentul ducelui)

A ducelui Franz lampă de lucru...

FLAMBEAU
(sărind şi luîndu-i-o din mînă)

Dă-o-ncoace!
Nu vezi? Filează!... Aer mai proaspăt îi lipseşte!..

(Iese pe balcon.)

Sus, de trei ori ridic-o... Fitilul potriveşte...

(Întoarce cu grijă rotiţa fitilului; apoi dă lampa servitorului.)

Şi merge!... înţeles-ai? Acuma o să ardă!...

SERVITORUL
(depărtîndu-se, dînd din umeri)

Vax!

(Servitorul intră la duce. Flambeau coboară frecîndu-şi mîinile şi oprindu-se în faţa bicornului, îi spune cu o familiaritate respectuoasă.)

Mîine, sire!

SEDLINSKY
(intrînd pe uşa din fund-dreapta)

Prinţul?

FLAMBEAU
(arătînd spre camera din stînga)

Acolo!

SEDLINSKY

Stai de gardă!
De-ncredere e postul.

FLAMBEAU

Da, da.

SEDLINSKY

De el fii demn.

(Îl priveşte.)

Eşti Piemontezul?

(Flambeau face semn că da.)

Spune-mi: cunoşti al tău consemn?

FLAMBEAU

În fiecare noapte să fac de gardă. Fac.

SEDLINSKY

Cum procedezi?

FLAMBEAU

De-ndată ce zgomotele tac
(arată uşile din dreapta)
De două ori, în broască, întorc aceste chei;
Scot cheile din uşă...

SEDLINSKY

Perfect! De obicei
Le porţi mereu la tine?

FLAMBEAU

Mereu!

SEDLINSKY

Şi nu dormi?

FLAMBEAU

Nu.

SEDLINSKY

De gardă faci?

FLAMBEAU
(arată pragul camerei ducelui)

În locul acesta.

(Servitorul iese de la duce şi dispare prin dreapta.)

SEDLINSKY

Dar acu'
E ora. Poţi închide.

FLAMBEAU
(mergînd să închidă cu cheia uşa din planul întîi)

Închid!

SEDLINSKY

Ia cheia.

FLAMBEAU
(scoţînd cheia şi băgînd-o în buzunar)

Iau!

SEDLINSKY
(ieşind prin uşa din planul al doilea, pentru a-l lăsa pe Flambeau să se închidă)

Doar împăratul cheie mai are. Şi nu vreau
Greşeli! Veghează bine!

FLAMBEAU
(închizînd uşa, întorcînd de două ori cheia, cu un surîs)

Da, da!

SCENA VII

FLAMBEAU, singur.

(Scoate cheia din cea de a doua uşă, la fel ca din prima, şi o vîră în buzunar; apoi, iute şi în tăcere, face să cadă, cu o lovitură de deget, cele două clape de alamă care acoperă, la cele două uşi, găurile cheilor, şi spune încet)

Am să cobor
Încet, aceste pleoape pe ochii uşilor!

(Sigur că nu este spionat, prin ele, ciuleşte urechea, o secundă, şi începe să-şi descheie livreaua.)

VOCEA LUI SEDLINSKY
(prin uşă)

Atuncea noapte bună! Ai grijă!

FLAMBEAU
(tresare, şi, cu o mişcare instinctivă, îşi strînge la piept livreaua care începuse să se desfacă. Dar, o privire către uşile bine închise îl linişteşte şi, ridicînd din umeri, răspunde flegmatic, scoţîndu-şi livreaua pe care o păturește şi o pune pe podea, într-un colţ)

Vă salut!

(Pare mai subţire, numai în vesta livrelei, căreia începe să-i desfacă nasturii.)

VOCEA LUI SEDLINSKY

Veghează Piemonteze!

FLAMBEAU
(mîndru, scoţînd dintr-odată vesta)

Veghez! Am şi-nceput!

(Apare, subţire şi nervos. Zvelt, în vechea sa haină albastră de grenadier: poalele, ascunse sub vestă, cad în jos; silueta este completată de albeaţa pantalonului şi a ciorapilor livrelei.)

VOCEA LUI SEDLINSKY
(depărtîndu-se)

Ei bine! Bună seara!

FLAMBEAU
(făcînd un mic salut ironic spre uşa închisă)

Salut!

(Creşte deodată cu un cot; din două gesturi scurte îşi aranjează uniforma, îşi întinde mînecile, îşi ridică epoleţii pleoştiţi de livrea, îşi trece, prin părul coafat şi pudrat, degetele răsfirate, şi îl ridică intr-o zburlitură eroică; merge către consola din stînga, ia dintre obiectele care o acoperă iataganul, pe care-l încinge, căciula, pe care şi-o pune pe cap, puşca, pe care o saltă în mînă; se opreşte în faţa oglinzii, unde îşi aranjează mustăţile, ca un grenadier, şi, ajungînd din doi paşi la uşa prinţului, se aşează de pază.)

Şi astfel, iată,
Ieşit din crisalidă, subţire deodată,
Închis întreaga noapte, destul de greu de prins,
Şi încruntînd sprînceana pe ochiul său aprins,
În vechea uniformă ţinîndu-şi trupul drept,
Cu arma-n mîini, cu mîna lipită lîngă piept,
Într-o ţinută fixă, şi regulamentară
Cum a păzit pe tată păzind şi fiul iară —

Da, astfel, în picioare, de pragul tău lipit,
Orgolios că face ceva neauzit,
Trufaş de vanitatea aceasta ca de-un crez,
La Schönbrunn stă de gardă un grenadir francez!

(Începe să se plimbe în lung şi-n lat, prin clarul de lună, ca un soldat de strajă.)

E ultima mea gardă.

(Cu o privire către camera prinţului.)

Tu nici n-ai fi ştiut.
E pentru mine singur. E lux — dar nevăzut!

(Se opreşte, cu o privire triumfătoare.)

Să faci ceva nu pentru a fi urcat în slavă,
Ci ca să-ţi spui doar ţie: „E bună! E grozavă!"

(Îşi reia plimbarea.)

Sub nasul lor! La Schönbrunn!... Sînt cam nesăbuit!
Sînt mulţumit!... Sînt vesel!

(Se aude un zgomot de cheie în broască, la dreapta.)

Dar... sînt descoperit!

SCENA VIII

FLAMBEAU, METTERNICH

FLAMBEAU
(ieşind iute din pata luminoasă a clarului de lună şi refugiindu-se în unghiul întunecat, în fund, la stînga)

O cheie-n plus? La cine?

(Uşa se deschide. Intră Metternich. Traversează unul din saloane; a luat cu el un sfeşnic greu, de argint, cu care îşi luminează calea. Închide uşa, vorbeşte pe un ton hotărît.)

METTERNICH

Nu vreau aceste scene
Să le mai văd aicea din nou!

FLAMBEAU
(recunoscîndu-l, cu stupoare)

Nepomucene!

METTERNICH
(mergînd către masă — şi, încet, cu un aer preocupat)

Acuma... fără martori... să îi vorbesc... da, da...

(Pune candelabrul pe masă şi, deodată, vede pălăria.)

Dar nu ştiam că prinţul mai are-aşa ceva...

(Surizînd.)

Aha! Arhiducesa se vede că i-a dat-o.
Această amintire...

(Adresîndu-se pălăriei.)

Ei, iată-te, stimato!
Fantomă legendară...

(Cu un mic salut protector.)

Salut!

(Ironic, ca şi cum pălăria şi-ar fi permis să reclame ceva.)

Ce ai de spus?

(Îi face semn că e prea tîrziu.)

Nu! Doi'ş'pe ani de faimă mă iau în van de sus,
Din vîrful tău cel negru de sumbră piramidă:
Acum nu mai mi-e frică.

(O atinge cu degetul rîzînd cu impertinenţă.)

Ah! Pielea ta solidă,
De care-apuci, atuncea cînd vrei neapărat
Ca, salutînd, de lume să fii ovaţionat!

Tu, ce erai în focul oricărei bătălii,
Ce nu puteai, căzută, din mîna lui să fii,
Şi să nu te ridice de jos un împărat,
Ajuns-ai azi un lucru de rîs, de lepădat.
O, vechi bicorn, pe unde sfîrşi-vei dacă eu
Te-aş arunca acuma afară?

FLAMBEAU
(în întuneric, aparte)

La muzeu.

METTERNICH
(sucind pălăria în mîini)

Micuţa cea faimoasă!... Şi ce urîtă e!
Zic toţi că e micuţă şi nu ştiu pentru ce!

(Ridicînd din umeri, din ce în ce mai plin de ură.)

E mică? Nu. E mare. Enormă. Nefirească.
E cea pe care-o poartă cel mic să se mărească.
Şi numai pălărierul îl face legendar
Căci Napoleon, de cauţi, e — cine?

(Întoarce pălăria şi o apropie de lumină, ca să citească, pe fundul ei, numele pălărierului.)

E Poupart!

(Şi, deodată, părăsind acest ton de batjocură.)

Ah! Ura-mi pentru tine nu cred să îmi dispară!
La început urît-am alura ta bizară,
Ce semăna în luptă cu liliacul orb,
Confecţionată parcă din aripi mari de corb!
Urît-am felu-n care, sortindu-ne dezastre,
Te decupai pe cerul înfrîngerilor noastre,
Tu, semilună care păreai pe cerul pur
Abia urcată sferă a soarelui obscur!
Tu, pălărie neagră, de maistru scamator,

Ce pusă pe-o armată, pe-un tron și pe-un popor,
Avînd pe dracu parcă în fundul său — *Mein Gott!* —
Se ridica deodată, făcînd să piară tot!
Urît-am a ta morgă ce-mi producea nevroză,
Și simplitatea care era de fapt o poză;
Urît-am felul care l-aveai de-a nu te teme
Să fii un castor printre regale diademe,
Urît-am mîna dură și gestul său nervos
Ce te smulgea adesea ca să te-arunce jos,
Coșmarurile care tu mi le-ai populat,
Saluturile care ți le făceam, plecat,
În timpul cînd elogii cătam cu mare zel
Să laud felu-n care stăteai pe capul chel!

(Și toate aceste amintiri revenindu-i el continuă, într-o explozie de ură clarvăzătoare.)

Învingătoare, nouă, celebră, te-am urît,
Și te urăsc învinsă și veche tot atît!
Urăsc conturul negru, măreț, precis, livid,
Ce-l vei lăsa de-a pururi pe-al veacurilor zid!
Și îți urăsc cocarda ce-și rotunjește plat
Privirea iacobină de ochi însîngerat,
Sau zgomotele toate ce-n ghiocul tău răsună,
Enormă scoică neagră adusă de furtună,
Și-n care, stînd aproape, poți auzi sonor
Tot vuietul ce-l face, în marșu-i, un popor,
Ce, mîndru că te are, voia să ne răstoarne,
Și, ajutat de tine, voia să-mi pună coarne!

(Aruncă pălăria pe masă și se apleacă asupra ei.)

Și te urăsc și pentru Raffet și Beranger
Și pentru-acele schițe și pentru cîntece,
Și că-ți cusură raze, pe insulă, drept nimb.
Da, te urăsc de moarte! Și jur să nu mă schimb
Decît doar cînd urîtul postav triunghiular
Lipsit de-a sa legendă, redeveni-va iar

Aceea ce în Franța n-a încetat să fie:
Un coif pentru jandarmii și paznicii de vie!
Da, te...

(Se oprește, impresionat de tăcere, de oră, de loc. Și cu un surîs puțin tulburat.)

Dar deodată... E nostim... Căci prezentul
Se joacă și imită trecutul...

(Trecîndu-și mîna pe frunte.)

În momentul
Cînd ți-am văzut aicea aspectul familiar,
Cu zeci de ani în urmă mă duse mintea iar,
Căci tot pe masa asta alene te-arunca,
Cînd el, atunci, pe vremuri, la Schönbrunn locuia!

(Privește în jurul său cu un fior.)

Servea chiar locul ăsta de anticameră;
Aicea așteptîndu-l pe el din cameră,
Maghiarii, prinții, ducii, în colț îngrămădiți,
Holbau spre tine ochii, speriați și umiliți,
Ca leii ce respectă, de teamă, o biciușcă
Pe care a uitat-o îmblînzitoru-n cușcă!

(Se depărtează puțin, fără voia lui, fixînd această pălărie mică, al cărei mister devine dramatic.)

Era la fel ca astăzi... Te așeza la fel!...
Apoi hîrtii și arme... S-ar crede că chiar el
E cel ce, cînd trecut-a, te-a aruncat pe masă;
Că-i încă Bonaparte, aici, la el acasă!
Și că de-ntorc privirea, în prag voi revedea
Un grenadir de gardă stînd drepți la ușă...

(S-a întors către ușă cu o mișcare firească. La vederea lui Flambeau, care, dintr-un pas, a reintrat în clarul de lună și care stă în picioare, la ușa ducelui, scoate un strigăt.)

Ha!

(Tăcere. Flambeau, nemişcat, face de gardă. Mustăţile sale şi curelele îi sînt de zăpadă. Nasturii de metal, cu vulturi, îi strălucesc pe piept. Metternich dă înapoi, frecîndu-se la ochi.)

Ah, nu! Nu. Nu! Am febră. Încep să aiurez!...
Colocviul cu bicornul mă face să brodez!...

(Priveşte, se apropie. Flambeau stă nemişcat, în atitudinea clasică a grenadierului în repaus, cu mîinile încrucişate pe mînerul baionetei, care aruncă fulgere albastre.)

Sau luna construieşte din raze un miraj?
Ce-i asta?... Nu se poate!... Hai! Hai! Puţin curaj!

(Merge către Flambeau şi, cu o voce gîtuită.)

Ce-i gluma asta proastă? Sfîrşeşte!

FLAMBEAU
(ameninţînd cu baioneta)

Cine-i?

METTERNICH
(făcînd un pas îndărăt)

Drace!

FLAMBEAU
(rece)

Treci mai încolo!

METTERNICH
(cu un rîs forţat, voind să se apropie)

Farsa la toţi voi spune-o... Face!
Dar...

FLAMBEAU
(ameninţînd cu baioneta)

Stai pe loc!

METTERNICH
(dînd înapoi)

E nostim!

FLAMBEAU

Un pas, şi-ai decedat.

METTERNICH

Dar...

FLAMBEAU

Mai încet!

METTERNICH

Ascultă!

FLAMBEAU

Trezeşti pe împărat.

METTERNICH

Cum?

FLAMBEAU
(misterios)

Sst!

METTERNICH
(furios)

Dar cancelarul Austriei sînt eu!
Sînt totul şi pot totul!

FLAMBEAU

Poţi fi şi Dumnezeu!

METTERNICH
(exasperat)

Pe ducele de Reichstadt doresc să-l văd, şi...

FLAMBEAU

Trosc!

METTERNICH
(neputîndu-şi crede urechilor)

Cum asta: trosc?

FLAMBEAU

Ce Reichstadt, Hm! Reichstadt?
Nu cunosc!
Zi: d'Elchingen! E duce! Şi toată lumea-l ştie;
Dar: Reichstadt? Nu-i nici duce, nici prinţ, nici
bătălie!

METTERNICH

Dar ne aflăm la Schönbrunn!

FLAMBEAU

Dar ne aflăm, ai zis?
O nouă biruinţă ne dete-acest permis!
Ne pregătim acuma, cu resturi de mîncare,
Să arătăm iar lumii de ce sîntem în stare!

METTERNICH

Ce? Cum? Ce zice ăsta? O biruinţă?

FLAMBEAU

Nouă!

METTERNICH

Dar ne aflăm în anul o mie-opt sute...

FLAMBEAU

Nouă!

METTERNICH

Înnebunesc!

FLAMBEAU
(deodată, coborînd către el)

De unde ieşit-ai?... Hm!... Ciudat!
(Sever.)
De ce nu eşti acuma — mă rog frumos — în pat?

METTERNICH
(redresîndu-se)

Eu?

FLAMBEAU
(măsurîndu-l)

Cine i-a dat drumul acestui artaban?
Şi mamelucul unde-i? Visează sub turban?

METTERNICH

Ce mameluc?

FLAMBEAU
(scandalizat)

Atuncea sistemul se destramă?

METTERNICH

Dar...

FLAMBEAU
(continuînd)

Intri-n timp de noapte, aicea, fără teamă?

METTERNICH

Eu...

FLAMBEAU

(din ce în ce mai mirat)

Prin salonul Rozei cum naiba ai trecut?
Un voltijor de pază acolo n-ai văzut?

METTERNICH

Un volt...

FLAMBEAU

Şi traversat-ai şi camera rotundă
Cum? Fără ca tupeul un iatagan să-ţi tundă?
Subofiţerii-n albul salon murit-au, ai?
Nu îşi mai fierb pe sobă cafele, punci sau ceai?
N-ai întîlnit vreo „deşcă" bărboasă-n a ta cale,
În camera cu hamuri, în camera cu oale?
Pe sală brigadierii găsesc că e normal
Ca să te vînturi astfel, printr-un palat regal?

(În culmea indignării.)

Deci camera ovală se poate traversa
Iar mareşalul tace şi nu te-nghite, ha?

METTERNICH

(dînd înapoi în faţa acestei abundenţe neliniştitoare de detalii precise)

Ce mareşal?

FLAMBEAU

Deci dogul e doar o javră chioară?

METTERNICH

Eu intru...

FLAMBEAU

Iar palatul, atuncea, e o moară?
Şi cînd ajungi la capăt, nevinovat, suav,
Nu-i nimeni?... Şi valetul de cameră?... Bolnav?
Uşierul unde este?... Absent?... Nici ăsta nu-i?...
Dar cel cu portofoliul?... Vîrît e într-al lui?

METTERNICH

Dar...

FLAMBEAU

Şi în loc să vie şi să te-admonesteze,
Pe unde-i adjutantul nocturn?... La vieneze?

METTERNICH

Dar...

FLAMBEAU

Şi arapul?... Garda? Allah l-a luat la sine?
Noroc că, pîn'la urmă, m-ai întîlnit pe mine!
Oh! Ce serviciu! Doamne! Păi dacă află el,
O să ne meargă fulgii cînd s-o răsti niţel!

METTERNICH

(Scos din fire, şi voind să treacă pentru a trage de mînerul aurit al unei sonerii.)

Mă duc...

FLAMBEAU

(interpunîndu-se, teribil)

Nici o mişcare! De mi-l trezeşti, e rău!

(Cu duioşie.)

Pe căpătîi de lauri îşi face somnul său!

METTERNICH

(căzînd într-un fotoliu, aproape de masă)

Voi povesti la lume această dăndănaie...

(Apropie un deget de flacăra uneia dintre lumînări și-l retrage iute.)

Dar focul ăsta...

FLAMBEAU

Arde!

METTERNICH
(pipăind lama baionetei cu care Flambeau nu încetează să-l amenințe.)

Și lama asta...

FLAMBEAU

Taie!

METTERNICH
(sculîndu-se dintr-un salt)

Atunci sînt treaz!... Atuncea...

FLAMBEAU

Rămîi pe loc sau... de!

METTERNICH
(cu spaima omului care se-ntreabă dacă n-a visat cincisprezece ani de istorie)

Și Waterloo atuncea?... Exilul?...

FLAMBEAU
(căzînd sincer din nori)

Water... ce?

(Se aude zgomot în camera ducelui.)

Se mișcă împăratul!

METTERNICH

El!

FLAMBEAU

Nu știu ce să zic,
Dar te-ai făcut mai palid decît un cal de dric!

(Ciulind urechea la pasul ce se apropie de ușă.)

E el! Cu mîna cată batantul zăvorît...
Îndată o să iasă. Poftim!

(Cu disperare.)

Mi l-ai trezit!

METTERNICH

Nu! Nu e cu putință acum să iasă El!
O să deschidă ușa micuțul colonel.
Da! Ducele de Reichstadt! I-am auzit oftatul!
Sînt sigur! Nu mi-e frică! E dînsul!

(Ușa se deschide.)

FLAMBEAU
(cu glas sonor)

Împăratul!

(Dă onorul. Metternich se trage înapoi. Dar în locul teribilei siluete bondoace, pe care acest grenadier de gardă, dînd onorul, o face aproape așteptată, apare în prag silueta unui biet copil subțire, care și-a părăsit cărțile pentru a veni, tușind, să vadă ce se petrece, și care se oprește, alb ca și îmbrăcămintea sa, ridicînd lampa de lucru. Așa, pare și mai feminin, cu gulerul desfăcut și cu părul său mai blond sub abajur.)

SCENA IX

ACEIAȘI, DUCELE, apoi LACHEI

METTERNICH
(repezindu-se la el cu un surîs nervos)

Ah! Dumneavoastră sînteți! Sînt fericit, alteță,
Că vă revăd!

DUCELE
(ironic)

De unde atîta gentilețǎ?

METTERNICH

Credeam... credeam — spun sincer — că o să iasă El,
Atît juca de bine!

FLAMBEAU
(ieșind din visul în care s-a lăsat prins el însuși)

Şi eu credeam la fel!

DUCELE
(Întorcîndu-se către el și observînd cu groază uniforma)

Ah! Ce-ai făcut?

FLAMBEAU

Lux, prințe!

METTERNICH
(care a ajuns la sonerie, sunînd și chemînd)

La mine!

DUCELE
(lui Flambeau)

Fugi!

FLAMBEAU
(alergînd spre fund)

Pe geam!

DUCELE
(voind să-l rețină)

Te-mpușcă santinela!

FLAMBEAU

O altă cale n-am!

DUCELE

Pădurea e departe!

METTERNICH

Şi dacă — să nu-l scape—
Vor trage-n el...

FLAMBEAU

Pădurea mi s-o părea aproape!

DUCELE
(iute, văzînd livreaua lui Flambeau pe jos)

Imbracă iar livreaua!

METTERNICH
(alergînd și punînd piciorul deasupra)

Ah! Nu!

FLAMBEAU
(cu dispreț)

V-o las în dar!
Un flutur nu se face, la loc, omidă iar!

(Cu arma in spate, păstrindu-și uniforma ca pe o sfidare, se lansează pe balcon.)

Salut!

DUCELE
(urmărindu-l)

E nebunie...

FLAMBEAU
(iute și pe ton scăzut ducelui)

Sst! Fug în galerie,
La Robinson! — Pe mîine, la bal!
(Încalecă balustrada.)

DUCELE

E nebunie!

FLAMBEAU
(dispărînd)

Voi fi și eu!

DUCELE
(strigîndu-i pe ton scăzut)

Ai grijă!

METTERNICH
(văzîndu-l cum dispare)

De și-ar scrînti ceva...

(Se aude vocea lui Flambeau intonînd liniștit în noapte Chant du depart: La Victoire en chantant...*)*

DUCELE
(înspăimîntat)

Ah!

METTERNICH
(stupefiat)

Cîntă?

DUCELE
(aplecîndu-se pe balcon, cu spaimă)

Ce-i cu tine?

VOCEA LUI FLAMBEAU
(în parc)

Fac lux, alteța ta!

(Își continuă cîntecul: ...Nous ouvre la carrière... O detunătură. Cîntecul se întrerupe. Secundă de tăcere și de încordare. Apoi, vocea reia vesel, mai depărtată: cîntecul La Liberté...*)*

DUCELE
(cu un strigăt de bucurie)

Ratat!...

(Metternich se repede în spatele lui, pe balcon, și urmărește din ochi, în parc, fuga lui Flambeau.)

METTERNICH
(cu dispreț)

Și pe-ntuneric poteca și-a găsit!

DUCELE
(mîndru)

Ce vreți? Cunoaște țara perfect: a mai venit.

METTERNICH
(citorva lachei, care tocmai au intrat prin dreapta, concediindu-i cu un gest)

E prea tîrziu!... Nimica nu am să vă mai cer!...
(Lacheii ies.)

SCENA X

METTERNICH, DUCELE

DUCELE
(lui Metternich, cu un ton aproape amenințător)

Prefectului nu-i spuneți o vorbă, mîine, sper!

METTERNICH
(cu un surîs)

Nu povestesc ce renghiuri, perfid, mi s-au jucat.

(Şi în timp ce ducele, întorcîndu-i spatele, se îndreaptă spre cameră, el continuă nepăsător.)

Şi-apoi ce-mi pasă mie de-un credincios soldat?
Alteţa ta nu este Napoleon.

DUCELE
(care tocmai intra la el, oprindu-se, de sus)

Ce spui?

METTERNICH
(arătînd bicornul pe masă)

Aveţi — e drept — bicornul, dar nu şi capul lui.

DUCELE
(cu un strigăt de durere)

Ah! Iar, pe loc, găsit-aţi cuvîntul necesar
Ca să-mi desumfle mie entuziasmul!... Dar,
Acum, cuvîntul ăsta nu va mai fi un bold
Desumflător, ci fi-va un bici ce-mi dă imbold
Să mă arunc spre cele mai nebuneşti trufii!
N-am capul lui, aşa e?

(Se îndreaptă către Metternich, cu braţele încrucişate.)

Eh!... Dumneata ce ştii?

METTERNICH
(priveşte o clipă pe acest prinţ ridicat în faţa lui, în mînia sa juvenilă, plin de încredere şi de forţă — apoi cu o voce tăioasă)

Ce ştiu, aţi spus?

(Ia de pe masă sfeşnicul aprins, merge către oglindă şi înalţă lumina.)

Ei bine, priviţi-vă-n oglindă!
Priviţi a feţei voastre lungime suferindă!
Priviţi-vă că sînteţi mai blond decît o fată!
Păr blond ce copleşeşte! Priviţi-vă odată!

DUCELE
(nevoind să meargă la oglindă şi privindu-se, fără voia lui, de departe)

Nu!

METTERNICH

O fatală ceaţă în spate vi se-ncheagă!

DUCELE

Nu!

METTERNICH

Fără voia voastră Germania întreagă,
Şi Spania întreagă în suflet vă învie.
Acestea vă dau farmec, tristeţe şi trufie!

DUCELE
(întorcînd capul, atras totuşi de oglindă)

Nu! Nu!

METTERNICH

Mai ţineţi minte ce îndoieli aveaţi?
Vreţi să domniţi? Ei, haide! Aţi fi — de
mă-ntrebaţi —
Un rege dintre-aceia cu ordine peltice,
Şi care trebuieşte închis, să nu abdice!

DUCELE
(apucînd sfeşnicul pe care Metternich il ridică în faţa oglinzii)

Nu! Nu!

METTERNICH

Căci capul vostru n-arată energie,
Cu fruntea asta plină de vis şi nostalgie!

DUCELE
(privindu-se şi trecîndu-şi mîna pe frunte)

De vis?

METTERNICH

Alteţa voastră îşi trece, nonşalant,
Pe-o frunte de-arhiduce o mînă de infant!

DUCELE
(privindu-şi mîna, speriat, în oglindă)

Ce mînă?

METTERNICH

Şi privit-aţi la degete? Sînt cele
Văzute prin portrete, strîmbate sub inele!

DUCELE
(ascunzîndu-şi mîna)

Nu! Nu!

METTERNICH

Priviţi şi ochii prin care toţi strămoşii
Vă spionează...

DUCELE
(faţă în faţă cu propria sa imagine, cu ochii măriţi)

Ochii?

METTERNICH

Priviţi! Sînt ochii roşii,
În care, ochii roşii, văzuţi de mult prin cadre,
Visează flăcări, ruguri, sau plîng încet escadre!
Şi-alteţa ta, naivă, — nu-ţi fie de deochi! —
Vrei să domneşti în Franţa avînd asemeni ochi?

DUCELE
(bolborosind pentru a-şi veni în fire)

Dar tatăl meu...

METTERNICH
(cu o voce implacabilă)

Alteţă, n-aveţi nimic din el!

(Aducînd cu forţa către oglindă sfeşnicul, pe care mîna crispată a ducelui nu-l mai lasă.)

Hai, cercetaţi! Lumina o apropiaţi niţel!
Gelos pe-al nostru sînge prea nobil şi de vază,
El vrut-a să ni-l fure, crezînd că-nnobilează
Pe-al lui. De fapt furat-a a noastră slăbiciune,
Melancolia noastră...

DUCELE

Te rog, nu vreau! Nu-mi spune!

METTERNICH

Priviţi-vă-n oglindă pălind!

DUCELE

Destul, am spus!

METTERNICH

Pe buza voastră, uite, nu recunoaşteţi, sus,
Grimasa de trufaşă păpuşă alintată,

A celei ce în Franța a fost decapitată?
Căci el fură de-asemeni și nenorocul tot!
Priviți! Sus candelabrul!

DUCELE
(slăbind)

Mi-e frică! Nu mai pot!

METTERNICH
(aproape de ureche)

Cînd, noaptea, în oglinda aceasta te privești,
Poți rasa ta întreagă, în fund, s-o deslușești!
Ioana cea Nebună e străveziul nor!
Și ceea ce, sub clopot, vedeți venind ușor,
Într-un sicriu de sticlă, e-a regelui paloare!...

DUCELE
(zbătîndu-se)

Nu! Nu! Eu văd a tatii paloare arzătoare!

METTERNICH

E Rudolf cu toți leii, în preajmă, adunați!

DUCELE

Nu! Nu! E primul consul. Văd arme, cai, soldați...

METTERNICH
(arătînd mereu, în oglindă, vreun strămoș întunecat)

Vedeți cum face aur, în turn, de pofte fript?

DUCELE

Văd glorie cum face, cu spada, în Egipt!

METTERNICH

Ha! Ha! Și Carol Quintul! un spectru cobitor
Murind să stea în groapă, din viață!

DUCELE
(pierzîndu-și capul)

Ajutor,
Părinte!

METTERNICH

Escurialul cu fantasmagorii
Și cu pereții negri!

DUCELE

Lambriuri argintii
Din Malmaison, veniți-mi în ajutor!

METTERNICH

Vedeți?

DUCELE
(cu disperare)

Pe vocea lui, o, tobe din Arcole, băteți!

METTERNICH

Oglinda se tot umple!

DUCELE
(încovoiat și apărîndu-se cu gestul, ca și cum un stol îngrozitor s-ar abate asupra lui)

Victorii, ajutor!
Goniți, vultani de aur, al celor negri zbor!

METTERNICH

Sînt morți acei de aur!

DUCELE

Nu!

METTERNICH

Tobele-s crăpate!

DUCELE

Nu!

METTERNICH

Iar oglinda albă se umple de armate
De habsburgi ca a voastră alteță!

DUCELE

(scos din fire, încercînd să smulgă sfeșnicul, pe care Metternich îl ține)

O distrug!

METTERNICH

În van! Vin alții! alții!

DUCELE

(agitînd sfeșnicul greu, pe care Metternich i l-a dat, în sfîrșit, și, lovind, cu un gest nesăbuit, cristalul oglinzii)

Așa!

(Lovește cu furie; oglinda se face țăndări, luminările se sting, totul se întunecă într-un zgomot de sticlă spartă. Ducele se trage înapoi, eliberat, cu un strigăt de triumf.)

Acuma fug!

METTERNICH

(în prag, se întoarce și, înainte de a ieși)

Mai este totuși unul rămas din ceata lor!

DUCELE

(se clatină la aceste cuvinte și, nebun de groază, strigă în întuneric)

Nu! Nu sînt eu acela! Nu!

(Dar vocea i se gîtuie, bate aerul cu brațele, se răsucește în întuneric și cade, lamentabilă pată albă, în fața oglinzii sparte, chemînd.)

Tată! Ajutor!

(Cortina.)

ACTUL AL PATRULEA

ARIPI STRIVITE

Cortina se deschide, în murmurul viorilor şi al flautelor, la o serbare ce are loc în *Ruinele Romane*, din parcul Schönbrunn.

Natural, aceste ruine sînt atît de artificiale pe cît este posibil; dar construite de către un arheolog de gust, alipite în modul cel mai fericit la o colină împădurită, îmbrăcate cu muşchi abundent, mîngîiate de frunzişuri admirabile, ele arată frumos, în noaptea care le măreşte şi le poetizează.

În fund, în mijlocul dărîmăturilor pitoreşti, se rotunjeşte o poartă romană, largă şi foarte înaltă, care lasă să se vadă în perspectivă, sub arcul său ştirbit, o alee cu gazon, care duce, ca un drum de catifea, pînă la o îndepărtată răscruce albastră, unde pare că a oprit-o gestul alb al unei statui.

În faţa acestei porţi, se întinde un mic eleşteu cu ape adormite, iar divinităţi de piatră se ascund printre trestii.

Printre colonade pe jumătate prăbuşite, se văd trecînd măşti, iar pe scările ce urcă şi coboară sînt toate personajele comediei italiene. Căci serbarea este costumată, moda fiind a dominourilor, a capelor veneţiene, a ciudatelor pălării încărcate de pene, a marilor colerete, a măştilor negre garnisite cu dantele, sub care se ţes intrigi.

Doi portocali mari, tunşi ca nişte sfere imense; lîngă unul din ghivecele lor, o bancă rustică.

Cam peste tot, fragmente de basoreliefuri, capiteluri de coloane acoperite cu iederă, capete de marmură ale unor statui decapitate.

Lampioanele sînt rare şi de un verde discret, de licurici; clarul de lună nu este astfel stricat.

Partea din parc rezervată serbării a fost închisă cu gratii şi se observă, la dreapta, ieşirea, unde valeţii le înmînează celor care pleacă, pelerinele.

La stînga, în planul întîi, o poartă cu ghirlande şi intrarea unui mic teatru. De la această poartă, spre fund, se întinde serbarea; aici se dansează: din culise vine o lumină mai vie şi răbufniri de muzică.

Orchestra invizibilă cîntă valsuri de Schubert, de Lanner, de Strauss — în manieră vieneză, cu cea mai enervantă graţie.

SCENA I

MĂŞTI, apoi METTERNICH şi ATAŞATUL FRANCEZ, GENTZ, SEDLINSKY, FANNY ELSSLER

O MANTA VENEŢIANĂ
(arătînd alteia măştile care trec)

Nebunul cine-i?

CEALALTĂ

Nu ştiu!

PRIMA

Şi blîndul monsenior?

A DOUA

Nu ştiu.

PRIMA

Dar arlechinul?

A DOUA

Problema o ignor.

UN BUFON
(apărînd)

E delicios!

O PAIAȚĂ

Ce nostim acest incognito!

UN POLICHINELLE
(traversează fundul scenei alergînd, și, în zbor, prinde de talie o marchiză)

Nu-mi dai urechea?

MARCHIZA

Pentru?...

POLICHINELLE

Secretul meu!

(O sărută și fuge.)

UN PIERROT
(așezat pe un trunchi de coloană)

Watteau...

POLICHINELLE
(trecînd din nou prin fundul scenei și apucînd de talie o Isabelă)

Nu-mi dai urechea, dragă?

PIERROT

...ar fi gustat, știu bine...

ISABELA
(lui Polichinelle)

De ce?

POLICHINELLE
(misterios)

Să-ți spun secretul!

(O sărută și fuge.)

PIERROT

...un bal printre ruine

UN ARLECHIN
(care visează cu un picior pe marginea bazinului)

Ce ireal e totul! Un tremolo pe-o clapă:
Al nostru suflet, cîntec, un clar de lună, apă!

(Metternich, în costumul de curte sub un domino negru, intră cu atașatul militar francez, de asemenea în uniformă și în domino; el îi explică atașatului francez serbarea, cu condescendență.)

METTERNICH

Trimis al ambasadei franceze, fă-mi plăcerea:
Aicea e penumbra unită cu tăcerea...

(arată în fund, la stînga)

Iar colo, în lumină și-n fluxul zgomotos
E balul...

ATAȘATUL
(admirativ)

Ah! dar este într-adevăr...

METTERNICH
(cu nepăsare)

Frumos?

(Arătind la dreapta.)

Pe-aicea...

ATAŞATUL
(cu o mirare respectuoasă)

Cicerone să-mi fiţi v-aţi hotărît?

METTERNICH
(luîndu-i braţul, cu o afectare de frivolitate)

Nu-s mîndru de Congresul de la Verona, cît
Sînt mîndru de succesul acestei dulci serate,
Şi că putui s-amestec parfumuri rafinate,
Cu-al nopţii de pădure iz aspru şi amar...
Pe-aicea, deci, ieşirea. În fund, un vestiar.
Aşa încît îndată ce ieşi, să poţi chema
Caleaşca sau landoul sau trăsurica ta.

(Arătind poarta din stînga.)

Apoi, în al poienii decor ca amfiteatru,
Aproape de fîntîna cu îngeri, e un teatru.
E o bijuterie de teatru mic, în care
Ne vor juca îndată vlăstarele princiare
Michel şi... nu ştiu cine... — o piesă cu mult miez
De Eugen... şi nu ştiu... un autor francez.

ATAŞATUL

Supeul?

METTERNICH

Tot aicea.

ATAŞATUL
(surprins, privind în jurul său)

Cum? Unde?

METTERNICH
(punînd mîna pe un ghiveci de portocal)

Pe ghiveci
Va ninge-o pînză albă, cu tot tacîmul.

ATAŞATUL
(amuzat)

Deci
Sub portocali?

METTERNICH
(încîntat de efect)

Da. Lumea va fi adusă-ndată
Încoace: sub coroana de portocal rotată,
Au locuri două cupluri cu poftă de mîncare...

ATAŞATUL

Sub portocali servi-vom supeul, prin urmare!
Perfect!

METTERNICH
(modest)

Hm! Da! — Cît despre afacerile grave...

(Unui lacheu.)

Destul — mergi şi le spune — cu dansurile slave...

(Lacheul iese în grabă prin stînga. Revenind la ataşat.)

Eu nu le las pe mîine. Nu stau nici la supeu,
Căci Hospodari aşteaptă urgent răspunsul meu.

(Unui alt lacheu arătîndu-i interiorul teatrului.)

Festoanele de colo îmi par că-s cam meschine!

(Revenind la ataşat.)

Un bal e „o vioară a lui Ingres“ pentru mine;
Cînd balul o porneşte pe calea-i triumfală,
Alerg să iau *da capo* chestiunea orientală!
Îmi place a dispune de ţări şi bachanale,
Arbitrul Europei...

ATAŞATUL
(înclinîndu-se)

Şi-al eleganţei sale!

GENTZ
(care abia a intrat însoţit de o femeie în domino, mascată; înaintînd către ei, puţin prea vesel)

Just!... *Elegantiarum arbiter!*

METTERNICH
(întorcîndu-se)

Un simptom
Ciudat! Vorbeşti latina? Dar ce-ai băut azi?

GENTZ
(clătinîndu-se uşor)

Rom.

METTERNICH

La Fanny, sindrofia s-a prelungit, probabil!
De legătura asta — nu, nu! — eşti incurabil!

GENTZ
(cu indignare)

Cu Fanny?... Gata!...

METTERNICH
(neîncrezător)

Oare?

(Văzîndu-l pe prefectul de poliţie care îl caută.)

Sedlinsky!

GENTZ
(cu mîna pe inimă)

Zău! S-a dus!

SEDLINSKY
(lui Metternich)

O vorbă!

(Îi vorbeşte încet.)

GENTZ
(continuînd să-i vorbească lui Metternich, care s-a depărtat.)

Jur!

(Dominoul care era cu el, l-a luat de braţ. El se întoarce şi, schimbînd tonul.)

Rău, Fanny, făcui că te-am adus!
O dansatoare... Dacă aceşti copoi ar şti...
Ce imprudent!

FANNY

Dansa-voi doar pentru mine!

(Face o piruetă. Ataşatul francez o priveşte cu admiraţie.)

GENTZ
(cu aprindere)

Şi?

Vei fi recunoscută! Dansezi prea natural!
Mai prost!

METTERNICH
(lui Sedlinsky)

O uneltire?

SEDLINSKY

Da. Pentru prinț, în bal.

METTERNICH
(surizînd)

Acum nu mai mi-e teamă...

GENTZ
(urmînd-o pe Fanny, care se depărtează dansînd)

Apoi dă-mi un indiciu:
De ce-ai ținut atîta să vii la bal?

FANNY

Capriciu!

(Iese valsînd. Gentz o urmează. Atașatul de asemeni.)

METTERNICH
(lui Sedlinsky)

De prinț nu mai mi-e frică. Am frînt al său orgoliu.
La bal, în astă seară, nu vine. E în doliu.

SEDLINSKY

Dar se conspiră!...

METTERNICH
(vesel)

Lasă-i!

SEDLINSKY

Femei.

METTERNICH
(ridicînd din umeri)

Femei nebune!

SEDLINSKY

Înalta societate!

METTERNICH
(ironic)

Înalta?... Nu mai spune!...

SEDLINSKY

Grecoaice, poloneze: *Princesse* Grazalcovici!

METTERNICH

Teribil!

(Unui lacheu care trece.)

Dă-mi un sandviș!

(Lui Sedlinsky.)

Chiar principesa zici?

SEDLINSKY

Nu rîdeți!... St!

(Îi arată un grup de dominouri violete care intră misterios.)

Ascunse de a făcliei vlagă,
Priviți-le, cum taine își spun, în beznă...

(Îl duce pe Metternich după un portocal.)

SCENA II

DOMINOURILE VIOLETE, METTERNICH şi SEDLINSKY, ascunşi.

PRIMUL DOMINO
(altuia)

Dragă,
Ce dulce-i, în pericol, de dragul lui, să stai!

AL DOILEA DOMINO
(cu deliciu)

Să conspirăm!

AL TREILEA DOMINO

De aur e părul său bălai!

(Toate conspiratoarele au un uşor accent grecesc sau polonez.)

PRIMA

Da, draga mea, se pare că fruntea sa emană
Un nimb din care creşte, regală, o coroană!

O ALTA

Şi îndoitu-i farmec neaşteptat, în fond,
De Hamlet alb pe lîngă un Bonaparte blond!

MAI MULTE
(cu voluptate)

Să conspirăm!

PRIMA
(grav)

La Viena, dînd ordin în surdină,
Am pus să-mi facă-n aur, la Stieger, o albină!

A DOUA
(impetuos)

La Viena?... Ce prostie! Dar e de nepermis!
La Odiot s-o facem, mai bine, la Paris!

O ALTA
(solemn)

Iar eu propun: de astăzi, mereu, la toalete
Să arborăm un mare buchet de violete!

TOATE
(cu entuziasm)

Desigur, principesă!

UNA CARE N-A ZIS ÎNCĂ NIMIC
(inspirată)

Şi să ne luăm povara
Să revenim la moda *Empire*.

PRIMA
(cu aprindere)

Nu ziua! Seara!

O ALTA

Ah! Taliile strîmte sînt de un gust infam!

TOATE DEODATĂ

Dantele!... Şi zorzoane!... Dar, draga mea...

METTERNICH
(apare rîzînd)

Mesdames!

TOATE
(cu un strigăt de spaimă)

O, Doamne!

METTERNICH
(rîzînd în hohote)

Fără frică, prefaceți tot în scrum!
Vă continuați complotul!... Hai, conspirați!

(Iese rîzînd, urmat de Sedlinsky. Rîsul său se pierde. Imediat conspiratoarele, răspîndite ca pentru fugă, se apropie în vîrful picioarelor, adunîndu-se în jurul celei pe care au numit-o „principesa".)

PRINCIPESA

Acum
Fiindcă mulțumită frivolei vorbării
Tot ce i-a spus Sedlinsky zburat-a spre tării,
Să le-arătăm că față de Machiaveli-femei
Toți Metternich-ii ăștia sînt niște bieți cățeí!

TOATE

Da...

PRINCIPESA

Fiecare-și știe misiunea serios?

TOATE

Da, da...

PRINCIPESA

În bal vă pierdeți!

(Dominourile violete se răspîndesc.)

SCENA III

TOT FELUL DE MĂȘTI, GENTZ, ATAȘATUL FRANCEZ, FANNY ELSSLER etc... apoi TIBURȚIU și TEREZA DE LORGET

UN GRUP DE MĂȘTI
(urmărind, printre colonade, o mască cu nasul mare, care fuge)

E foarte caraghios!
Acesta-i, sigur, Sandor! Ba Furstemberg! Nu!
Fals!

UN CROCODIL
(oprindu-i, pentru a le arăta ceva afară)

Un urs ce, după Schubert, dansează, lin, un vals!

(Toată banda se precipită spre partea unde ursul a fost semnalat.)

GENTZ
(care s-a așezat pe bancă, înconjurat de mai multe femei frumoase, privind la altele care trec.)

În ce-i Elvira?

O COLOMBINĂ

Este în stea.

GENTZ
(pentru a-i face plăcere)

Întunecoasă.

COLOMBINA

Ce-i Tecla, ipocrita?

GENTZ
(rîzînd)

Fanchon cea lipicioasă.

ATAŞATUL FRANCEZ
(traversînd scena în urmărirea lui Fanny Elssler)

Nu pot să aflu cine-i în noul domino!
O fi o englezoaică?

FANNY
(fugind)

Ja.

ATAŞATUL
(tresărind)

O nemţoaică?

FANNY

No!

(Ea dispare. Ataşatul la fel.)

COLOMBINA
(aşezată lîngă Gentz)

Vicontele e-n doge?

O CLEOPATRĂ

Da... e-n dalmatică!...

GENTZ

Atuncea baroneasa e-n Adriatică?

(Tiburţiu a intrat cu Tereza. El e travestit în căpitanul Spezzafer. Tereza poartă o tunică suplă, de un albastru rece, cu argint, pe care atîrnă nuferi şi ierburi lungi, lucitoare; e costumată în izvor.)

TIBURŢIU

Nu te mai duci la Parma?

TEREZA

Ba da, plec. Dar ducesa
Şi-a amînat plecarea, să prindă şi chermesa.

(Arătînd o femeie mascată care trece prin fundul scenei, însoţită de un bărbat în domino.)

E cu Bombelles... aceea cu capă verde... vezi?...

TIBURŢIU
(cu un ton agresiv)

Că pleci e mult mai bine! *Noblesse oblige!*... Tu crezi
Că mai răbdam, fetiţo, să te tot văd, aparte,
Sporovăind întruna cu domnul Buonaparte?

TEREZA
(mîndră)

Ce vrei să spui?

TIBURŢIU

Mă laud cu-ai mei înaintaşi
Ce, în contact cu regii, n-au fost deloc trufaşi.
Căci poţi culege, soră, batista jos căzută
De are-n colţ o floare de crin regal, cusută!
Onoarea însă, dragă, n-admite o batistă
Cu floarea sau cu viespea, mă rog, bonapartistă.

(Ameninţător.)

Vai fiului de Hydră...

TEREZA

Cum?

TIBURŢIU
(galant, ironic)

Sora de mi-o ia!

TEREZA

Spui, frate, nişte lucruri...

TIBURŢIU
(cu un salut sec)

Avertizez!

(Se depărtează. Tereza îl urmăreşte din ochi, apoi, înălţînd din umeri, se uneşte cu un grup ce trece.)

UN URS
(intrînd cu o chinezoaică la braţ)

Ei, na!
Dar după ce se vede că-s diplomat?

CHINEZOAICA

Degeaba!
Se vede după felul cum ţii, rotundă, laba!

URSUL
(tandru)

De m-ai iubi...

CHINEZOAICA
(dîndu-i cu evantaiul peste labă)

Ţi-ai vinde şi pielea pîn'la urmă!

(În acest moment trece o persoană enormă, deghizată în păstoriţă stil Ludovic al XV-lea.)

TOATE FEMEILE
(din jurul lui Gentz)

Oh!

GENTZ
(cu spaimă)

Păstoriţa asta mîncă-ntreaga turmă!

POLICHINELLE
(traversînd scena în fugă şi apucînd-o pe păstoriţa cea grasă de talie)

Urechea dă-mi-o!

PĂSTORIŢA GRASĂ
(zbătîndu-se)

Pentru?...

POLICHINELLE
(misterios)

Secretul meu!

(O sărută şi fuge. Se aude vocea lui, mai departe, printre arbori, întrebînd pe alta.)

Îmi dai...

(Gentz şi grupul său îl urmăresc pe Polichinelle foarte interesaţi. De o clipă, în scenă, a intrat ducele însoţit de Prokesch. Prokesch este în costum şi în domino. Ducele este înfăşurat într-o mantie violetă. Cînd mantia se deschide, i se vede uniforma albă. Ţinută de bal: ciorapi de mătase albă şi pantofi „escarpin". Ţine în mînă o mască cu care îşi face vînt, nervos. Se sprijină de Prokesch, care îl priveşte cu nelinişte. Ducele are o figură de învins, gestul descurajat, o cută urîtă la gură. Se simte că micul vultur îşi tîrăşte aripile strivite.)

SCENA IV

DUCELE, PROKESCH, MĂŞTI care trec din timp în timp

PROKESCH
(ducelui)

În veselia asta, ursuz şi fără grai?
Sau Metternich de vină-i?

(Mişcare la duce.)

V-a enervat ceva!...

CHINEZOAICA
(care trece cu ursul, observînd un pietroi pe care acesta il ţine sub braţ)

Sub braţ, ce duci acolo?

URSUL
(flegmatic)

O lovitură grea.

(Se depărtează.)

PROKESCH
(ducelui)

De-aş crede unor semne, complotul e în floare.

(Scoate din buzunar un bilet.)

Nu mi s-a pus în mînă o tainică scrisoare?

(Citeşte.)

„Să-i spuneţi să apară devreme şi să fie
În uniformă albă, cu capa viorie."
E pentru astă seară, căci pe bilet...

DUCELE
(luînd biletul şi mototolindu-l între degete)

Sub mască
Doreşte o femeie ca să mă recunoască!
Eu, ascultîndu-i sfatul, venii a căuta
Dorita aventură galantă.

PROKESCH
(dezolat)

Nu!

DUCELE

Ba da!

PROKESCH

Atunci complotul nostru...

DUCELE
(lui însuşi)

Oh! Dar ar fi o crimă
Să sui acuma, ţară curată şi sublimă,
Pe tronul tău magnific, istoric, imperial
Fiinţa mea de umbră din negrul Escurial!
Şi dacă, mai încolo, pe tron cînd am să fiu,
În suflet va apare trecutul încă viu,
Voind să îmi dezgroape cu ale sale gheare,
Pe-al doilea dintre Filipi, pe Rudolf nu ştiu care?
Mă tem să nu-mi trezească micuţele albine,
Cu al lor zumzet, monstrul ce dormitează-n mine!

PROKESCH
(rîzînd)

Dar, monseniore, asta e nebunie!

DUCELE
(tresărind; cu o privire ce-l face să dea înapoi pe Prokesch)

Crezi?

PROKESCH
(înţelegînd groaza prinţului)

O, cerule!

DUCELE
(lent)

Prin scorburi de negri huhurezi,
Prin ale lor castele ticsite de stafii,

Pe-a lor ei au avut-o!... A mea cam care-o fi?
Să o alegem, haide, pe dulcea mea crăiasă...
Momentul dur venit-a cînd trebuie aleasă.

(Cu un surîs amar.)

Strămoşii îmi arată bogatul catalog!...
Voi fi dresor de păsări? Poet? Sau astrolog?
Voi mormăi prin strane? Avea-voi alambic?

PROKESCH

Pricep ce mîrşăvie făcut-a Metternich!

(Coborînd vocea.)

A putrezilor Habsburgi v-a întocmit o listă?

DUCELE

Ei toţi avură, Doamne, o nebunie tristă.
Dar cum faci noi parfumuri din izuri combinate,
Şi mintea mea, buchetul acelor minţi ciudate,
Posibil e să nască o alta mai ceva.
Ei bine, care naiba va fi demenţa mea?
Pornirile învinse în mine-o veşnicie
Îmi spun destul: la mine amorul va să fie!
Vreau să iubesc, amice, şi să-mi aleg o muză,

(cu pumnul închis îşi loveşte furios buza)

Căci sub sărut zdrobi-voi austriaca buză!

PROKESCH

Alteţă!

DUCELE
(vorbind cu o volubilitate febrilă)

Însă, dragă, e logic, după plan,
În fond, să fie, fiul lui tata, Don Juan!
De fapt e-acelaşi suflet cu dorurile vii,

Cuprins de-aceeaşi poftă mereu de-a cuceri!...
O, sînge fără seamăn, corupt în mod barbar,
Tu n-ai putut a face din mine un Cezar.
Puterea ta în mine o simt că-i totuşi trează:
Un Don Juan se naşte cînd Cezar eşuează!
Un mod e şi acesta de-a fi învingător!
Voi face cunoştinţă în fine cu-acest dor
Hain, cu toţi aceia pe care-i devorează...
Şi asta-i tot a tatii o altă ipostază!
Căci cine poate spune ce e mai important:
Să cucereşti o lume sau să rămîi amant?
Da, da! E bine astfel legenda să sfîrşească
Şi-nvingători ca mine din tata să se nască!
Voi fi lucirea blondă a brunului meu tată,
Ce, unul cîte unul, duşmani putea să bată,
Iar eu cînd voi învinge pe una cîte una.
E bună-n loc de soare de Austerlitz şi luna!

PROKESCH

Tăceţi, vă rog! E tristă a voastră ironie!...

DUCELE

Da, ştiu, că auzi-voi stafiile-n cîmpie,
În uniforme-albastre, strigînd de sub rafală:
„Ce facem cu a noastră poveste imperială?...
Şi ale noastre marşuri, trompetele şi gloria,
Tot ce-am făcut, zăpada şi sîngele, Istoria,
Atîţia morţi pe cîmpuri pe unde-am dat atac,
La ce-ţi servesc, băiete?" — „Femeilor să plac."
Ce bine e, în Prater, pe sub alei de pini,
Pe-o iapă care costă trei mii de florini
Şi se numeşte Iena! Aceasta-i o egretă
Ca Austerlitz mai certă, în ochii de cochetă!...

PROKESCH

Nu veţi avea tăria să vă purtaţi aşa!

DUCELE

Ba cum să nu, amice! Apoi îmi voi monta
— Căci un amant e bine puţin la ochi să bată! —
Micuţ de tot, un vultur, ca broşă de cravată!

(Orchestra care a tăcut un moment, reîncepe în depărtare.)

Ah! Muzica răsună... În loc să fii Cezar
Eşti *Don Juan* de Mozart!...

(Rînjind.)

De Mozart? Nici măcar!
De Strauss!

(Îl salută grav pe Prokesch.)

Mă cheamă valsul.

(Făcînd o piruetă, cu o veselie disperată.)

Ah! Trebui' să devin
Un bibelou de Viena: drăguţ şi anodin.

(Vrea să iasă, dar se opreşte văzînd-o pe arhiducesă.)

Mătuşa!... Ia te uită!

PROKESCH
(înspăimîntat de lumina tulbure din ochii lui)

Oh, nu...

DUCELE
(cu o strîmbătură de răutate în colţul gurii)

Să văd acum.

(Şi, dîndu-l la o parte pe Prokesch, care se îndepărtează cu regret, înaintează cu pas nesigur spre arhiducesă. Arhiducesa poartă un costum foarte simplu: fustă scurtă, corsaj, şal, şorţ, bonetă; în fine, la fel ca în faimosul tablou al lui Liotard, ea ţine cu convingere o tavă mică, pe care sînt puse o ceaşcă de ciocolată şi un pahar cu apă.)

SCENA V

DUCELE, întîi cu ARHIDUCESA, apoi cu TEREZA

DUCELE
(arhiducesei, galeş)

Profund e-n astă seară al teilor parfum!

ARHIDUCESA

Văzut-ai a mea tavă?... Nu-i nostimă maniera?

DUCELE

În ce eşti deghizată?

ARHIDUCESA

Sînt în *Şocolatiera*
Din Dresda.

DUCELE

Minunată!... dar vezi că tava ta
Te-ncurcă.

ARHIDUCESA
(făcîndu-şi vînt cu tava de carton, pe care paharul şi ceaşca rămîn lipite)

Aş! De unde!

DUCELE
(care s-a aşezat pe bancă, făcîndu-i loc lîngă el, cu o tandră familiaritate)

Aşează-te colea!

ARHIDUCESA
(aşezîndu-se veselă)

Ei, Franz, ne place viaţa măcar puţin de tot?

DUCELE

Îmi place unei tandre mătuşi să-i fiu nepot.

ARHIDUCESA

Mătuşa unui mare nepot şi mie-mi place.

DUCELE

Prea dulce!

ARHIDUCESA
(dîndu-se înapoi, puţin, pe bancă)

Mult prea mare!

DUCELE

O, da, ca să se joace
Aceste jocuri!

ARHIDUCESA

Care?

DUCELE

Cu vorbe dulci.

ARHIDUCESA
(privindu-l cu nelinişte)

Ce răi
Ţi-s ochii astă-seară!

DUCELE

Şi ce frumoşi ai tăi!

ARHIDUCESA
(voind să glumească)

Pricep! În concordanţă cu balul elegant,
Şi-a pus prietenia un domino galant!

DUCELE
(apropiindu-se din ce în ce)

Dar mai întîi, mătuşă cu ochii de lumină,
Să ştii: prietenia cu dragostea-i vecină.
Iar între fini şi naşe, mătuşe şi nepoţi,
— Oh! Simţi acuma teii cum se revarsă toţi? —
Şi între duci de Reichstadt şi chiar şocolatiere,
Stă ea, să nu existe probleme de frontiere.

ARHIDUCESA
(ridicîndu-se, puţin sec)

Aşa prietenie nu-mi place.

DUCELE
(reţinînd-o de mînă, cu o voce surdă)

Eu iubesc
Aceste sentimente ce nu se desluşesc
Şi-n care totul vine misterios...

ARHIDUCESA
(smulgîndu-şi mîna)

Mă lasă!

(Se îndepărtează.)

DUCELE
(ţifnos)

Oh! Bine! Dacă luat-ai un aer de mireasă!..

ARHIDUCESA

Adio, Franz!... Durere făcutu-mi-ai!

(Iese fără a se mai întoarce.)

DUCELE
(urmărind-o din ochi)

Te du!
Un strop ce-n cupa clarei prietenii căzu

Şi-n tulbure iubire o va precipita!
Să aşteptăm!...

(O zăreşte pe Tereza de Lorget care, de o clipă, oprită în fundul scenei, se joacă distrată, muindu-şi în apa bazinului ierburile lungi care îi atîrnă de umeri. Cu mirare.)

Micuţo! Aici eşti? Cum aşa?
Nu fugi către al Parmei atrăgător pămînt?

(Priveşte costumul Terezei.)

Dar ce de iarbă, dragă?... În ce eşti?

TEREZA

(surîzătoare, cu ochii în jos)

Duce, sînt
Într-un micuţ...

DUCELE

(amintindu-şi)

Aşa e!

(Melancolic.)

Pe stînca-i, depărtată
Amică, o fîntînă avut-a al meu tată;
Stînd lîngă ea, adesea de temnicer uita.
Deci trebuia la Schönbrunn, Sfînta Elena mea,
Lipsit să nu mă aflu de orice ajutor:
Pe temnicer avîndu-l, să am deci şi-un izvor!

TEREZA

Dar evitaţi privirea spre apa lui adîncă!...

DUCELE

Aşa-i. Stăteam cu gîndul la fuga de pe stîncă.
Dar s-a sfîrşit!...

TEREZA

Cum asta?

DUCELE

Am renunţat la ea,
La visuri şi speranţe!...

TEREZA

(apropiindu-se iute de el)

Alteţă!

DUCELE

(cu o voce de tandreţe rugătoare)

Vreau să-mi dea,
Izvorul, prospeţimea şi cîntul său!...

TEREZA

(foarte aproape de el)

Luaţi-l!

DUCELE

(domol)

Şi dacă vreau să-l tulbur, ce-ai zice?

TEREZA

(ridicînd ochii limpezi către el)

Tulburaţi-l!

DUCELE

(schimbîndu-şi tonul, cu o voce, deodată, vulgară şi brutală)

Să vii diseară-n chioşcul de vînătoare din
Pădure. Ştii tu care. Cel tirolez.

TEREZA

(trăgîndu-se înapoi, înspăimîntată)

Să vin?

DUCELE
(precipitat)

Aştept. Te rog nu spune nici da, nici nu.

TEREZA
(răscolită)

Dar, vezi...

DUCELE
(reluîndu-şi vocea alintătoare şi tristă de copil nenorocit)

Nenorocirii mele te rog măcar să crezi:
Eu nu mai pot în lume să joc un mare rol.
Mi-a mai rămas doar plînsul: pe umărul tău gol!

(Aproape că şi-a lăsat capul pe umărul ei gol, cînd zgomotul unui pas, pe potecă, îi face să se despartă iute. Este Tiburţiu, drapat în capa sa de spadasin, care trece prin fundul scenei, la braţ cu o femeie. Văzîndu-i, el încetează vorba cu partenera sa, şi aţinteşte asupra Terezei o privire ameninţătoare. Ea îi răspunde cu o privire de dispreţ şi dispare în bal. Tiburţiu, reluîndu-şi conversaţia galantă, se îndepărtează. Ducele, care nu l-a recunoscut pe Tiburţiu, face semn unui lacheu, ce stă smirnă la intrarea din dreapta, apoi scoate din frac o foiţă de hîrtie, pe care o scrie pe genunchi.)

SCENA VI

DUCELE, UN LACHEU, apoi FANNY ELSSLER şi ATAŞATUL FRANCEZ

DUCELE
(întinzînd lacheului biletul scris)

Nu mă întorc la noapte. Comunic la palat.
Mă duc în chioşc. Trimite biletul imediat,
Şi raportează-mi dacă chestiunea s-a-nţeles.

LACHEUL
(înclinîndu-se)

Mai e ceva?

DUCELE

Nu. Mîine cu iapa sură ies.

(Lacheul iese. Fanny Elssler, tot mascată, trece din nou alergînd şi privind înapoi din cînd în cînd, să vadă dacă mai este urmărită. Ea se opreşte privindu-l pe duce, a cărui manta violetă lasă să se vadă uniforma albă.)

FANNY ELSSLER
(apropiindu-se de duce şi citind misterios)

...„În uniformă albă, cu capa..."

DUCELE
(tresare şi sfîrşeşte fraza cu cuvîntul din scrisoarea primită de Prokesch)

„...vioric".

(Ironic.)

O, Prokesch — vezi? — femeie e cea care ne scrie!

FANNY
(arătînd ducelui pe ataşatul francez, care tocmai a apărut)

Să scap de-această mască şi imediat revin!...

DUCELE
(surîzînd)

Aştept...

(Fanny fuge printre ruine, încercînd să scape de ataşat. Ducele se plimbă încoace şi încolo, cu un fel de furie.)

Nu am ieşire: cedez! E un destin
Să fie-n al meu suflet april necontenit!...

(Muzica este din ce în ce mai enervantă. Cupluri trec prin fund, căutînd întunericul.)

Iubi-vom...

(arată un cuplu foarte tandru care se îndreaptă către o bancă)

ca aceia!... ca toţi!...

(Dar deodată tresare şi se ascunde după un portocal, deoarece cuplul discută, crezîndu-se singur; iar în acest cuplu, pe care adineauri l-a indicat cu un gest dispreţuitor, el recunoaşte pe Maria-Luiza şi pe şambelanul ei, Bombelles.)

SCENA VII

MARIA-LUIZA, BOMBELLES, DUCELE, după un portocal

BOMBELLES
(continuind o discuţie începută)

Îndrăgostit

Era?

MARIA-LUIZA
(rîzînd)

Tot despre dînsul? Acelaşi interviu?

BOMBELLES

Da, da!

DUCELE
(cu o voce strangulată)

Bombelles!... şi mama!...

BOMBELLES

Deci te iubea?

MARIA-LUIZA
(aşezîndu-se. Bombelles rămîne în picioare, cu un genunchi pe bancă)

Nu ştiu.

Simţeam că e de mine intimidat puţin.
Chiar cînd stătea pe tronul ornat cu baldachin
Prin naştere, mai mare mă socotea ca el,
Şi-n largul lui să pară, se adresa astfel:
„Ah, buna mea Luiza!"... Avea subtilitate!
Îmi place sentimentul! Femeie-s, după toate!

BOMBELLES

Cum, după? Înainte!

MARIA-LUIZA

În fond e dreptul meu!

(Cu un ton sec şi uşor.)

S-a miniat de-o vorbă pe care-am zis-o eu,
Cînd Saint-Aulaire dezastrul, la Blois, ne-a anunţat.
Cînd a venit acesta, eram culcată-n pat,
Şi, gol, am scos piciorul din pături. Dezvelit,
Piciorul, pus pe lemnul cu grijă lustruit,
Făcea, exact ca cele lucrate de Thomire,
Din patul de Florenţa, o mobilă „Empire".
Văzînd deodată unde privea ambasadorul,
Cu un surîs, i-am spus-o: „Îmi admiraţi piciorul?"
Căci el, cu tot dezastrul pe care-l povestea,
Într-adevăr acolo, cu ochii ficşi, privea!
Am fost cochetă? Bine: o crimă grea, nu zic!
Dar ce să-i faci? Femeie tot rămîneam un pic,
Şi-n prăbuşirea-n care cădea săraca Franţă,
Că mi-e frumos piciorul, avea o importanţă!

DUCELE
(voind să fugă, dar neputînd, ca într-un coșmar; prinzîndu-se de portocal, să nu cadă)

Aș vrea să fug! O, Doamne, rămîn!

BOMBELLES
(aplecîndu-se asupra brațului Mariei-Luiza)

Ce piatră rară
E piatra cenușie legată de brățară?

MARIA-LUIZA
(deodată foarte mișcată)

Pe ea opresc adesea privirile-mi avide
Căci vezi... e o bucată...

BOMBELLES
(iute)

Din ce? Din piramide?

MARIA-LUIZA
(sentimentală)

Nu, nu! O pietricică din lespedea cea grea
Sub care dorm Romeo și Julieta sa!

(Suspină).

Această amintire mi-a dat-o...

BOMBELLES
(respectuos, crispat)

N-aș dori
Să îmi vorbiți de Neipperg!

MARIA-LUIZA

Știu! Nu-l poți suferi!
De ce-am vorbi, atuncea, de celălalt?

BOMBELLES
(cu convingerea omului care dorește să fie preferat lui Napoleon I, decît domnului de Neipperg)

Prefer...

(Și mai mult curios decît gelos.)

Dar l-ați iubit?

MARIA-LUIZA
(distrată, fără să mai fie în subiect)

Pe cine?

BOMBELLES

Pe...

MARIA-LUIZA

Iar de el, *mon cher?*

BOMBELLES

Un om atît de mare...

MARIA-LUIZA

A, nu! Greșit total!
Iubit nu-i nimeni numai fiindcă-i genial!
Acum destul! Vorbi-vom și despre noi nițel.

(Cochetă.)

La Parma o să-ți placă?

BOMBELLES

Era gelos?

MARIA-LUIZA

Oh, el?
Cîndva a dat afară un croitor modist
Căci, cînd probam un peplu, a scos acest artist

Un strigăt de mirare atunci cînd, sub crepon,
Văzut-a

(ea a lăsat să alunece în spate, pe bancă, marea capă, care îi acoperea rochia decoltată)

ai mei umeri.

(Și umerii ei, acoperiți de diamante, apar.)

BOMBELLES
(flatat în amorul său propriu de bărbat și cu ură de regalist)

Gelos?... Deci, Napoleon...

MARIA-LUIZA

(privind în jurul ei cu spaimă, la numele acesta pronunțat prea indiscret)

St!...

BOMBELLES
(cu o satisfacție ce crește)

...n-ar gusta acuma să vadă în ce fel
Admir ai voștri umeri atît de albi...

MARIA-LUIZA
(chemîndu-l la ordine)

Bombelles!

BOMBELLES
(gustînd cu satisfacție plăcerea de a se răzbuna pe Glorie)

...că majestății voastre îi spun cu dulce glas...

(Se așează pe bancă alături de ea.)

DUCELE

O! tată fără seamăn, mă iartă c-am rămas!...

BOMBELLES
(privind edificiul de plase aranjate după moda zilei, pe care Maria-Luiza îl poartă pe cap și care, în total, are un aer de bonetă arleziană)

...că este-mpodobită ca fetele din Arles,
Dar e mult mai frumoasă, fiind mai blondă...

MARIA-LUIZA
(slab)

Charles!

BOMBELLES
(unind gestul cu vorba)

...nu, n-ar putea să vadă că astfel îndrăznesc...

(Dar buzele sale n-au atins umărul Mariei-Luiza, că a și fost apucat de gît, smuls de pe bancă și aruncat la pămînt de către ducele de Reichstadt, care a sărit din ascunzătoarea sa, strigînd.)

DUCELE

Nu! Asta nu! Ajunge! Nu vreau!

(Se dă înapoi, mirat de ceea ce a făcut, înspăimîntat, își trece mîna peste frunte, apoi, deodată.)

O! Mulțumesc!
M-am liberat de toate!

MARIA-LUIZA
(aproape leșinînd)

Ah! Franz!

DUCELE

Căci gestul meu
N-a fost făcut de mine! Eu am avut mereu
Respectul mamei mele și-al libertății ei!
E, deci... E, deci, acela ce doarme-n nervii mei,

Şi care-acum sărit-a în sus ca un vulcan!
Ah! Sînt salvat! Acesta e gest de corsican!

BOMBELLES
(care s-a sculat de jos, făcînd un pas spre duce)

Permiteţi...

DUCELE
(dîndu-se înapoi, cu o trufie glacială)

Nici o vorbă!

(Bombelles se opreşte, simţind că, într-adevăr, nimic nu este posibil între ei doi, iar ducele, întorcîndu-se către mama sa şi salutînd-o profund.)

Respecte, doamna mea!
Palatul de la Sala v-aşteaptă-n pacea sa!
Nu are două aripi această citadelă?
În una e un teatru, în alta o capelă.
Vă veţi simţi la mijloc, urmînd îndemnul meu,
În echilibru între pămînt şi Dumnezeu!
Omagiile mele!

MARIA-LUIZA
(cu o voce tremurătoare)

Băiatul meu!

DUCELE

Ei, ce e?
Da, ai tot dreptul, doamnă, să fii doar o femeie!
Dar du-te şi fă asta la curtea de la Sala,
Şi spune-ţi că scandalul ce ţi-am făcut, morala,
E doar revanşa tristă a marei faime-a lui;
Tu, văduvă ce pus-ai, grăbită, jalea-n cui.
Să ştii atunci cînd curte ţi-o face cineva,
Că-i pentru-al său prestigiu trecut asupra ta,

Şi dacă eşti frumoasă şi blondă şi sprinţară
E că stăpînul lumii fu el odinioară!

MARIA-LUIZA
(atinsă în punctul sensibil)

Bombelles, te rog... să mergem!... aici am terminat!...

DUCELE

Întoarce-te la Sala! Eu, doamnă, sînt salvat!

MARIA-LUIZA
(care iese, urmată de Bombelles)

Deci, domnule, adio!

DUCELE
(nemişcat, fără să-i privească)

Voi, cele din mormînt,
Mîini triste şi lipsite de-al nunţii legămînt,
Pe care stat-a fruntea acelei care ştiu
Că regreta amarnic că n-am fost al ei fiu,
Mîini ce le simt în suflet că îmi aduc lumina,
Mă-nchin la voi căci fost-aţi ale lui Josefina!

MARIA-LUIZA
(la acest nume se întoarce şi lăsînd să izbucnească o ură de femeie)

Creola!...Crezi atuncea, la Malmaison că -n-a
Făcut nimic?...

(E gata să dea drumul şiragului de bîrfeli.)

DUCELE
(cu o voce teribilă)

Sfîrşeşte!

(Ea se dă înapoi intimidată şi tace; el urmează cu putere.)

Iar dacă e așa,
Am deci în plus motive ca să-i rămîn fidel!...

(Maria-Luiza iese prin dreapta, părăsind balul cu Bombelles. Ducele rămîne acolo transfigurat, refăcut, fremătînd de indignare și de energie — salvat, cum spune chiar el însuși. Nu mai este, ca mai adineauri, ființa plină de plictis și de voluptate, blondul cu grație perversă: este din nou tînărul înflăcărat și plin de durere. În acest moment reapare Metternich, terminîndu-și conversația cu Sedlinsky.)

SCENA VIII

DUCELE, METTERNICH și SEDLINSKY, o clipă; apoi FANNY ELSSLER

METTERNICH
(în concluzie, cu un ton satisfăcut, lui Sedlinsky)

Am sfărîmat mîndria acestui prinț rebel!

(Dar scoate un strigăt observînd, în fața lui, pe prinț, pe care îl lăsase noaptea trecută zăcînd la picioarele unei oglinzi.)

Cum? Voi?

(Și cum prințul, atacîndu-l pe Bombelles, și-a lăsat mantaua să-i cadă, Metternich adaugă, șocat să-l vadă în uniformă de colonel austriac la acest bal mascat.)

În uniforma aceasta? Cum așa?

DUCELE

Nu-i bal mascat? Aceasta e deghizarea mea!

SEDLINSKY
(încet, lui Metternich)

Mîndria sfărîmată de-a voastră excelență,
Chiar în bucăți, păstrează întreaga insolență!

METTERNICH
(stăpînindu-și mînia și încercînd să glumească)

La ce visează-n taină, aici fugind de bal
Un colonel mic, oare?

DUCELE

La micul caporal!

METTERNICH
(pe punctul de a-și ieși din fire)

Oh! Eu...

(Calmîndu-se, lui Sedlinsky.)

Corespondența — să mergem! — mă adastă!

(Și iese prin dreapta, la brațul prefectului de poliție, mormăind printre dinți.)

O luăm din nou *da capo*...

FANNY ELSSLER
(apărută de o clipă, se apropie iute, îndată ce dispar cei doi, și, încet, în spatele ducelui)

Pst! Prințe...

SCENA IX

DUCELE, FANNY ELSSLER, MĂȘTI care trec

DUCELE
(se întoarce, recunoaște femeia mascată pe care a acceptat acum cîteva minute să o aștepte aici și, cu un recul violent)

Nu! Această
Femeie nu-mi mai place...

FANNY
(malițioasă, demascîndu-se o clipă)

Nici fuga?

DUCELE
(cu un strigăt de surpriză)

Fanny! Tu!

(Schimbînd tonul și apropiindu-se.)

Să fug? Cînd? Unde?

FANNY
(arătîndu-i, cu o mișcare a capului, cuplurile care trec)

Fă-te că stai de vorbă cu
O mască, mici nimicuri. E grav. Surîzi! Așa.

(Și ti spune alintîndu-se.)

Sosi și verișoara la bal.

DUCELE
(mișcat, dar reținut)

Contesa?

FANNY

Da.

(Ia mîna ducelui și o pune pe inimă.)

Ei bine, am, ca-n seara unei premiere, trac!
Ea poartă sub mantilă costumul alb, un frac
Cu care micul vultur, un pescăruș devine!
Ca siluetă însăși ea seamănă cu tine.
Apoi de cînd în blondă din brună s-a vopsit,
Oglinzile le-nșeală: îți seamănă leit!
Deci cînd va-ncepe teatrul,

(arată, la stînga, ușa micului teatru)

în timp ce s-o juca,
Îți schimbi mantaua iute cu verișoara ta...

DUCELE
(înțelegînd)

Mă deghizez...

FANNY

Desigur! Pieri-vei pe furiș...

DUCELE

În timp ce-aici apare un duce fals!

FANNY

Fățiș,
Ieși-va falsul duce...

(Arată spre ieșirea din stînga.)

DUCELE

Ieșind, mă liberează
De zbirii care-așteaptă ca să mă ia în pază...

FANNY

La Schönbrunn el se culcă...

DUCELE

...izbit de somn de moarte.

FANNY

Și doarme-atîta vreme...

DUCELE

...ca eu să fiu departe!

Da, numai că...

FANNY

Ce este? Vreo piedică?

DUCELE

Enormă!
Căci dacă, observîndu-l că e în uniformă,
Vreo mască îl întreabă, crezînd că-s eu, ceva?

FANNY

Nu. Pus la punct e totul ca-ntr-un balet. Aşa
Ca falsul prinţ să poată ieşi pe îndelete.
În bal sînt o duzină de mantii violete,
Femei, ce-l vor reţine, mimînd că li-este drag,
Şi, una după alta, l-or duce pînă-n prag.
Şi astfel, ca o minge condusă de rachete,
Ieşi-va falsul duce condus printre cochete!

O BANDĂ
(trecînd prin fund în urmărirea unei măşti cu cap de lup)

Un lup!

LUPUL
(urmărit, întorcîndu-se spre ei)

Hu! Hu! Mi-e foame!

(Dispare în pădure.)

UN NEBUN
(apare, agitîndu-şi marota)

Cling! Cling!

BANDA
(repezindu-se în urmărirea acestui nebun care fuge şchiopătînd)

Un Triboulet!

(Toţi dispar în hohote de rîs.)

FANNY
(continuînd, către duce)

Apoi din parc ieşi-vei...

DUCELE

Prin Hietzing?

FANNY

Nu. Nu e
Prudent.

DUCELE

Dar cum?

FANNY

Ai grijă. Trec oameni. Îmi fac vînt!
Priveşte evantaiul. Acolo toate sînt!

DUCELE

Ei, bine?

FANNY
(făcîndu-şi vînt, cochet)

Desenat-am pe el al nostru parc.
Se vede drumul bine? În roşu. Ca un arc.
Pătratele sînt, prinţe, statuile din cale,
Iar arborii, acele verzuie rotocoale.
Eviţi, mergînd pe drumul acesta, pe ulani,
Te-ntorci apoi la stînga şi treci printre fazani...

DUCELE
(cu ochii pe evantai)

Haşura ce înseamnă?

FANNY

Acel urcuş la deal.
Cobori. O iei pe lîngă tritonul de metal,
Şi prin portiţa veche ieşi-vei împărat...
Închid deci evantaiul. Aşa. Ai memorat?

DUCELE
(cu o bucurie febrilă)

Ah! Împărat!

FANNY
(glumind)

Acuma ai vrea, te cred şi eu,
Trăsura-ncoronării!

DUCELE

M-aşteaptă?

FANNY

Un cupeu
Te-aşteaptă la portiţă.

DUCELE

Cum?

FANNY

Gata de plecare.

DUCELE

Şi unde plec?

FANNY

La locul de întîlnire.

DUCELE

Care?

FANNY

De-aici, la două ore — e drept, e cam departe —
Dar vrea contesa: Wagram!

DUCELE
(surîzînd)

Doar e o Bonaparte!
Şi Prokesch?

FANNY

O să fie acolo! Îl previu.

DUCELE

Şi pe Flambeau? El unde-i? Îl mai revăd?

FANNY

Nu ştiu!

(Vorbind, ea l-a condus pe duce către stînga. Aci se văd, la picioarele unei urne de unde ies ramuri lungi de iederă, o grămadă de dărîmături printre tufele de iarbă. Un suport de coloană, cu pernă de muşchi, oferă un fel de scaun şi — aproape de un fragment de basorelief pus pe sol ca o mare lespede — capul enorm şi bărbos al unei statui sparte deschide larg ochii albi şi gura sa de umbră.)

Să aşteptăm... La lună să stăm o clipă... Bun!
Stai colo... da...

(Îi arată suportul de coloană.)

Eu sta-voi pe capul lui Neptun.

(Adresîndu-se capului de piatră, cu o reverenţă comică.)

Neptun, e voie?

CAPUL LUI NEPTUN
(cu o voce cavernoasă)

Sigur, e voie! Dar aici
Băgaţi de seamă bine: sînt sute de furnici!

FANNY
(alergînd în braţele ducelui)

Acest Neptun vorbeşte!

DUCELE
(care înţelege şi îşi aminteşte deodată)

Ah, da, acum e clar:
Culoarul, galeria ieşea...

VOCEA
(liniştit)

Prin furnicar!...

DUCELE
(aplecîndu-se spre dărîmături, încercînd să dea iarba la o parte)

Flambeau!

SCENA X

DUCELE, FANNY, FLAMBEAU, deocamdată nevăzut, MĂŞTI, din timp în timp.

VOCEA LUI FLAMBEAU
(jovială)

În galeria lui Robinson...

O BANDĂ DE MĂŞTI
(care trece prin fund în urmărirea unei paiaţe)

Ahoe!

FANNY
(aplecîndu-se iute şi punînd mîna pe gura lui Neptun)

Tăcere! Măşti!

MĂŞTILE
(dispărînd)

Ce nostim! Ce amuzant!

(Glasurile lor se pierd.)

VOCEA LUI FLAMBEAU
(terminînd cu cel mai mare calm)

...Crusoe.

DUCELE

De-aseară stai?

FLAMBEAU
(tot invizibil)

Desigur! Fumez aici tăcut...

DUCELE

În ascunzişul ăsta?...

FLAMBEAU

Pe care l-aţi făcut
Ca cel ce născocit-a căciula de haiduc,
Şi care-avea pe Vineri în chip de mameluc!

DUCELE
(examinînd pietrele şi muşchiul)

Dar nu găsesc intrarea deloc!

FLAMBEAU

La dreapta voastră!
Pe unde suflu dîra de fum!

(Şi printr-o crăpătură a lespedei ce stă culcată, se vede, ridicîndu-se o dîră subţire de fum.)

FANNY
(arătîndu-i-o ducelui)

Da, da, albastră!
Aici: un mic Vezuviu...

DUCELE
(aplecîndu-se asupra pietrei, dezolat)

Eşti, sigur, într-un hal...

FLAMBEAU
(care lansează cuvintele printre rotocoalele de fum)

De jale!

(Un rotocol.)

Dar promis-am

(un rotocol)

că voi veni la bal!

FANNY
(privind în jurul lor, cu nelinişte)

Să nu ne vadă lumea vorbind c-un pricolici!

FLAMBEAU

Au!

DUCELE

Ce-i?

FLAMBEAU

O ofensivă a oastei de furnici!...
De ieri mă bat tot timpul! Pornit-au iar atacul!
Cu numărul sînt ele, iar eu sînt cu tabacul!

(Se aude cum Flambeau suflă tare.)

Suflînd pe ele fumul, în valuri...

FANNY
(rîzînd)

Ce canon!

FLAMBEAU
(a cărui voce se apropie)

Pot să-mi ridic pietroiul o clipă?

DUCELE
(după ce a privit dacă nu trece cineva)

Sigur!

(Una din laturile pietrei se ridică încet, antrenînd tremurătoarele sale legături de iederă, lăsînd să atîrne smocuri de iarbă, şi din subterana umedă a lui Robinson îl vedem ieşit pe jumătate pe Flambeau, misterios şi hazliu, cu uniforma inverzită, cu mustăţile pline de beţişoare, cu nasul mînjit de pămînt, cu ochii veseli.)

FLAMBEAU
(ridicînd piatra şi intonînd, cu o voce sepulcrală, aria mare a ultimului succes de la Operă)

Nonnes!

DUCELE ŞI FANNY
(precipitat)

St!

FLAMBEAU

(rezemîndu-se în coate, pe marginea plină de muşchi a micii subterane)

Iată-mă-n balconul acestui mic cavou!

DUCELE

Mi-a povestit tot Fanny. Acum e-acum, Flambeau!

FLAMBEAU

De Metternich, alteţă, Cel-sfînt să vă ferească!

DUCELE

Dar a plecat.

FLAMBEAU

(aprins)

Atuncea, ca să mă recunoască,
În bal, nu mai e nimeni.

FANNY

Da, da. E totul gata.

FLAMBEAU

Şi nu suflaţi o vorbă?... Deci Metternich plecat-a?...

DUCELE

Dar...

FLAMBEAU

Mă lăsaţi în beznă, aici, sub urna grea,
Cîrceii să mă prindă în subterana mea?

FANNY

(repede)

Vin măşti!

(Flambeau reintră în galerie. Scena este inoadată de măşti care dansează în jurul unui magician cu barbă.)

MĂŞTILE

(căutînd să recunoască cine se ascunde sub această barbă)

E Sandor, Sandor! E Blacas! E Zichy!
E Thalberg! Nu e! Thalberg e în mamamuşi!
E Josika! Nu! este...

(Dar magicianul lăsîndu-se brusc în jos, şi trecînd pe sub miinile unite a doi dansatori, fuge. Strigăte din partea tuturor măştilor.)

Pe el! Ne trage clapa!

FLAMBEAU

(ridicîndu-şi piatra, ca un drăcuşor capacul cutiuţei sale)

S-au dus?

DUCELE ŞI FANNY

S-au dus.

FLAMBEAU

Atuncea...

(Iese liniştit din subterană, de unde scoate şi puşca şi căciula.)

DUCELE ŞI FANNY

Ce faci?

FLAMBEAU

(punînd piatra la loc)

Închidem trapa!

DUCELE
(inspăimîntat)

Şi lumea ce va spune atunci cînd te-o vedea?

FANNY

Reintră iute-n groapă!

FLAMBEAU

De deghizarea mea?

(Măştile reapar în fund.)

UNA DIN ELE
(văzîndu-l pe Flambeau, cu entuziasm)

O „deşcă" imperială! Ho! Ho! E o minune!

FLAMBEAU
(ducelui şi lui Fanny)

Ei bine, iată lumea, şi iată ce va spune!

CELELALTE MĂŞTI
(oprindu-se la vederea lui Flambeau)

E foarte bine! Bravo!

FLAMBEAU

Acum sînt liniştit!

(Îşi pune căciula şi îşi fumează, în continuare, pipa. Toată lumea părăseşte balul, deoarece clopotul teatrului sună, iar un lacheu tocmai a prins pe poartă un afiş, pe care se poate citi: MICHEL şi CRISTINE — vodevil într-un act — de DOMNII EUGEN SCRIBE şi HENRI DUPIN. *Aproape toate măştile se opresc, înainte de a intra în teatru, spre a-l contempla pe Flambeau.)*

SCENA XI

ACEIAŞI, apoi, puţin cîte puţin, TOATE MĂŞTILE, LACHEI, TEREZA, TIBURŢIU etc.

UN TRIVELIN
(chemînd pe un Leandru)

Văzut-ai „deşca" asta?

LEANDRUL
(în culmea admiraţiei)

Grozav de reuşit!

(Ducele s-a îndepărtat puţin, lăsînd-o pe Fanny cu Flambeau, care, într-o clipită, a fost înconjurat.)

ARLECHINUL
(privindu-l de aproape)

Priviţi cum par de aur cerceii! Excelent!

O MICĂ DRACOAICĂ
(acelaşi joc)

Şi falsele sprîncene! Sprîncene de sergent!

(Ea se inalţă în vîrful picioarelor şi încearcă să le atingă. Flambeau se dă înapoi.)

FLAMBEAU
(lui Fanny)

Dar fără pelerină cum părăsesc serata?

FANNY
(scoţînd din mănuşă un număr de la vestiar, pe care i-l strecoară)

Pe a lui Gentz îmbrac-o; ia numărul şi gata!

UN MIC MARCHIZ
(lui Flambeau)

Salut o veche „deşcă!"

FLAMBEAU
(politicos)

Plăcere şi onoare.

UN BUFON
(observîndu-l)

Hm! Cine-o fi?

(Înaintează, făcînd pe bufonul.)

Pe unde servit-ai?

FLAMBEAU

În cea mare.

(Risete.)

FLAMBEAU
(lui însuşi)

Cînd hiberna aicea rîdeau mai glacial!

(Se plimbă în lung şi-n lat.)

EXCLAMAŢII
(văzîndu-l mergînd)

E un Raffet! O cadră! Vernet original!

UN PEDESTRAŞ
(înaintînd şi pipăind uniforma)

Uzura e perfectă!... Şi praf şi-a pus pe trese!
Ce croitor avut-ai?

FLAMBEAU

Eu am croitorese.
O veche casă: *Lupte şi Biruinţi, Surori.*

UN PEDESTRAŞ

Ah! Da?

FLAMBEAU
(urcînd spre fundul scenei)

N-avem, desigur, aceiaşi furnizori!

BUFONUL
(urmîndu-l)

Zichy e!

(Lui Flambeau, întinzîndu-i mîna.)

Dragă conte...

(Dă înapoi, primind în faţă un nor de fum.)

FLAMBEAU
(scuzîndu-se, arătînd pipa)

Oh! Fumeganta mea!

(Risete.)

BUFONUL
(celorlalţi)

Şi vorba, ca şi faţa, să şi-o mascheze vrea!

FLAMBEAU
(fredonînd)

„Iar la Crasnoe ajungînd,
Cam însetat şi cam flămînd“...

UN SENIOR FLORENTIN
(rîzînd)

Prin Rusia, fîrtate;
Ne-a fost grozav de rece la nas?

(Risete.)

FLAMBEAU

Da... nu la spate.

(Fredonează.)

„Dar, Doamne, totul mi-a trecut,
Doar cînd mantaua i-am văzut!"...

ARLECHINUL
(vine să-l ia de braț în partea cealaltă, și fin)

Ia spune-mi: de un petec nu duce dor mantaua?

(Risete)

FLAMBEAU

Ia spune-mi: la vederea-i nu v-apuca damblaua?

(Risetele devin mai puțin vioaie.)

MAI MULȚI
(fără entuziasm)

Ha! Ha! Ce nostim este!...

PEDESTRAȘUL
(călduț)

Firesc de tot!

BUFONUL
(rece)

Exact!

ARLECHINUL
(încet, celorlalți)

Dar nu găsiți, prieteni, că e lipsit de tact?

(Flambeau îi conduce către teatru, unde, de altfel toată lumea intră. Încetul cu încetul, scena se golește. Fanny Elssler, care e lîngă duce, urmărește avidă, din ochi, ultimele măști, care se îndreaptă către mica poartă a teatrului.)

FANNY
(ducelui)

De-ndată ce intra-vor și măștile aceste...

FLAMBEAU
(ca la bîlci, adunîndu-i pe întîrziați)

Intrați!

FANNY

...mă duc s-o caut pe vara ta.

(În acest moment, lacheul trimis de duce să ducă scrisoarea la castel, reapare și se apropie iute de el.)

DUCELE

Ce este?

FLAMBEAU
(în fundul scenei)

Poftiți!

LACHEUL
(ducelui)

Comunicat-am că monseniorul pleacă
Și-n chioșcul din pădure vrea noaptea să-și petreacă.

(Se îndepărtează.)

FANNY
(care a auzit)

Ce?

DUCELE
(încet lui Fanny)

Am uitat. Trimis-am depeșă prin lacheu
Că dorm în chioșc la noapte. Acolo-n locul meu,
Va trebui contesa să meargă. S-o previi.

FANNY

O voi aduce-ndată. Aşteaptă-mă aci.

(Iese prin fund, stînga. Printre ultimele măşti, care vin din bal, sînt Tiburţiu şi Tereza.)

FLAMBEAU

(în pragul teatrului)

Intraţi!

TIBURŢIU

(sorei sale, arătîndu-i teatrul)

Nu intri, soră?

TEREZA

Nu. Plec.

TIBURŢIU

(salutînd-o)

Cum vrei. Te dul

(El intră în teatru. Ea se îndreaptă către ieşire, dreapta.)

DUCELE

(zărind-o)

Se duce la-ntîlnire, în chioşc.

(Cu o mişcare către ea, pentru a o avertiza.)

Tereza!

(Ea se opreşte în prag, privindu-l. Dar ducele se răzgîndeşte şi îşi vorbeşte lui însuşi.)

Nu!

Nu! Să se ducă!... Viaţa mai dulce o să-mi pară,
De ştiu că, slabă, pleacă acolo...

(Şi Terezei, tandru.)

Pe diseară!

(Ea iese fără să răspundă.)

SCENA XII

DUCELE, FLAMBEAU, FANNY, CONTESA

FANNY

(reapărînd, lui Flambeau)

Mai uită-te cu piesa lui Scribe ce se aude!
E ora!

(Flambeau intră în teatru. Ea face un semn către fundul scenei, de unde apare un tînăr mascat, înfăşurat într-o manta largă, cafenie.)

FLAMBEAU

(ieşind din teatru)

Început-au toţi ochii să se ude,
Căci Stanislas din piesă e polonez sadea,
Şi-i trist!

(Reintră în teatru.)

FANNY

(ducelui)

Contesa, duce!

(Tînărul îşi scoate masca; e contesa. Părul ei, vopsit blond, e tăiat şi pieptănat ca cel al ducelui, cu cărare şi cu o meşă mare pe frunte. Coborînd către vărul ei, îşi deschide mantaua şi apare zveltă şi albă, în aceeaşi uniformă ca şi el.)

DUCELE

Mă recunosc în ea!
Sînt eu ce vin spre mine cu pasul monoton!

(Fanny face de pază.)

Bonsoir Napoleona!

CONTESA

Bonsoir Napoleon!
Sînt calmă. Tu?

DUCELE

Mi-e teamă, fiindcă pentru mine
Vei trece prin primejdii!...

CONTESA
(iute)

Te-nşeli! Nu pentru tine.

DUCELE

Dar?

CONTESA

Pentru al meu sînge la tron şi la coroană!

DUCELE
(surîzînd)

Ah! cum îţi faci să sune armura, amazoană!

CONTESA
(cu mîndrie)

De m-ar mîna iubirea, nu m-aş băga zălog!

DUCELE
(apropiindu-se)

Dar, că venit-a vorba de dragoste, te rog,
Cînd îmi vei ţine locul, precum s-a stabilit,
De vine vreo femeie...

CONTESA
(tresărind)

Era de bănuit!

DUCELE

Să-i spui de a mea fugă; apoi îmi vei jura...

FLAMBEAU
(reapărînd în pragul teatrului)

Soldatul tace...

FANNY

Bine!

FLAMBEAU
(reintrînd în teatru)

...şi nu va protesta!

DUCELE

...că de-o veni diseară, să-mi dai tîrziu de ştire!

CONTESA

Cînd mîine ai coroana, îţi arde de iubire?

DUCELE

Întocmai! Da! Fiindcă domni-voi mîine-n Franţa
Acord acestei inimi, azi, toată importanţa!

CONTESA
(brutal)

Te vor iubi atîtea...

DUCELE

Dar nu-mi vor da dovadă
Ca fata asta tristă şi gata, vai, să cadă,
Ce, vrînd să consoleze prin marea-i dăruire,
Veni-va, astă seară, degeaba la-ntîlnire!

CONTESA
(ridicînd din umeri)

O să iubeşti pe alta!

DUCELE

Acuma însă știu
Că, orice întîlnire avea-voi mai tîrziu,
Precis, la nici o alta, nu am să mai suspin
Ca la-ntîlnirea asta, la care n-am să vin!

CONTESA
(cu dispreț)

Găsesc că sînteți, prinţe, grozav de zguduit!

DUCELE

Nu cît voi fi cînd, poate, mi-oi spune: „A venit!"

FLAMBEAU
(reapărînd)

Grăbiți-vă! Se cîntă, cu ochii spre neant,
O melodie pentru bătrînul comandant!

(Ducele și contesa își pun iute măștile.)

CONTESA
(deschizîndu-și mantaua, în timp ce ducele își desprinde dominoul)

Să ne schimbăm!

FLAMBEAU
(privind spre teatru să vadă dacă nu iese cineva)

Fiți gata la semn!... Eu voi veghea.
Atenție!

(Scoate vergeaua de la pușcă, pe care o ridică solemn.)

Chezașă va fi vergeaua mea!...

CONTESA
(lui Flambeau)

Tu faci un Cezar, poate, acum!

FLAMBEAU

Vedeți de ce
Bagheta mea măiastră, vergea de pușcă e!

(Ducele de Reichstadt este la dreapta, contesa la stînga. Își scot în același timp pelerinele. Timp de o secundă, într-un fulger alb, sînt pe scenă doi duci de Reichstadt. Dar schimbul se face iute: ducele îmbracă mantaua cafenie și își pune gluga pe cap; contesa aruncă neglijent pe un umăr dominoul violet, în așa fel încît să se zărească uniforma și crucile și rămîne cu capul gol, ca să se vadă părul blond... Acum nu se mai află decît un singur duce de Reichstadt, la stînga.)

SCENA XIII

ACEIAȘI, TOATĂ LUMEA

FLAMBEAU
(cu urechile ciulite spre teatru de unde vin aplauze și rumoare)

Ieșirea!

(Ducele se desparte de contesă. Izbucnește o muzică zgomotoasă. Scena se luminează viu. Din toate părțile, intră lacheii împingînd înaintea lor portocali, al căror frunziș este străpuns de becuri luminoase. Pe fiecare ghiveci verde s-au pus două scînduri acoperite de o față de masă de dantelă, ce lasă să treacă trunchiul portocalului, printr-o gaură practicată în ea, iar pe fiecare dintre aceste mese mici, de unde țîșnește cîte un pom luminat, s-au pus somptuoase tacîmuri. Veselă de argint aurit. Cristale irizate. Lux de flori. Un nor de lachei pudrați, care, într-o clipă, așează patru scaune ușoare, în jurul fiecărui ghiveci și aranjează cei doi portocali care erau deja în scenă, ca și pe cei aduși. Toate măștile ies din teatru, în farandolă, ținîndu-se de mînă, pe aria de galop pe care o atacă orchestra. Văzînd surpriza pe care le-a rezervat-o Metternich, ei scot strigăte de

entuziasm. Lanțul dansatorilor, condus de arhiducesă și de atașatul francez, începe să șerpuiască în jurul portocalilor, iar printre rîsete, chemări, interjecții, se aude cam așa:

Portocalii! — Aicea vom supa!
— Ehei! Mă calci pe trenă! — Dar unde-i gluga mea?
Trăiască portocalii! — Dansăm în cerc! — Marchiză!
— Baroane! — Hop! — Mai iute, mai iute! — Ce surpriză!
— Luați seama: una, două... ne separăm la trei!
— Trei!

și farandola se fărîmițează.)

TOATĂ LUMEA

(repezindu-se spre a se așeza la mese)

Ura!

FANNY

(ducelui, arătîndui-o pe contesă, care, rămasă în picioare în primul plan, a fost imediat înconjurată de dominourile violete)

O înhață soborul de femei!

DOMINOURILE VIOLETE

(împrejurul falsului duce, făcîndu-se că cochetează cu el, pentru ca nimeni să nu se apropie)

O, prințe! Monseniore! Alteță! Duce!

GENTZ

(care le privește în trecere, cu o gelozie de vechi amorez)

Phii!
Au ochi doar pentru duce!

MĂȘTI

(chemîndu-se, spre a sta la masă împreună)

Hei, Mina! Hei, Zichy!

ARLECHINA

(mascată, care a fost strigată Mina, așezîndu-se)

Deci sînt recunoscută?

POLICHINELLE

Colierul te-a trădat!

UN BUFON

(așezîndu-se la masă și privind micile fructe ale portocalului)

Desert, o oranjată poți face.

URSUL

(care și-a scos capul de urs pentru a putea sta la masă, citind lista de bucate)

Minunat!
E cegă dunăreană! Și caviar de Volga!

ARHIDUCESA

(într-un du-te-vino, plasînd mesenii)

La masa asta: Mimi de Meyendorf și Olga!

(Toată lumea s-a așezat, în afară de contesă care, tot în picioare, la stînga, continuă să flecărească cu unul din dominourile violete. Ducele, fără să o piardă din ochi, s-a așezat la o masă cu Flambeau și Fanny, sub unul dintre portocali. Rîsete. Murmure. Supeul începe.)

GENTZ

(ridicîndu-se, cu un pahar de șampanie în mînă)

Cinstită adunare...

CÎȚIVA MESENI

(Solicitînd să se facă liniște)

Tăcere!

DUCELE

(văzînd-o pe contesă că face un pas spre dreapta)

Ce calvar!
E un moment teribil!...

GENTZ

Ridic acest pahar
În cinstea...

DUCELE
(se îndreaptă spre ușă...)

GENTZ

...celui dus.
Ce a făcut serbarea de azi și ne-a sedus
Cu toate-aceste fructe, cu muzică și flori,
Iar el pleacă să scrie depeșe pînă-n zori!

(Aplauze; contesa profitînd de faptul că atenția tuturor este captată de Gentz, se îndreaptă, printre mese, spre ieșire. Pe măsură ce înaintează — imitînd mersul distrat al ducelui și fără a avea aerul că se grăbește — de la fiecare masă, la trecerea ei, se ridică cîte un domino violet făcîndu-i șicane drăgălașe și părăsind-o numai atunci cînd un alt domino violet vine s-o acapareze cochet.)

FANNY
(care o urmărește din ochi, încet, ducelui)

Și mersul tău alene l-a copiat!

GENTZ
(continuînd cu o voce tunătoare)

Decan,
Prinț, cancelar și membru în sfat și șambelan!
Lui Metternich, spumoasă să-i închinăm șampania,
Lui, prințul de Austria și grandele de Spania,
Lui, duce de Portella, senior de Daruvar...

FANNY
(privind-o mereu pe contesă, care se apropie din ce în ce de ieșire)

Se duce foarte calmă! Nici n-a clipit măcar!

GENTZ

Distins cu Sfînta Ana, cu Lîna aurie...

DUCELE
(încet, lui Flambeau, a cărui mînă o strînge convulsiv)

Vorbind, Gentz ne ajută de fapt, fără să știe...

GENTZ

...Cu suedezul Înger, danezul Elefant...

FLAMBEAU
(încet)

Doar Metternich să aibă distincții!

GENTZ

Intendant
Al artelor frumoase, magnat ereditar...

DUCELE
(febril, cu ochii pe contesă, care se depărtează mereu)

Oh, nu! Exagerează!... N-am pas atît de rar!

GENTZ
(cu entuziasm crescînd)

Și magistrat de Malta...

DUCELE
(din ce în ce mai enervat, văzînd-o pe contesă oprindu-se aproape de ieșire, cu un domino violet)

Nu pleacă?

GENTZ

Mare cruce
A ordinelor Leul și Ursul. Mare duce

Al Vulturului Negru. De-asemeni, printre cei
Distinși cu Marea Cruce, cu spade, Carol III!...

(Se oprește, ștergîndu-și fruntea de sudoare.)

Uf! Uf!

VECINA DIN DREAPTA
(lui Gentz, către vecina din stînga)

Fă-i vînt! Sucombă de-atîtea decorații!

(Cele două evantaiuri, ale celor două vecine, se agită cu o violență comică, făcîndu-i vînt din două părți lui Gentz.)

GENTZ
(reînsuflețit, în concluzie, cu emfază)

Și membru al mai multor savante-asociații!

ENTUZIASMUL GENERAL

Trăiască!

(Toată lumea e în picioare. Se ciocnesc pahare. Contesa a ajuns la ieșire, împreună cu ultimul domino violet; cu piciorul în prag, ea discută și rîde nervos, întîrzie o secundă, de frică să nu se trădeze printr-o plecare bruscă, sărută mîna dominoului violet pentru a-și lua rămas bun...)

FLAMBEAU
(încet, ducelui, care nu îndrăznește să mai privească)

Toți își strigă noroc și viață-n veci
Iar ea, în timpul ăsta, o șterge!...

ARHIDUCESA
(care de o clipă urmărește din ochi pe falsul duce — tare, de la masa ei)

Franz, tu pleci?

(Contesa șovăie, fiind obligată să se rezeme de gardul grădinii, ca să nu cadă.)

DUCELE
(încet)

Pierdut e tot!

FLAMBEAU

La naiba!

ARHIDUCESA
(ridicîndu-se și îndreptîndu-se spre contesă)

Așteaptă-mă!

FANNY
(distrusă)

Alteță,
Ea, de complot, nu știe!

ARHIDUCESA
(care a ajuns lîngă contesă)

Oh! Franz!

(Îi ia brațul și, cu un dulce ton de reproș.)

A mea tandrețe
Rănitu-mi-ai...

(Tresare, primind prin mască o privire pe care nu o recunoaște. Se oprește, uitîndu-se de aproape la partea de jos a figurii și, aproape fără glas.)

Ah!

DUCELE
(care urmărește această scenă)

Gata!

ARHIDUCESA
(care dă înapoi, ezitînd)

Ce văd?

(Apoi, după ecoul unei secunde, își reia vocea naturală și, foarte tare, întinzînd mîna contesei.)

Pe mîine! Du-te!

CONTESA
(pe care emoția, frica încercată și, acum, recunoștința, o fac să-și piardă o clipă capul)

Dar cum mai ies acuma?

ARHIDUCESA
(încet)

Sărută-mi mîna iute!

(Contesa își revine, îi sărută mîna ca și cum ar fi ducele de Reichstadt, și iese.)

SCENA XIV

ACEIAȘI, fără contesă

UN MESEAN
(care a văzut-o ieșind pe contesă)

Plecat-a monseniorul?

TIBURȚIU
(înălțînd din umeri)

O fire capricioasă!

(Arhiducesa, revenind la portocalul ei, trece prin fața celui la care sînt așezați ducele, Flambeau și Fanny.)

DUCELE
(oprind-o în trecere, cu o voce mișcată)

Îmi dați și mie mîna?...

ARHIDUCESA
(privește o clipă pe acest tînăr mascat, cu gluga pe cap, și, întinzîndu-i mîna)

Da, mască prea frumoasă!

(Arhiducesa se întoarce la loc. Toată lumea cinează, rîde, vorbește.)

GENTZ
(ridicîndu-se, cu paharul de șampanie în mînă)

Acum...

(Rîsete și protestări.)

Ah, iar?

GENTZ

O vorbă...

ARLECHINUL

Hai, Gentz, nu te lăsa!

GENTZ

Modesta mea urare s-o întregesc aș vrea:
Un lapsus adineauri, cu voie, am comis.
Fiind de față prințul, prieteni, am omis,
La Metternich, un titlu măreț, ce am onorul
— Căci ducele plecat-a — să-l spun: Învingătorul
Lui Bonaparte!...

TOATĂ LUMEA
(ridicîndu-se, într-o subită explozie de ură voioasă)

Bravo! Trăiască! Hai noroc!

(Mișcare la duce. Toate paharele sînt ridicate. Flambeau își golește liniștit paharul în țeava puștii.)

DUCELE

Flambeau, ce faci acolo?

FLAMBEAU

O ud să nu ia foc!

(Toată lumea se așează la loc. Conversația devine generală. Se vorbește de la un portocal la altul.)

BUFONUL
(rizînd)

Ah, Bonaparte ăsta!...

MICUL MARCHIZ

Un idol fals!

TIBURȚIU

Din stuc!

DUCELE
(indignat)

Ce?

FLAMBEAU
(temîndu-se să nu trădeze)

E în joc coroana, gîndiți-vă!

POLICHINELLE
(disprețuitor)

Un truc!

FLAMBEAU
(tot încet, ducelui, ținîndu-i mîna)

Stați liniștit, alteță!

TIBURȚIU

Un simplu ofițer
Ce traversă Egiptul urcat pe dromader!...

URSUL

Gentz îl imită bine!

FLAMBEAU
(printre dinți)

Cristoase preaslăvit!

ARLECHINUL
(lui Gentz)

Imită-l!

(Gentz se ridică. Mișcare la duce.)

FLAMBEAU
(ducelui)

Țineți seama: de-o clipă ați ieșit.

GENTZ
(aranjîndu-și iute un cîrlionț pe frunte)

Frizura!

(Încruntînd sprîncenele.)

Ochiul!

(Băgînd mîna în vestă.)

Mîna!

(Și, satisfăcut.)

Poftim!

(Aclamații și risete.)

DUCELE
(ale cărui degete nervoase smulg dantela feței de masă)

Oh!

FLAMBEAU
(s-a întors cu o mişcare furioasă către Gentz, dar chiar caricatura celui pe care l-a iubit atîta îl mişcă atît de mult încît, calmat, spune cu voce surdă)

Îşi bat joc!
Dar chiar aşa e bine: văzîndu-l, mi-l evoc!

CROCODILUL

Ştiaţi că omul ăsta nu se ţinea pe cal?
(Risete.)

FLAMBEAU
(încet, ducelui)

Toţi ultraliberalii aşa pretind.

PIERROT

Banal
Şi slab era-n discuţii!...

FLAMBEAU
(ironic)

La naiba?

DUCELE

Asta-i lege:
De n-ar putea, prin vorbe, de vultur să se lege
Ce ar vorbi un vierme cu un cameleon?

TIBURŢIU

Nici nu-l chema, de altfel, aşa: Napoleon!

FLAMBEAU
(tresărind)

Ce?

(Acum ducele îl reţine.)

TIBURŢIU

Numele acesta şi l-a compus abil!
Cînd vrei să-ţi faci un nume magnific...

FLAMBEAU
(aparte)

Imbecil!

TIBURŢIU

...Ca să rămînă veşnic pus în istorie,
Iei cîteva silabe acute: *Na-po-le...*
Apoi un sunet aprig: *on!*

URSUL

Extraordinar!

TIBURŢIU

Da: *Na-po-le:* un fulger!... şi *on:* un tunet! Clar?
(Risete.)

UN TRIVELIN

Ei, dar adevăratul său nume?

TIBURŢIU

Nu-l ştiai?!

TRIVELIN

Nu!

TIBURŢIU

Niculai! Un nume prea simplu!

FLAMBEAU
(ridicîndu-se furios)

Niculai?

TOATĂ LUMEA
(aplaudîndu-l că-și joacă bine rolul)

Ah! Bravo „deșca"!

GENTZ
(rîzînd, lui Flambeau)

Asta-i!

(Îi trece o farfurie.)

Ici potîrnichi?

FLAMBEAU
(luînd farfuria)

O fi!

Dar... Niculai știut-a să-nvingă-n bătălii!

O PALAȚĂ
(cu cel mai aristocratic dezgust)

Iar curtea lui, o curte de circ, de operetă!

TIBURȚIU

Și de vorbeai de titluri, de Gotha, etichetă,
Nu-ți răspundea nici unul la ighemonicon!

FLAMBEAU
(dulce)

Nu zău? Dar generalul de protocol, Cambrenne?

O VOCE DE FEMEIE

Și luptele?...

TIBURȚIU

Ce naiba făcea? Comunicate!

POLICHINELLE

Și lua la ele parte, din puncte-ndepărtate!

(Risete.)

FLAMBEAU
(gata să se repeadă)

Ei, nu că...

DUCELE
(reținîndu-l)

St!

TIBURȚIU

Un glonte pierdut, venit plocon,
Rănitu-i-a piciorul, pe mal, la Ratisbonne:
Îndată o pictură măreață s-a ivit!

(Risete.)

FLAMBEAU
(reținînd la rîndul său pe duce, îi strigă cu furie)

Tăceți!

DUCELE

Dar tu...

FLAMBEAU
(care, de o clipă, își sucește nervos cuțitul în mînă)

Luați-mi, vă rog, acest cuțit!

(Fanny i-l ia.)

TIBURȚIU
(răsturnat în scaun și degustînd cu înghițituri mici vinul de Johannisberg.)

Pe scurt...

DUCELE
(înfigîndu-și unghiile în încheietura mîinii lui Flambeau)

Să nu mai spună vreo altă nerozie!

FLAMBEAU
(rugător)

Veți suporta, alteță!

DUCELE

Nici pentru-o-mpărăție!

TIBURȚIU
(lăsînd să cadă cîte un cuvînt la fiecare înghițitură)

Pe scurt, eroul nostru...

FLAMBEAU
(simțind că ducele se va repezi, cu disperare)

Rămîneți liniștit!

TIBURȚIU

...era un laș!

DUCELE
(ridicîndu-se)

Ascultă!

O VOCE
(din fund)

Ei bine, ați mințit!

(Tărăboi.)

TOATĂ LUMEA
(în picioare, vorbind toți odată)

Ce este? Cine-i ăla?

GENTZ
(care a rămas așezat)

Ce gălăgie multă...

FLAMBEAU
(încet ducelui)

Salvați! Un altul fost-a sensibil la insultă!

TIBURȚIU
(palid)

Dar cine îndrăznit-a?

ATAȘATUL FRANCEZ
(dînd la o parte grupurile, coboară către el)

Eu!

BUFONUL
(încet, lui Tiburțiu)

Este ajutorul
De mareșal al Franței!

TIBURȚIU

Ce? Ești provocatorul?
Nu-l reprezinți pe rege?

GENTZ
(așezat, sfîrșind un ciorchine de strugure)

Cam mare cutezanța!

ATAȘATUL

Îl reprezint pe rege dar reprezint și Franța!
Căci insulta-vei țara atuncea cînd, pornit,
Insulți pe cel pe care ea, aprig, l-a iubit.

TIBURȚIU

Pe Buonaparte ăsta?

ATAȘATUL

Spuneți-i Bonaparte.

TIBURȚIU
(ironic)

Ei, fie! Bonaparte!

ATAȘATUL

Așa!

TIBURȚIU

A voastră carte

De vizită?

(Schimb de cărți de vizită.)

ATAȘATUL
(salutînd)

Plec mîine. În zori, atunci, la șase.

(Se îndepărtează și, intîlnind doi prieteni, discută împreună în șoaptă. Viorile au reînceput să cînte în depărtare, iar grupurile, șușotind între ele, se îndreaptă către bal.)

FLAMBEAU

(care a dispărut o secundă, prin dreapta, către vestiar, revine îmbrăcat cu o superbă manta, spunîndu-i iute ducelui)

S-o ștergem! Am mantaua.

(O desface și o închide.)

Dublură de mătase.

TIBURȚIU

(care a revenit singur la masa lui, întinzînd nervos paharul unui lacheu.)

Dă-mi apă!

LACHEUL

(este cel pe care ducele l-a trimis la castel; umplînd paharul lui Tiburțiu)

Domnul este prea dur cu împăratul!

TIBURȚIU

(ridicînd ochii asupra lui, cu o mirare semeață)

Ce spui!

LACHEUL
(coborînd vocea)

În schimb vi-e sora mai tandră cu băiatul!...

(Mișcare la Tiburțiu.)

Doriți să îi surprindeți?

TIBURȚIU

Cînd? Cînd?

LACHEUL

Chiar astă seară.

TIBURȚIU

Și unde?

LACHEUL

Știu eu locul.

TIBURȚIU

(făcîndu-i semn să-l aștepte afară)

Așteaptă-mă afară!

LACHEUL

Prea bine! Stau pe-aproape, să vă călăuzesc!

(Lacheul se depărtează. Tiburțiu se ridică și pune mîna pe spada sa de căpitan.)

TIBURȚIU

Austria scăpa-voi de el!

(În acest timp ducele, înainte de a pleca cu Flambeau, care îl așteaptă în prag, se îndreaptă către atașat, care a sfîrșit de discutat cu amicii săi și îi pune mîna pe umăr.)

DUCELE

Îți mulțumesc!

ATAȘATUL
(întorcîndu-se)

Dar pentru ce?

(Ducele își ridică masca o secundă. Atașatul e gata să scoată un strigăt.)

DUCELE
(punîndu-i un deget pe buze)

St!

ATAȘATUL
(încet)

Prințul?

DUCELE

E un complot.

ATAȘATUL
(surprins de această încredere)

Mă mir...

DUCELE
(cu o grație mîndră)

Eu doar această taină o am: v-o deconspir.

(Încet, viu.)

Ne întîlnim la Wagram. Veniți acolo!

ATAȘATUL

Eu?

DUCELE

Nu ești cu noi?

ATAȘATUL

Sînt, duce, cu suveranul meu.

DUCELE

Bun! Dar ceva din mine în tine azi trecu,
Fiindcă pentru tata, în locul meu, lupți tu!...

(Se urcă spre fundul scenei, salutînd.)

Deci pe curînd!

ATAȘATUL
(urmîndu-l)

Și credeți că m-ați convins?

DUCELE

Da. Jur
Că tata îl convinse pe Filip de Ségur.

ATAȘATUL
(cu fermitate)

De mîine plec spre Franța și spun alteței tale...

DUCELE
(surîzînd)

Un mareșal ești mîine al Franței imperiale!

ATAȘATUL

...că, dacă-n contra voastră, cumva voi fi trimis
Cu trupa mea, atacul, am să-l comand, decis!

DUCELE

Perfect!

(Îi întinde mîna.)

Întinde-mi mîna: mai sîntem, doar, amici.

(Cei doi tineri își dau mîna.)

ATAȘATUL

(cu o extremă curtoazie)

Pe patru văd Parisul, de mîine plec de-aici.
Aveți ceva acolo, alteță, de transmis?

DUCELE

(zîmbind)

Mai iute în imperiu voi fi eu, la Paris!

ATAȘATUL

Și dacă totuși primul... regatul voi vedea?

DUCELE

Du salutări coloanei Vendôme din partea mea!

(Iese. Cortina cade.)

ACTUL AL CINCILEA

ARIPI SFĂRÎMATE

O cîmpie. Cîteva tufișuri pitice; o movilă acoperită cu iarbă, care freamătă, în bătaia vîntului; o colibă mică, construită din resturi de afeturi și chesoane, înconjurată de flori firave de mușcate; șoseaua care trece; bariera șoselei, vărgată cu culorile austriece; atîta tot. Cîmp, cer, spice și stele. O cîmpie imensă. Cîmpia de la Wagram...

SCENA I

DUCELE, FLAMBEAU, PROKESCH

(Toți trei nemișcați, în mantalele lor, așteaptă. Liniște; vîntul se aude suflînd.)

DUCELE

(descheindu-și mantaua pentru ca vîntul s-o înfoaie, apoi închizînd-o brusc)

Îmi umplu haina, Wagram, de vîntul tău ce geme!

(Lui Flambeau, care privește pe drum, spre stînga.)

Și caii?

FLAMBEAU

Nici o urmă, sosit-am prea devreme.

DUCELE

La prima întîlnire ce Franța-mi dă în dar,
Ca un amant, devreme să viu, e necesar!

(Se plimbă încoace și încolo, pînă ce sosește în dreptul barierei. Se oprește.)

Bariera lor!... Cu galben și negru! Ah! Aș vrea
Să nu mai văd asemeni bariere-n viața mea!
Pe dulci bariere albe, dulci nume vor luci.
Să poți citi: „spre Chartres"! în loc de a citi:

(se urcă pe o piatră spre a citi tabela indicatoare)

„Șoseaua spre Grosshofen"!

(Deodată, aducîndu-și aminte.)

Dar... regimentul meu
Veni-va la Grosshofen, în zori!

FLAMBEAU

Cum asta?

DUCELE

Eu
I-am ordonat să vină, cînd nu știam de plan...

FLAMBEAU

Eh! Noi vom fi departe, în zori!

(Un om iese din colibă; un țăran bătrîn, cu barbă albă, ciung.)

DUCELE

Acest țăran?

FLAMBEAU

De-al nostru. Ne servește, coliba sa cea mică,
Drept loc de întîlnire. Un vechi soldat. Explică
La lume bătălia.

ȚĂRANUL

(observînd un grup, întinde mașinal mîna către orizont și începe cu o voce de ghid)

La stînga e...

FLAMBEAU

(înaintînd)

Oprește!
Eu o cunosc prea bine!

(Țăranul îl recunoaște, surîde și salută. Flambeau își aprinde franțuzeasca lui pipă scurtă, de la pipa lungă, nemțească, a bătrînului.)

PROKESCH

(lui Flambeau)

Dar oare ce-l momește
Din solda vieneză?

ȚĂRANUL

(care a auzit)

Vă spun. Eram pe moarte
Și mă tîram pe-aicea. Mărețul Bonaparte
Trecu...

FLAMBEAU

Întotdeauna el străbătea cîmpia
A doua zi...

ȚĂRANUL

Deodată avut-a fantezia
Să își oprească murgul, și-n fața lui — taman
M-a amputat, din ordin, al său chirurg.

FLAMBEAU

Ivan.

ȚĂRANUL

Deci, al său fiu să fugă, de Viena nu-i mai place!
Eu îl ajut!...

(Lui Flambeau, mîndru, bătînd pe mîneca goală.)

Hîrșt — brațul — în fața lui!

FLAMBEAU

Ei, drace!
Nu poți întotdeauna să fii invidiatul!
Ce-ți tai un braț, de față fiind și împăratul!

ȚĂRANUL
(cu un gest resemnat)

Războiul!...

(Cei doi veterani s-au așezat pe mica bancă de lîngă cabană și, fumînd unul lîngă altul, mai lasă să le scape din cînd în cînd cîte un cuvînt.)

Ce de lupte!

FLAMBEAU

Muream.

ȚĂRANUL

Noi am murit.

FLAMBEAU

Mergeam!...

ȚĂRANUL

Noi de asemeni.

FLAMBEAU

Trăgeam la infinit!...

ȚĂRANUL

Și noi la fel.

FLAMBEAU

Pe urmă, venea un colonel
Și ne spunea: „Învins-am"!

ȚĂRANUL

Și nouă tot la fel.

FLAMBEAU
(ridicîndu-se indignat)

Ce spui?

(Ridică din umeri, surîzînd.)

De fapt...

(Și, strîngînd mîna bătrînului.)

Acuma să fim văzuți!

DUCELE
(nemișcat, în fund)

Privesc!

ȚĂRANUL
(filozofic, privind florile)

Bobocii de mușcată cresc bine!

FLAMBEAU
(dînd din cap)

Mă-ndoiesc!

(Arată colțul unde înfloresc mușcatele.)

Da! Chiar pe locul ăsta: cei zece toboșari!

DUCELE
(apropiindu-se)

Ce s-a-ntîmplat cu dînşii?

FLAMBEAU

Îi văd mereu! Sprinţari,
Erau ca nişte bile rotunde, cinci perechi,
Sub ale lor chipiuri pleoştite pe urechi.
Şi fără să se-ntrebe ce plan avem, la drum
Mergeau, setoşi de viaţă, tunînd voioşi: bum-bum!
Rîdeam de ei adesea, fiindcă pişicherii
Cei zece, preferaţii erau ai cantinierii;
Dar cînd făceau o şarjă, atunci aceşti voinici,
Cînd ropoteau în tobă, ca nişte iepuri mici,
Pe cele zece tobe cu douăzeci de beţe,
A'noastre baionete aveau porniri măreţe;
Zigzagul lor prin aer, părea că vrea să spună;
„Nu sîntem noi un fulger, dar puşca noastră tună!"
Aici, un gît de fontă, scuipîndu-şi moartea rece,
I-a luat în şir o dată şi gata...

(Cu un gest de secerare.)

Pe toţi zece!

(Tace o secundă, pios, şi reia mai încet.)

S-o fi văzut pe urmă pe cantiniera noastră!
Îşi ridicase şorţul şi-n poala lui albastră,
Aşa cum se adună tulpinele răzleţe
De grîu, la secerişuri, în şorţ, ea strîngea beţe.

(Scuturîndu-şi emoţia.)

...Cînd povestesc de asta, mi-e greu...

(Tuşeşte ca să-şi dreagă vocea.)

Hm! Hm!

(Culege o muşcată şi, cu o veselie bruscă.)

Îndată
Vă dau reţeta care îţi face o muşcată
Legiune de onoare: smulgîndu-i trei petale!

(Smulge trei petale; cele două care rămîn fac un minuscul fluture roşu, pe care-l pune la butoniera pardesiului, spunîndu-i:)

Ca cea adevărată, micuţo, faci parale!...

(Ducelui, arătîndu-i cu bărbia decoraţia improvizată.)

Aceea ce mi-aţi dat-o nu este asta oare?

DUCELE
(melancolic)

Flambeau, în vis ţi-am dat-o!...

FLAMBEAU

Iar eu o port ca floare.

(De o clipă, în fundul scenei apar oameni, înfăşuraţi în mantale lungi; îşi strîng mîna, se grupează.)

SCENA II

ACEIAŞI, MARMONT, CONSPIRATORII

O UMBRĂ
(despărţindu-se de grup şi coborînd către duce şi Flambeau)

Sfînta Elena.

FLAMBEAU
(răspunzînd)

Schönbrunn.

DUCELE
(recunoscîndu-l pe cel care a înaintat)

Marmont!

MARMONT
(înclinîndu-se)

Avem onoare!

DUCELE
(arătînd spre cei din fundul scenei)

Ei cine sînt?

MARMONT

Prieteni.

DUCELE

Şi stau la depărtare?

MARMONT

Să nu vă deranjeze, alteţă, s-au sfiit.
Pe urmă, împăratul, acum, aţi devenit.

DUCELE
(se înfioară şi, după o tăcere)

Eu?... Împărat?... De mîine!... Îţi iert a ta trădare!
Sînt tînăr! Voi domni!
Ce bine-i să fii tînăr, ce dulce încîntare
Copilul lui să fii!

Acum nu mai mi-e teamă că-s slab şi că tuşesc!
Nici nu-i adevărat!
Eu?... Împărat?... De mîine? — Ce noapte! Dar ceresc!
Eu...

VOCEA UNUI CONSPIRATOR
(sosind)

Schönbrunn.

DUCELE

...Împărat.
Imens altar de rugă în suflet parcă am;
Să intre un popor!
Ah! Simt că al meu suflet e vast ca Notre-Dame!
Ah!...

O VOCE

Schönbrunn.

DUCELE

...Vis de dor!
Domnie! Vîntul ăsta, de faimă-nmiresmat,
Ce mă repatriază,
Îmi dă să beau, o, Wagram, paharul fermecat
Cu a speranţei rază!

Domnie! Înţelepte simţiri, înalte ţeluri
Servi-voi cu folos!
Să construieşti, să mîngîi, să dai în mii de feluri!...
Ah! Prokesch, ce frumos!

Toţi regii răi au, Prokesch, domniile pustii,
Căci inima li-e rea!
Simt mîna grea, de-acuma, de cîte amnistii
În ţară, voi semna!

Popor, ce epopee ai scris cu carnea ta,
Copilul său e, iată!
El trebuie ca faima întreagă să-ţi redea
Şi fericirea toată!

Nu ştiu a mă preface. Prea multă falsitate
Avui ca temnicer.
O, nu te teme sfîntă, iubită Libertate,
De-un prinţ fost prizonier!

Nu va mai fi de astăzi, războiul, cucerire,
Ci drepturi apărate!...
(Văd mame ridicîndu-şi în sus, de fericire,
Copii, să mi-i arate!)

De-un Wagram nou poporul vreau să se minuneze,
Nu tot de Rovigo;
Pe Pierre Corneille vru tata să îl înnobileze:
Eu vreau şi pe Hugo!

Visez să fac... Aş face măreţe-nfăptuiri,
(Într-un du-te vino, înfierbîntîndu-se, ceilalţi se depărtează cu respect.)

Ca regii înţelepţi!
Mă urcă sus noianuri de visuri şi-mpliniri!
Paris, tu mă aştepţi!

Mulţimi înfierbîntate! Drapele în plin soare!
Cortegiu triumfal!
Champs-Elysée m-aşteaptă! Printre castanii-n floare
Voi defila pe cal!

De un Paris sălbatic, eu fi-voi aclamat!
Şi flori vor fi-n fereşti!
Poţi socoti că Franţei îi furi un sărutat
Parisul de-l iubeşti!

Aud Parisul...

O VOCE

Schönbrunn.

DUCELE

...acum!

ALTĂ VOCE

Sfînta Elena.

DUCELE

Un clopot depărtat!
Şi văd de pe acuma cum tremură în Sena
Tot Luvrul răsturnat.

Iar voi, acei ce tatii i-aţi dat mereu onorul
Pe vînt, pe ger, pe nea,
Ostaşi...

O VOCE ÎN UMBRĂ

Sfînta Elena!

DUCELE

...vă simt prin lacrimi dorul,
Pe...

ALTĂ VOCE

Schönbrunn.

DUCELE

...mîna mea!

FLAMBEAU
(ducelui care, epuizat, se clatină)

Ce s-a-ntîmplat?

DUCELE
(venindu-şi în fire)

Nimica.

PROKESCH
(luîndu-i mîna)

Temperatură?

DUCELE
(încet)

Mare!

(Tare.)

Dar piere de îndată ce fug puţin călare!
Rozeta de la pinten luceşte ca o stea.
Şi caii sînt aproape: îndată vom zbura!

(S-au adus caii. Flambeau ia frîul celui care este destinat ducelui şi i-l aduce.)

PROKESCH
(lui Marmont, arătîndu-i conspiratorii)

De ce e, generale, atît de multă gloată?

MARMONT

Sînt complotişti cu toţii!

DUCELE

Vreau o cravaşă!

UN CONSPIRATOR
(întinzîndu-i o cravaşă şi prezentîndu-se, într-un salut)

Iată!
Vicontele d'Otranto!

DUCELE
(cu un uşor recul)

Ce? Fiul lui Fouché?

FLAMBEAU

Nu cred că e momentul să fiţi atîta de
Mirat.

(Aranjează calul.)

Mai lungă scara?

DUCELE

Mai scurtă.

UN ALT CONSPIRATOR
(salutînd)

Vă salut!
Eu sînt Goubeaux, agentul grozav de priceput
Al verişoarei voastre...

DUCELE

Perfect.

GOUBEAUX
(salutînd din nou)

Agentul şef.

UN ALT CONSPIRATOR
(înaintînd iute)

Sînt Pionnet!... iscoadă a regelui Joseph;
Eu aduceam, din parte-i, subvenţionări
secrete...

DUCELE
(lui Flambeau, care aranjează frîul)

Doar frîul!

UN ALT CONSPIRATOR
(înaintînd şi salutînd)

Îngrijit-am de ghizi şi de ştafete.
Să vă mascaţi putea-veţi în satul apropiat.

(Salută, prezentîndu-se.)

Morchain!

FLAMBEAU

Machin! Desigur!

CONSPIRATORUL
(strigînd)

Morchain!

UN ALTUL

Sînt delegat
Să văd de paşapoarte: o treabă neplăcută!...
Poftiţi!

(Dă paşapoartele lui Flambeau şi adaugă cu satisfacţie.)

Artistic, astăzi, un fals se execută!

(Salută.)

Guibert!

TOŢI
(vorbind deodată în jurul calului)

Goubeaux, alteţă!... Morchain!... Şi Pionnet!

FLAMBEAU
(împingîndu-i mai încolo)

Bun!

UNUL DIN EI
(apucînd scara şeii spre a o ţine ducelui.)

Tatăl vostru, sire, memorie... ehé...
Avea!

UN ALTUL
(precipitîndu-se şi prezentîndu-se)

Eu, Borokowski — să ştie monseniorul —
Găsii pentru costumul contesei, croitorul!

DUCELE
(nervos)

Am să-mi aduc aminte de toţi, după tipic!
Şi mai ales de-acela ce nu mi-a spus nimic!

(Arată cu cravaşa un om care a rămas dispreţuitor la o parte, înfăşurat în mantaua lui.)

Ce nume?

(Omul se descoperă, înaintează, şi ducele îl recunoaşte pe ataşatul francez.)

Dumneavoastră?

ATAŞATUL
(iute)

Dar nu ca partizan;
Doar ca prieten, prinţe, venii pe bărăgan...

FLAMBEAU

Pe cai! Pe cai! Azurul s-a înălbit spre est!

DUCELE

Am pus picioru-n scară! *Alea jacta est*!

(Pune piciorul în scară.)

ATAŞATUL

...La întîlnirea asta, acum, de m-aţi văzut,
E doar ca să vă apăr.

DUCELE
(gata să sară în şa, oprindu-se)

Pe mine?

ATAŞATUL

Am crezut
Că sînteţi în pericol.

DUCELE
(întors către el, cu piciorul în scară)

Pericol?

ATAŞATUL

Da. Acel
Trufaş — eu sper ca mîine să-l scutur puţintel —
Din bal se eschivează. De martori nici un gînd.
Eu — fuga după dînsul. Îl prind în clipa cînd
În beznă se opreşte vorbind c-un individ,
Şi de o vorbă spusă rămîn pe loc, livid:
Vorbeau să vă omoare cînd sînteţi cu metresa,
Surprinşi la întîlnire.

DUCELE
(cu un strigăt de spaimă)

Ah! Cerule! Contesa!

ATAŞATUL

Ştiam de întîlnire. Aicea. Doar mi-aţi spus.
Şi am venit. Dar totul e liniştit. M-am dus.

DUCELE

Ah! Întîlnirea-n chioşcul din parc, de vînătoare!
În locu-mi pe contesă sînt gata s-o omoare!
Ne-ntoarcem!

STRIGĂT GENERAL

Nu, alteţă!

UN CONSPIRATOR

De ce?

DUCELE
(cu desperare)

Contesa!

PROKESCH
(voind să-l reţină)

Poate
Să se demaşte, prinţe...

DUCELE

Nu crede asta, frate!
De zece ori ucisă se va lăsa de brute,
De eu cîştig prin asta vreo două-trei minute!
Ne-ntoarcem!...

MAI MULŢI

Nu, alteţă!

DUCELE

Nu sufăr — la o parte!
Să fiu ucis acolo şi eu să nu iau parte

VICONTELE DEOTRANTO

Deci ne-am zbătut degeaba!

UN CONSPIRATOR
(furios)

În van ne fu speranţa!

MARMONT

Exclusă-i altă fugă!

UN ALTUL

Şi tronul vostru!

UN ALTUL

Franţa?

(Toţi sînt împrejurul lui.)

DUCELE

În lături!

MARMONT

Nu, alteță!

DUCELE
(cu tărie)

Întoarcerea!

PROKESCH

Cu asta
Definitiv coroana va fi pierdută!

DUCELE

Basta
De nu mă-ntorc, voi pierde a sufletului cheie!

MARMONT

Eh, uneori sacrifici ceva...

DUCELE

Chiar o femeie?

MARMONT

Dar pentru o femeie, riscați al vostru crez?

FLAMBEAU

Nu! Fără îndoială e prințul, prinț francez!

VICONTELE DE OTRANTO
(hotărît, ducelui)

Plecăm sau nu, alteță?

DUCELE

În lături! Nu mă joc!

VICONTELE DE OTRANTO
(celorlalți)

De nu mai vrea să meargă, noi să-l răpim!

TOȚI
(precipitîndu-se spre duce)

Da!

DUCELE
(ridicînd cravașa)

Loc!
Sau ridicind bagheta ce vă va cravașa
Șarjez îndată-n stilul lui unchiu-meu Murat!
Mă-ntorc! Flambeau și Prokesch!

UN CONSPIRATOR

Să-l luăm cu forța!

DUCELE
(atașatului francez)

Oare
Voi ce venit-ați pentru — spuneați — a mea salvare,
Dorind să-mi ia credința, de fapt, nu observați,
Că vor să mă omoare? Acum mă apărați!

ATAȘATUL

Nu, prințule, vă duceți!

DUCELE

Cum! Eu! Să plec așa!

ATAŞATUL

Vă duceţi; pe contesă cu o voi apăra!

DUCELE

Voi, cărui fuga asta nu prea vă e pe plac,
Îmi înlesniţi plecarea?

ATAŞATUL

Duceţi-vă! O fac
Gîndind că o femeie salva-voi.

DUCELE

Foarte bine,
Dar...

ATAŞATUL

Prokesch ştie drumul şi..
(către Prokesch)
va veni cu mine!

DUCELE
(ezitînd încă)

Nu pot...

CÎTEVA VOCI

Ba da!

MARMONT

E calea unică de urmat!

TOŢI

Plecaţi!

CONTESA
(apărînd în uniforma ducelui, acoperită de noroi, palidă, despletită, fără respiraţie)

Nenorocire! Cum? Încă n-ai plecat?!

SCENA III

ACEIAŞI, CONTESA

DUCELE
(pierdut)

Puteam să plec?

CONTESA
(furioasă)

Desigur. Şi fără de zăbavă.

DUCELE

În timp ce o femeie?...

CONTESA
(cu dispreţ)

Ce pierdere grozavă!

DUCELE
(bîlbîindu-se)

Eu...

CONTESA

Trebuia, alteţă, să mă lăsaţi!

DUCELE

Ridicol!
Dar...

CONTESA
(furioasă)

Ce de timp pierdut-am!

DUCELE

Pericol...

CONTESA

Ce pericol?

DUCELE

În stare de alarmă am stat...

CONTESA
(mîndră)

De ce alarmă?
Flambeau doar îngrijit-a să știu să țin o armă!

DUCELE

Și omul ăla?

CONTESA

Pleacă!

DUCELE

Cum ai făcut?

CONTESA

Așa:
Cînd sabia și-a tras-o, mi-am tras și eu pe-a mea.

DUCELE

Luptat-ai.... pentru mine?

CONTESA

„Oh! fiu de corsican"
Tot mormăia, „ce forță e în acest puștan!"
„Nu se-ndoia nici puștiul"... Dar vocea mea de fată...

DUCELE
(văzînd sînge pe mîna contesei)

Ah! Ești rănită?

CONTESA
(scuturînd, disprețuitoare, sîngele)

Mîna?! E o nimica toată!
...Dar vocea mă trădează: „Femeie"? Dă-napoi.
— „Te apără!" — „Nu, dragă, nu face tărăboi!
Ești numai o femeie nu *Chevalier d'Eon!*"
— „Te apără! femeia e un Napoleon!"
Simțind că eu sînt gata să fiu recalcitrantă,
Se-nfige!... și atuncea îi fac...

FLAMBEAU

O contra poantă!

CONTESA
(mimînd lovitura)

Un! Doi!

FLAMBEAU

A sa mirare a fost, socot, deplină!

CONTESA

Din marea lui mirare nu cred să-și mai revină!

DUCELE
(apropiindu-se, cu glas scăzut)

O, cerule! — cu fata ce s-a-ntîmplat?

CONTESA
(înălțînd din umeri, tare)

Ce-ți pasă?

DUCELE

St! A venit acolo?

CONTESA
(după o secundă de ezitare)

Ei bine... nu! Nervoasă
Cînd mîna-i uşa-n ţăndări putu să o dezbine,
Eram doar eu acolo!

DUCELE

Ah! N-a venit?

(Şi, cu un uşor dispreţ melancolic.)

Mai bine!

CONTESA

La zgomot, însă, oameni se-adună. De mă prind
Se dă-n vileag tot planul, prea iute. Bîjbîind,
Mă fofilez afară. Aud pe cineva
Strigînd că pe Sedlinsky se duce-a-l căuta...
Atunci m-arunc călare şi fug pe calul tău!
Ah! Nu mai pot!...

(Se clatină.)

DUCELE

O ţineţi! E obosită rău!

(Prokesch şi Marmont o susţin.)

CONTESA
(pe jumătate leşinată)

Şi, după toate astea, speram cu mare dor,
De fuga ta să aflu, aici, din gura lor!...

UNUL DINTRE CONSPIRATORI
(care făcea de pază pe şosea, alergînd, la contesă)

V-au urmărit copoii! Apar într-o secundă...

(Mişcare de fugă la toţi.)

DUCELE
(strigînd)

Duceţi-o în colibă, acolo! Să se-ascundă!

(Arată coliba, pe care ţăranul le-o deschide iute.)

CONTESA
(dusă pe jumătate leşinată spre colibă)

Tu du-te!

DUCELE
(întrebînd îngrijorat pe cei care o duc.)

Cum se simte?

CONTESA

Ei, dar te du odată!
De te-ar vedea, alteţă, acuma, al tău tată
Nehotărît şi palid, plutind ca umbra sa,
Din epoleţii falnici mă prind c-ar înălţa!

DUCELE
(pornind să fugă)

Adio!

SCENA IV

ACEIAŞI, SEDLINSKY, POLIŢIŞTI

FLAMBEAU
(întorcîndu-se şi observînd poliţiştii, care au sosit în fugă)

Prinşi!

(Într-o clipită, micul grup e înconjurat.)

CONTESA
(cu disperare)

Degeaba!

SEDLINSKY
(inaintind către ea)

Da, scumpe monsenior!

CONTESA
(ducelui, cu furie)

Oh! Vise găunoase! Oh! Om șovăitor!

SEDLINSKY
(care, întorcîndu-se către cel pe care îl apostrofează contesa, îl observă pe duce. Dă înapoi strigînd.)

Alteța ta...

(Întorcîndu-se spre contesă.)

Alteță...

(Întorcîndu-se spre duce.)

Alte...

FLAMBEAU

S-a încurcat!

SEDLINSKY
(surîzînd și începînd să înțeleagă)

Ei!

FLAMBEAU

De vedeți în dublu, supeu-i vinovat!

SEDLINSKY

Aha!

(După ce, cu o privire rapidă, a notat pe toți cei de față.)

Domnule Prokesch vă rog: ne părăsiți!

(Prokesch se depărtează, după o privire de adio ducelui.)

FLAMBEAU
(cu un suspin)

De unchiul Fesch, desigur, n-o să mai fim sfințiți!

SEDLINSKY
(către doi polițiști, arătîndu-le pe atașatul francez)

Conduceți-l pe domnul.

(Atașatului.)

Ce căutați aci?

Guvernul dumneavoastră, de-al vostru act va ști!

DUCELE
(inaintind repede)

Dar domnul nu-i de-al nostru, vă dau al meu cuvînt...

ATAȘATUL

A, nu, alteță! Dacă se arestează, sînt!

DUCELE
(strîngîndu-i mîna, inainte de-a fi dus)

Atunci, la revedere!

(Lui Sedlinsky, cu dispreț.)

Hai, zelul ți-l arată!

SEDLINSKY
(altor agenți, arătîndu-le pe contesă)

Pe falsul prinț îl duceți... la dînsa, de îndată.

(Doi oameni inaintează și o înșfacă brutal pe contesă.)

DUCELE
(cu o voce care îi face să dea înapoi)

Cu tot respectul care mi-l datorați!

CONTESA
(tresărind, la această voce imperioasă)

Ce ton!

(Se aruncă în brațele lui, plîngînd.)

Puteai să fii, copile, un nou Napoleon!

(Iese, urmată de doi polițiști.)

SEDLINSKY
(făcîndu-se că nu-i vede pe ceilalți conspiratori)

Cu ceilalți, închid ochii... să plece pe tăcute...

(Conspiratorii șușotesc între ei.)

UNUL DINTRE EI

Eu cred...

UN ALTUL
(dînd din cap cu gravitate)

... în interesul...

UN AL TREILEA

Atunci s-o ștergem iute!

(Numărul lor se micșorează imediat. Restul iese cu o încetineală mai decentă. D'Otranto l-a luat de braț pe Marmont. Ei discută cu gesturi mari, nobile. Se aude:

...Să ne păstrăm ... în taină... momentul oportun...

Și nu mai rămîne nimeni.)

FLAMBEAU
(lui Sedlinsky)

Acum, deschide ochii!... Rămas-a un nebun!

DUCELE

Fugi! Pentru mine!...

FLAMBEAU

Drace!

(După un moment de ezitare, e gata să-i urmeze pe ceilalți.)

SEDLINSKY
(căruia unul dintre polițiști tocmai i-a spus ceva la ureche, strigă.)

Ia stai!

(Drumul lui Flambeau e blocat. Zece pistoale se îndreaptă către el. Către polițistul care i-a vorbit.)

E el!

POLIȚISTUL

Se poate.

(Scoate din buzunar o hîrtie, pe care o trece lui Sedlinsky, zicînd:)

Parisul îl reclamă...

SEDLINSKY
(parcurgînd din ochi semnalmentele la lumina unei lanterne oarbe, pe care o trece polițistului)

Cum să-l cunoști din date?

(Citește.)

„Nas, frunte mijlocie... ochi..."

FLAMBEAU
(glumeț)

Nu e mijlociu!

SEDLINSKY
(făcîndu-se că citește mai departe)

Cu două gloanțe-n spate.

FLAMBEAU
(sărind)

E o minciună!

SEDLINSKY
(surîzînd)

Știu.

FLAMBEAU
(văzînd că s-a trădat)

Ah! Sînt pierdut! E bine. Fac lux! Fac o orgie!
Așa-i: îmi place lupta cu flori la pălărie.

DUCELE
(lui Sedlinsky)

Îl veți preda în Franța?

SEDLINSKY

Da.

DUCELE

Ca pe-un ucigaș?
Dar n-aveți dreptul ăsta! E un abuz!

SEDLINSKY

Ei, aș!

FLAMBEAU

E! imoral, băiete, să te obișnuiești
Contumacia veche să nu ți-o ispășești!

SEDLINSKY
(consultînd din nou semnalmentele)

Nu-i decorat, de altfel. O poartă ilegal!
(Unui polițist, arătîndu-i butoniera lui Flambeau.)
Luați-i roșul ăla!

FLAMBEAU

Luați-l. Mi-e egal.
(Și, cu o mușcată culeasă iute își înflorește din nou reverul pardesiului.)
Pot face să-nflorească îndată o dublură!

SEDLINSKY

Luați-i și mantaua!
(Smulgîndu-i-se mantaua, pe care Flambeau a adus-o de la bal, el apare în uniforma de grenadier. Sedlinsky tresare.)
Ce?

FLAMBEAU
(surîzînd)

Am acum alură.

DUCELE
(cu îngrijorare)

Flambeau, ce o să-ți facă?

FLAMBEAU
(rece)

Lui Ney, ce i-au făcut?

DUCELE

Ah, nu! Nu e posibil!

FLAMBEAU

Plutonul și... *kaput*!

DUCELE

Ah! Nu!

FLAMBEAU

Rîdeam, pe vremuri, făcînd războiul hîd.
Dar gloanţele franceze nu prea mă fac să rîd!

(Şi mîna lui, încet, intră în buzunar.)

DUCELE

(alergînd spre Sedlinsky, rugător)

Îl veţi preda pe omul acesta?

SEDLINSKY

Ca pe un
Conspirator!

FLAMBEAU

Sfîrşitul! Te-ai ars, Flambeau!
Drum bun!

(Fără să fie văzut, Flambeau şi-a scos cuţitul. Are aerul că ţine mîinile încrucişate pe piept: mîna dreaptă, în care străluceşte lama, dispare sub cotul stîng: braţele, apoi, se strîng pe piept, pentru a apăsa cuţitul. Şi rămîne în picioare, foarte palid, cu braţele încrucişate.)

SEDLINSKY

Să mergem!

(Flambeau e împins ca să meargă.)

DUCELE

Dar ce are? I-e rău?

UN POLIŢIST

(grosolan)

Se-mpleticeşte!

FLAMBEAU

(trimiţînd pălăria poliţistului la douăzeci de paşi, cu dosul mîinii)

Ridică-ţi pălăria cînd prinţul îţi vorbeşte!

(Gestul pe care l-a făcut îi descoperă pieptul: se vede o pată roşie, la stînga.)

DUCELE

Te-ai omorît!

FLAMBEAU

Nu, duce! Nu-i nici o supărare!
Mi-am refăcut, pe haină, Legiunea de Onoare!

(Cade).

DUCELE

(alergîndu-i înainte şi oprind pe Sedlinsky şi pe poliţiştii care vor să-l ridice)

Nu vreau pe omul ăsta să-l mai atingeţi voi!
Acest soldat de seamă atins de un copoi!...
Lăsaţi-l şi vă duceţi! Sedlinsky, fii uman!

FLAMBEAU

(cu o voce înăbuşită)

Alteţă!

SEDLINSKY

(arătînd oamenilor săi pe bătrînul ţăran, care s-a apropiat de Flambeau cu emoţie)

Hai! Luaţi-l pe-acest scîrbos ţăran!

(Cei doi soldaţi sînt despărţiţi. Austriacul este dus.)

DUCELE

Soseşte regimentul. Vin zorile în zbor!...

Intr-un salut, drapelul se va pleca ușor,
Și pe un marș războinic onorul il va da...

(Privește pe Flambeau.)

Soldații mei din gardă, Flambeau, te vor purta!

SEDLINSKY

(încet, unui polițist)

Și caii?

POLIȚISTUL

(încet)

Morți.

SEDLINSKY

Atuncea să-și plîngă a sa jale.
Nu va putea să fugă.

(Tare, afectînd durerea.)

Cedăm alteții tale...

DUCELE

(violent)

Hai, pleacă!

SEDLINSKY

(dînd înapoi, cu ton de condoleanță)

Dar, alteță, vă înțeleg prea bine!

DUCELE

(măturîndu-l cu gestul)

Hai! Te gonesc!

SEDLINSKY

(voind să se ridice)

Iertare...

DUCELE

(arătînd cîmpia Wagram)

Aicea sînt la mine!

(Sedlinsky și oamenii săi se îndepărtează.)

SCENA V

DUCELE, FLAMBEAU

FLAMBEAU

(ridicîndu-se în mîini)

Ce straniu! Pe aceeași cîmpie-ndepărtată
Pe care, înainte, luptat-am pentru tată,
Venii să mor. Rămas-am și fiului fidel!

DUCELE

(îngenunchind lîngă el, cu disperare)

Flambeau, nu pentru mine, tu mori tot pentru el!
Nu merit jertfa asta pe care vrei s-o faci!

FLAMBEAU

(rătăcit)

Cum? Pentru el?

DUCELE

(iute)

Desigur!

(Cu o inspirație bruscă.)

Pe șesul Wagram zaci!

(Îi strigă încet.)

O, Wagram!

FLAMBEAU
(deschizînd ochi tulburi)

Wagram!

DUCELE
(cu o voce grăbită — încercînd să conducă în trecut acest suflet care șovăie)

Wagram! Îl vezi? Ce nesfîrșită
Cîmpie! Și colina, și turla ascuțită?

FLAMBEAU

Da... da...

DUCELE

Nu simți, sub tine, cum se-nfioară glia?
E cîmpul de bătaie!... Auzi tu bătălia?

FLAMBEAU
(ai cărui ochi se deschid)

O, bătălia!

DUCELE

Zgomot, auzi, șovăitor?

FLAMBEAU
(cramponîndu-se de această frumoasă iluzie)

Desigur... da... la Wagram, nu e așa, că mor?

DUCELE

Tîrîndu-și călărețul, vezi tu un cal în trap
Cu piele de panteră, pe el, ca un valtrap?

(Se ridică și, în picioare acum, îi povestește lui Flambeau culcat în iarbă.)

La Wagram sîntem. Clipa solemnă e acum.
Davoust, vrînd pe Neusiedel să-l mături din drum,

Atacă. Împăratul se uită prin lunetă.
Ai fost rănit în coastă de-un vîrf de baionetă,
Și pe taluzul ăsta, în spate, te-am cărat.

FLAMBEAU

Dar spune-mi: vînătorii călare au șarjat?

DUCELE
(arătînd cu degetul cețuri îndepărtate)

Albastrul de sub albul ce-l dau curelele,
Sînt tiraliorii! Colo!

FLAMBEAU
(cu un slab surîs)

E generalul Reille.

DUCELE
(avînd aerul că urmărește bătălia)

Oh! Împăratul trebui să-l dea pe Oudinot!
Dar își împinge stînga!

FLAMBEAU
(făcînd cu ochiul)

Ce șmecher! Ohoho!

DUCELE

Se bat! Se bat! Macdonald se bagă-n aventură,
Și, scos din luptă, trece Massena în trăsură!

FLAMBEAU

De se întind spre dreapta, precis la moarte merg!
Naivul arhiduce!

DUCELE
(cu o febră care crește)

Și prințul Auersperg
E-nconjurat de către lăncierii polonezi!

FLAMBEAU
(încercînd să se ridice)

Ce face împăratul?

DUCELE

El doar privește! Vezi?

FLAMBEAU
(ridicat în mîini)

Se prind austriecii în cursa lui Petit?

DUCELE

În depărtare, praful acela-i Nansouty!

FLAMBEAU
(avid)

Își desfășoară dreapta mai mult austriacul?

DUCELE

Iar fumul ăla negru e Lauriston.

FLAMBEAU
(cu respirația întretăiată)

La dracu!
Îl vezi pe arhiduce?... Îl vezi?... Ce-a mai făcut?

DUCELE

Spre dreapta își lărgește aripa.

FLAMBEAU

E pierdut.

(Recade.)

DUCELE
(ca într-o beție)

Aleargă tunuri! Sute!

FLAMBEAU
(zbătîndu-se pe pămînt)

Mă-năbuș!... Mor!... Aș vrea...
Ce... face... împăratul?

DUCELE

Un gest.

FLAMBEAU
(închizînd ochii încet)

Victoria.

(Tăcere.)

DUCELE

Flambeau!

(Tăcere. Apoi se aude horcăitul lui Flambeau. Ducele privește în jurul său cu spaimă. Se vede singur pe această cîmpie nesfîrșită, singur, cu acest muribund. Se înfioară și se dă puțin îndărăt.)

Soldatul ăsta, aici, pe sol, culcat,
Mă-nfricoșează! Bine, dar nu-i nimic ciudat
Ca un soldat al Franței să-și aibă-aici mormîntul:
Cunoaște uniforma și iarba și pămîntul!

(Se apleacă asupra lui Flambeau strigîndu-i)

Victoria cea mare!... În vîrf de puști, chipie!

FLAMBEAU
(horcăind)

Ah! Apă!

VOCI
(în vînt)

Apă!... Apă!...

DUCELE
(tresărind)

Vin zvonuri din cîmpie?

O VOCE
(foarte îndepărtată)

Mi-e sete!

DUCELE
(ștergîndu-și sudoarea de pe frunte)

Oh!

FLAMBEAU
(cu glas răgușit)

Muri-voi.

VOCI
(din toate părțile în cîmpie)

Muri-voi...

DUCELE
(înspăimîntat)

Infinitul

Repetă...

O VOCE
(pierzîndu-se)

Mor...

DUCELE

...sub cerul cel palid, horcăitul!...
Pricep! Aceste zvonuri au fost pentru cîmpie,
Ce gemete de moarte pe dinafară știe,
Ca primul vers al unei cîntări ce obsedează,
Și-atunci cînd omul tace, cîmpia-l completează!

CÎMPIA
(în depărtare)

Ah!...

DUCELE

Înțeleg! Tot plînsul zvonit în depărtare
E Wagram amintindu-și trecutu-n gura mare!

CÎMPIA
(prelung)

Ah!... Ah!...

DUCELE
(privindu-l pe Flambeau, țeapăn în iarbă)

Dar nu mai mișcă! Sfîrșit e pe vecie!

(cu spaimă)

Să plec! Prea are aer de mort în bătălie!...

(Fără să-l părăsească din ochi, se depărtează de-a-ndaratelea, murmurînd.)

Așa desigur fost-a cînd s-a pornit asaltul!
Albastre uniforme... și sînge...

(Și deodată o ia la fugă. Dar se oprește, ca și cum ar fi dat peste alt soldat mort.)

Altul!

(Fuge în partea cealaltă, dar se dă înapoi strigînd.)

Altul!

(Se oprește a treia oară.)

Și ăsta...

(Privește în jurul său.)

Pretutindeni aceleași leșuri moarte...
Se moare!

(Dînd înapoi mereu ca în fața unui val ce urcă, s-a refugiat în vîrful unei movile, de unde descoperă toată cîmpia.)

Și se moare, văd, pînă hăt-departe!...

TOATĂ CÎMPIA

Muri-voi... Mor... Muri-voi...

DUCELE

Ah! Mi-am închipuit
Că valul brazdei negre, ce pare împietrit,
Nu mișcă niciodată! Dar cîmpii povestesc,
Și pînă-n ceruri morții, în astă seară, cresc!

PĂMÎNTUL
(surd)

Ah!...

(Un murmur de voci nedeslușite crește, se apropie, în ierburile care se agită misterios.)

DUCELE
(clănțănind de febră)

Ce șoptesc, în umbră, tîrîndu-se?

O VOCE
(în ierburile înalte)

Mă doare!

O ALTA

Îmi sîngerează fruntea!

O ALTA

Eu nu mai am picioare!

O ALTA
(mai oprimată)

Mă-năbuș sub grămadă!

DUCELE
(cu scîrbă)

E cîmpul de bătaie!
Eu l-am dorit. Acesta-i!

(Vocile urcă și se precizează. Se aude o forfotă sinistră, plină de sete, horcăituri, imprecații.)

O VOCE

Cu rana stau în ploaie!

O ALTA

Privește-mă și spune-mi ce nu mai am!?

O ALTA

Mă scapă!
Nu mă lăsa-n restriște, să crăp aici în groapă!

DUCELE

Păduri de mîini fac semne ca o unică mînă!

(Vrea să meargă.)

Și calc pe o poiană de epoleți de lînă!

UN STRIGĂT
(la dreapta)

La mine!

DUCELE
(clătinindu-se)

Lunecat-am pe o curea!...

(Merge spre dreapta, călcînd de parcă în fiecare clipă pășește peste ceva.)

O VOCE
(la stînga)

Răspunde,
Dragonule! Dă-mi mîna!

O ALTA
(răspunzînd rece)

Nu mai am mînă!

DUCELE
(pierdut)

Unde
Să fug?

O VOCE MURIBUNDĂ
(de aproape)

Mi-e sete!...

STRIGĂT ÎN DEPĂRTARE

Corbii!

DUCELE

Îngrozitor! Soldați
De lemn, de altădată, ce liniștiți erați!

ÎNTUNERICUL, VÎNTUL, TUFIȘURILE

Oh!...

DUCELE
(cu disperare)

Spectre scrijelate cu tăieturi hidoase,
Îmi înghețați suflarea! Dar nume glorioase
Purtați, de care mîndre sînt ale voastre vetre!

(Unuia dintre cei pe care crede că-i vede.)

Hei, cum te cheamă?

O VOCE

Pavel!

DUCELE
(altuia)

Și tu?

O VOCE

Ion!

DUCELE

Tu?

O VOCE

Petre!

DUCELE
(febril, altora)

Și tu?

O VOCE

Ion!

DUCELE

Tu?

O VOCE

Pavel!

DUCELE

Şi tu, picioare goale
Însîngerate?

O VOCE

Petre!

DUCELE
(plîngînd)

O, cît sînt de banale!
Sărace nume simple ce gloria o fac!

UN VAER
(în spatele său)

Mi-e sete!

O VOCE MURIBUNDĂ

Saltă-mi capul şi pune-mi-l pe sac!

CÎMPUL DE BĂTĂLIE
(într-un geamăt compus din mii de gemete)

Ah!...

TUMULT DE VOCI

M-au călcat toţi caii! Picioarele mi-s rupte!
Mor! Ajutor! Muri-voi!

STRIGĂT ÎN DEPĂRTARE

Vin corbii să se-nfrupte!

O VOCE
(horcăitoare şi ironică)

Vrei ortul să-l dau popii acuma, Doamne sfînt?

STRIGĂTE ÎN DEPĂRTARE

Vin corbii!... Corbii!... Corbii!...

DUCELE

Dar vulturi nu mai sînt?

DIALOG ÎN VÎNT

Un rîuleţ de sînge! Voi bea această zeamă!
Mi-e sete rău!

STRIGĂTE DIN TOATE PĂRŢILE

Mă doare! Au! Mor!

O VOCE RĂGUŞITĂ DE BĂTRÎN

La dracu'!

O VOCE TÎNĂRĂ

Mamă!

DUCELE
(nemişcat ca o stană — cu două firişoare de sînge prelingîndu-i-se de pe buze)

Ah!...

UN GEAMĂT PE ŞOSEA

Fie-ţi milă, trage! M-ajută să sfîrşesc!

DUCELE

Pricep de ce, adesea, în noapte, mă trezesc!...

UN HORCĂIT ÎN IARBĂ

Sînt asasini de-a dreptul aceşti lăncieri uşori!

DUCELE

De ce o tuse seacă mă umple de sudori!...

UN STRIGĂT ÎNTR-UN TUFIŞ

Ce greu îmi e piciorul! Ar trebui tăiat!

DUCELE

Şi ştiu ce sînge-i ăsta pe care l-am scuipat!

TOATĂ CÎMPIA
(urlînd de durere)

Ah!... Ah!...

(În întunericul palid care precede zorile, în zgomotele unei furtuni îndepărtate, sub norii joşi şi grei care aleargă, totul ia forme înfricoşătoare; panaşuri unduiesc prin grîu, pantele se umplu de coifuri fantastice, o palǎ de vînt face tufişurile să se agite, în mişcări neliniştitoare.)

DUCELE

Aceste braţe de mîna lor lipsite!
Aceste mîini de spectre cu degete ciuntite!
O, seceriş sinistru pe care o vîltoare
Îl poartă către mine, ca un blestem!...

(Şi, slăbit, întinzînd mîini rugătoare.)

Iertare!
Iertare, cuirasiere cu mîini înmănuşate
Ce le întinzi spre mine, cumplit însîngerate!
Iertare cer şi ţie, mic voltijor de gardă,
A cărui grea privire vrea parcă să mă ardă!
Nu azvîrli cu ură privirile-ţi haine!
De ce toţi deodată urcaţi tăcuţi spre mine?
Ceva, un strigăt parcă, aţi vrea să daţi, un vaier!...
De ce, opriţi cu toţii, în piepturi trageţi aer?
De ce deschideţi gura cea neagră ca păcatul?

(Şi, îndoit de spaimă, vrînd să fugă, spre a nu auzi...)

Ce veţi striga? O, Doamne!...

TOATE VOCILE

Trăiască împăratul!

DUCELE
(căzînd în genunchi)

Iertarea dată faimei! Pricep!

(Încet şi trist cîmpiei.)

Vă mulţumesc!

(Ridicîndu-se.)

Am înţeles acuma. Sînt cel ce ispăşesc.
Eu completat-am preţul pe-al bătăliei şes,
Căci nu era chiar totul plătit. Am înţeles.
Da. Trebuia pe lîngă toţi morţii din oştire
Eu să devin ofranda înaltă şi subţire
Ce, renunţînd la sine, dorind a îndura,
E-naltă, să se-ntindă, subţire, să se dea!
Şi-atunci cînd între ceruri şi cîmp de bătălie,
Stau cu a mea statură şi cu a mea tărie,
Îmi pare că spre ceruri fiinţa mea se suie,
Că, vînturîndu-şi ceaţa, ca smirna-ntr-o căţuie,
Întregul cîmp se-nalţă, ca să mă dăruiască
Spre bolta blîndă care ar vrea să ne primească.
Mai simt că Providenţa mă face mesager,
Cînd vrea să mă întindă cîmpia către cer,
Şi mă oferă simplu ca astfel, meritoric,
Să poată să îşi poarte emblema de victorie!

(Se ridică în vîrful movilei, mic, în cîmpia imensă, şi, deschizînd braţele, ca o cruce desenată pe cer.)

Hai, ia-mă, Wagram! Ia-mă ca ispăşire şi,
Ca fiu ce se oferă-n schimb atîtor fii,
Deasupra ceţei groase în care morţi palpită,
Ridică-mă, alb, Wagram în mîna-ţi înroşită!
Va trebui! Sînt gata! O ştiu, o simt acut,
Că o suflare nouă prin plete mi-a trecut,
Că de fiori fiinţa îmi e cutremurată,
Că alb îmi e costumul ca jertfa nentinată!

(Murmură ca şi cum numai CINEVA ar trebui să audă.)

O, tată! Ce se poate, la soarta-mi, reproşa?
St! Îţi adaug Schönbrunn, încet, la stînca ta!...

(Rămîne un moment cu ochii închişi şi spune:)

Amin!

(Zorile încep să apară. Reia cu o voce mai puternică.)

Dar dacă puiul de vultur s-a decis
La moartea inocentă a lebedei, ucis
În umbra-ntunecată, lipsit de luminare,
El fi-va minunata şi dulcea sperietoare
Ce-alungă corbi şi cheamă pe vulturi înapoi!
Nu mai striga degeaba, cîmpie cu strigoi!
Cu straniile vise acum ai terminat!
Căci apele spălat-am şi vîntul l-am spălat!
Să nu rămînă, Wagram, în vînturile tale
Decît miros de faimă şi fapte triumfale!...

(Totul se aureşte. Vîntul cîntă.)

Da! Merit după noaptea lipsită de lumină
Ca gemetele tale trompete să devină!...

(Trompete vagi se aud. Un murmur mîndru se ridică. Vocile, care gemeau adineauri, acum aruncă chemări, ordine puternice.)

Să văd apoi tristeţea şi a cîmpiei comă!
Cum piere deodată, fugind ca o fantomă!...

(Ceţurile, care se ridică, par să fugă. Se aude un zgomot de cavalcadă.)

VOCILE
(în depărtare)

Tot înainte!

DUCELE

Iată şi partea glorioasă!
Trecînd, în ochi ne zvîrle cu pulberi de pucioasă!...

VOCILE

Şarjaţi!

(Tobe invizibile sună atacul.)

DUCELE

Auzi-l: rîsul husarilor sălbatici!

VOCILE
(rîzînd homeric)

Ha! Ha!

DUCELE

Acum zeiţă cu ochii enigmatici,
Victorie divină, ce stai pe al tău tron,
Tu, cîntă-n depărtare!

VOCILE
(în depărtare, într-o Marseieză de vis)

...„*Formez vos bataillons*“!...

DUCELE

O, Glorie!...

(Soarele va răsări. Norii sînt plini de purpură şi de lumini. Cerul pare Marea Armată.)

Lupta-voi cu dînşii la un loc!...

VOCILE

Coloană-n adîncime, un sfert spre dreapta! — Foc!

DUCELE

Lupta-voi cu soldaţii de tine comandaţi,
O, tată!...

(În zgomotul bătăliei care se depărtează, se aude, foarte departe, între două răpăituri de tobă, o voce metalică şi semeaţă.)

VOCEA

Ofiţeri... Subofiţeri... Soldaţi...

DUCELE

(în delir, trăgîndu-şi sabia)

Lupta-voi!... — Steag, condu-mă cu faldurile tale!

La armă baioneta! Pe albele mantale!

(Şi, în timp ce fanfarele de vis se îndepărtează şi se pierd către stînga, în vîntul care le mătură, deodată, din dreapta, o fanfară adevărată izbucneşte, brusc ca o tresărire. Astfel se va simţi contrastul între viguroasele arii franceze, care zboară odată cu ultimele umbre şi între un marş austriac de Schubert, moale ca o arie de dans, ce soseşte în lumina trandafirie a dimineţii.)

DUCELE

(care s-a întors, tresărind)

Ce vine, alb, acolo în zori de zi, Prea sfinte?
Dar sînt austriecii pedeştri!

(Ieşit din minţi, antrenînd grenadieri imaginari.)

Înainte!
Duşmanii! — După mine! Şarjează cu ardoare
Şi ale lor cadavre călca-vom în picioare!

(Cu sabia scoasă, se aruncă asupra primelor rînduri ale unui regiment austriac, care apare pe şosea.)

UN OFIŢER

(aruncîndu-se asupra lui, oprindu-l)

Cu regimentul vostru, alteţă, vă luptaţi?

DUCELE

(trezit, cu un strigăt îngrozitor)

Ah!

(Priveşte în jurul său. Soarele s-a ridicat. Totul şi-a reluat înfăţişarea firească. Din sutele de morţi n-a rămas decît Flambeau. Ducele se află în mijlocul unei vaste cîmpii calme şi surîzătoare. Soldaţii îmbrăcaţi în alb defilează pe dinaintea sa. Ducele îşi vede destinul şi îl acceptă: braţul, ridicat pentru a lovi, coboară încet, pumnul se strînge pe mîner, sabia ia poziţia reglementară şi, ca un automat, ducele, cu o voce maşinală, cu o voce de colonel austriac, comandă.)

Stai! Pe loc repaus! La dreapta... v-aliniaţi!

(Comanda trece din gură în gură, repetată de ofiţeri. Şi cortina cade, în timp ce exerciţiul începe.)

ACTUL AL ŞASELEA

ARIPI ÎNCHISE

Cîtva timp mai tîrziu. La Schönbrunn. Camera ducelui de Reichstadt, sumbră şi somptuoasă.

În fund, înaltă uşă neagră aurită, care dă în micul salon de porţelan. La dreapta, fereastra. La stînga, o tapiserie, în care se ascunde o uşă mică.

Mobilierul este cel existent şi astăzi: fotolii de lemn negru şi aurit, paravan, scăunel de rugăciune, mese şi console.

Dezordinea înfrigurată a unei camere de bolnav. Blănuri, cărţi, sticle, ceşti, portocale şi, peste tot, pe toate mobilele, buchete enorme de violete.

În primul plan, spre stînga, un pat strîmt de campanie. La capul patului, în mijlocul unei mese joase, încărcată de asemeni de medicamente şi de flori, un bust mic, de bronz, al lui Napoleon I.

La ridicarea cortinei, ducele, foarte slăbit, cu faţa trasă, cu o cravată de batist mototolit la gît, cu părul lui blond, netuns acum, căzînd în meşe lungi, şade, scuturat de fiori, pe marginea patului. Este înfăşurat într-o manta largă, ce îi serveşte de halat, şi sub care se văd pantalonii albi, torsul său subţirel în pînza umflată a cămăşii şi mîinile sale slăbite, pierdute în cutele manşetelor.

Ducele are o privire fixă.

În picioare, în colţul camerei, doctorul şi generalul Hartmann, bătrîn soldat însărcinat cu serviciul pe lîngă prinţ, vorbesc încet.

Uşa din fund se întredeschide misterios, lăsînd să pătrundă o lumină galbenă şi tremurătoare. Arhiducesa se strecoară prin deschizătura uşii, aruncă o privire în urma ei, ca şi cum s-ar asigura că ceva este gata, apoi închide uşa fără zgomot.

Pare palidă printre dantelele pe care le poartă.

După ce a schimbat încet cîteva cuvinte cu cei doi oameni, care dau din cap privindu-l pe duce, ea se apropie de el, fără ca acesta să-şi dea seama, şi îi ia încet mîna.

Ducele tresare, recunoscînd-o, cu surpriză.

SCENA I

DUCELE, ARHIDUCESA, DOCTORUL, GENERALUL HARTMANN

DUCELE
(arhiducesei)

Tu?... Te ştiam bolnavă!...

ARHIDUCESA
(cu o veselie forţată)

Nu m-am simţit prea bine!
Am fost puţin răcită — nu vezi? — la fel ca tine.
Dar sînt pe vindecate. Şi starea ta?

DUCELE

E rea
De te-ai sculat în pripă şi vii a mă vedea.

ARHIDUCESA

Glumeşti!
(Doctorului.)
Vă e bolnavul puţin mai rezonabil?

DOCTORUL

Ia laptele mai bine acuma.

ARHIDUCESA

Admirabil!
O aflu cu plăcere!

DUCELE

E totuşi neplăcut
Cînd lăudat eşti pentru că laptele-ai băut,
Iar tu visat-ai faimă Istoria să-ţi dea,
Şi-ai fost odinioară un suflet ce ardea!

(Ia de pe masă, de lîngă el, un buchet de violete şi il trece, cu deliciu, peste faţă, suspinînd.)

Căldurile alină-mi, o, bulgăraş de gheaţă,
Tu, pămătuf de rouă, stropeşte-mă pe faţă!...

ARHIDUCESA
(observînd florile care umplu camera)

Ţi-aduce toată lumea buchete?

DUCELE

Ah!...
(Şi, cu un surîs trist.)
Da... da...

ARHIDUCESA

Ei, Franz!

(Ea schimbă o privire cu doctorul care pare să o încurajeze, şi, după o ezitare, apropiindu-se de prinţ, începe cu o voce cam şovăitoare.)

Drept mulţumire lui Dumnezeu că ne-a
Păzit — căci împreună intrăm în vindecare —
Vreau astăzi dimineaţă să mă cuminec...

(Ducele o priveşte. Ea continuă, mai tulburată.)
Oare
N-ar fi frumos, alteţă, ca amîndoi...
(Deodată, brusc.)
Ei, bine,
De ce nu te cumineci acum şi tu cu mine?

DUCELE
(după ce a privit-o în ochi)

Poftim de ce venit-ai pioasă şi cochetă.
(Încet.)
Sfîrşitul.

ARHIDUCESA
(rîzînd)

Franz, ce vorbe!... Şi-a curţii etichetă?

DUCELE

Ce etichetă? Care?

ARHIDUCESA

Pe prinţi sau arhiduci
Austrieci, pe moarte, e foarte greu să-i duci
Căci curtea imperială chemată-i să asiste
Cînd trebui să primească...
(Se opreşte.)

DUCELE

Ce?

ARHIDUCESA

Fără vorbe triste.

DUCELE

(privind în jurul său)

De fapt noi sîntem singuri!...

ARHIDUCESA

(arătînd ușa din fund)

Acolo, în buduarul
De porțelan, nepoate, am ridicat altarul;
Nu-i nici un arhiduce, nici vreo arhiducesă,
E doar prelatul curții ce va citi o messă.
Deci vezi că nu e vorba decît de-mpărtășit,
Și-această sfîntă taină nu-i...

DUCELE

Ultima? Admit.

ARHIDUCESA

Ei, te-ai convins?...

(Îi oferă gentilă, brațul.)

Hai, vino!

(Ducele se ridică, împleticindu-se. Se aude sunînd un clopoțel, în dreapta.)

Începe slujba, vai!

(Ducele, sprijinit de arhiducesă, se îndreaptă către ușa micului salon, pe care doctorul și generalul Hartmann o deschid îndată.)

DUCELE

Da... trebuia să fie acest faimos alai!...

ARHIDUCESA

Va fi prelatul numai și un copil de cor.

DUCELE

(observînd în trecere pe doctor și pe general, care surîd)

Deci nu e pentru astăzi...

(Ușa se închide după arhiducesă și după duce. Surîsul celor doi se șterge. Generalul Hartmann se duce iute să deschidă ușa cea mică din tapiserie prin care intră, tăcută, întreaga familie imperială.)

GENERALUL HARTMANN

(încet, arhiducilor și arhiduceselor)

Intrați!

(Cu degetul pe buze, le face semn să se plaseze.)

Ușor! Ușor!

SCENA II

GENERALUL HARTMANN, DOCTORUL, MARIA-LUIZA, FAMILIA IMPERIALĂ, METTERNICH, apoi PROKESCH, CONTESA CAMERATA, TEREZA DE LORGET

(Prinții și prințesele, cu mii de precauții, ca să nu fie auziți se așează pe mai multe rînduri, întorși către ușa închisă în dosul căreia se aude, din cînd în cînd, un clopoțel. Maria-Luiza este în rîndul întîi. În asistență sînt arhiduci foarte bătrîni, arhiduci copii și adolescenți blonzi ca și ducele. În umbra ușii deschise, se văd strălucind uniformele. Metternich, în mare ținută, se așează în ultimul rînd al familiei imperiale.)

GENERALUL HARTMANN

(văzînd că toată lumea s-a liniștit, reia cu o voce încetă și solemnă)

Cînd, pocăit în suflet și cu privirea stinsă,
Va fi a sa alteță, spre-anafură întinsă...

O PRINȚESĂ

(copiilor, care au fost așezați în față)

Tăcere!...

GENERALUL HARTMANN

Cît va ține acest minut divin
În care se-nfioară oricare bun creștin,
Vă voi deschide ușa încet. Doar o clipită,
Îl veți vedea pe duce cu inima smerită.
Apoi o voi închide, în taină, tot așa...
Iar ducele de Reichstadt, cînd fruntea și-o sălta
Nici nu va ști că, după uzanța consacrată,
S-a-mpărtășit, de față fiind și Curtea toată.

(În acest moment Prokesch intră prin stînga introducînd două femei: pe contesa Camerata și pe Tereza.)

METTERNICH

(noilor veniți)

Tăcere...

PROKESCH

(încet, contesei și Terezei)

Mi se spuse să vă așez colea,
În spatele întregii familii. Căci așa
Vedea-veți, pe deasupra căpșoarelor plecate
De prinți, pe care suflă măriri predestinate,
Și ale căror palme în rugi se-mpreunară,
Pe dragul nostru duce, în cea din urmă oară!

TEREZA

Îți mulțumesc din suflet!

MARIA-LUIZA

Ca să ne-atingem țelul,
Să nu cricnească nimeni cînd...

O PRINȚESĂ

Sună clopoțelul!

O ALTĂ

Potirul se ridică!...

(Toate femeile îngenunchează.)

GENERALUL HARTMANN

Încet! Încet! Prudență!

CONTESA

(care a rămas în picioare, observîndu-l pe Metternich, aplecat lîngă ea, îi atinge brațul)

Nu regretați acuma nimica, excelență?

METTERNICH

(se întoarce, o privește și, mîndru)

Mi-am împlinit menirea... deși mi-a fost și greu...
Doar dragostea de țară, apoi stăpînul meu,
Și vechea lume, doamnă, mi-au fost, în viață,
zeii!

CONTESA

Nu regretați nimica?

METTERNICH

(după o tăcere)

Nimica.

(Și, cum clopoțelul sună din nou, zice:)

Agnus Dei!

MARIA-LUIZA

(generalului, care întredeschide ușa și privește prin crăpătură)

Să nu observe prințul a noastre stăruinți!

METTERNICH
(reluînd cu voce surdă)

Nu, n-am regrete... însă a fost un mare prinț!
Și, dacă-n prosternare aicea mă găsesc,

(îngenunchează)

Nu mă închin cucernic doar Mielului ceresc!

GENERALUL HARTMANN
(privind mereu prin ușa întredeschisă)

St! Preotul ridică potirul cu lichid...

TOȚI
(simțind momentul apropiindu-se)

Oh!

GENERALUL HARTMANN
(cu mîinile pe ușă)

Voi deschide ușa: tăcere!

TOȚI

Oh!

GENERALUL

Deschid!

(Deschide batantele ușii, fără zgomot. Se poate vedea, astfel, micuțul salon, unde totul este de porțelan, pereții în alb și albastru, lustra de faianță, aprinsă, buchetele de violete, copii de cor, fum de tămîie, aurul fraged al luminărilor, luxul potolit al altarului și, întorcînd spatele, îngenuncheați amîndoi — ea susținîndu-l cu un braț petrecut în jurul umerilor lui — pe arhiducesă și pe duce care așteaptă, și pe prelat care coboară către ei, cu împărtășania tremurînd deasupra potirului. Secundă de profundă emoție și de tăcere. Toată lumea este prosternată, ținîndu-și răsuflarea și lacrimile.)

TEREZA
(încet, înălțîndu-se spre a privi pe deasupra capetelor, într-un hohot care îi scapă)

Oh! Să-l revăd în felul acesta!...

(Moment de spaimă. Generalul Hartmann închide iute ușa. Toată lumea se ridică.)

GENERALUL
(precipitat, arhiducilor)

Prințul vine!

A auzit suspinul!... Ieșiți!

(Toți se pun în mișcare către ușa din stînga, dar ușa salonului de porțelan se deschide brusc. Ducele apare în prag, îi vede pe toți în picioare, în fața lui — și, după o lungă privire înțelegătoare.)

DUCELE

Aha!... Prea bine!

SCENA III

ACEIAȘI, DUCELE, ARHIDUCESA

(Familia imperială se retrage încet-încet)

DUCELE
(calm și cu o subtilă majestate)

Întîi aș vrea s-asigur de toată-aprecierea
Pe cel sau ceea care, plîngînd, a rupt tăcerea...
Da! Cine-a plîns să n-aibă păreri de rău deșarte:
Nu-i drept să mi se fure, în taină, a mea moarte.

(Arhiducilor și arhiduceselor, care se îndepărtează cu respect.)

Pe rudele din Viena le rog să părăsească
Odaia! „Prințul este francez! Să-și amintească
De asta pîn'la moarte!“ Acum, mi-am amintit!

(Prinților care ies.)

Adio!

(Căutînd cu privirea în jurul său.)

Adineauri ce suflet am zdrobit?

TEREZA
(care a rămas îngenuncheată, umilă, într-un colț.)

Pe-al meu!

DUCELE
(făcînd un pas către ea, cu blîndețe)

Nu ești cuminte deloc. La început
Ai plîns, pe-un tom, fiindcă trăind tu m-ai văzut
Ca toți Habsburgii: prințul de țară trădător.
Acuma plîngi amarnic văzîndu-mă că mor.

(Arhiducesa și contesa îl duc pînă la un fotoliu, în care cade.)

TEREZA
(care s-a ridicat, se apropie și, cu o voce timidă)

Atunci în chioșc...

DUCELE

Ei bine?

TEREZA

Am fost.

DUCELE

Tu?

TEREZA

Da.

DUCELE
(melancolic)

De ce?

TEREZA

Că vă iubesc, alteță.

DUCELE
(contesei)

O, doamnă, pentru ce
Ascunsu-mi-ați cu grijă că a venit la mine?

CONTESA

Că te iubesc, alteță.

DUCELE

Și-aicea, oare cine
V-aduse pe-amîndouă?

(Contesa și Tereza ridică ochii spre arhiducesă.)

Tu?

ARHIDUCESA

Eu.

DUCELE

Dar nu ghicesc
De ce atîta grijă.

ARHIDUCESA

Fiindcă te iubesc.

DUCELE
(cu un surîs)

Femeile m-adoră ca pe copii cuminți.

(Ele fac un gest de protest.)

Ba da!

(Contesei.)

Copil ce-l aperi,

(Terezei)

îl plîngi,

(arhiducesei)

sau îl alinți!

Iar mîna lor pe frunte, îmi caută febril
Zulufii din portretul lui Lawrence: eu copil!

CONTESA

Nu, nu! Noi știm că-n suflet ți-a ars un dor fierbinte!

DUCELE
(clătinînd trist din cap)

Istoria, de altfel, nu-și va aduce-aminte
De prinț și de-ale sale dorințe arzătoare...
Dar va păstra-n careta-i cu patru căprioare,
Pe puștiul în dantele ce, grav și blond, pe tron
În mîini pămîntul ține, ușor, ca pe-un balon!

MARIA-LUIZA

Vorbește-mi! Sînt aicea!... O vorbă vreau să-mi ia
Întreaga remușcare! Am fost — e vina mea? —
Pe lîngă ale tale mari năzuinți, prea mică!
Eu știu că am un suflet ușor, de păsărică,
Dar, astăzi, încetat-a, subit, acea furtună
De zurgălăi, ce-n creier în permanență-mi sună!
Ocupă-te de mine! Zi-mi cîteva cuvinte!...
Oh, fiul meu, mă iartă!

DUCELE

Inspiră-mă, Preasfinte,
La vorba cea profundă și, totuși, nu prea grea
Cu care poți, pe moarte, s-o ierți pe mama ta!

(În acest moment un lacheu, care a intrat fără zgomot, înaintează către Maria-Luiza. Ea îl vede și înțelege.)

MARIA-LUIZA
(ștergîndu-și lacrimile, ducelui)

Ah! Leagănul acela... pe care vrut-ai iar
Să-l vezi...

LACHEUL

E lîngă ușă.

(Ducele face semn să-l aducă. În timp ce lacheul pleacă să-l caute, îl vede pe Metternich, palid și nemișcat. Se ridică.)

DUCELE

Ilustre cancelar,
Mă plînge! Pentru tine mi-e moartea timpurie.

METTERNICH

Dar...

DUCELE
(cu mîndrie)

Moartea mea îți strică: eram a ta tărie!
Căci Europa toată nu îndrăznea nimic
Cît timp țineai în cușcă pe vulturul cel mic.
Dar mîine mirosi-va pe sus a praf de pușcă:
Toți, ascultînd, vor spune: „Murit-a cel din cușcă!"

METTERNICH

Dar...

(Este adus leagănul aurit al regelui Romei.)

DUCELE

Leagănul pe care Parisul mi l-a dat!
O, leagăn sfînt, pe care Prudhon l-a desenat!
Dormii în a ta barcă, copil, rîzînd în soare,
Și-avui botez mai amplu decît o-ncoronare!
Aduceți-mi-l lîngă acest istoric pat
În care altădată și tata s-a culcat
Atuncea cînd Victorii avea ca santinele!

(Acum leagănul este lîngă patul de campanie.)

Aproape! să se frece cearceaful de dantele!
Oh! Leagănul cu patul de moarte se-mpreună!

(Pune mîna între leagăn și pat, murmurînd.)

Iar viața mea e-aicea.

TEREZA

(izbucnind în plîns, pe umărul contesei)

Oh!

DUCELE

Soarta cea nebună,
În spațiul subțire, îngust și-ntunecos,
Nu a lăsat să-ncapă nimica glorios!
Culcați-mă pe patul acesta!...

(Doctorul și Prokesch, ajutați de contesă, îl duc la patul de campanie.)

PROKESCH

(doctorului)

E schimbat...

(Contesa a scos din corsaj un mare cordon al Legiunii de Onoare și, aranjîndu-l pe prinț între perne, i-l trece pe după gît, fără ca acesta să observe.)

DUCELE

(vede deodată moarul roșu pe cămașă, surîde, și caută cu mîna crucea, pe care o duce la buze. Apoi, privind leagănul)

Eram mai mare-n leagăn decît acum, în pat!
Mă legănau cu schimbul vreo trei legănătoare
Și m-adormeau cîntîndu-mi cîntări fermecătoare!
Madame Marchand ce bine știa a liniști!...
C-un cîntec oare cine mă poate adormi?

MARIA-LUIZA

(îngenuncheată lîngă el)

Să te adoarmă poate doar mama ta, gîndesc!

DUCELE

Dar știi tu, mamă dragă, vreun cîntec franțuzesc?

MARIA-LUIZA

Eu?... Nu...

DUCELE

(Terezei)

Tu știi?

TEREZA

Da, poate...

DUCELE

O, dacă mi-ai cînta
„*Il pleut bergère*"...

(Ea fredonează aria.)

Mai bine: „*Nous n'irons plus au bois*"...

(Ea fredonează și acest cîntec.)

Sau să cintăm: „*Pe podul din Avignon*", în cor
Ca să adorm în pace, aproape de popor...

(Ea fredonează acum cîntecul pe care ducele l-a cerut.)

Ah! Şi mai este unul ce-mi place tare mult:
Pe ăsta, mai cu seamă, aş vrea să îl ascult!

(Se ridică şi, cu ochii tulburi, cîntă.)

„Il était un p'tit homme
Tout habillé de gris!"...

(Mîna lui se îndreaptă către statueta împăratului, apoi recade.)

TEREZA

O, cazi, o mie-opt sute treizeci cum a căzut
O mie-opt sute unşpe... la rîndu-i, în trecut!...

CONTESA

Ca un cristal ce crapă la sunetul cel nou
Pe care îl provoacă al bronzului ecou...

ARHIDUCESA

Ca, după o fanfară, timidă, o baladă!

TEREZA

Sau ca un crin ce, molcom, pe lauri va să cadă!

DOCTORUL
(după ce s-a plecat asupra prinţului)

Se simte rău alteţa. Vă daţi mai la o parte!

(Cele trei femei se îndepărtează de pat.)

TEREZA

Adio, François!

ARHIDUCESA

Adio, Franz!

CONTESA

Mic Bonaparte,
Adio!

MARIA-LUIZA
(care, lîngă pat, ţine pe umăr capul prinţului)

Oh! Pe umăr îl simt îngreuiat!

CONTESA
(îngenunchind la capătul camerei)

O, rege-al Romei!

ARHIDUCESA
(la fel)

Duce de Reichstadt!

TEREZA
(la fel)

Biet băiat!

DUCELE
(delirînd)

Să vină caii! Caii!

PRELATUL
(care a intrat de o clipă cu copii de cor, ce poartă luminări aprinse)

Să ne rugăm fierbinte!

DUCELE

Vreau caii să îi iasă lui tata înainte.

(Lacrimi mari îi curg pe obraji.)

MARIA-LUIZA
(ducelui, care o respinge)

Dar sînt aici, copile, s-alin a ta durere!

DUCELE

Nu! Numai pe Victorii le vreau în apropiere!
Le simt, le simt prin preajmă pe-aceste mari
frivole,
Ce-n plînsul meu își spală a lor aureole!

MARIA-LUIZA

Ce zici!

DUCELE
(tresărind)

Ce-am zis? Nimica n-am zis!

(Privește în jurul său ca și cum s-ar teme că s-a trădat)

Da, da! repet:
Nimica!

(Punînd un deget pe buze.)

Am cu tata, și eu, un mic secret.

(Arată voalul de dantelă al leagănului.)

O, dați-mi voalul ăsta; și în dantela dragă
Să mor, precum așteaptă o Europă-ntreagă!
Prea mulți îmi vor pieirea... Acuma simt că mor
Fiindcă, lent murit-am în gîndul tuturor!

(Închide o clipă ochii.)

Urîtă o să fie a mea înmormîntare...
Lachei, cîțiva, cu torțe în față, la intrare...
Rugi, capucini vor spune, cu glasurile moi...
Apoi într-o capelă voi fi depus... Apoi...

(Pălește îngrozitor și își mușcă buzele.)

MARIA-LUIZA

Copile, ce te doare?

DUCELE

Mă arde în plămîni...
Iar curtea fi-va-n doliu cam șase săptămîni!

CONTESA

Priviți! În loc cearșaful pe el a-și aduna,
Ia voalul de la leagăn!

DUCELE
(respirînd greu)

Va fi urîtă... Da...
Dar mă alină gîndul Parisul că botează
Mai bine de cum, astăzi, la Viena se-nhumează!

(Chemînd.)

Eh!... Generale Hartmann!

GENERALUL HARTMANN
(înaintînd)

Alteță...

DUCELE
(legănînd cu o mînă leagănul)

Vreau, murind,
Să legăn tot trecutul în leagănul de-argint!

(Cu cealaltă mînă scoate o carte de sub pernă și o întinde generalului.)

Te rog...

(Generalul ia cartea. Ducele reîncepe să legene leagănul.)

Trecutu-mi legăn... și fi-va ca și cum
Eu pe al Romei rege l-aș legăna acum!
Vedeți în carte semnul?

GENERALUL HARTMANN
(care a deschis cartea)

Îl văd.

DUCELE

Cu voce tare,
În timp ce mor, citiţi-mi, de aici, în continuare.

MARIA-LUIZA
(strigînd)

Nu vreau să mori, copile, oh, nu, nu vreau să
mori!

DUCELE
(solemn, după ce s-a înălţat între perne)

Începeţi!

GENERALUL HARTMANN
(citind în picioare, la capătul patului)

Pe la şapte, un pilc de vînători
De gardă apărut-au, alaiul deschizînd...

MARIA-LUIZA
(înţelegînd ce vrea prinţul să i se citească, se aruncă în genunchi, plîngînd)

Oh, Franz!

GENERALUL HARTMANN

Şi chiar acesta a fost momentul cînd,
Întreaga asistenţă, precum un singur om,
Strigînd, primit-a garda cu: „*Vive le roi de Rome!*"

MARIA-LUIZA

O, Franz!

GENERALUL HARTMANN

Şi-n timp ce tunul se inteţea sonor,
Primit-a cardinalul pe graţiile lor,

Alaiul intră; este compus după uzajii:
Uşieri, heralzi de curte cu căpetenii, pajii,
Apoi vin aghiotanţii şi...

(Văzînd că ducele a închis ochii, se opreşte.)

DUCELE
(redeschizînd ochii)

Şi? S-a terminat?

GENERALUL HARTMANN

Apoi vin şambelanii, prefecţii de palat;
Miniştrii şi scutierul...

DUCELE
(cu voce slabă)

Citiţi!

GENERALUL HARTMANN

Şi, legendari,
Vin imperialii vulturi şi ofiţerii mari;
Prinţesa-Aldobrandini scufia-n mînă ţine;
Vilain a Paisprezecea şi De Beauveau, în fine,
Ţin solniţa şi poartă ibricul de aramă...

DUCELE
(din ce în ce mai palid şi mai ţeapăn)

Citeşte, generale. Ridică-mi perna, mamă.

(Maria-Luiza ajutată de Prokesch îl ridică între perne.)

GENERALUL HARTMANN

Apoi marele duce, pe lîngă copilaş
Ţinînd loc de-mpăratul din Viena, al său naş;
Apare-apoi regina Ortansa care vine
Cu-a sa alteţă, naşa regală lîngă sine;

Apoi al Romei rege apare imediat
Pe albul braţ al doamnei de Montesquiou purtat.
Micuţul rege are o foarte bună mină
Şi-o capă argintie dublată cu hermină,
Ce De Valmy o ţine de coadă-n mîna sa;
Vin prinţii...

DUCELE

Treceţi prinţii!

GENERALUL HARTMANN
(trecînd o pagină)

...Vin regii...

DUCELE

Tot aşa!
Citiţi-mi cînd sfîrşeşte, vă rog, ceremonia!

GENERALUL HARTMANN
(după ce a sărit mai multe pagini)

Atunci...

DUCELE

Auzu-mi scade. Mai tare.

DOCTORUL
(lui Prokesch)

Agonia.

GENERALUL HARTMANN
(cu o voce răsunătoare)

Atuncea cînd heraldul sfîrşit-a cu strigatul:
„Trăiască micul rege al Romei", împăratul,

Puţin mai înainte ca doicii să-l fi dat,
Luînd...

(Ezită, privind-o pe Maria-Luiza)

DUCELE
(viu, şi punînd, cu o nobleţă infinită, mîna pe părul Mariei-Luiza, care stă îngenuncheată.)

Împărătesei!

(La acest cuvînt care iartă şi o reîncoronează, Maria-Luiza izbucneşte în plîns.)

GENERALUL HARTMANN

...copilul botezat,
Pe braţe îl întinse spre al mulţimii zvon
De aclamaţii...

DUCELE
(al cărui cap cade)

Mamă!

MARIA-LUIZA
(aruncîndu-se pe el)

François!

DUCELE
(redeschizînd ochii)

Napoleon.

GENERALUL HARTMANN

...Un *Te Deum* răsună în vasta catedrală,
Şi chiar în seara asta, în Franţa imperială
Tot cu aceeaşi pompă şi în aceeaşi formă...

DOCTORUL
(atingînd brațul generalului)

Murit-a!

(Tăcere. Generalul închide cartea.)

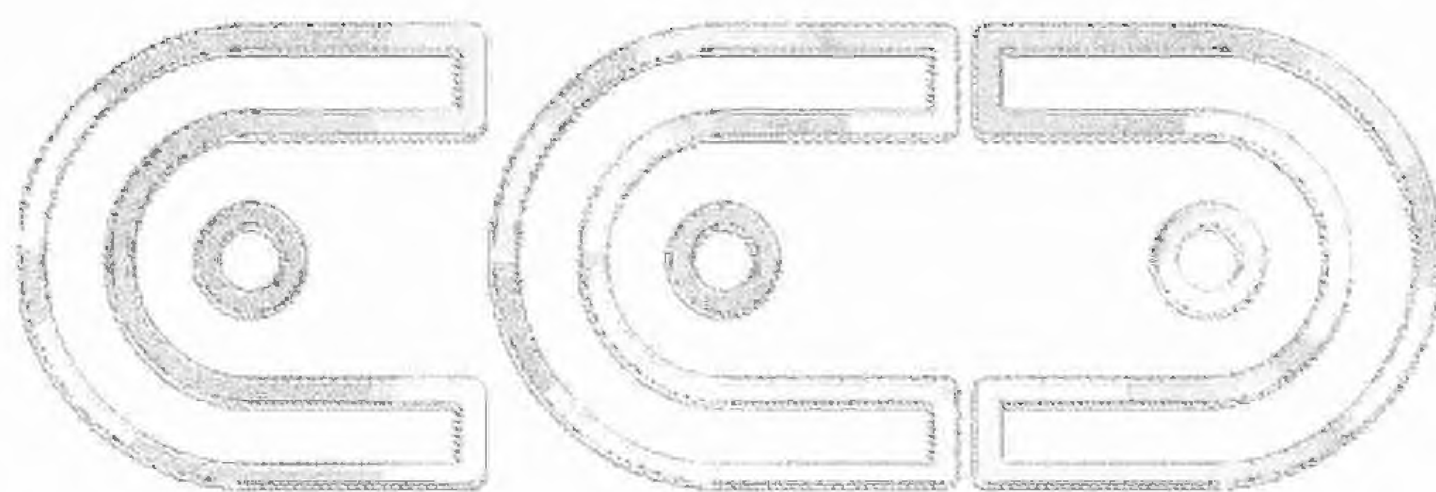
METTERNICH

Îmbrăcați-l în alba-i uniformă.

(C o r t i n a.)

CUPRINS

Scanare și prelucrare digitală

de

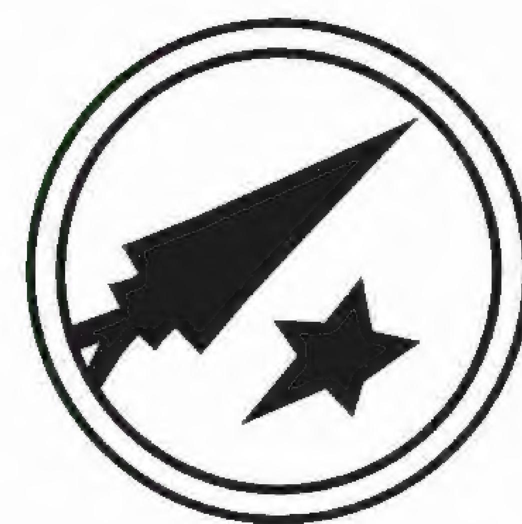

Anonim

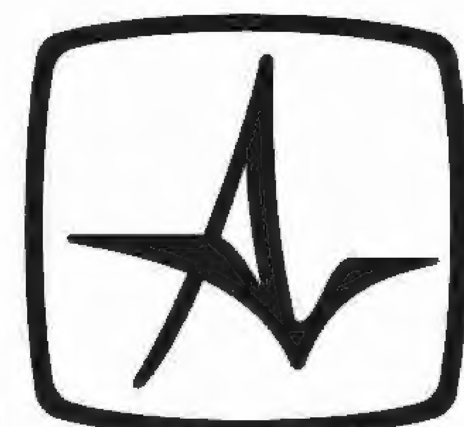
și

CAT Graur

Antwerpen

2024